

Tolvaj-kulcs

A betöréses lopások vizsgálata az elkövetők szemszögéből

Szerkesztő

Barabás A. Tünde

Tolvaj-kulcs

A BETÖRÉSES LOPÁSOK VIZSGÁLATA AZ ELKÖVETŐK SZEMSZÖGÉBŐL

Szerkesztő
Barabás A. Tünde

Országos Kriminológiai Intézet
Budapest, 2014

KIADÓ
P-T Műhely Kft.
az Országos Kriminológiai Intézet
megbízásából

SZERKESZTŐ
Barabás A. Tünde

SZERZŐK
Barabás A. Tünde
Rózsa Sándor
Windt Szandra
Eisinger Andrea
Gauland Edina
Magi Anna

ISBN 978-963-89468-7-4

© Országos Kriminológiai Intézet
© Barabás A. Tünde
© Rózsa Sándor
© Windt Szandra
© Eisinger Andrea
© Gauland Edina
© Magi Anna

A mű szerzőijog-védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részleteiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

KÉSZÜLT
a P-T Műhely Kft. gondozásában

SZÖVEGGONDOZÓ
Gircz Anna
Takács Andrea

TARTALOMJEGYZÉK

Köszönetnyilvánítás	7
Előszó.....	9
A betöréses lopás jellemzői a statisztika alapján: nemzetközi és hazai kitekintés.....	19
A betöréses lopások főbb kérdései.....	45
A betörők egyéni jellemzői és a bűnelkövetői profilok.....	99
A betörések sértettjei	121
A betöréses lopást és az ismételt áldozattá válást megelőző nemzetközi jó gyakorlatokról	147
Függelék.....	161
Melléklet	173
Irodalom.....	183
Szerzők	188

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretnénk megköszönni a *Nemzeti Bűnmegelőzési Tanácsnak*, a *Belügyminisztériumnak*, valamint a *Legfőbb Ügyészségnek* és a *Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának*, hogy lehetővé tették számunkra a projekt sikeres lefolytatását.

Áldozatos és fáradtságos munkájukért köszönet illeti a kutatás *partnereit*, akik mindvégig segítettek és támogatták annak megvalósulását: az Országos Rendőr-főkapitányság bűnmegelőzési osztálya, valamint a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács munkatársait, a *Közép-magyarországi Büntetés-végrehajtási Intézet*, a *Budapesti Fegyház és Börtön*, a *Szegedi Fegyház és Börtön*, a *Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete*, a *Márianosztrai Fegyház és Börtön*, a *Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet*, valamint a *Tiszalöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézet* parancsnokát és dolgozóit.

Kiemelten köszönjük *partnereinknek*, hogy tudásukkal, áldozatos és odaadó munkájukkal lehetőséget teremtettek a téma nemzetközi dimenzióinak megismerésére:

Külön köszönjük a projektben nyújtott segítségét:

Prof. Dr. Korinek Lászlónak, hogy felhívta a figyelmet a kutatási téma fontosságára, és a szakmai támogatás mellett segített a kutatáshoz szükséges partnerség kialakításában, e nélkül ez a kutatás nem valósulhatott volna meg;

Dr. Hatala József ny. rendőr altábornagy, miniszteri biztosnak, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács elnökének és munkatársainak, hogy tanácsaikkal hozzáadtak a projekthez és annak eredményeihez;

Csóti András bv. vezérőrnagy, főtanácsos, országos főparancsnoknak, a magyarországi börtönparterségek hatékony kialakításához nyújtott támogatásáért;

Dr. Benedek Ede bv. alezredesnek, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Fogvatartási Ügyek Főosztályáról a szakmai tanácsadásért és a folyamatos támogatásért;

valamint *a kutatásba bevont büntetés-végrehajtási intézetek parancsnokainak és munkatársaiknak*, hogy támogattak és megtiszteltek bizalmukkal;

Prof. Dr. Vókó György igazgató úrnak és *Schiller Évának*, hogy szaktudásukkal mindvégig segítették az OKRI kutatóinak munkáját feladataik megvalósításakor;

Dallos Endrének az empirikus kutatáshoz nyújtott segítségéért és értékes közreműködéséért;

Lechoczki Ágnes és *Szucsáki Melinda* pszichológus kollégáknak a kutatásban nyújtott segítségükért és azért, hogy tapasztalataikkal segítettek minket;

Windt Szendrának az átfogó folyamatkövetésért és fáradhatatlan koordinációs tevékenységéért a kutatás, valamint a kötet létrehozása idején;

Giricz Annának és *Takács Andreának* a tanulmányok kiváló szöveggondozásáért;

végül szerzőtársaimnak, *Rózsa Sándornak*, *Windt Szendrának*, *Magi Annának*, *Gauland Edinának* és *Eisinger Andreának* a kutatásban végzett kitartó és alapos munkájukért, és azért, hogy tanulmányaikkal gazdagították kötetünket.

A szerkesztő

Bevezetés a „betöréstanba” – a kutatásról és a könyvről

Az elmúlt évek statisztikái szerint körülbelül kétpercenként történik hazánkban egy vagyon elleni bűncselekmény, ebből minden hatodik betöréses lopás. A 2008 és 2012 közötti évek kriminálstatisztikai adatainak átlaga alapján évente kb. negyvenháromezer betöréses lopás történik. Ezek következményeként 2008 és 2012 között az elkövetők átlagosan nagyjából *tizenötmilliárd* forint kárt okoztak évente, ennek megközelítőleg a *három százalék*a térült meg a sértettek részére, ami meglehetősen csekély eredménynek tűnik. Emellett ezek a bűncselekmények egyrészt a sértetteknek hosszabb távú, akár évekig tartó lelki sérelmeket is okozhatnak, hiszen az értékeik megszerzése közben a tettesek behatolnak a privát szférájukba, erőszakkal bejutva sokszor látványos rombolást visznek véghez az otthonukban. Másrészt viszont nem csak a közvetlen sértetteknek jelentenek gondot, hiszen sérülnek az ott lakó családtagok, gyerekek, és a szomszédok biztonságérzete is megrendül, az emberek félni kezdenek, hogy ők is áldozatokká válhatnak, azaz egy-egy ügy kapcsán az adott lakókörnyezetben is jelentősen romlik a szubjektív biztonságérzet.

Mindazonáltal kellő mértékű információ és elhatározás birtokában a bűnözésnek éppen ezen a területén maguk a polgárok is számos hatékony eszközt alkalmazhatnak a prevenció érdekében, védve javaikat, és akadályt állítva a bűnelkövetők elé.

Mivel a betörések során az elkövetők gyakran a „sérülékenyebb”, illetve a végkiemenetel szempontjából „vonzóbb” ingatlanokat választják, ezért sokat segíthet annak kiderítése, vajon melyek azok a döntés szempontjából releváns körülmények, amelyek megváltoztatásával védettebbé tehető a lakóhelyek, és kevésbé valószínű a betörés lehetősége. Ezen a felismerésen alapult számos nemzetközi vizsgálat, amelyek közül több az okok feltárása során „szakemberek”, vagyis betörők véleményét használta fel a megelőzés tudományos szempontú alapjainak kidolgozásához.

Jelen kutatás az Országos Kriminológiai Intézet (OKRI) vezetésével zajlott *Korinek László* professzor úr javaslatára, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács támogatásával, hét magyarországi büntetés-végrehajtási intézetben 139, betöréses lopás miatt jogerősen elítélt fogvatartott megkérdezésével. A kutatás három részből épült fel. Az empirikus vizsgálat megalapozása érdekében először a vagyon eleni – és ezen belül is elsősorban a betöréses lopások, illetve lakásbetörések – cselekmények statisztikai elemzésére került sor, a regisztrált esetek statisztikai jellemzőinek feltárásával. Ezt követte egy az elítéltekkel végzett, két részből álló: egy képválasztásos preferenciafelmérő, valamint egy interjú vizsgálat, amelynek eredményeiről a kötetben olvashatunk.

Az empirikus kutatás lefolytatása – tekintettel a kérdezettek speciális tartózkodási helyére, jogaira, a számos színhelyre – különleges előkészületeket igényelt. A börtönökben a kutatást megelőzően a büntetés-végrehajtási intézetek parancsnokai és megbízott koordinátorai a százötven kiválasztott embert tájékoztatták a vizsgálat kereteiről és annak céljáról, valamint a részvétel önkéntességéről. Az írásos beleegyező nyilatkozatot adó elítélteket ezt követően az interjú végző szakemberek ismét tájékoztatták a kutatásról, az információk bizalmas kezeléséről és az önkéntességről. Az első felkéréskor a kiválasztottak közül csak néhányan morzsolódtak le, döntően technikai problémák miatt (például más büntetés-végrehajtási intézetbe szállítás). Az interjú közvetlenül megelőző felkéréskor ketten jelezték, hogy nem kívánnak részt venni a kutatásban, további hat elítélt nem járult hozzá, hogy az interjú hanganyagát rögzítsük, az ő kérdezésük így a hanganyag rögzítése nélkül történt.

Minden elkövetővel egy kb. hatvan–kilencven perces személyes interjút készítettünk. A betörésre irányuló kutatások nemzetközi eredményeit követve egy olyan félig strukturált interjú állítottunk össze, amely a bűncselekmény jellegzetességeit, a helyszín kiválasztási szempontjait és az elkövető egyéni jellemzőit tárja fel¹. Az interjú első részében az általános szociodemográfiai adatok (életkor, legmagasabb iskolai végzettség, lakóhely) mellett egyebek között foglalkoztunk az

---

1 A teljes interjú a kötet Mellékletében megtalálható, a konkrét kérdéseket pedig az eredmények bemutatásánál is ismertetjük.

elkövető bűnözői életútjával, korábbi bűncselekményeivel (felderített, illetve felderítetlenül maradó ügyeivel) és büntetéseivel, a korábban börtönben töltött idő hosszával és a bűnözői karrier egyéb jellemzőivel.

A következőkben a betöréses bűncselekmény elkövetésének jellemzőire (mennyire tervezi meg, honnan gyűjt információt, általában hányszor dolgozik bűntársal) és a helyszín megválasztásának szempontjaira [mire figyel oda a kiválasztásnál, milyen biztonsági berendezések térít(het)ik el a szándékától] kérdeztünk rá. A betörés motivációja és a szerhasználat lekérdezése mellett a fogvatartottat megkértük arra is, hogy mesélje el annak a betörésnek a történetét, amely miatt jelenleg börtönbüntetését tölti, majd pedig egy másik elbeszélésére is megkértük: egy olyanéra, amelyet ő eredményesnek ítél.

Az interjú utolsó részében a fogvatartottaknak száz – kilenc különböző kategóriába sorolt – lakóháztípusról (tanyasi, falusi, külterületi, városi, új építésű városi, bérházi, lakótelepi, sorházi és társasházi) készült képeket mutattunk, és arra kértük őket, hogy az adott típusokból válasszanak ki hármat, amelyet betörésre érdemesnek tartanak. Ezután az interjúkészítők további képeket mutattak a távolból mindinkább közelítve a választott lakhelyhez. Közben az interjúalanyt arról kérdezték, miért az adott képet választotta, milyen tényezőket mérlegelt, milyen bejutási lehetőségeket lát, megéri-e ide betörni, mekkora kockázatot lát. A képsorozatok újabb és újabb szempontokat jelenítettek meg, így az interjúkészítők azt is folyamatosan monitorozták, hogy a fogvatartott mely információk után változtat a véleményén: például ha meglátja, hogy elektromos riasztóval van felszerelve a lakás.²

Ezzel arra törekedtünk, hogy megtudjuk, vajon milyen szempontok alapján választ célpontot magának a betörő, melyek azok a fontos kritériumok, amelyeket figyelembe vesz: mi az, ami elriasztja, és mi az, ami csábítja a betörésre.

---

2 Meg kell jegyeznünk, hogy a képsorozatok bemutatásával kapott eredményeinkből csak néhány összefoglaló következtetést mutatunk be *A helyszínválasztás szempontjai a magyar betörők körében* című alfejezetben. A részletes eredmények iránt érdeklődőknek a *Magyar épületek betörési kockázatának vizsgálata bűnelkövetők közreműködésével* című kutatási összefoglalónkat ajánljuk.

A 139 férfi fogvatartott közül a legfiatalabb tizennyolc, a legidősebb hatvankét éves volt. A megkérdezettek többségének a legmagasabb iskolai végzettsége nyolc általános (hatvanhárom százalék), az érettségizettek aránya pedig kilenc százalék volt. A fogva tartás előtti lakóhely jellege az esetek negyvennégy százalékában nagyváros vagy megyeszékhely, közel tizenkét százalék esetében kisváros, mintegy harminchárom százaléknál község vagy falu, a fennmaradó rész pedig fővárosi volt (tizennyolc százalék). A vagyon elleni bűncselekmények száma igen változatos képet mutatott. Az esetek harmadát három vagy annál kevesebb vagyon elleni bűncselekmény jellemezte, de tizennyolc személy esetében a vagyon elleni bűncselekmények száma meghaladta a húszat, s voltak szélsőséges értékek is: kétszáz vagy kétszáznyolcvanöt vagyon elleni bűncselekmény.

A vagyon elleni bűncselekmények típusát is lekérdeztük, ennél a betörés dominált. A megkérdezetteket átlagosan tíz betörésért ítélték el életük folyamán. Több mint ötven százalékuk már tizennyolc éves kora előtt volt betörésért elítélve, és átlagosan több mint hét évet töltöttek börtönben. A megkérdezettek túlnyomó többsége betörés miatt töltötte a büntetését, de néhány esetben előfordult, hogy a bűncselekmények között testi sértés és rablás is szerepelt.

Jelen kutatásunkban fontos volt az is, hogy az interjúkat az általunk kiválasztott és felkészített pszichológus szakemberek vették fel, az ő tapasztalataik és tudásuk döntően meghatározta a kapott válaszok megbízhatóságát. A kutatás megkezdése előtt több egyeztető megbeszélésen és felkészítésen vettek részt, ezeken felhasználtuk az általunk a próbakérdések idején szerzett tapasztalatokat, és közreműködtek a mérőeszköz hazai sajátosságoknak megfelelő kialakításában is.

A betöréses lopások okozta sokk és a biztonságérzet romlása nem magyar sajátosság, hasonló gondokkal küszködnek Európa számos országában. Célunk, hogy a kötet a betöréses lopással kapcsolatos főbb kérdések köré csoportosítva foglalja össze kutatásunk eredményeit, támaszkodva a nemzetközi eredményekre és hazai előzményekre is, és ennek alapján meghatározva a fő problémagócokat, javaslatot tegyen a megoldásukra.

A tanulmánykötet *első fejezetében* a szerző arra törekszik, hogy bemutassa, vajon mennyire jogosak a félelmeink, milyen arányú a betöréses lopások előfordulása

hazánkban, és Magyarország hol áll e bűncselekmények előfordulása tekintetében Európában.

A kriminálstatisztika a rendőrség látókörébe került esetek körülményeibe ad betekintést, azaz nem tartalmazza az adott év minden betöréses lopás esetét, csak a „kiderülteket”, és ezekről is viszonylag szűk körben van adat. Az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS) adatai szerint 1999 és 2009 között jelentősen csökkent a százezer lakosra jutó betörések száma, majd 2010-től ismét lassú emelkedésbe kezdett. A rövid statisztikai áttekintés szerint a magyar betörők nem különböznek külföldi társaiktól, hasonló korúak, módszerűek, motivációjuk nagyjából egyezik. Fontos megjegyezni azonban, hogy a hivatalos adatok szerint a magyar betörők esetében kevésbé jellemző a drog- és alkoholfogyasztás. Kiderül az is, hogy hazánkban egyre kevesebb elkövető felelős egyre több betörésért: 1999-ben egy betörő nagyjából *hat és fél*, 2012-ben már *kilenc és fél* betörést követett el a hivatalos, regisztrált adatok alapján.

A *második fejezet* a hazai kutatás eredményeit mutatja be a nemzetközi vizsgálatok tükrében. A kutatók a nemzetközi szakirodalom áttekintése után a *racionális választás* elméletéből indulnak ki. Ez a bűnelkövető személyes döntési folyamatát állítja a középpontba, amikor is a feltételezett haszon mértéke, a vállalt rizikó és a befektetett erőfeszítés együttese határozza meg a szándékos bűnelkövetői magatartást. A fejezet e döntési folyamat szerint haladva elemzi a betöréses lopások elkövetőinek motivációit, helyszínválasztási preferenciáit és az egyes döntési stratégiákat, a vizsgálat körébe vonva a betörések körülményeit, magát a konkrét folyamatot, illetve a betörők személyéhez és a hozzájuk fűződő egyes kérdéseket (például a lakóhely és az elkövetés helyének távolsága), amelyek a megvalósításra hatással lehetnek.

A rationális választás megközelítés értelmében a betörők minden bűncselekmény elkövetésekor egyfajta költség-haszon elemzést végeznek, és döntéseikben a környezeti feltételek is nagymértékben szerepet játszanak. A haszon sokszor nemcsak pénz vagy valamilyen vagyontárgy lehet, hanem akár a feszültség és a kockázat élményének átélése is. Mindez azonban nem feltétlenül vezet betöréshez, hiszen a bűnelkövető a lebukást előidéző rizikótényezőket is számításba veszi. A rizikóbecslés rendkívül összetett, és sokkal nehezebben vizsgálható folyamat, mint a feltételezett haszon értékelése. A hosszú távon érvényesülő kockázatot (börtönbüntetés)

sok betörő nem veszi figyelembe, sokkal inkább olyan közvetlen tényezőket értékel, mint például a rajtakapás lehetősége, vagy a menekülési útvonalak hiánya. A fejezet részletesen elemzi a hazai kutatás ebből a szempontból releváns eredményeit.

A megelőzés szempontjából különös szerepük van azoknak a „külső” körülményeknek, amelyek eltéríthetik az elkövetőt a tette megvalósításától, ezért ezekről, valamint az éppen a betörést elősegítő, betörésre „csábító” tényezőkről külön alfejezetben olvashatunk.

A harmadik fejezet, amely a betörők jellemzőivel, az elkövetői profillal foglalkozik, hasonló izgalmakat kínál az olvasónak, hiszen napjainkban mind népszerűbb a profilalkotás témája. A pszichológiai profilalkotás vagy más néven profilozás célja, hogy a bűncselekmény helyszínén rögzített információkból következtetéseket vonjunk le a bűnelkövető személyére, ezáltal segítve a gyanúsítottak körének szűkítését, a bűnügy eredményes feltárását. Erre Európa-szerte különösen nagy szükség lenne a betöréses lopások körében.

A szerzők a széles körű nemzetközi szakirodalom bemutatása mellett, kutatási eredményeink alapján, kísérletet tesznek a hazai betörői profilok kidolgozására, e mögött a betörők különböző jellemzőinek tipologizálása áll. Tanulmányukban rámutatnak arra, hogy a közös jellemzőket megragadó osztályozások eredményei és a különböző típusú jellemzők közötti összefüggések (a bűntény helyszíne és a bűnelkövető jellemzői) nemcsak a bűnüldözésben használhatók fel, hanem hasznos támpontul szolgálhatnak a bűncselekmények megértéséhez, a motivációk feltárásához, az elítéltek fogva tartási körülményeinek megválasztásához (biztonsági fokozatok), vagy a bűnelkövetőkkel végzett terápiás munkaterv felállításához. Az empirikus adatok újszerű statisztikai elemzésével és az eredmények kultúrközi összehasonlításának lehetőségével a szerzők hazai adatbázison is elvégezve a latens osztályozási elemzést, felállítják a „magyar betörő” profiljának fő csoportjait.

A negyedik fejezet a betöréses lopások áldozatainak szemszögéből mutatja be a hazai, valamint a nemzetközi kutatások megállapításait. Ezekből kiderül, hogy a sértett a betörések esetében jellemzően jelentős lelki-érzelmi sérüléseket szenved, amikor a lakásába, a magánélete színterébe erőszakosan behatol egy idegen, felidülve személyes tárgyait, megfosztva őt az értékeitől. Így sok áldozat akár még

évekkel később is úgynevezett poszttraumás állapotban van, nem tudja túltenni magát a törtéteken. Ez azonban korántsem alakul mindenkinél egyformán, a hosszan elhúzódó, súlyos állapot fennmaradásában személyes körülmények, a betörés nyomán történt események, illetve a betörőnek a helyszínen alkalmazott módszerei egyaránt közrehatnak.

A szerző felhívja a figyelmet azokra a kutatási eredményekre, amelyek a rendőrség szerepét hangsúlyozzák a sértetté válás utáni traumatizáltság alakulásában, továbbá arra, hogy oldásában milyen jelentős szerepet játszhat a rendőrség, hiszen rendszerint a rendőrök azok, akik a sokszor súlyosan sérült érintettel elsőként találkoznak.

A hazai kutatásban a racionális választás elméletéből kiindulva feltételeztük, hogy a legtöbb elkövető ésszerűen cselekszik, végiggondolva és mérlegelve a tett kockázatait is a lehetséges nyereségek mellett, vagyis a cselekmény tényleges elkövetése előtt rendszerint van egy megelőző, tervező szakasz. Ebből kiindulva úgy tűnik, az áldozatok oldalán számos olyan körülmény merül fel, amelyek tudatos alakítása esetén jobban elkerülhető a sértetté válás. A tanulmány utolsó része ezekkel a kérdésekkel és a másodlagos viktimizáció elkerülésének lehetőségeivel is foglalkozik.

A kötet *ötödik fejezete* öt angolszász programot mutat be, amelyek éppen az ismételt áldozattá válás csökkentését tűzték ki célul. Mivel minden város, városrész más, a bemutatott helyszíneken az adott problémákra dolgoztak ki helyi, speciális válaszokat, amelyek közül jó néhány igen hatékony volt, és valóban számszerűsíthető eredménnyel zárult. A legtöbb, valóban eredményesnek mondható program a megfelelő adatok beszerzése utáni értékelő-elemző munkára épül, és több szereplőt bevonva, leginkább az áldozatokra fókuszál. Ezeknél a programoknál rendkívül fontos volt a helyi egyediségek, a lakókörnyezet, a lakóközösség, egyúttal az elkövetői szokások megismerése.

Mindezek azt mutatják, hogy az ismételt áldozattá válás megelőzésében a hazai programok kidolgozásakor az áldozatok tájékoztatása, a személyre szabott bűnmegelőzési tanácsadás nagyon fontos lenne, különösen a rendőrség részéről. A tapasztalatok alapján hasznos eszköz lehetne ehhez egy a betöréses lopások áldozatainak készített tájékoztató, bűnmegelőzési csomag.

A kötet utolsó részében található *Függelék* érdekes adalékokat tartalmaz a betöréses lopások elkövetőivel készített vizsgálat eredményeihez. Ebben négy, ilyen bűncselekményt elkövető egyén profilját ismerheti meg az olvasó, a velük készült interjúk alapján.

Kutatásunk közben fontos kérdésként merült fel, hogy a kapott eredmények mennyire tekinthetők megbízhatónak, hiszen a börtönkörnyezetben történő lekérdezéskor a résztvevők gyanakodhatnak és bizalmatlanok lehetnek. Az interjúkészítők ötfokozatú értékelése alapján a megkérdezettek háromnegyedének válaszai nagyon vagy teljes mértékben őszinték és konzisztensek voltak. A szavahihetőség mellett az interjúkészítők az általános logikai készségek, a verbális megértés és az érvelések alapján azt is jelezték, ha valakinél meghatározó mentális problémák jeleit tapasztalták.

Így ebben a tekintetben a kutatás eredményei nagy biztonsággal használhatók a betöréses lopással kapcsolatos megelőző programok kidolgozásához. Meg kell azonban jegyezni azt a tényt, hogy a vizsgálat kizárólag börtönben lévő, vagyis lebukott elkövetőkkel készült. Nincsenek benne a mintában azok a profi, vagy kevésbé profi, de ügyesebb elkövetők, akikhez a statisztikában a felderítetlen ügyek kapcsolódnak. Ezeknek az elkövetőknek a megkeresésével nyilvánvalóan számos szempont merülhetne még fel. Erre az egyébként sem egyszerű feladatra azonban jelen vizsgálatban nem volt lehetőségünk. Emellett figyelemmel kell lenni arra is, hogy az interjúalanyok korábbi cselekményeik kapcsán nem kizárólag betöréses lopásokról meséltek, a sikertörténetekben több esetben előfordult besurranásos, valamint trükkös lopással megvalósított bűncselekmény is.

A vizsgálat egyik fontos megállapítása, hogy a bűnalkalmak létrejöttének egyik legfőbb oka a *közösségi kontroll* hiánya. Az elkövetők mindenképpen próbálják elkerülni a szemtanúkat, hiszen a lebukások egyik leggyakoribb oka, hogy a betörőt észreveszik, és riasztják a rendőrséget. Így van ez külföldön, de hazánkban is. Egy gyanús idegen megjelenése könnyen szemet szúr a szorosabb társas kapcsolatokot ápoló lakóközösségeken, ahol a lakók ismerik egymást és gyakran kölcsönös felelősséget éreznek egymás iránt.

Ha tehát törekszünk a közösségi kontroll erősítésére, vagy egyáltalán a kialakítására, csökkenthetjük a bűnözést, növelve a lebukás kockázatát. A kutatás bebizo-

nyitotta, hogy a racionális döntés elmélete valóban működik az elkövetők körében, azaz a betörő mérlegelés után dönt a cselekmény megvalósításáról. A magyar fogvatartottakkal készített interjúk alapján megállapítható, hogy általában egy helyszín kiválasztásánál első szempont, hogy *ne tartózkodjon otthon senki*; a második legfontosabb pedig a *biztonsági berendezések megléte, illetve azok hiánya*.

Ezért semmiképpen sem hiabavalók a biztonság érdekében végzett megelőző intézkedések. Az áldozatvizsgálatok általános tapasztalata, hogy a legnagyobb arányban előforduló bűncselekményfajtát, a vagyon elleni bűncselekményeket és az ettől való jogos félelmet a „célközönség” részéről nem követi gondos védekezés vagy a megelőzésére tett erőfeszítés. A kutatás másik fontos tapasztalata, hogy az e bűncselekmények nyomán keletkező károk jelentős része a nem kellő védelemből vagy a figyelmetlenségből fakad, megelőző és megfelelő védekezéssel elkerülhetők lettek volna. Ilyen viszonylag költségmentes megoldás lehet akár a szokások megváltoztatása, vagy például a nyílászárók gondos zárása is.

A bűnelkövetők motivációira, döntési folyamataira és választásaira irányuló kutatások rendkívül értékes támpontokat adhatnak a bűnmegelőzési programok kidolgozásához, de arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy a nemzetközi kutatási eredmények csak megfelelő körülményekkel értelmezhetők és emelhetők át a hazai gyakorlatba, hiszen a társadalmi berendezkedés és a kulturális sajátosságok jelentősen befolyásolják a kapott eredményeket. Jelen kötet egyebek között azt a célt szolgálja, hogy a nemzetközi kutatási eredményeket összevegyük a hazai betörők főbb jellemzőivel, és alátámaszunk a külföldi bűnmegelőzési programok magyarországi alkalmazhatóságát.

Mivel mind ez idáig hasonló jellegű kutatás nem zajlott Magyarországon, így az eredményeink nemcsak az áldozattá válás megelőzéséhez nyújtanak támpontot az elkövetők döntési folyamatainak megismerésével, valamint a jó gyakorlatok bemutatásával, utalva a rendőrség szerepének új szemléletű értelmezésére a másodlagos viktimizáció elkerülésének kérdéskörében, hanem további hasonló kutatások alapjául is szolgálhatnak.

A szerkesztő

A BETÖRÉSES LOPÁS JELLEMZŐI A STATISZTIKA ALAPJÁN: NEMZETKÖZI ÉS HAZAI KITEKINTÉS*

A betöréses lopás az egyik legbosszantóbb bűncselekmény: a biztonságosnak hitt privat szféránkba történő beavatkozás, azon értékeink eltulajdonításával együtt is járhat, amelyekért áldozatokat hoztunk, megdolgoztunk; és bárki sértetté válhat. Sok utánajárással és kevés sikerrel járó, hosszú távra nyomot hagyó deliktum az áldozat szempontjából. Emellett a rendőrség sem túl sikeres: a betöréses lopások esetén a nyomozáseredményesség igen alacsony.

A betörések struktúráját, időbeliségét, a betörők jellemzőit, a cselekményt kiváltó motivációkat az elmúlt években számos kutatással igyekeztek feltárni. A hivatalos statisztikai adatok mellett, az áldozati megkérdezések során a betöréses lopásra mindig kitérnek, sőt a kriminológusok a betörőket is igyekeztek mélyinterjúk segítségével jobban megérteni, a szokásaikat, módszereiket megismerni. Mégis hány ilyen bűncselekmény történt az elmúlt időszakban Európában és Magyarországon? Van-e különbség a magyar és a külföldi betörő között? Van-e okunk valóban félni attól, hogy betörnek az otthonunkba?

Nemzetközi kitekintés

Az Egyesült Királyságban két különböző módszerrel mérik a bűncselekmények számát: egyrészt a rendőrség által rögzített hivatalos statisztikák alapján, valamint az évente végzett lakossági megkérdezések segítségével (Crime Survey for England and Wales, korábban British Crime Survey). Az „igazság” így valahol e két adatbázis összevetésével közelíthető meg leginkább. Mit jelent ez a betöréses lopás esetében? A 2010–2011-ben végzett survey alapján összesen 745 ezer betöré-

---

* Szerző: Windt Szandra

ses lopást számoltak össze: ebből kísérlet 293 ezer, míg befejezett betörés 452 ezer volt. A rendőrség ugyanebben az időszakban 258 148 betörést regisztrált a saját adatbázisában.¹ A különbségnek rendkívül sok oka lehet, egyebek között az, hogy a sértettek egy része nem jelenti a rendőrségen a betörést: az alacsony kárérték, a biztosítás hiánya, valamint a büntetőeljárás nem kívánt velejárói miatt (elhúzódik, az elkövetőt nem találják meg stb.).

Az Eurostat (az európai uniós tagállamok által szolgáltatott adatok alapján) már 1950 óta gyűjti a tagországoktól a betöréses lopásokra vonatkozó adatokat, amelyek az 1980-as évekig egyenletes emelkedést mutattak. Az elmúlt évtizedekben a bővülő unió egyre több országot foglalt magában, de az adatok egyértelműen azt jelezték, hogy a tagállamokban 2002-ben történt egy fordulópont a betöréseket illetően, az utána következő időszakot a csökkenő tendencia jellemzi. Hangsúlyozni kell azonban, hogy míg az abszolút számok a betöréses lopást illetően 2009-ig csökkentek a hivatalos statisztikák alapján, a tagállamok polgárainak a biztonságérzetében ez korántsem mutatkozik meg. Sőt.

A betöréses lopások előfordulása, az attól való félelem még mindig kiemelkedően magas. A nemzetközi szakirodalomban több magyarázatot is megfogalmazták már ezzel kapcsolatban:

- A korábbi évekhez/évtizedekhez képest sokkal kevesebbet vagyunk otthon: a nap nagy részében nem tartózkodunk az ingatlanunkban, jellemzően a szabadságunk alatt sem, ami akár négy hét is lehet egy évben [a betörők külön öröme, hiszen ők jellemzően a tulajdonos (vélt vagy valós) távollétében hatolnak be az ingatlanba].
- A lakóközösség megváltozott: az emberek már nem a közvetlen lakókörnyezetükben dolgoznak, sok esetben csak látásból vagy még úgy sem ismerik a szomszédokat, ez megnehezíti azt, hogy felismerjék az „idegent”, a betörőt.
- A városok, települések egyes részein kialakult az úgynevezett alvóvárosi lakóövezet, amelyben napközben szinte kihalt minden, a közösségi kontroll a nappali órákban alacsony.

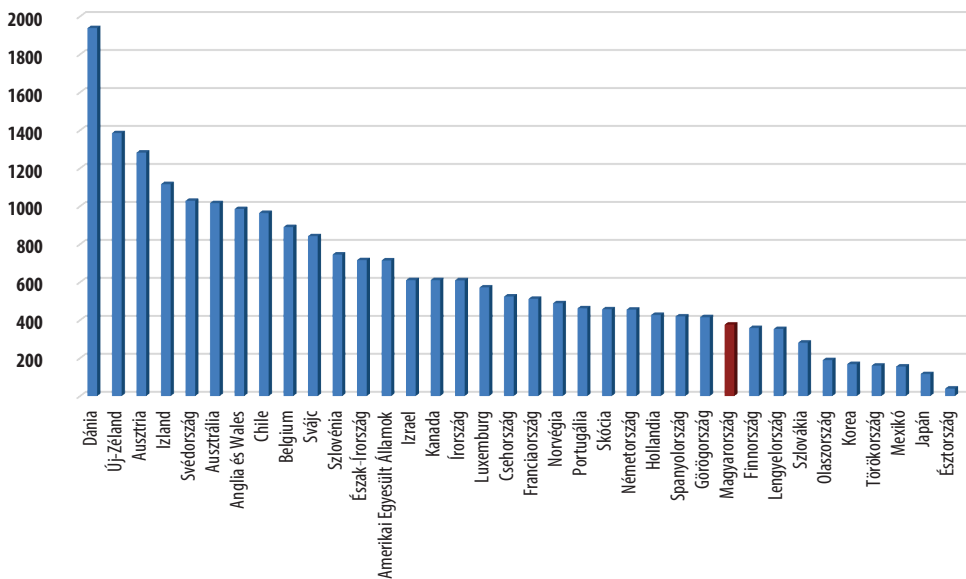
1 <http://thecrimepreventionwebsite.com/home-security-assessment/470/burglary-risk/> (Letöltve: 2014. október 2.)

- Bár már egyre elterjedtebbek a különböző megelőzési módok, de a lakosság nagy része még mindig nem tesz meg mindent annak érdekében, hogy a saját értékeit megvédje.²

2005-ben készült egy bűnözéssel és biztonsággal kapcsolatos európai vizsgálat (EU ICS³): ennek alapján 2004-ben az európai háztartások 1,7 százalékába törtek be. A legmagasabb értéket az Egyesült Királyságban mutatták ki (3,3 százalék!), ezt követte Dánia, Észtország és Írország. A legkevesebb betöréses lopás ezen adatok alapján Svédországban, Spanyolországban, Németországban és Finnországban történt.⁴

Az ENSZ által készített elemzés alapján az OECD-országokban a százezer lakosra jutó betöréses lopások száma Dániában a legmagasabb, hazánk, mint ahogy az 1. számú ábrán is látható, a lista vége felé található.⁵

1. számú ábra: Betöréses lopások száma százezer lakosra vetítve az OECD-országokban

2 Crime prevention in the Habitation, Towards a European Secure Home, Manual. http://www.eucpn.org/download/?file=5.2.11_Manual+for+local+fieldworker.pdf&type=17. pp. 6–7. (Letöltve: 2014. október 9.)

3 European Crime and Safety Survey. http://www.unicri.it/services/library_documentation/publications/icvs/publications/EUICS_-_The_Burden_of_Crime_in_the_EU.pdf (Letöltve: 2014. október 10.)

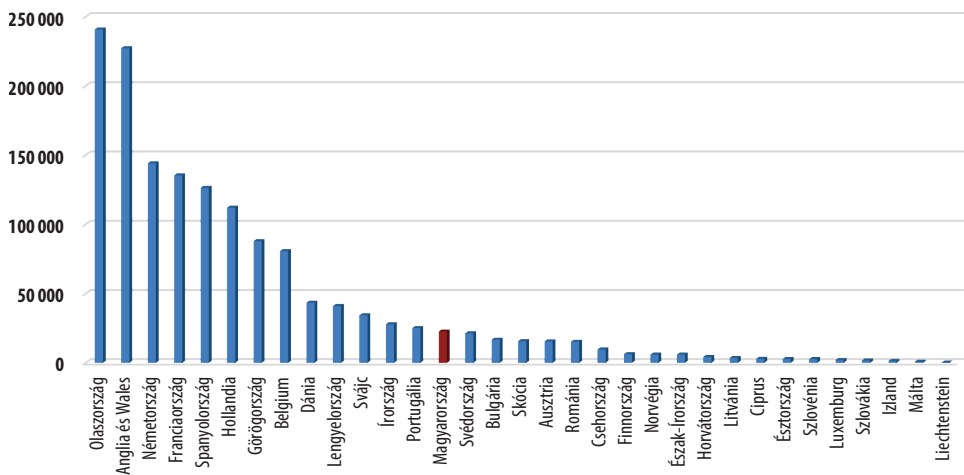
4 Tizennyolc akkori uniós tagállamban végezték ezt a vizsgálatot.

5 http://www.civitas.org.uk/crime/crime_stats_oecdjan2012.pdf, 2009-es adatokra hivatkozva. (Letöltve: 2014. október 10.)

A HEUNI 2014-ben publikált egy kiadványt, amelyben harmincnyc európai ország 2007 és 2011 közötti kriminálstatisztikai adatait elemezte, hasonlította össze. Ez alapján, a *harmincnyc* ország adatait figyelembe véve 2011-ben, Európában, százezer lakosra átlagosan 541 betörés jutott⁶, ebből 246 lakásbetörés volt. 2003 és 2007 között csökkent a számuk, míg ez korántsem volt ilyen egyenletes 2007 és 2011 között. A lakásbetörések száma tizenhét országban nőtt, tizenegyben csökkent. A betörők nem és kor szerinti megoszlása alapján: a nők aránya tíz százalék volt 2010-ben, míg a gyermekkorúaké tizenkilenc százalék.⁷

Az Eurostat 2012-es adatai alapján az európai mezőnyben a 14. helyen állunk a lakásbetörésekkel szemben⁸ (2. számú ábra).

2. számú ábra: Az európai országokban elkövetett lakásbetörések száma (2012)

6 Később látható: 2011-ben, Magyarországon százezer lakosra 453 betöréses lopás jutott, azaz az európai átlagnál jóval kevesebb.

7 European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2014.
<http://www.heuni.fi/en/index/tiedotteet/2014/09/europeansourcebookofcrimeandcriminaljusticestatistics2014published.html> p. 28. (Letöltve: 2014. szeptember 29.)

8 <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>. (Letöltve: 2014. október 10.)
 (Az ábra saját készítés.)

A nemzetközi tapasztalatok alapján a betörők jellemzőit és motivációjukat a következőkben foglalhatjuk össze (WEISEL, 2002; TSELONI – WITTEBROOD – FARRELL – PEASE, 2004):

- A betörők jellemzően fiatal férfiak.
- A pénz és a drog a legfőbb motiváció (SORENSEN, 2003).
- A leggyakrabban készpénzt, ékszert és elektronikai eszközöket tulajdonítanak el (SORENSEN, 2003).
- A betörők leggyakrabban az ajtó/ablak betörésével, megromlásával jutnak be a kiválasztott ingatlanba (SORENSEN, 2003).

A későbbiekben a mi kutatásunkban is alkalmazzuk az amatőr és profi betörő megkülönböztetést. A betörők a nemzetközi szakirodalom szerint inkább amatőrök, akik a profikhoz képest fiatalabbak, kevésbé mobilak, azaz inkább a saját, jól ismert környezetükben követik el a betöréseket, sokkal inkább elijesztik őket a kutyák, a záruk és a riasztók (SORENSEN, 2003:9).

A különböző tanulmányok összegzéseként a nemzetközi tendenciák alapján a betörések időbelisége a következők szerint alakul (SORENSEN, 2003):

- a betörők igyekeznek elkerülni a tulajdonossal való találkozást, így inkább az üres ingatlanba szeretnek betörni, jellemzően napközben, bár a késő délutáni, kora esti időszak is kezd egyre elterjedtebbé válni (SORENSEN, 2003);
- a havi eloszlás tekintetében a július (szabadságolás ideje), valamint a december mutatkozik a leginkább veszélyes hónapnak (SORENSEN, 2003:10).

A lakásbetörések szinte minden szocioökonómiai csoportban előfordul(hat)nak, nem csupán a jól szituált környékeken.

A célpont kiválasztásakor a betörők a következőkre figyelnek a nemzetközi adatok alapján: (WEISEL, 2002; SORENSEN, 2003):

- a betörők a közvetlen környezetüktől kissé távolabb követik el a cselekményeiket, hajlandók akár utazni is a jó célpontért, kivéve a fiatal, esetleg kezdő betörőket, akik a saját életmódjukból adódóan ismert környezetben (saját otthonuk, munkahelyük, iskolájuk) kezdik betörőkarrierjüket;
- a betörők inkább azokba az ingatlanokba törnek be, amelyekben nem tartózkodnak otthon.

Országos helyzetkép

A betöréses lopás hazai jellemzőinek bemutatásakor egy hosszabb időszor adatait vizsgáltuk: az 1999 és 2012 közötti Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (a továbbiakban: ENYÜBS) adataiból igyekeztünk megragadni a hazai betöréses lopás jellemzőit, hiszen a hosszú időszori adatok összetettebb képet mutatnak, jobban rámutatnak a tendenciákra. Meg kell említeni, hogy az 1999 és 2008 közötti adatok esetében egy 2009-ben készült értékelő-elemző anyagra hivatkozunk⁹, az ábrák átláthatósága miatt ezért sok esetben csupán a 2008 és 2012 közötti időszakot mutatjuk be (3. számú ábra).

Az 1978. évi IV. törvény 316. §-a szabályozta, míg a 2013. július elsején hatályba lépő 2012. évi C. törvény 370. §-a rendelkezik a lopás tényállásán belül a betöréses lopásról. A Btk. változása miatt az ENYÜBS más tényállásokat rögzít, így egyebek között a betöréses lopásokat a lopások között gyűjtik, tehát a 2012. évi C. tv. életbelépése óta elkövetett betöréses lopásokra vonatkozóan nem áll rendelkezésünkre adat.

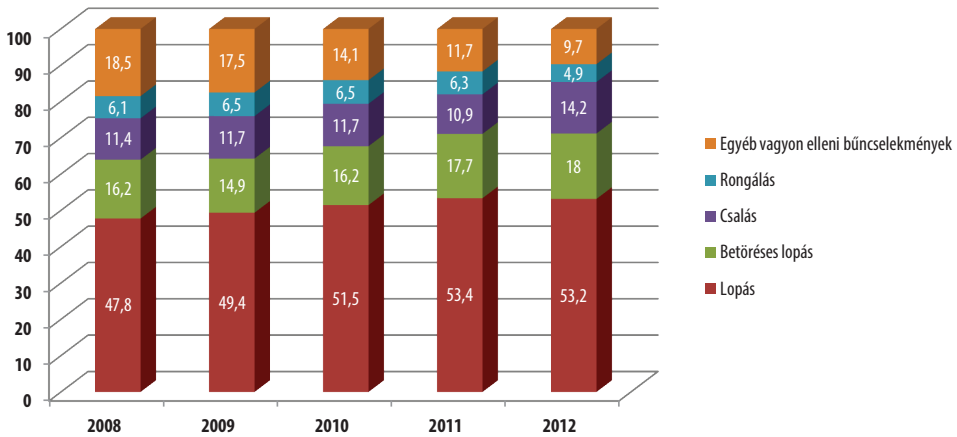
Kó József szerint a „vagyon elleni bűncselekmények összetétele meglehetősen stabilitást mutat. A legnagyobb hányadot a különböző lopások jelentik. A pontos elkülönítés országonként eltérő lehet, de összességében mindenütt a lopások tekinthetők a leggyakoribb vagyon elleni bűncselekménynek” (Kó, 2006).

---

⁹ Az ORFK felkérésére 2009-ben az Országos Kriminológiai Intézetben már készült egy értékelő elemzés a betöréses lopás jellemzőiről (BORBÍRÓ ET AL., 2009), a kutatásvezető Kerezsi Klára volt.

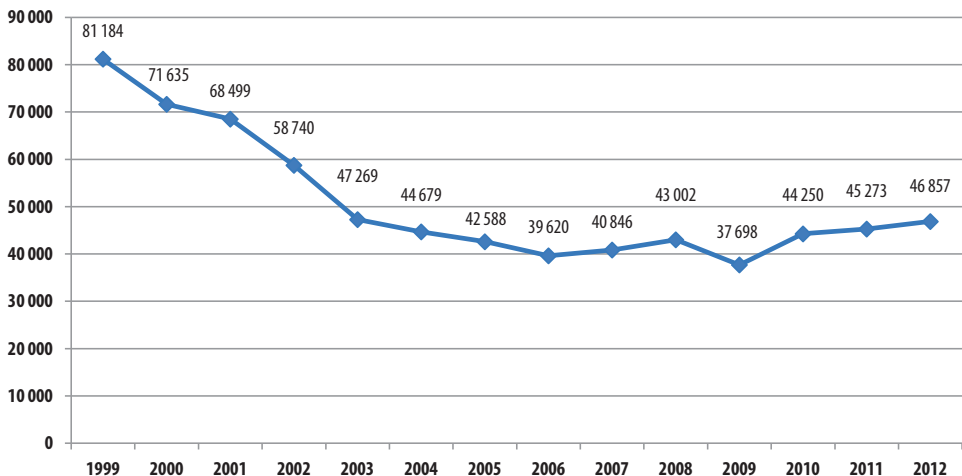

3. számú ábra: A vagyon elleni bűncselekmények megoszlása (2008–2012; %)

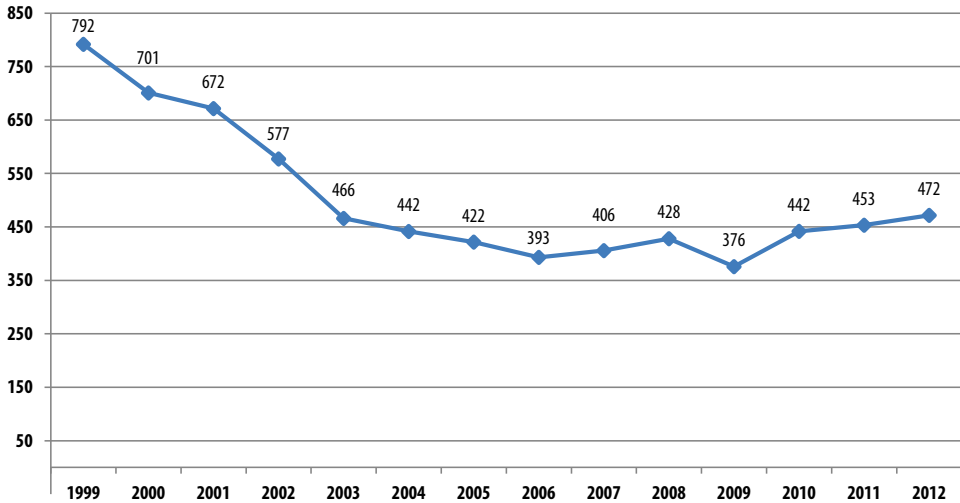
1999 és 2009 között a betöréssel lopások száma negyvenkét százalékkal csökkent, 2003 óta az évi ötvenezret sem éri el, sőt a vizsgált időszakban 2009-ben még a negyvenezret sem érte el (4. számú ábra). 2010-től lassú, de folyamatos emelkedés kezdődött.

4. számú ábra: A betöréssel lopások számának változása (1999–2012)

Az abszolút számok mellett a százezer lakosra jutó betörések száma is jelentősen, negyven százalékkal csökkent 1999 és 2009 között.¹⁰ Bár látható, hogy a 2009-ben mutatkozó kiugróan alacsony betöréseslopás-szám óta emelkedés tapasztalható. (5. számú ábra).

5. számú ábra: A százezer lakosra jutó betörések száma (1999–2012)

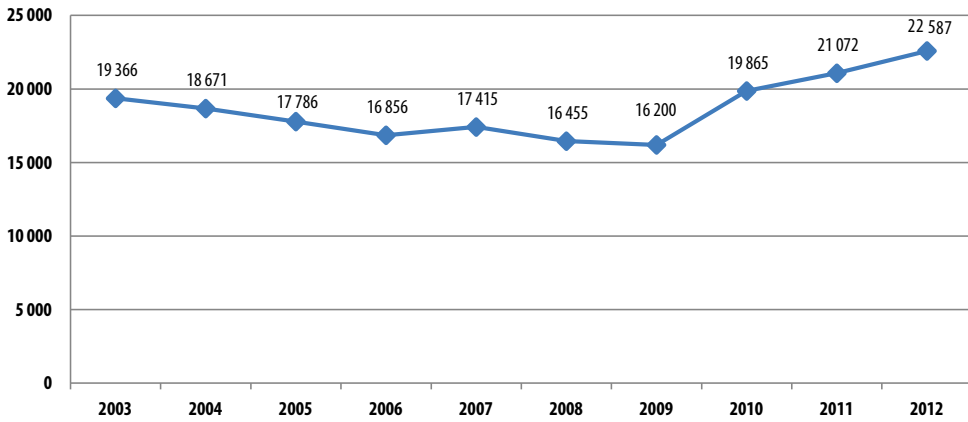

A jelentős csökkenés a szabálysértési határérték megemelésével, a biztonsági rendszerek korszerűsödésével, az egyre elterjedtebbé váló mechanikai és elektronikai védelmi eszközök alkalmazásával, a készpénzforgalom háttérbe szorulásával magyarázható. Ezeknek hála a betöréses lopások száma mind Európában, mint az Egyesült Államokban csökkenő tendenciát mutatott ebben az időszakban.¹¹ Magyarországon a következőképpen alakult lakásbetörések száma 2003 és 2012 között (6. számú ábra).

10 A vagyon elleni bűncselekmények 1990 és 2002 közötti alakulásáról lásd KRÁNYITZ, 2004:25–56.

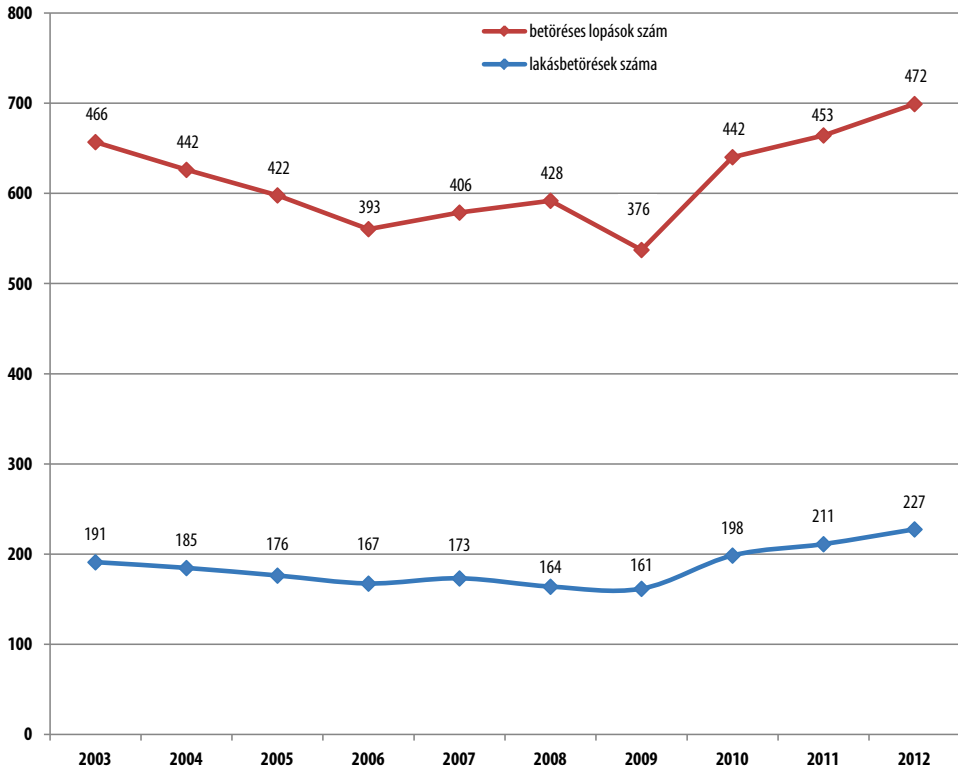
11 Az összes vagyon elleni bűncselekmény 23,4 százaléka betöréses lopás volt 2012-ben. Az FBI adatai szerint 2012-ben 5,6 százalékkal kevesebb betöréses lopás volt az Egyesült Államokban, mint 2008-ban. Erről bővebben: <http://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/crime-in-the-u.s/2012/crime-in-the-u.s.-2012/property-crime/burglary> Az európai országok részletes adatait lásd: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do?jsessionid=9ea7d07e30d942c4ce792d2a4aefae22ad4f8728493e.e340a8Pc3mMc40Lc3aMaNyTbxqNe0> (Letöltve: 2014. október 1.)

6. számú ábra: A lakásbetörések száma (2003–2012)

A lakásbetörések száma százezer lakosra számítva országosan *kétszáz* körüli volt 2003 és 2012 között, azaz százezer emberből kb. kétszáznak a lakóingatlanába törtek be a hivatalos statisztika szerint. [A betöréssel járó lopások esetén rögzítik az elkövetés helyszínét, ennek alapján a lakásba, lakóingatlanba történő betöréseket különítik el lakásbetörésként, míg a garázsba, a padlásra (stb.) történéseket nem számolják bele.] (7. számú ábra.)

7. számú ábra: A betöréssel lopások és a lakásbetörések számának alakulása százezer lakosra (2003–2012)

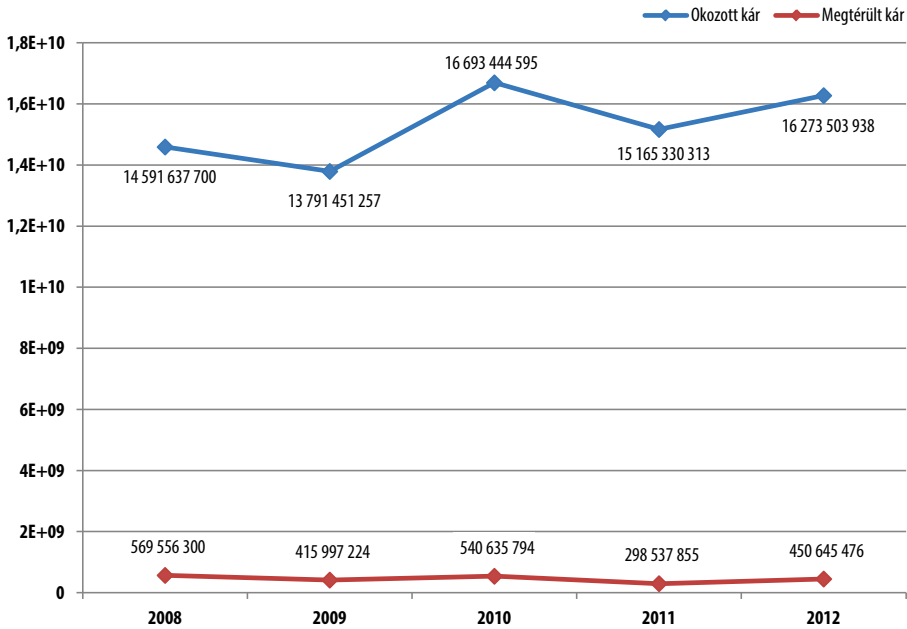

A kár értéke

A vagyon elleni bűncselekmények, különös tekintettel a betöréssel lopások vizsgálata nem csupán az összбүнözésen belüli magas aránya, illetve a lakosság szubjektív biztonságérzetére való hatása miatt fontos. Ezekkel a cselekményekkel jelentős *vagyon* kár keletkezik. Az utóbbi években a vagyon elleni deliktumokkal okozott kár mértékének növekedése figyelhető meg: 2008-ban százegymilliárd, 2010-ben, a már korábban jelzett kiugrás miatt száznegyvenmilliárd, 2012-ben már „csupán” nagyjából *száztizenhárommilliárd* forint kár keletkezett. Ebből betöréssel lopás következményeként az elkövetők átlagosan kb. *tizenötmilliárd* forint kárt okoztak évente 2008 és 2012 között, ennek megközelítőleg a *három százalék*

térült meg a sértettnek, ami igen alacsony arány, nem beszélve arról a kárról, amelynek anyagi értéke meghatározhatatlan (8. számú ábra).

8. számú ábra: A betöréssel lopással okozott és a megtérült kár mértéke (2008–2012)

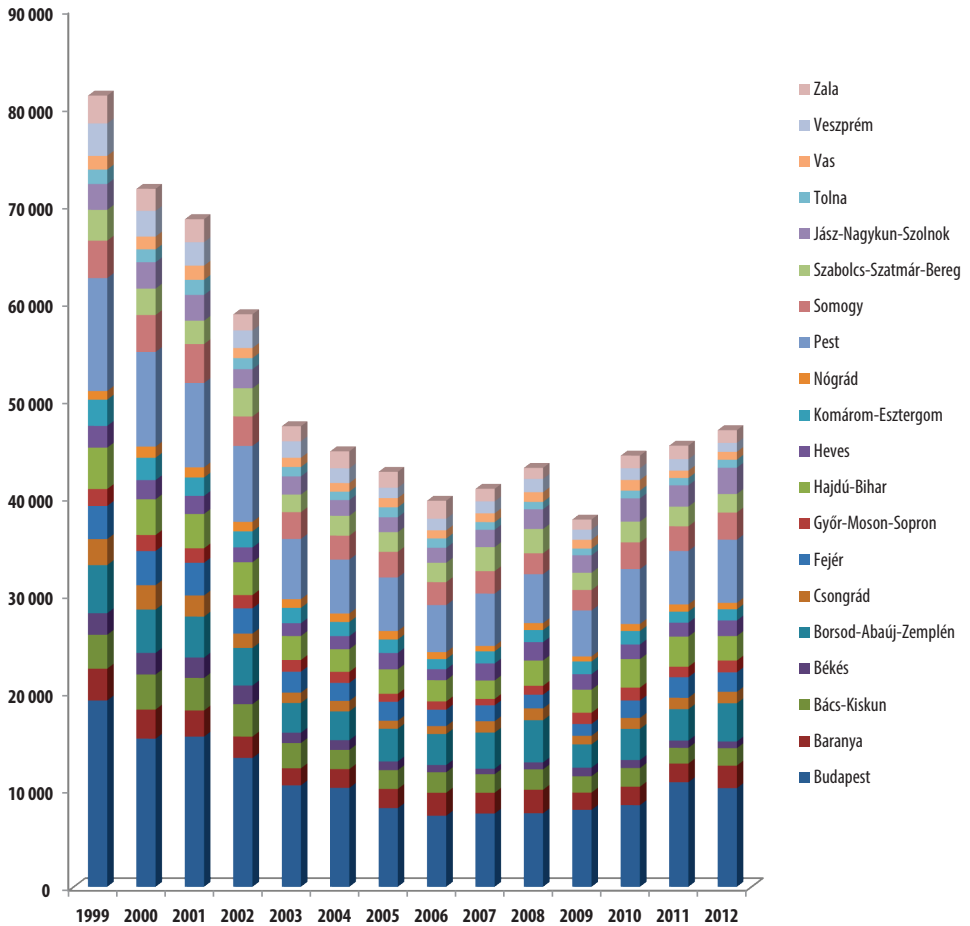
A betörések megyei megoszlása

Egy deliktum vonatkozásában vizsgálni lehet a *bűnkibocsátó* (az elkövetők jellemzően erről a területről származnak) és a *bűnbefogadó* területeket (a bűncselekményeket, jellemzően vagyron ellenieket, inkább itt követik el).

Jelen esetben a bűnbefogadó területek, azaz, ahol a legtöbb betöréssel lopás megvalósul: a főváros és vonzáskörzete. A betörések nagyjából harmadát Budapesten, illetve Pest megyében követik el. A gazdagabb, jobb anyagi háttérű területeken inkább a vagyron elleni bűncselekmények, így a betöréssel lopások fordulnak elő¹² (9. számú ábra).

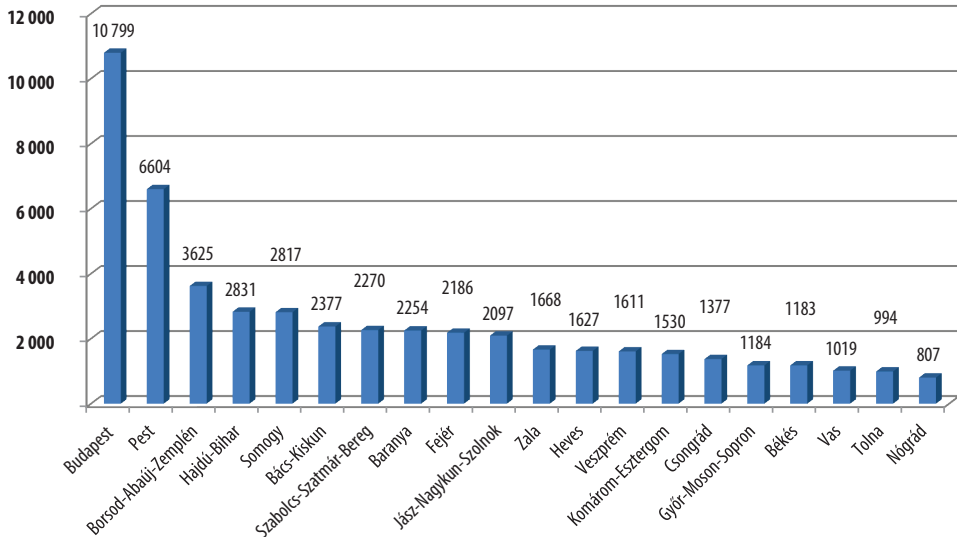
12 Vö. http://www.unicri.it/services/library_documentation/publications/icvs/statistics/Table_ECE.PDF

9. számú ábra: A betöréses lopások megyei megoszlása (2012–2013)

Az 1999 és 2012 év közötti átlag alapján a fővárosban történt évente a legtöbb betöréses lopás (10. számú ábra).

10. számú ábra: Az 1999 és 2012 közötti betörései átlaga megyei megoszlásban

Az országos változáshoz képest Jász-Nagykun-Szolnok megyében 2012-ben az 1999-es adathoz képest némileg több betörései lopás történt. A többi megyében csökkent ugyan a betörései száma, de az országos átlaghoz képest kevésbé: Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád, Somogy, Heves, Baranya, Győr-Moson-Sopron, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Fejér megyében.

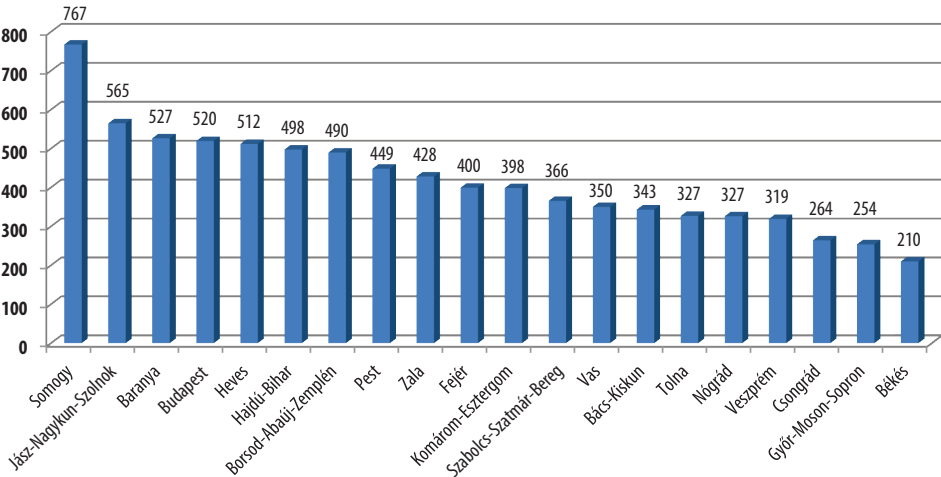
A legnagyobb csökkenés Veszprém, Békés, Komárom-Esztergom, Csongrád, Zala, Bács-Kiskun megyében, valamint a fővárosban tapasztalható.

Az országos eltérések miatt az abszolút számok mellett azonban – az összehasonlítás megkönnyítése érdekében – érdemes megvizsgálni a lakossági arányokat is: azaz hogy százezer lakosra mennyi betörései lopás jut. Ennek alapján az elmúlt években jelentős változás történt, sőt az országban egyáltalán nem egyenletes a betörései lopások megoszlása.

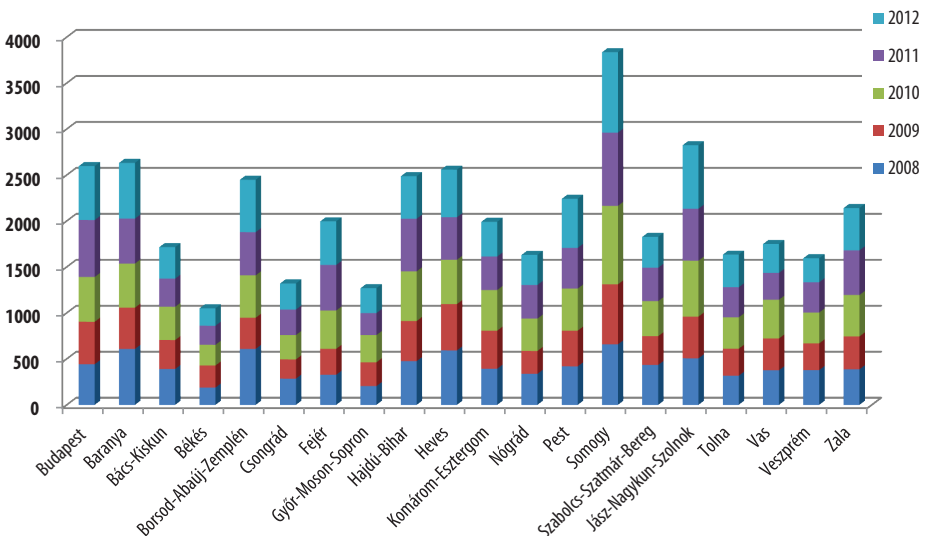
A 2008 és 2012 közötti időszakban százezer lakosra Somogy megyében jutott a legtöbb, átlagosan *hétsházhatvanhét* betörései lopás évente, ami rendkívül kimagasló adat a vizsgált időszakban, hiszen az országos átlag százezer lakosra vetítve *négysházharmincnég* volt, vagyis Somogyban közel a duplája. Ennél jóval kevesebb

történt az ország többi megyéjében: a második helyen lévő Jász-Nagykun-Szolnok megyében ötszázhatvanöt betöréses lopást követtek el százezer lakosonként. Békés megye volt a legkevesbé fertőzött, 2008 és 2012 között átlagosan kétszázötven betöréses lopás történt (11., 12. számú ábra).

11. számú ábra: A betöréses lopások számának átlaga százezer lakosra vetítve (2008–2012)

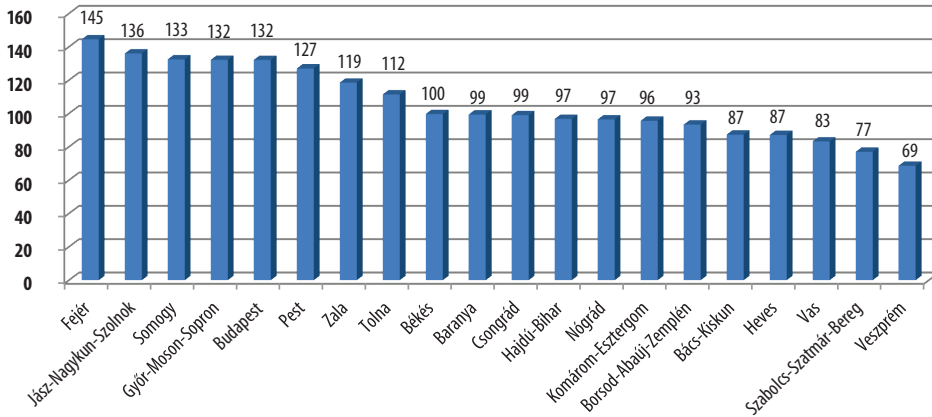
12. számú ábra: A százezer lakosra vetített betöréses lopások száma megyei megoszlásban (2008–2012)

Fejér megyében 2008-hoz képest 2012-ben jelentős mértékben, negyvenöt százalékkal nőtt a százezer lakosra jutó betöréssel lopások száma (13. számú ábra).

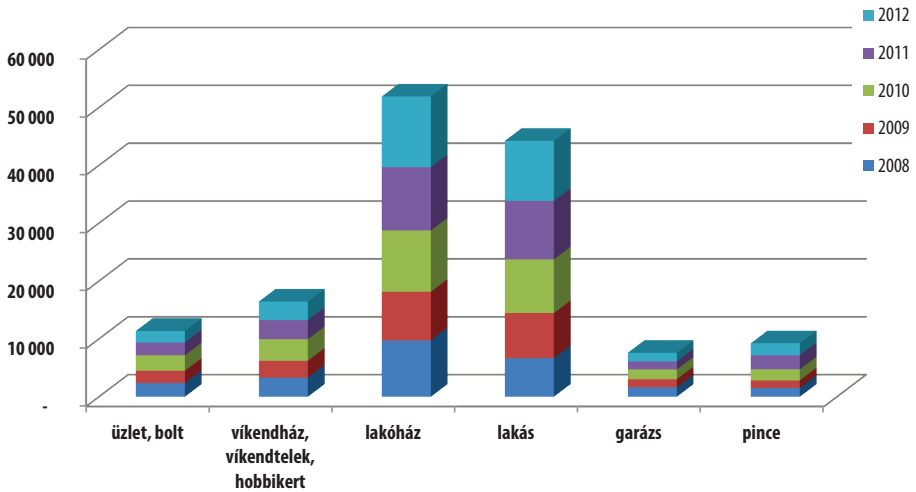
13. számú ábra: A betöréssel lopások számának változása százezer lakosra vetítve megyénként (%)

A betörés helyszíne

Az ENYÜBS szinte minden helyszíntípust rögzít, ezek közül mi az üdülők, a víkendházak, a lakások, lakóingatlanok, pincék, garázsok, valamint összehasonlításképpen a kereskedelmi ingatlanok adatait mutatjuk be. 2008 és 2012 között a lakóházak, lakások voltak a betörők kiemelt célpontjai (14. számú ábra). Ennél részletesebben azonban nem tudjuk bemutatni az egyes ingatlantípusok jellemzőit, azok részletes rögzítése hiányzik. Az ENYÜBS erre alkalmatlan is, viszont a lakcím alapján elvégezhető az az elemzés, amely kimutatja, hogy egyes környékeken milyen ingatlantípusok a betörők célpontjai.

14. számú ábra: A betöréses lopások helyszín szerinti megoszlása (2008–2012)

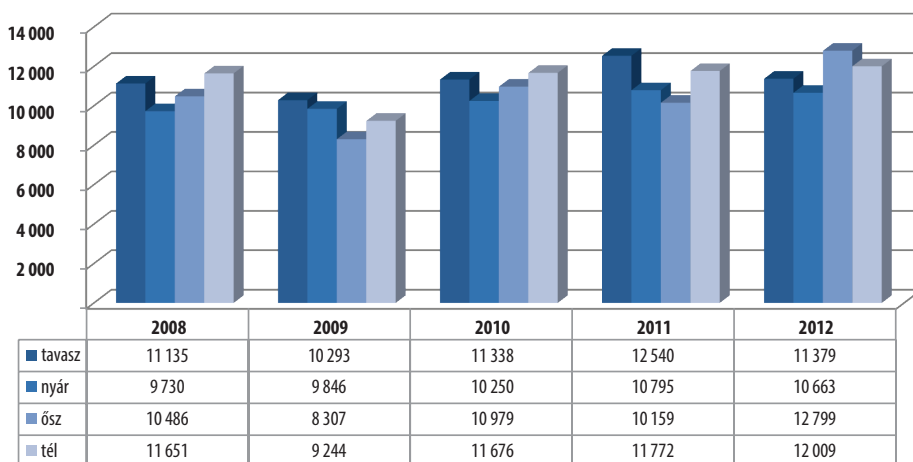

A hazai betöréses lopások struktúrája 1999 és 2012 között láthatóan átalakult. Jelentősen csökkent az üdülőkbe, víkendházakba, valamint a kereskedelmi ingatlanokba történő betörés, míg ezzel egy időben a lakóházakba, lakásokba, pincékbe történő betörések számottevően nőttek (a lakóházakba történő betörések száma 2012-ben ötvenöt százalékkal emelkedett 2008-hoz képest). Azaz a lakóingatlanokkal kapcsolatos vizsgálat szükségessége az adatok alapján is igazolható.

■ A betörések ideje

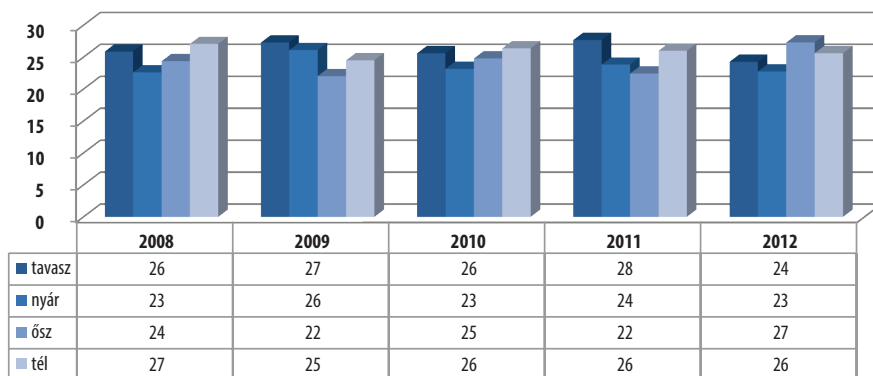
Betörések az év minden hónapjában vannak, nem lehet kiemelni egy jellemző hónapot, azaz mindig óvatosnak kell lenni. Az 1999 és 2008 közötti időszakban némileg nőtt a téli és tavaszi hónapokban elkövetett betörések száma (15. számú ábra).

15. számú ábra: A betöréssel lopások száma évszakok szerinti bontásban (2008–2012)

A betöréssel lopások a 2008 és 2012 közötti adatok alapján továbbra is inkább télen és tavasszal valószínűek, a nyári szezon kevésbé jellemző, míg az őszi vegyes képet mutat (16. számú ábra).

16. számú ábra: A betöréssel lopások évszakok szerinti megoszlása (2008–2012; %)

A megyei megoszlás szerint a nyári hónapokban kiemelkedően sok betöréssel lopást követnek el a sok víkendházzal, illetve nyaralóval jellemezhető Somogy megyében (a megye összes betörésének harmada a nyári hónapokra esik).

Az elkövetés módszere

Nem meglepő módon a kriminálstatisztika alapján a betöréseket leggyakrabban a *nyílászárók* megrongálásával: azaz ajtó-, illetve *ablakbetöréssel*, azok *befeszítésével*, *benyomásával* követik el.

A betörők az ingatlan „leggyengébb” pontját igyekeznek megtalálni, ahol a legkisebb erőfeszítéssel a leggyorsabban tudnak be- és kijutni. Megemlítendő, hogy az ENYÜBS-ben túlzottan széles körű az adatfelvétel, nagyon sokfajta módszert rögzítenek, amelyek közül nagyjából hat-nyolc lefedi az összes betörés kb. kilencven százalékát, vagyis nem igazolja azt, hogy ilyen sokféle módszer gyűjtése szükséges lenne.

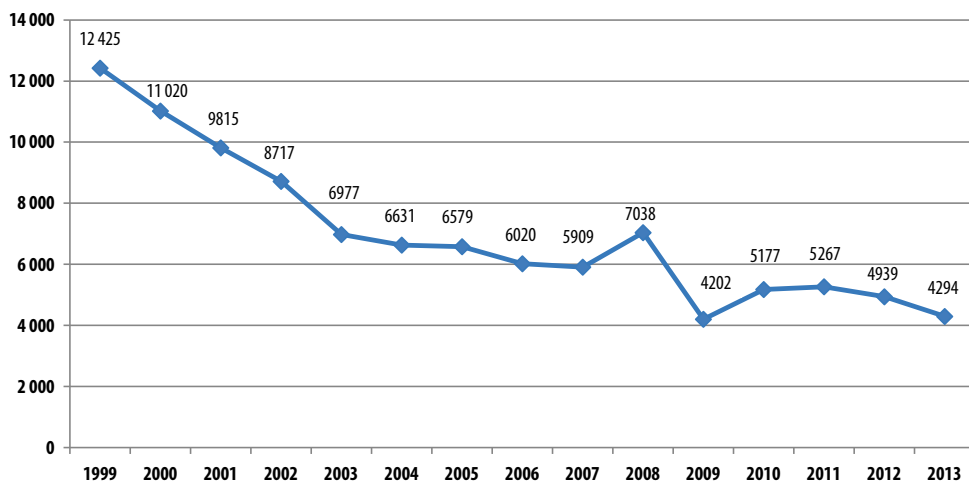
Az elkövetés eszköze

A módszer mellett a betöréshez használt eszközök esetében is igen sok adattal szolgál az ENYÜBS: A betöréses lopásokat rendkívül sokfajta eszközzel hajtják végre a betörők: a legjellemzőbb azonban a feszítővas, a test vagy testrészt, illetve a csavarhúzó, azaz a betörők többsége nem visz magával bonyolult, nehéz szerkezetet, a gyorsaság, a hatékonyság lebeg a szemük előtt.

A betörők jellemzői a statisztika alapján

A betöréses lopást megvalósítók száma 1999 és 2012 között hatvan százalékkal *csökkent*, azaz annak csupán kétötöde volt 2012-ben. (A 2013-as adat az új Btk. hatálybalépése előtti időszakra vonatkozik.) Az adatok alapján egyértelmű: egyre kevesebb elkövető felelős egyre több betörésért: 1999-ben egy betörő nagyjából *hat és fél* betörést, 2012-ben már *kilenc és felet* követett el, a hivatalos, regisztrált adatok alapján (*17. számú ábra*).

17. számú ábra: Betöréssel kapcsolatos megvalósított elkövetők száma (1999–2013)

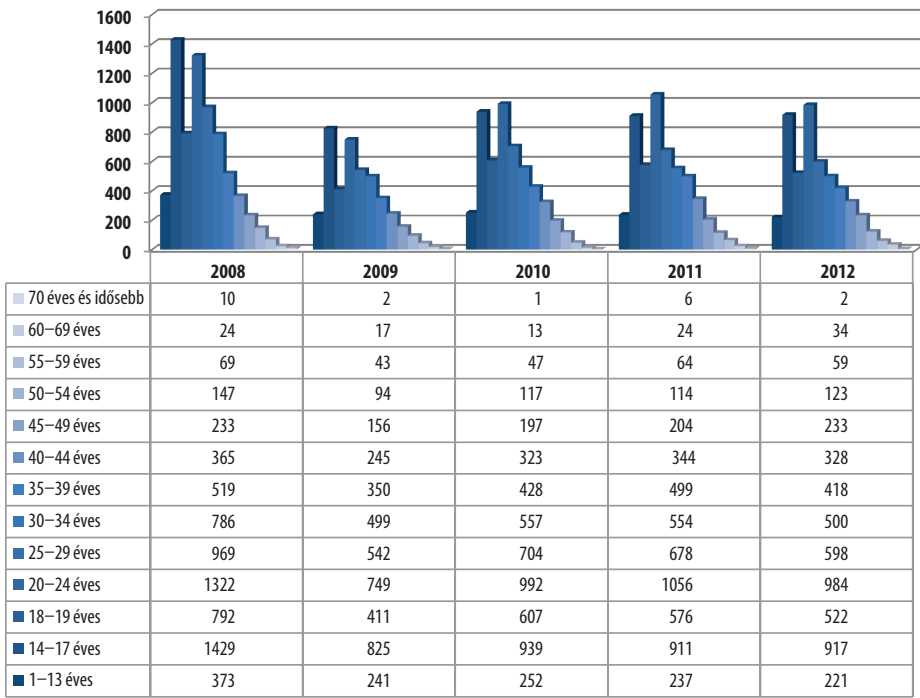

Kor

A nemzetközi adatokhoz hasonlóan a magyar betörő is inkább a fiatalabb korosztályba tartozik.

Az elkövetők korcsoportos megoszlását tekintve, betörőkre a tizennégy és tizenhét, valamint a húsz és huszonegy év közötti életkor a legjellemzőbb. Azaz a betörők jellemzően a fiatalabb korosztály tagjai: a vizsgált időszakban az elkövetők negyötöde harmincnégy év alatti volt¹³ (18. számú ábra).

13 Érdekes, hogy minden korosztályban csökkent az elkövetők száma, kivétel azonban a hatvan és hatvankilenc év közötti korcsoportba tartozó elkövetők, az ő számuk növekedett. Vö. A dán betörők hetvenegy százaléka harminc, ötvenkét százaléka huszonöt év alatti (SORENSEN, 2003:23).

Nem

A magyar betörők is jellemzően férfiak, a nők száma évente nagyjából háromszázra tehető, az utóbbi években kevesebb is volt. A betöréses lopást elkövetők mintegy öt-hat százaléka nő, ez a nemzetközi adatokhoz képest alacsonyabb (annak megközelítőleg a fele).

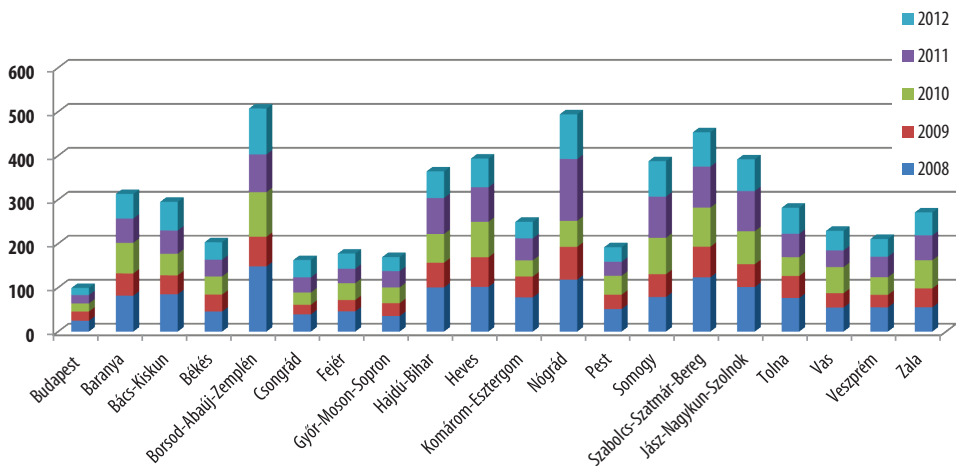
Az elkövetés helye és az elkövető lakhelye

A korábban említett bűnkibocsátó területek alapján a betöréses lopás elkövetői három-négy megyéből származnak.

1999 és 2008 között a betöréses lopások jelentős részét öt megyében élők követték el: leginkább *Borsod-Abaúj-Zemplén* (13 százalék), *Pest* megyében (10), a *fővárosban* (8,6), *Szabolcs-Szatmár-Bereg* (8,4), valamint *Hajdú-Bihar* (7,1) megyében.

Az elkövetők a hivatalos statisztika alapján az ezt követő időszakban is jellemzően *Borsod-Abaúj-Zemplén* megyei lakhelyűek, ha az elkövetők számát százezer lakosra vetítjük. A 2008 és 2012 közötti időszakban a *Nógrád megyei lakóhelyű* betöréssel lopást elkövetők száma is kiemelkedő volt, különösen 2011-ben, ami valószínűsíthetően egyedi okra vezethető vissza, hiszen ekkor százezer lakosra száznegyvenegy betöréssel lopást elkövető jutott, ami rendkívül magas számnak mondható. A nógrádi lakhelyen élő betörők máshol követik el a bűncselekményt, hiszen a betörések száma ebben a megyében alacsony volt. A főváros és Pest megye közelsége arra enged következtetni, hogy ezek a tettesek jellemzően ezeken a területeken hajtották végre a betöréseket (19. számú ábra).

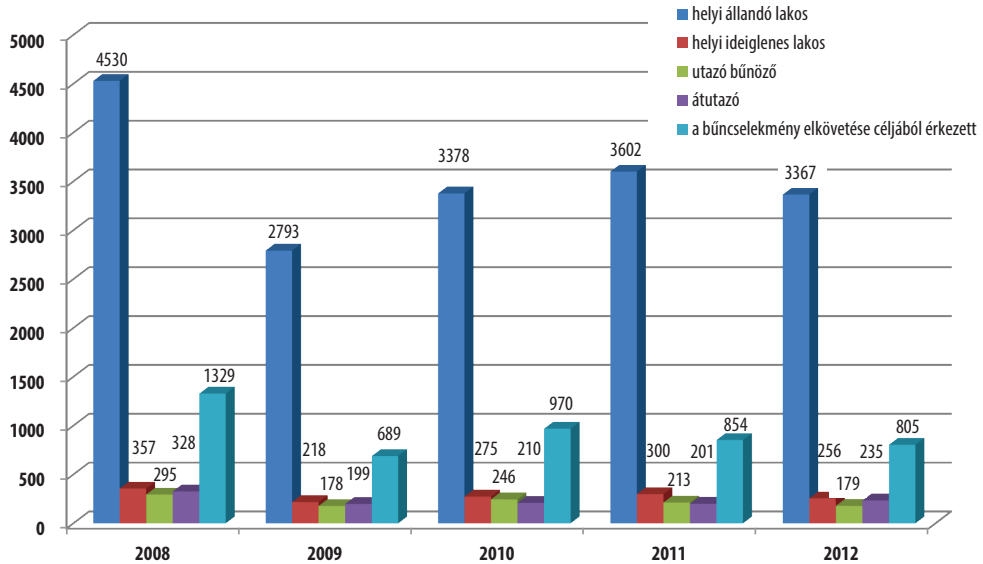
19. számú ábra: A betöréssel lopást elkövetők száma megyei megoszlásban százezer lakosra vetítve (2008–2012)

Az elkövetés helyszínén tartózkodás

Az ENYÜBS-ben rögzítik az elkövető bűncselekmény helyszínén tartózkodásának okát. Ennek alapján elmondható, hogy az elkövetők kétharmada jellemzően helyi lakosként követi el a betörést, illetve kifejezetten a bűncselekmény elkövetése céljából érkezett a helyszínre. Az utazó/átutazó bűnözők aránya igen alacsony (20. számú ábra).

20. számú ábra: Az elkövetés helyszínén tartózkodás (2008–2012)

A betöréssel elkövetők kb. kétharmada *helyi lakosként*, ismerős környezetben követte el a tettet. Az elkövetők mintegy ötöde a *bűncselekmény elkövetése céljából érkezett* a vizsgált időszakban. Megemlítendő még a *helyi ideiglenes lakosok* (4,9 százalék), az *átutazó* (3,9) és az *utazó bűnözők* (3,7) aránya is. Az *utazó bűnözők* számában némi emelkedés tapasztalható: 1999-ben 267-en, 2012-ben már 256-an voltak.

Az elkövetők előélete

1999 és 2012 között a betöréssel elkövetőinek jelentős része *büntetlen előéletű* volt, azaz nagyjából a felük, mindemellett kirívóan magas a büntetlen előéletű, de a bűncselekményt intézkedés alatt elkövetők száma. 2012-ben 2255 elkövető volt büntetett előéletű (45,7 százalék), 2684 büntetlen előéletűnek számított, de közülük csupán 240 volt valóban büntetlen előéletű, 2444 a cselekménye idején valamilyen intézkedés alatt állt. Tehát a 2010–2012-ben betöréssel elkövetők megközelítőleg négy százaléka tekinthető valóban makulátlan múltúnak.

A tíz év átlagos arányai szerint tehát az elkövetők 29 százaléka *nem visszaeső*; 7,1 százaléka *visszaeső*; 12,5 százaléka *többszörösen visszaeső*; míg 5,7 százaléka *különös visszaeső* volt.

Motiváció

Az ENYÜBS-ben a bűncselekmények háttérében húzódó motivációkra vonatkozóan rögzítettek adatokat, de 2010 óta már nem, így csupán az azt megelőző időszakra vonatkozóan áll rendelkezésre adat. Az *elkövetővel kapcsolatos oksági tényezők* a betöréssel lopás esetén azonban nem jelentenek valódi kiindulási pontot. Az ENYÜBS kategóriái közül egyedül az *alkohol hatása* alatt történő elkövetés említésre méltó¹⁴, különösen az *üzletbe* történő betörésekkor volt ez jellemző (a tíz év alatt átlagosan az összes betöréssel lopás elkövetőjének 7,7 százaléka volt ittas, míg az üzletbe betörők megközelítőleg tíz százaléka). A különböző addikciók, a nemzetközi trendekkel ellentétesen, hazánkban egyáltalán nem a legmeghatározóbb motiváció.

A betöréssel lopás megvalósításában szerepet játszó *objektív okok* közül az elkövetők *átmeneti pénzzavara*, az *egyéb okai*, valamint a *rossz baráti környezete* (17,8 százalék) említhető. Ugyanakkor az *alacsony jövedelem* és a *bűnözői családi környezet* is sokszor vezet a jövedelemszerzés e formájához. Az objektív okok és az elkövető lakóhelye között mutatkozik összefüggés: a *fővárosi* és a *Pest megyei* betörők kisebb arányban törtek be *átmeneti pénzzavaruk* miatt. A *borsodi* elkövetők között az *átmeneti pénzzavar* mellett kiemelendő az *alacsony jövedelem*, valamint a *bűnözői családi környezet*. A *szabolcsi* lakhelyen élők között az *átmeneti pénzzavar* és a *rossz baráti környezet* emelkedik ki oksági tényezőként. A *hajdú-bihari* elkövetők esetében sokkal inkább a *rossz baráti környezet* és az *alacsony jövedelem* említhető.

E deliktum esetében a *szubjektív tényezők* között is az *anyagi haszonszerzés* a legjellemzőbb (az elkövetők háromnegyedénél ezt rögzítették). A haszonszerzés mellett kiemelkedik még a *bűnözői életszemlélet*, a *cselekmény társadalomellenességének fel nem ismerése*. A szubjektív tényezők esetében is elmondható, hogy van

---

14 Erre vonatkozóan 2010 óta is gyűjtene adatot.

összefüggés az elkövető lakhelye és a szubjektív okok között. A legtöbb elkövető *Borsod-Abaúj-Zemplén* megyében él: míg 1999-ben a betörések háttérében húzódó szubjektív okok között főként az *anyagi haszonszerzés*, a *kalandvágy* és a *bűnözői szemlélet* emelkedett ki az összes ok közül, addig 2008-ra az *anyagi haszonszerzés* aránya némileg csökkent, ám a *bűnözői szemlélet* megerősödésével a *kalandvágy* szinte minimálisra csökkent (1054 főből tizenegynek az esetében említették ezt). A *fővárosi* és a *Pest* megyei betörők esetében az 1999-es nyers számok szerint az *anyagi haszonszerzés* volt a legjellemzőbb ok. Ám ha az arányokat tekintjük, a *Budapesten* élő betörők esetében sokkal jellemzőbb a *bűnözői szemlélet* és az *iszákos életmód*. 2008-ra azonban mind a *Budapesten*, mind a *Pest* megyében élők között jelentős mértékben emelkedett az *anyagi haszonszerzés* miatt betöréses lopást elkövetők aránya. A *Pest* megyei tettesek esetében még megemlíthető a *bűnözői szemléletűek* emelkedése is. A *szabolcsi* delikvenszek esetében is megfigyelhető, hogy anyagi helyzetük romlott, hiszen míg 1999-ben hetvenhét, 2008-ban már nyolcvanhárom százalékuk esetében említették az *anyagi haszonszerzést*. A *hajdú-bihari* elkövetők körében is az *anyagi haszonszerzés* emelkedik ki, a tíz év alatt azonban náluk is növekedett a *bűnözői szemlélet*, illetve az *iszákos* életmód.

Összegzés

A kriminálstatisztika csak a rendőrségen bejelentett esetek körülményeibe nyújt betekintést, azaz ez nem minden betöréses lopást tartalmaz. Amelyekben történt feljelentés, ott számos olyan adatot mégsem rögzítettek, amely a jelenség mélyebb elemzéséhez segítségül szolgálhat.

A hivatalos statisztika és az úgynevezett *victim survey-k* együtt nyújtanak csak valós képet a betöréses lopásokról: hány történt, mit vittek el, hogyan, mikor és miként törtek be, és arról a nem mellékes tényről, hogy ez hogyan hatott az áldozatra.¹⁵

Az ENYÜBS alapján készített rövid statisztikai áttekintés alapján elmondható: a magyar betörők semmilyen egyedi, különleges jellemzővel nem bírnak, a külföl-

15 Erről lásd *A betörések sértettjei* című fejezetet (121–145. o.).

di betörőkhöz hasonló korúak, módszerük, motivációjuk nagyjából egyezik (az addikciók jelenléte kivételével, azaz a drog- és az alkoholfogyasztás a magyar betörők esetében kevésbé jellemző), így a különböző prevenciós programok bemutatása, magyar helyzetre adaptálása azokhoz hasonlóan eredményes lehet.

Mindazonáltal figyelembe kell venni azt is, hogy a betörései lopások jellemzői, mélyebb elemzése az országos adatok alapján kevésbé végezhető el, az helyi szinten, a „helyi betörők” szokásait, módszereit, kedvenc ingatlantípusait az utcaszintre és ingatlantípusra lebontott igen részletes és időigényes analízissel ragadható meg (az ENYÜBS helyett a Robotzsaru adatai alapján). Ezek viszont kétségkívül szükségesek ahhoz, hogy a helyi jellemzőkre reagáló, az általánosságokon túlmutató megelőzési program készüljön.

A BETÖRÉSES LOPÁSOK FŐBB KÉRDÉSEI*

A hazai kutatás eredményei a nemzetközi vizsgálatok tükrében

A betöréskutatások főbb elméleti megközelítései és módszerei

Az elmúlt harminc évben számos átfogó kutatás irányult a betörők személyiségének és bűncselekményeinek megértésére, valamint a helyszínválasztás és a döntési stratégiák feltárására. A kutatási eredmények nemcsak a bűnelkövetők motivációinak, típusainak és bűnelkövetői karrierjének megértését tették lehetővé, hanem jelentősen segítették a bűncselekmények prevenciók módszereinek kidolgozását, a betörőkkel, valamint tőlük függetlenül az áldozataikkal végzett terápiás technikák fejlesztését, és nem utolsósorban a megbízható kutatási módszerek kialakításához is hozzájárultak.

A különböző bűnelkövetői csoportok tudományos igényű vizsgálatait az 1970-es években kezdték Amerikában, a nyolcvanas évek elejére pedig már az Egyesült Királyságban is megjelentek (NEE, 2010). E kutatások megpróbálták szakítani azzal az általános nézettel, hogy minden bűncselekményt a deviancia felől értelmezzenek vagy a bűncselekmény diszpozicionális elméletéből vezessenek le. Nemcsak arra voltak kíváncsiak, hogy a bűnelkövetők miért éreznek ellenállhatatlan kényszert a szabályok áthágására és a szociális normák megsértésére, hanem arra is, hogy a környezet, a lehetőségek és a döntési stratégiák milyen szerepet játszanak a bűncselekmény folyamatában. *Sherman* (1995) például meggyőzően demonstrálta, hogy a bűnelkövetés helyszínének hatszor nagyobb bejósoló ereje van az elkövetkezendő bűntényre, mint a bűnelkövető személyének. A bűnelkö-

---

* Szerzők: Barabás A. Tünde – Eisinger Andrea – Gauland Edina – Magi Anna – Rózsa Sándor – Windt Szandra

vetők viselkedése és cselekedeteik miéértje számos megközelítésből tárgyalható: például racionális döntési folyamat, rutintevékenységek, környezet.

Az előbbi megközelítések fő teoretikus keretét a lehetőségelmélet adja, amelynek alap gondolata, hogy a betörő akkor követi el a bűncselekményét, ha arra alkalma adódik. Ha egy adott területen a lehetőségek megnövekednek, akkor várhatóan a betörések is megsokszorozódnak. A bűnelkövető motivációja nem elegendő a bűncselekményhez, ehhez *lehetőségre* van szüksége. A bűnmegelőzési programok keretében leginkább a betörések lehetőségének minimalizálása történik: például záruk, rácsok, riasztóberendezések felszerelése.

A *Cornish és Clarke* (1986, 2008) által lefektetett, a *racionális választást* előtérbe helyező elmélet középpontjában a bűnelkövető személyes döntési folyamata áll, amelynek során a feltételezett haszon mértéke, a vállalt rizikó és a befektetett erőfeszítés együttese határozza meg a szándékos bűnelkövetői magatartást. A megközelítés értelmében a betörők minden bűncselekmény elkövetésekor egyfajta költség-haszon elemzést végeznek, és a döntéseikben a környezeti feltételek is nagymértékben szerepet játszanak. A haszon sokszor nemcsak pénz, vagy valamilyen vagyontárgy lehet, hanem akár a feszültség és a kockázat élményének átélése is. Az árát leginkább a lebukás veszélye vagy a büntetés mértéke határozza meg. Fontos megjegyezni, hogy a döntési folyamatban és a választásban a bűnelkövető kognitív jellemzői, előzetes tapasztalatai és a rendelkezésre álló információk kezelése alapvető szerepet játszanak (AANTJES, 2012).

Szorosan a lehetőségelméletre épül *Cohen és Felson* (1979) *rutintevékenység-megközelítése*, amelynek magyarázó modellje három elemet tartalmaz: lehetséges elkövető, megfelelő célpont, valamint alkalmas őrző hiánya. A bűncselekmény akkor következik be, ha a motivált betörő olyan alkalmas célpontot talál, amelyet nem őriznek megfelelően, vagyis a betörés végrehajtható. A megközelítés elnevezése arra utal, hogy a bűnelkövetők a mindennapi tevékenységeik során (például munkába járás, szórakozás, napi ügyek intézése) kerülnek kapcsolatba a megfelelő áldozatokkal és célpontokkal. Ez a megközelítés kiváló magyarázatot adott a hatvanas és hetvenes években Amerikában és Európában megnövekedett vagyoni elleni bűncselekményekre.

Brantingham és Brantingham (1981, 1993) az iménti elméletekhez szorosan kapcsolódó megközelítést dolgozott ki, amelynek középpontjában az általános tevékenységek térbeli elhelyezkedése áll. A modell főbb elemei a *csomópontok*, az *utak* és a *végpontok*. A „csomópontok” azokat a helyeket foglalják magukban, ahol az emberek összejönnek, csoportosulnak, például lakókörnyezet, munkahely, üzletközpont, szórakozóhely, iskola (KORINEK, 2010). Az „utak” a csomópontok közötti útvonalakat jelentik, amelyeket az emberek napi rendszerességgel bejárnak. Az „útvonalak” mentén a bűnelkövetőknek lehetőségük van a potenciális helyek és áldozatok alapos megfigyelésére, információk gyűjtésére, amit a későbbiekben a kínáló lehetőségek megragadásával ki is használhatnak. Brantingham és Brantingham (1993) vizsgálati eredményei rámutattak arra, hogy a betörések a csomópontok és a csomópontok közötti útvonalak környékén koncentrálódnak. A modell harmadik eleme a „végek”, e kifejezés az emberek normális lakóterének szélső határát jelöli. Ezeket a pontokat gyakran a lakókörnyezet struktúrája vagy a tömegközlekedés végállomásai határozzák meg. A „végeken” túli terület a bűnelkövető számára ismeretlen, itt sokkal könnyebben azonosíthatják őt gyanús idegenként, ami jelentősen megnöveli a lebukás kockázatát.

A bűnelkövetők racionális döntéseit befolyásoló környezeti hatások iránti fokozott érdeklődés az 1970-es évektől számos empirikus kutatást inspirált. A döntési folyamatok és a motivációk megértése azonban sajátos kutatási módszertan kidolgozását is igényelte, hiszen a személyes döntési folyamatról és a motivációról csak a bűnelkövetők megkérdezésével, az ő beszámolóik alapján kaphatunk hiteles képet. A kutatások során legtöbbször félig strukturált interjúkat alkalmaztak, ennek alanyai többnyire börtönbüntetésüket töltő betörők voltak. A kapott információk megbízhatóságát (például bűnelkövetői karrier, a betörés jellemzői) gyakran több információforráson alapuló értékelésekkel erősítették meg: például betörők és áldozatok beszámolóit, rendőrségi jegyzőkönyvek és nyilvántartási adatok. Újszerű megközelítésnek tekinthetők *Wright és Decker* (1994), illetve *Cromwell* és munkatársainak (1991) az amerikai Missouri és Texas államokban végzett valós élethelyzetben történő etnográfiai kutatásai, amelyek során a betörőket a korábbi bűncselekményeik helyszínén kérdezték ki és játszották el a betörés folyamatát, különös tekintettel a figyelmi és döntési folyamatokra: például a lakáson belül hogyan kutat értékek után, milyen helyiséget részesít előnyben, mennyi időt tölt a lakásban. További innovációt jelentett olyan kísérleti kutatási

elrendezések alkalmazása, mint például lakóingatlanokról készült fotók használata: a lakóingatlanok *elhelyezkedéséről* (például rálátás a szomszédos házakból, sarokház), *biztonsági berendezéseiről* (például megerősített rácsok, elektromos riasztó), a lakóingatlanban található *értékek* jelzéseiről (például a ház mérete, autó) és arról, hogy *tartózkodik-e valaki otthon*. A fotókra adott reakciókból a bűnelkövetők választását meghatározó költség-haszon értékelés jól megragadhatóvá vált (BENNETT – WRIGHT, 1984; RENGERT – WASILCHICK, 1986; NEE – TAYLOR, 2000).

A bűnelkövetők motivációira, döntési folyamataira és választásaira irányuló kutatások rendkívül értékes támpontokat adhatnak a bűnmegelőzési programok kidolgozásához, de nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy a nemzetközi kutatási eredmények csak megfelelő körültekintéssel értelmezhetők és emelhetők át a hazai gyakorlatba, hiszen a társadalmi berendezkedés és a kulturális sajátosságok jelentősen befolyásolják a kapott eredményeket. Jelen kutatási beszámolónk egyebek között azt a célt szolgálja, hogy a nemzetközi kutatási eredményeket összevessük a hazai betörők főbb jellemzőivel, és a külföldi bűnmegelőzési programok magyarországi alkalmazhatóságát alátámasztjuk. Mivel mind ez idáig hasonló jellegű kutatás nem zajlott Magyarországon, így eredményeink nemcsak az áldozattá válás megelőzése, vagy az elkövetők döntéseinek megértése területén alkalmazhatók, hanem további hasonló kutatások alapjául is szolgálhatnak.

A betörés motivációi

A kutatások egybehangzó eredményei szerint a betöréses bűncselekmények elsődleges motivációjaként az anyagi haszonszerzés emelhető ki. A bűncselekményből szerzett jövedelem azonban sokszor eltérő célokat szolgálhat. Számos bűnelkövető a megszerzett pénzt alkoholra, kábítószerre vagy költekező életvitelének fenntartására fordítja, de akadnak olyan megélhetési bűnözők, akik elmondásuk szerint ételre vagy számlák befizetésére költik a betörésből származó összeget (REPPETTO, 1974; CROMWELL ÉS MTSAI, 1991; WRIGHT – DECKER, 1994; BLEVINS ÉS MTSAI, 2013).

További fontos motivációként több szerző is a társas befolyásolást említi, amikor például egy bűnözői szubkultúra ezáltal fogadja el, vagy biztosít helyet a rangsorban a bűncselekményben részt vevő személynek (SCARR, 1973; BENNETT – WRIGHT,

1984). A bűncselekmények végrehajtásában való közreműködés rendkívül fontos tanulási folyamatot tölthet be a még tapasztalatlan vagy alkalmi betörők esetében. Az együttműködés a bűncselekmény elkövetése mellett számos más formában is kifejeződhet: például a betörés lehetséges helyszínéről szerzett információk megsztása, a tervezésben való részvétel, orgazdaság.

Az alkohol- és a kábítószer-használat a betörései bűncselekmények gyakori velejárója. Az alkohol- vagy drogfüggőség, illetve az ehhez társuló életstílus fenntartására irányuló illegális anyagi haszonszerzés szintén sok betörő esetében alapvető motiváció (WRIGHT – DECKER, 1994; HOCHSTETLER – COPES, 2006).

Az említett, gyakran előforduló motivációk mellett érdemes megemlíteni olyanokat is, amelyek jóval kisebb arányban fordulnak elő: például élménykeresés, kíváncsiság vagy bosszú. Az izgalom- és élménykeresés mint hajtóerő főként a fiatalabb betörők körében jelenik meg, amikor a bűncselekmény belső pszichológiai jutalomforrásként hat. Ilyen esetekben az elkövető kompetenciájának demonstrációját, a környezet feletti uralmát és a rendszer kijátszásának képességét éli meg. Számukra a megszerzett anyagi haszon csak másodlagos (KATZ, 1988; CROMWELL, 1994).

Scarr (1973) az amerikai Washington D. C.-ben és környékén végzett, több információforráson alapuló (például betörők és áldozatok beszámolóit, rendőrségi jegyzőkönyvek, bűnügyi statisztikák) kutatási eredményei alapján a következő négy fő motívumot különböztette meg: 1) pénz a kábítószer beszerzésére; 2) pénz a költséges életvitel fenntartására; 3) társas befolyásolás; 4) egyéni motivációk (például veszélykeresés, patológiás viselkedés, bosszú). Bennett és Wright (1984) több mint háromszáz dél-angliai férfi elítélt körében végzett interjúkutatásának eredményei alapján a betörés háttérében meghúzódó motivációs tényezőket fontosságuk sorrendjében a következők szerint rangsorolta: 1) tárgyi szükségletek; 2) mások befolyásolása; 3) a kínálkozó lehetőségek befolyásoló hatása; 4) nincs konkrét ok, mivel a személy folyamatosan késztetést érez; 5) a vonzó életvitel fenntartásának szükségletei; 6) alkohol.

Wright és Decker (1994) a Missouri állambeli St. Louis bűnelkövetői körében végzett kutatásokat. A hólabda-módszerrel kialakított vizsgálati minta aktív bűnel-

követőit egy félig strukturált interjú segítségével mérték fel. A kutatásukban szereplő százket bűnelkövetőből kilencvenöt jelezte, hogy elsődlegesen akkor szokott betörni, ha pénzre van szüksége. A beszámolók alapján azonban a megszerzett pénzt általában nem rakták félre, hanem inkább alkoholra vagy kábítószerre, a vágyott státusszimbólumok megszerzésére (például kocsit, ruhák) költötték, illetve napi kiadásaikat fedezték belőle (például lakás, családtagok szükségletei).

Motivációk a hazai vizsgálat tükrében

Bár az említett, körülbelül az elmúlt negyven évet lefedő kutatások különböző országokban és eltérő kutatási módszerekkel készültek, ennek ellenére a betörés hátterében meghúzódó, a vizsgálatok során megállapított motivációk hasonlóak voltak. A hazai vizsgálat során egyebek között arra is kíváncsiak voltunk, hogy a betörésért börtönbüntetésüket töltő fogvatartottak milyen okokkal magyarázzák tettüket. A bűnelkövetői nézőpont természetesen jelentős torzításokat tartalmazhat, ennek ellenére mégis úgy véljük, hogy a saját szavaikkal kifejezett motivációk fontos támpontul szolgálhatnak a betörések mögött meghúzódó késztetések megértéséhez. Az interjú utolsó részében került sor a következő kérdésre: *Meg tudná nevezni a fő okot vagy okokat, ami miatt ön betöréseket követett el?*

A válaszok tartalomelemzésének első fázisát egy nagy tapasztalattal felvértezett börtönpeszichológus és egy független külső szakértő végezte, majd a kapott eredményeket a kutatásban részt vevő szakemberekkel történő egyeztetés után véglegesítettük. Ennek alapján a kutatásban részt vevő fogvatartottak motivációs tényezőit hét jól elkülönülő kategóriába tudtuk besorolni, amelyek további három átfogó csoportba rendezhetők: *anyagi haszonszerzés, belső ok és lelkiállapot, külső tényezők (1. számú táblázat)*. Mivel a nyitott kérdésre adott válaszokat nem korlátoztuk, sőt bátorítottuk a megkérdezetteket, hogy szabadon fejtsék ki a gondolataikat, így a harmaduk két vagy ennél több motivációt is felsorolt.

Az említett esetek fontos jellemzője volt, hogy a bűncselekmények kezdeti motivációi eltértek (például *„Eleinte buli volt, a határ feszegetése, később meg a megélhetésért”), de néhányan a tettüket több egyidejű okkal is magyarázták (például „Pénz. Megszokás, rászokás. Jön az éjszaka. Hát, a menés. Tudja, mint a drog, ez is*

függőséget okoz. Izgalom, kaland.”). A százharminckilenc megkérdezett közül hatan (4,3 százalék) nem tudtak, illetve nem akartak válaszolni a kérdésre. Az értékelést gyakran megnehezítette a válaszok komplexitása és az érvelés logikája. Ilyen esetekben, az egyértelmű besorolások érdekében, megpróbáltuk az illetőről megszerzett információk összességét figyelembe venni.

1. számú táblázat

A motivációs tényezők jelentése és előfordulási gyakoriságaik

Motivációs tényezők	Jelentése	Előfordulási gyakoriság (%)
<i>Anyagi hasznoszerzés I.</i>	A betörés elsődleges indítéka az anyagi hasznoszerzés, a pénztelenség leküzdése. A bűnelkövető csak az átlagos megélhetését próbálja fedezni, nem számol be semmilyen, költségesebb életvitelt jelentő kiadásról: például szerhasználat, szerencsejáték vagy presztízsfogyasztás.	46,0
<i>Anyagi hasznoszerzés II.</i>	Valamilyen függőség anyagi finanszírozása: például drog, alkohol, szerencsejáték. Ide soroltuk a fenti életvitelhez tartozó, átlagon felüli, költekező életmódot: márkás ruhák vásárlása, autó stb. Nem tartozik ebbe a kategóriába, ha magáról a betörésről vagy a lopásról beszél „ <i>függőségként</i> ”, „ <i>kleptomániaként</i> ”.	7,9
<i>Élménykeresés</i>	Olyan belső késztetés kielégítésére irányuló bűncselekmény, amelyben az izgalom, az adrenalin, a kíváncsiság, vagy a kompetencia érzése jelenik meg.	29,5
<i>Egyéb, megváltoztathatatlanak tűnő belső ok</i>	Megváltoztathatatlan belső késztetés: „ <i>a véremlen van</i> ”, „ <i>meggondolatlan vagyok</i> ”, „ <i>saját hülyeségem</i> ”, „ <i>mert cigány vagyok, és a véremlen van</i> ”.	9,3

<i>Aktuális állapot/lelkiállapot</i>	Olyan gyűjtőkategória, amelyben többféle, de ritkán előforduló ok szerepel: például bosszú, gyász és stressz, droghatás vagy alkoholos befolyásoltság miatt elkövetett konkrét bűncselekmények, amikor „nem tudta, mit cselekszik”.	5,0
<i>Külső befolyás</i>	Olyan külső motivációs tényezők, mint például a család, a barátok és a társak befolyásoló szerepe. Többnyire az első próbálkozásokat határozzák meg.	19,4
<i>Külső körülmények</i>	Olyan külső körülmények, amelyek a szabaduló fogvatartottat megbélyegzik, ezáltal nem tud állandó munkát vállalni a hétköznapi megélhetés előteremtése érdekében: például előítéletesség, nem tud munkát vállalni, mert nincs erkölcsi bizonyítványa.	13,6

Anyagi haszonszerzés I. A megkérdezett fogvatartottak közel fele (negyvenhat százalék) a megélhetési gondokat, a pénztelenséget jelölte meg bűncselekményei legfőbb mozgatórugójaként. Íme, néhány tipikus válasz:

„Hát az anyagiak miatt. A megélhetés. Munkából nem lehet megélni. Munkalehetőségek nincsenek. Ha még az ember dolgozni akarna, akkor se.”

„Tudja szegény családban nőttem fel. Abban az időben nem volt pénz, meg ez az amaz, iskolába járni, és elindultunk Pestre szerencsét próbálni, és ebből alakult az egész. Hazavittük a pénzt, leraktuk. Ez nem jó érzés, meg nem élvezet. Ez hülyeség, én nem azért csinálom, mert adrenalin, hanem mert megélhetés. Nagyon is meg lehet élni belőle.”

„Hát a megélhetésért. Csak ez. Á, én nem ezért csinálom, van öt gyerekem. Ez a legenyhébb büntetési tétel. Ezért mentem Ausztriába.”

„Nehéz anyagi körülmények. Nem volt pénz, munka, el kellett tartania magát az embernek. A munkaügyi központnak semmi értelme. A rezsit nem tudtuk kifizetni belőle. Muszáj volt kiegészíteni.”

„Ezt tanultam. Másból nem tudok élni. Például havi 70-80 ezer forintért nem mennék el dolgozni, mert nem lenne elég. Most mit mondjak magának. Nem tudom, másból

nem nagyon tudnék megélni, komolyan mondom magának, másból nem. Valamit kitalálok. De most 70-80 ezer forintokért elmenni dolgozni? Nem jó... Nem elég. Nem elégtí ki a [...] hogy mondjam, szükségleteinket.”

Anyagi haszonszerzés II. Ugyancsak az anyagi haszonszerzés körébe tartozik a következő kategória, amely valamilyen függőség (például alkohol-, drog-, szerencsejáték-) anyagi hátterének megteremtésére irányul, de ide soroltuk – az ehhez szorosan köthető – magasabb életszínvonalat megjelenítő „presztízs fogyasztást” kínáló motívumot is. A megkérdezettek közül huszonhárman (7,9 százalék) említették ezt a motivációs tényezőt. Eredményeink szerint az első ítélet időpontjában ez a csoport volt a legfiatalabb.

„Nem tudom. Megmondom magának őszintén. Ez egy [...] A lopás is egy betegség amúgy, meg a betörés is. A szó szoros értelmében függővé váltam. Már csak azért is függővé váltam, mert kellett a cuccra a pénz. Már hozzá voltam ahhoz szokva, hogy mindig más a számom. Hozzá voltam ahhoz szokva, hogy nem eszem meg Tescós kaját, meg ilyenek. Nagyon ritkán ettem meg, ha hiszi, ha nem. És nem vagyok gazdag meg izé [...] Tudtam, hogy erre van pénzem, megtehetem. Érti? Én így voltam vele.”
„Eljátszottam a pénzemem és akkor kellett helyette másik. Játékgépeztem sokat. Folyamatosan pótolni kellett. Egy ideig szerettem, csak jó pénzem volt, azért csináltam.”
„Hát főleg az alkohol. Kinn nagyon sokat ittam. Ez sokba került.”
„Volt egy időszak, amikor a drog miatt. És hát utána meg a szegénység, meg a gyerekeim. Hát, a pénz, amit kapunk, az nagyon kevés.”
„A fő ok az, hogy [...] függő voltam. Játékfüggő. Na, most, hogy is mondjam magának, most kaptam anyámtól egy házat. Nekem anyám állta a rezsimet. Akartam hazaadni és nem lehet. Nem kell, költsd magadra. Esküszöm magának. Nem kellett hazaadnom egy forintot sem. Csak a hétvégéket én álltam.”

Élménykeresés. Az előbbi extrinzik motivációk mellett gyakran megjelent (29,5 százalék) az élménykeresés, az izgalom, az adrenalin és a kíváncsiság mint belső ok. Ez azonban nagyon ritkán fordult elő egyedüli okként, mint ahogy azt a következő példák is szemléltetik. A szakirodalmi eredményeknek megfelelően a fiatalabb bűnelkövetők gyakrabban említették ezt az okot, és sok esetben ezt a belső késztetést jelölték meg a betörés kezdeti motívumaként, amelyhez később más okok is társultak (például függőség fenntartására irányuló haszonszerzés).

Eredményeink alapján az ide sorolt fogvatartottakat ítelték el legtöbbször vagyon elleni bűncselekmények miatt.

„Hát, volt persze kalandvágy. Később, meg a pénz. Hát, sajnos van az a buta szabály, hogy ami könnyen jön, könnyen megy. Úgyhogy nem panaszkodom, jól éltem, nagyon sokat utaztam.”

„A kíváncsiság hajtott.”

„Azt hittem, hogy ettől nagyobbnak fogok tűnni. Csak az érzés miatt. Utána meg a kereset. Nézem, hogy ebben mi lesz, vagy itt mi lehet, hol, mi van. Tudja, később kábítószerem és az sok mindent elvitt.”

„Ez egy jó pénzszerzési lehetőség, és szeretem csinálni az izgalom és a kihívás miatt.”

„Fő okot nem tudok megnevezni. Volt benne olyan is, hogy jól esett, hiányzott. Néha napi 2-3-szor is volt. Az elején, inkább az, hogy menni bulizni. Összejöttem a barát-nőmmel, dolgoztam. Ilyen periódusok: pénz, hiányzott, szerintem ennyi. Olyan soha nem volt, hogy nem volt mit ennem, családban is mindenki diplomás. Egyszer csak buliból, aztán rákap az ember. Az adrenalin talán. Minden embernek más a jó. Jó volt, mintha kincskereső lett volna az ember egy kicsit.”

„A pénzért. Meg az izgalom, amikor megvan a pénz. De az üldözés izgalma már nem jó. A sikerélmény, hogy meg tudtam csinálni. Aztán meg egyre nehezebbekre mentem, egyre nehezebb kerületeket választottam.”

Egyéb, megváltoztathatatlanok vélt belső ok. Az iménti belső késztetés mellett a beszámolók közel tíz százalékában megjelent olyan megváltoztathatatlan belső ok is, mint a „véremben van”, a „meggondolatlan vagyok”, a „saját hülyeségem” és „mert cigány vagyok, és a véremben van”. Ezek a beszámolók gyakran összefonódtak más kategóriákkal is: például élménykeresés, külső befolyás.

„Hát én úgy vagyok vele, hogy egyrészt engem ez hajtott. Sokan azt mondják, hogy ez kleptománia. Nem tudom megállni, hogy ha nyaralóban vagyok, akkor valami miatt egyszerűen késztetést érzek, hogy bemenjek a nyaralóba vagy házba, de volt olyan szempont is, hogy azért mentem el otthonról inkább lopni, hogy ne hallgassam a nevelőapámnak a folyamatos zaklatását, állandóan hallgattam azt, hogy nem dolgozok. Valahol kedveskedni akartam neki, hogy vittem haza szerszámokat, fűrészt, piákat, mert ő szeret inni. És vittem haza, és egy hónapig nem hallgattam a hülye dumá-

ját. Tudtam, hogy saját magamnak keresem a bajt, de elmentem otthonról. Anyám próbált lebeszélni, de hát egy felnőtt embernek nem tudnak nagyon parancsolgatni. Annyira élveztem, hogy lehet, sokan hülyének tartanak, hogy ez bennem van. Ilyen remegésszerű, remegés jött rám, amikor bementem a házba, és ilyen megkönnyebbülés volt számomra az, hogy végeztem, és nem buktam le. De még bennem volt az is, hogy haza kell jutnom, hogy ne kapjanak el.”

„Nem tudom, ez van a véremben. Nem tudom kiskorom óta belevittek, azóta hiába normális a családom, csinálom. Jó igen, adrenalint ad, jó érzés, jó félni és utána feloldódni.”

Aktuális állapot/lelkiállapot. A legritkábban előforduló (öt százalék), de jól elkülöníthető kategóriát az aktuális állapotra vagy a lelkiállapotra történő hivatkozás jelentette. Az esetekre jellemző volt, hogy az ilyen motívumokról beszámoló személyek csak néhány bűncselekményt követtek el, és valamilyen konkrét helyzetet írtak le. Volt olyan fogvatartott, aki okként azt említette, hogy a testvérét huszonegy évesen megölték, aztán pár hónap múlva meghalt az édesanyja, majd pedig az apja is megölte magát. Nem volt veszténivalója, és a kinti létet nem bírta elviselni, be akart kerülni. Akadt olyan elítélt, aki arról számolt be, hogy amiért a munkáltatója nem fizette ki, ő éjszaka betört hozzá. Volt olyan, aki az egyetlen betörését a droghatásnak tulajdonítja, mivel nem tudott józanul dönteni. Fontos megjegyezni, hogy ez a kategória az előzőeknél jóval heterogénabb: inkább olyan halmaznak tekinthető, amelyben ritkán előforduló, vagy bizonyos lelkiállapotokhoz köthető konkrét esetek jelennek meg, mint a bosszúból vagy kábítószer hatása alatt elkövetett bűncselekmények, vagy a gyászra és a stresszre adott inadekvát reakciók. Ezek megítélésénél szintén a beszámoló teljes kontextusát kellett elemeznünk, hiszen például a kábítószer hatása alatt elkövetett legtöbb bűncselekmény elsődlegesen a függőséget fenntartó anyagi haszonszerzésre irányul. A szakirodalmi adatok fényében a sérelemből és a bosszúból fakadó motívumot külön kategóriaként is kezelhetnénk, de a teljes vizsgálati mintában mindössze egyetlen olyan eset volt, ahol ez a motivációs tényező tisztán megragadható volt. Néhány esetben előfordult ugyan, hogy a fogvatartott több más ok mellett olyan bűncselekményről is beszámolt, ahol a bosszú szerepet játszott.

Külső befolyás. A társas befolyás és egyéb környezeti hatások kategóriájába olyan külső motivációs tényezők kerültek (tizenkilenc százalék), mint például a család, a barátok és társak befolyásoló szerepe. Ezek a motivációs tényezők többnyire az első próbálkozásokat határozták meg, s a következő beszámolókból látható, hogy a megkérdezett fogvatartottak közül többen a későbbiekben már nem tudtak ellenállni a csábításnak.

„A jó barátom. Egyszer vele elmentem, aztán rajta maradtam.”

„Nem tudom megmagyarázni, ez banda volt, sok barát összejárt, nem tudjuk, hogy miért csináltuk ezt. Később mert nem volt pénzem, előtte nemrég született egy kisfiam. Nem is akartam betörni, csak pont láttam, hogy mennek el otthonról és így. Nem élveztem, féltem nagyon.”

„Amikor gyerek voltam, a testvéreim betörésből, sok pénzből éltek. Utána meg már a büszkeség is, a kaland, az adrenalin. Tudja, nekem nagyobb függőség a betörés, mint a drog.”

„Őszintén? Követtem el. Tegyük ezt múlt időbe! Ez egy rossz társaság, egy rossz hülyeség volt az én számomra, mert engem belevitt a barátom. Nem mintha rá lettem volna szorulva. Megmondom az őszintét, hogy ezzel elég nagy galibát okoztam a családomnak. A rossz haveri társaság vitt be. Ja, ebből nekem semmi pénzem nem származott. Ez volt az egészben a legnagyobb lényeg, hogy szinte ingyen ülök.”

„Hát én kiskorom óta olyan környezetben nőttem fel, hogy bűnözők között. És vitt magával az áramlat. Az anyagi okokat nem mondhatnám, mert jól kerestem kint. Ami kellett, megvolt nekem is és a családomnak is. Hát az izgalom kedvéért, meg hogy az ember megmutassa a barátoknak, hogy mégis nem vagy az a beszari gyerek, hanem ha valami van, akkor képes vagy te is odatenni magad. Általában csak ezért.”

Külső körülmények. Az utolsó kategóriába olyan külső motivációs tényezőket soroltunk, amelyek logikai érvelésüket tekintve kissé eltértek az anyagi haszonszerzésnél leírtaktól: például priusz, előítéletesség, nem tud munkát vállalni, mert nincs erkölcsi bizonyítványa stb. Megfigyelhető volt, hogy ezek a tényezők sokszor más kategóriákkal is szoros összefüggést és átfedést mutatnak: például anyagi haszonszerzés a megélhetés érdekében. Ez a kategória inkább a bűncselekmények spiráljából való szabadulás képtelenségét jeleníti meg. A sok évet börtönben töltő fogvatartottak jelentős része (13,6 százalék) úgy érzi, hogy már nincs más lehető-

ségük a normális életvitelre. A kategóriába sorolt fogvatartottak átlagéletkora volt a legmagasabb, és ők töltötték a legtöbb időt is börtönben.

„Az életben, kint, a civil életben az olyan embereket, mint én is, aki ennyiszor volt büntetve, az tényleg annyira ki van rekesztve a társadalomból, hogy az szinte nagyon-nagyon lehetetlen, lehet, hogy nincs is olyan, aki olyan helyre el tudna állni dolgozni, mondjuk az én szakmámban. Na, most, mivel nem tudtam elhelyezkedni soha olyan munkahelyre, ezért nem is jött be nekem, nem pásszolt nekem az a munka, amit egy alkalmi munkával, mondjuk 3-4 ezer forintot kereshettem. Így maradt ez az egy szempont, akkor bolti betörésekből megpróbálom fenntartani magamat, amíg össze nem szedem (magam). Ha egyenesbe jönnék, csinálnék egy saját kis vállalkozást, és abból élnék.”

„Nincs erkölcsim, így sehol nem alkalmaznak.”

„Nem vettem fel sehova, meg kellett élni valamiből. Persze később már az adrenalin löketbe beleszerettem.”

„Hát a priuszom miatt nem tudok hosszú távú munkát találni.”

A kapott eredményeink jól összefüggésbe hozhatók a nemzetközi kutatások motivációs kategóriáival. Valószínűleg a személyes lekérdezés torzító hatása miatt az anyagi haszonszerzés „tisztá” kategóriáit a megkérdezetteknek csak valamivel több mint a fele (53,9 százalék) jelölte meg a betörések mozgatójaként. Természetesen közvetve több kategória is utalhat az anyagi haszonszerzésre: például külső körülmények.

A fogvatartottak válaszainak tartalomelemzésekor három belső motivációs tényezőt különítettünk el: *élménykeresés, egyéb, megváltoztathatatlan belső ok és aktuális állapot/lelkiállapot*. Az élménykeresés a nemzetközi eredmények alapján is jól elkülönülő kategóriaként jelenik meg. Úgy tűnik, hogy a másik két csoportba sorolt belső késztetések a szubjektív vélemények sajátosságait hordozzák, egyfajta magyarázó elvet és öngazolást jelentenek, illetve az egyéni felelősségvállalás hiányát tükrözik. Láthattuk, hogy az aktuális állapot/lelkiállapot kategóriába került a nemzetközi eredményekben is megjelenő bosszú, hiszen a mintánkban csupán egyetlen személy volt, akinél ez a motiváció tisztán megragadható volt.

A *külső befolyás* gyakorlatilag megegyezik a nemzetközi kategorizálás *társas befolyásolásával*, annyi különbséggel, hogy a hazai eredményekben a családi környezet (például testvérek, sógorok) befolyásoló szerepe több beszámolóban is hangsúlyos volt. A stigmatizációt megjelenítő *külső körülmények* motivációs kategória azonban egyedinek tűnik, a nemzetközi tanulmányokban ilyen motivációt nem találtunk, bár közvetve megjelenik Wright és Decker (1994) tanulmányában, amelyik beszámol arról, a hetvennyolc munkanélküli közül negyvenhárman állították azt, hogy ha sikerülne egy „jó” munkát kapniuk, akkor felhagynának a bűnelkövető magatartással.

A betörés helyszínválasztásának szempontjai

Környezeti jelzőingerek és ezek feldolgozási folyamata

A motiváció szükséges, de nem elégséges feltétel egy bűncselekmény elkövetéséhez. Még egy erősen motivált betörőnek is – például akinek azon nyomban pénzre van szüksége – elsőként egy sebezhető célpontot, helyszínt kell választania, ahová feltűnés nélkül behatolhat (WRIGHT – DECKER, 1994; CROMWELL – OLSON, 2013). A választás azonban nem könnyű, hiszen a lehetséges helyszínek meglehetősen korlátozottak. Wright és Decker (1994) a megkérdezettek beszámolóit alapján a következő jellemzőket gyűjtötte össze, amelyekkel egy lehetséges betörési helyszínek bírnia kell:

- Ne tartózkodjanak a lakásban (a különböző kutatási eredményeket alapul véve a betörők nagyjából kilencven százaléka nem kísérli meg a betörést olyan helyre, ahol a lakók otthon vannak).
- A környező házakból vagy lakásokból ne lássanak rá a kiválasztott helyszínre.
- Legyen a környék olyan, ahol a betörő nem tűnik gyanús idegennek.
- A házba vagy lakásba történő bejutás viszonylag egyszerű legyen.
- Legyen benn megszerzhető érték.

A szerzőpáros szerint szinte valamennyi megkérdezett bűnelkövető egy nagyon is racionális döntéshozatali folyamatról számolt be, amikor a célpont kiválasztásának szempontjairól kérdezték őket. Ezzel szemben amikor a helyszínt újra felke-resték, és a bűncselekményt rekonstruálták, a bűnelkövetők többnyire merőben eltérő módon viselkedtek, mint ahogy arról korábban az interjúk során beszámol-

tak. Nyilvánvalóvá vált, hogy az esetek többségében sokkal inkább a kínálkozó lehetőségek határozták meg a helyszínválasztást, és nem a tudatos, lépésről lépésre történő tervezés. Az interjúk során a bűnelkövetők a racionális döntéshozatali folyamat elemeit mintegy tankönyvi példaként mondják fel, de a bűncselekmény tényleges megvalósításakor ez gyakran másképp történik.

Néhány kutató beszámol arról, hogy a bűnelkövetők kiváló érzéssel sajátítják el és ismerik fel azokat a környezeti jelzéseket, amelyek egy potenciális helyszínről releváns információkat szolgáltatnak (például BRANTINGHAM – BRANTINGHAM, 1981; BENNETT – WRIGHT, 1984; WRIGHT – DECKER, 1994). A különböző környezeti jelzések kombinációi a tapasztalat és a tanulási folyamat segítségével tökéletesednek, és teszik lehetővé a „jó helyszín” kiválasztását. A későbbi helyszínválasztásnál ezek a környezeti jelzések sablonként működnek. *Brantingham* (1993) szerint ezek a sablonok nem pusztán egy egyszerűen felsorolható lista elemei, sokkal inkább tapasztalatokon nyugvó átfogó képek, intuitív mentális sémák, amelyekről a tapasztalt bűnözők sokszor csak úgy beszélnek, hogy „a megérzés”.

Bennett és Wright (1984) fogvatartottakkal végzett interjúk alapján azt kapták, hogy a megkérdezettek mintegy háromnegyede egymásra épülő döntéshozatali folyamatról számol be. Elsőként az elhatározás születik meg, amit a lehetséges helyszín felkeresése követ. Fontos megjegyezni, hogy ez a „lehetséges helyszín” többnyire ismert, már korábban bejárt terület. A többség azt állítja, hogy ha a helyzet nem kedvező, akkor a tervét feladja és hazamegy, s néhányan jelezték azt is, hogy pár nap vagy hét után valószínűleg ismét próbálkoznak.

A lehetséges helyszín és a kedvező alkalom megítélése kulcsfontosságú mozzanat, amit olyan környezeti jelzések és helyzeti tényezők határoznak meg, mint például a lehetséges haszon mértéke, tartózkodnak-e a házban, milyen könnyű a bejutás és milyen biztonsági berendezések vannak az ingatlanon. Az előbbiekről rávilágítanak arra, hogy az elhatározás és a tényleges bűncselekmény elkövetése között meghúzódó döntési folyamatok csak igen korlátozott mértékben vizsgálhatók egyszerű, racionális döntési helyzetként. Nagy valószínűséggel a bűnelkövetők – csakúgy, mint mások a való élet bonyolult döntéseinél – nem feltétlenül készítenek időigényes, minden részletre kiterjedő, racionális, tudatos és következetesen végigvitt érték-haszon elemzést a bűncselekmények elkövetése előtt, sokkal

inkább a meglévő tapasztalataikat és intuitív mentális sablonjaikat használják, ami a helyzet gyors értékelését segíti, és azonnali döntést tesz lehetővé.

Érdemes kitérnünk azokra a bűnelkövetőkre is, akik bűncselekményeiket kevésbé tervezik meg, nem gyűjtenek előzetes információkat, hanem az alkalom kínálta lehetőségeket ragadják meg. Ilyen esetekben sokszor a bűnelkövetőknek nincs is előzetes motivációjuk, hanem a pillanatnyi lehetőséget kihasználva döntenek. *Rengert és Wasilchick* (2000) megfigyelései alapján a spontán lehetőségek megragadása inkább az amatőr városi bűnelkövetőkre jellemző. Fontos azonban megjegyezni azt is, hogy az alkalom kínálta lehetőségek megragadása sok esetben a jól átgondolt bűncselekményeket végrehajtó professzionális bűnelkövetőkre is jellemző (CROMWELL ÉS MTSAI, 1991). Az ilyen profi bűnözők gyakorlatilag nyitott szemmel járják az utcákat – sokszor csak információkat gyűjtenek –, és az adódó helyzeteket nyomban felismerik és ki is használják.

Nee és Taylor (1988, 2000) ír fogvatartottakkal végzett kutatásaik során lakóházakról és ezek közvetlen környezetéről készített diáképek sorozatát vetítették a vizsgálati személyeknek. Arra voltak kíváncsiak, hogy a tapasztalt betörők milyen vonzó, illetve a bűncselekmény megvalósítását akadályozó, eltérítő környezeti jelzéseket figyelnek meg, amelyeket egy lehetséges betörésnél figyelembe vennének. A betörők spontán beszámolóit megerősítették a korábbi kutatások során feltárt környezeti jellemzőket (például a tulajdonosok vagyoni helyzetére vonatkozó jelzések, biztonsági berendezések, menekülési útvonal). A kutatás érdekessége azonban az volt, hogy ugyane képsorozatok értékelésére háztulajdonosokat is felkérték, és az eredmények összevetésekor azt találták, hogy a tulajdonosok sokkal nehezebben és lassabban tudták kiválogatni a releváns környezeti jelzéseket, valamint sokkal több képre volt szükségük egy adott ingatlan megítéléséhez, mint a tapasztalt betörők csoportjának.

Logie és munkatársai (1992) húsz lakóingatlanról készült képet mutattak betörőknek, lakástulajdonosoknak és rendőröknek. Az előző kutatáshoz hasonlóan a vonzó, valamint a bűncselekmény megvalósítását akadályozó környezeti jelzéseket gyűjtötték be. Később azonban a képeken szereplő néhány környezeti jellemzőt elhagyva (például a ház előtt álló autó) ismét bemutatták a képeket, és azt kérték a vizsgálatban részt vevőktől, hogy mondják meg, mi változott. Ebben

a feladatban a fiatal, de tapasztalt betörők sokkal jobban teljesítettek, mint a lakástulajdonosok, és valamivel jobbak voltak a rendőröknél is (akik viszont a betöréssel összefüggésbe hozható jelzésekre voltak érzékenyebbek). A továbbiakban tapasztalt és kezdő betörőket is összevetettek, ami az elvárásoknak megfelelően a tapasztalt betörők jobb teljesítményét hozta, még ha nem volt is olyan nagy különbség a két csoport között, mint a korábbi vizsgálatok esetében, amikor a lakástulajdonosokkal vagy rendőrökkel vetették össze az eredményeket.

Az előbbi kutatási adatok jól szemléltetik a tapasztalt betörőknek a bűncselekménnyel kapcsolatos környezeti jelzőingerekre való érzékenységet, ami a figyelmi és a memóriefunkciókban egyaránt megnyilvánul. Ezek a kutatási eredmények összefüggésbe hozhatók a vizuális ingerek felismerésénél és az automatikus döntéshozatali folyamatoknál leírt *szakértői jellemzőkkel*, amelyeket számos területen vizsgáltak: például pilóták, sakkozók, diagnosztikát végző orvosok, számítógép-programozók.

A szakértői döntéshozatali folyamat sajátossága, hogy automatikus. Amikor tapasztalt szakértőket kezdőkkel vetnek össze, jól látható, hogy a szakértők feladatmegoldási sebessége rendkívül gyors: egyidejűleg akár több feladat megoldására is képesek, ellentétben a kezdőkkel, akik lassabbak, tudatosabbak és a figyelmük könnyen elterelhető. A szakértők megszerzett tudásukat egy meghatározott tartományban sokkal gyorsabban tudják általánosítani, mint az amatőrök, és képesek szokatlan tárgyak gyors kategorizációjára is (NEE – MEENAGHAN, 2006).

Döntési stratégiák a vagyon elleni bűncselekmények elkövetésekor

Az előbbieken bemutatott környezeti jelzőingerek hasznos támpontul szolgálhatnak azokhoz a döntési stratégiákhoz, amelyek a vagyon elleni bűncselekmény egészét, illetve a bűnelkövetői magatartást meghatározzák. Bár az előzőekben láthattuk, hogy tapasztalt betörőknél a helyszínekiválasztás leginkább a környezeti jelzőingerek automatikus értékelésével történik, ennek ellenére a bűnelkövetői magatartást, a bűncselekmény elkövetésére irányuló döntés meghozatalát mégis a racionális választások perspektíváján elemezhetjük leginkább (CROMWELL ÉS MTSAI, 1991; TUNNELL, 1992; HAKIM ÉS MTSAI, 2001). A szakirodalomban általában a

döntési stratégiák következő három fő komponensét szokták megkülönböztetni: a *feltételezett haszon mértéke*, a *rizikó* és a *befektetett erőfeszítés*.

A kutatási eredmények alapján a bűncselekmény végrehajtását leginkább a feltételezett haszon mértéke határozza meg. *Shover* (1996) úgy találta, hogy a betörő szeme előtt sokkal inkább a lehetséges nyereség és a megszerzett pénz elköltésének lehetősége lebeg, mintsem a büntett előrelátható büntetőjogi következményeinek számbavétele (például letartóztatás vagy börtönbüntetés). A helyszín szemrevételezésekor a feltételezett haszon mértékére leginkább a környéken található lakóingatlanok értékéből, a lakóépület méretéből és állapotából, a tulajdonos autójának értékéből és egyéb, gazdagságot közvetítő jellemzőiből következtetnek (például a kert gondozottsága, napelemek, műholdas antennák). *Cromwell és Olson* (2013) beszámol arról is, hogy a környezeti jelzések alapján a lehetséges haszon felmérése a tapasztalt betörők esetében szinte pillanatok alatt és minden különösebb energiárfordítás nélkül megtörténik.

Fontos megjegyezni, hogy a feltételezett haszon becslése nem csak a lakóingatlan vagy más kiválasztott hely külső szemrevételezésével történhet. A betörők sokszor „*belső informátorai*” tippjeit használják fel, akik pontos részleteket adhatnak a házban található értékekről vagy akár azok helyéről is. Az ilyen információkat szolgáltató bennfentes személyek a legkülönbözőbb módon kerülhetnek kapcsolatba a tulajdonossal vagy más családtaggal (például a házban vagy ház körül végzett javítási munkálatok kapcsán, ismeretségi körön keresztül), és gyűjthetnek hasznos adatokat a lakásban található értékekről, a biztonsági berendezésekről és a tulajdonos, valamint a családtagok főbb szokásairól (például mikor nincsenek otthon, hol tartják a pénzüket). Az előbbieket mellett számos más lehetőség is kínálkozik (például értékes berendezések eladásra történő hirdetése, postás útján történő nyugdíjfizetés, értékes dolgok bolti vásárlásának megfigyelése) olyan információk begyűjtésére, ami a külső megfigyeléssel kiegészítve már biztos támpontot adhat ahhoz, hogy a betörő felmérje a lehetséges hasznot.

Az erős késztetés és a biztos haszon feltételezése sokszor nem vezet betöréshez, hiszen a bűnelkövetőnek a lebukást előidéző rizikótényezőket is számításba kell vennie. A rizikótényező becslése rendkívül összetett, és sokkal nehezebben vizsgálható folyamat, mint a feltételezett haszon értékelése. Mint ahogy azt már em-

lítettük, a hosszú távon érvényesülő rizikót (például börtönbüntetés) sok betörő nem veszi figyelembe, sokkal inkább olyan közvetlen rizikótényezőket értékel, mint például a rajtakapás lehetősége, vagy a menekülési útvonalak hiánya. A betörők beszámolóikban általában a következő rizikótényezőket emelik ki: a *bűncselekmény elkövetésekor meglátják; valaki otthon tartózkodik; a bejutás nehézsége* (CROMWELL – OLSON, 2013).

A lebukások egyik leggyakoribb oka, hogy a betörőt észreveszik, és riasztják a rendőrséget. Egy gyanús idegen megjelenése a szorosabb társas kapcsolatokat ápoló lakókörnyékeken szemet szúr, mivel a lakók ismerik egymást, és gyakran kölcsönös felelősséget éreznek egymás iránt. Így nemcsak a bűncselekmény elkövetésekor, de már az előzetes megfigyelés közben is kiszúrhatják az idegent. A bűncselekmény elkövetésekor nagy nehézséget okoz a betörőnek, hogy a kiszemelt ház mellett a szomszédos házakat, vagy az utcai forgalom eseményeit is figyelje. A profi betörők azonban gyakran számolnak be arról, hogy megpróbálnak igazodni a környéken lakókhoz (például öltözködés, autó), vagy egyszerűen valamilyen szolgáltató szerepébe bújnak (például vízszelű, gázóra-leolvasó, pizzafutár) és így próbálják meg elkerülni, hogy a környéken élőknek feltűnjenek. A kiszemelt épületbe történő bejutás helye és ideje meghatározó tényező. A betörők inkább a kevésbé látható hátsó bejáratokat vagy a takarásban lévő ajtókat és ablakokat részesítik előnyben. A biztonságosnak vélt kerítésekről a betörők többsége azt tartja, hogy ez még a segítségükre is lehet, hiszen ha sikerül bemászniuk, onnantól már nem látják őket az utcáról vagy a szomszédos házakból, így nyugodtan „dolgozhatnak”.

Mint ahogy azt már jeleztük, a betörők túlnyomó többségének fontos szempont, hogy az ott élők ne tartózkodjanak a kiszemelt házban vagy lakásban, mivel ilyen esetekben a lebukás veszélye nagy, és az ingatlanban tartózkodó személyek lehetséges inzultusa jóval súlyosabb büntetést von maga után. Arról, hogy a lakóingatlanban senki sem tartózkodik, többféle módon lehet információt gyűjteni, bizonyosságot szerezni. Az elszánt betörők sokszor a tulajdonos szokásainak megfigyelésével (például mikor indul munkába) érik el ezt. A félelmüket jól kezelő és kiváló rögtönzési készségekkel bíró betörők azonban sokszor becsöngetnek a kiválasztott helyre, és így próbálnak teljes bizonyosságot szerezni arról, hogy nincsenek otthon. Mindezek mellett a bűnelkövetők leleményessége számos egyéb

lehetőséget is kínál: például ünnepnapi, templomba járási szokások figyelembevétele, telefonhívás, kapucsengő, teli – azaz régóta nem ürített – postaláda. A betörés ideje is kulcsfontosságú, hiszen az aktív dolgozók a reggeli óráktól a kora délutáni órákig a munkahelyükön tartózkodnak. A családtagok (például óvodás vagy iskolás gyerekek) rendszeres elfoglaltságai további támpontokat adhatnak ahhoz, hogy mikor üres a ház. Érdekes azonban szólni arról a viszonylag kisszámú bűnelkövetői csoportról is, amelynek nem számít, hogy vannak-e lakásban, sőt az otthon tartózkodást sokszor előnyként is könyvelik el, hiszen ilyen esetekben gyakran a nyitott ajtókon vagy ablakokon észrevétlenül surranhatnak be. A besurranó tolvajok gyakran arról számolnak be, hogy ilyenkor nem kell félniük a biztonsági berendezésektől (riasztók, kamerák), mivel ezek nem működnek, és a tulajdonosok az értékeiket (például pénztárca, táska, kocsikulcs) könnyen elérhető helyen hagyják.

A feltételezett haszon mértéke és a becsült rizikó mellett a döntési modell további fontos komponenseként a befektetett erőfeszítés említhető. A komponens magában foglalja a kiszemelt helyre történő bejutás nehézségét, valamint a bűnelkövető lakóhelye és a kiszemelt hely közötti távolságot is. A kiszemelt helyre történő bejutás nehézségét a behatolás helye (például ajtó vagy ablak) és biztonsági berendezések (például elektromos riasztó, mozgásérzékelő, zárszerkezet, rács) határozzák meg. Ide sorolható még további eltérítő tényezőként a házőrző kutya, vagy a megközelítési és menekülési útvonalak korlátozott száma (például zsákutcában lévő lakóingatlan), illetve a különböző figyelmeztető jelzések és matricák (például harapós kutya, rendőrséghez bekötött riasztó). A tökéletesnek hitt védelmi rendszerek azonban korántsem jelentenek teljes biztonságot. A rendőrségre vagy más biztonsági szolgálathoz bekötött riasztók esetében a betörők gyakran csak „kipróbálják” a riasztó működését, és megfigyelik annak mechanizmusát és jellemzőit: például a riasztás módja: néma riasztás a rendőrségnek, hangos riasztás; a kiszállás ideje, a sziréna helye. Ezek ismeretében a következő alkalommal már dönthetnek a berendezés hatástalanítása vagy éppen olyan rövid időt igénybe vevő betörés mellett, hogy azt befejezhessék a biztonsági szolgálat kiérkezése előtt.

A kiszemelt helyszín és a bűnelkövető lakóhelyének távolsága több szempontból is fontos. A bűnelkövető mozgásteret gyakran korlátozott, hiszen számolnia kell azzal, hogy ismeretlen helyen könnyen kiszúrhatják a helybeliek, így sokszor

olyan helyek jöhetnek számításba, ahol a betörőnek már van némi helyismerete. Mindezek mellett az utazás (például tömegközlekedés, gépkocsi), a betöréshez használt szerszámok vagy a zsákmány szállítása szintén nehézséget vagy rizikótényezőt okozhat. Arra is gondolniuk kell, hogy éjszaka a közúti ellenőrzés fokozottabb, a kihelyezett térfigyelő kamerákon feltűnőbbek az éj leple alatt gyanúsán tevékenykedők.

A betörés helyszíne és a lakóhely közötti távolság

Az empirikus kutatások és a rendőrségi statisztikák zöme egyértelmű bizonyítékkal szolgál arra, hogy a betörők igen korlátozott mobilitással jellemezhetők a bűncselekmény helyszínének kiválasztásakor (RENGERT ÉS MTSAI, 1991; WILES – COSTELLO, 2000; HEARNDEN – MAGILL, 2004; SMITH ÉS MTSAI, 2009; TOWNSLEY – SIDEBOTTOM, 2010). A bűnelkövetők számos ok miatt próbálják minimalizálni a lakóhelyük és a bűntett helyszíne közötti távolságot. Ezek közül kiemelhető, hogy a betörők általában szeretnek olyan helyen tevékenykedni, ahol járatosak, ismerik az emberek szokásait, és feltűnés nélkül el tudnak vegyülni a tömegben (minde mellett az utazással töltött idő, a családtól és a barátoktól, illetve a mindennapos ügyektől való távolmaradás számukra is kedvezőtlen).

A *Hearnden és Magill* (2004) által megkérdezett dél-angliai fogvatartottaknak csupán a fele számolt be arról, hogy bűncselekményét a lakóhelyétől nagyobb távolságban (maximum ötven kilométer) követte el. Ez igen meglepő eredmény, különösen akkor, ha fontolóra vesszük, hogy a mintában számos olyan betörő is volt, aki már több mint egy évtizede dolgozott aktívan. A fogvatartottak számos gyakorlati aspektust említettek, hogy miért nem preferálják a nagyobb távolságokat: például sürgősen kell a pénz drogra, a súlyosabb lopott holmik szállítása megterhelő és a lebukás veszélye is nagy, ismeretlen területen nehezebb betörni, könnyebben kiszúrják mint gyanús idegent, vagy egyszerűen a lustaságra hivatkoztak.

Wiles és Costello (2000) Anglia harmadik legnagyobb városában, a több mint félmilliós lélekszámú dél-yorkshire-i Sheffieldben vizsgálta a betörők helyszínválasztását rendőrségi statisztikák, és betörésért elítélt fogvatartottak beszámolóí alapján. A rendőrségi adatok elemzése alapján a betörések és az elkövetők lakóhelye közötti távolság átlagosan három kilométer volt. Az 1966-os és az 1995-ös

statisztikákat összehasonlítva a távolságok átlagai között csak enyhe növekedés volt megfigyelhető. A bűnelkövetőkkel végzett interjúk során többen arról számoltak be, hogy egyes elkövetések előtt nem a bejelentett lakóhelyükön tartózkodtak, hanem a bűntényt megelőző éjszaka a barátaiknál vagy barátnőjüknel aludtak, ami az átlagtávolságot további fél kilométerrel csökkentette.

Az amerikai és angliai felmérések arról számolnak be, hogy a betörők leggyakrabban autóval érkeznek a távoli helyszín környékére, majd a kiszemelt hely közelében leparkolva gyalog közelítik meg az épületet. Néhány megfigyelés azt támasztja alá, hogy az idősebb és tapasztalt profi betörők sokkal mobilabbak, hajlamosabbak nagyobb távolságot megtenni a sikeres betörés érdekében, ezzel szemben a sokszor vezetői engedélyt sem birtokló fiatalok inkább a lakóhelyük környékén követnek el bűncselekményeket (HEARNDEN – MAGILL, 2004; WEISEL, 2004). A dél-angliai betörők beszámolóí alapján az autóhasználat a következő előnyökkel jár: a gyors menekülés, valamint a nehéz, és csomagolás nélküli lopott holmik szállításának lehetővé tétele. A gyalogosan történő betörések előnyei között a kiválasztott helyszín megközelítésének és elhagyásának lehetőségeit (például síkátorok, kerteken keresztüli átvágások), a lopott holmik könnyebb biztonságba helyezését, valamint a körültekintőbb terepszemle lehetőségét emelték ki, amelynek során a környékbeliek kevésbé fognak gyanút (HEARNDEN – MAGILL, 2004). Fontos megjegyeznünk, hogy az előbbieken megfogalmazott általánosításokat nagyon óvatosan kell kezelnünk, mivel a lakóhely és a bűntett helyszínének távolságát számos kulturális, szociodemográfiai és technikai tényező befolyásolhatja.

Mivel a betörések preferált helyszínei általában olyanok, amelyekről a bűnelkövetőnek előzetes ismeretei vannak, ezért kézenfekvő, hogy az ilyen helyek a betörők szokásos útvonalain találhatóak, amelyek környékét akár napi rendszerességgel bejárják: például a lakóhely és a munkahely közötti útszakasz (BENNETT – WRIGHT, 1984; WEISEL, 2004).

A bűncselekmény helyszínei földrajzi elhelyezkedésének és ismétlődéseinek alapos és korszerű statisztikai elemzésekkel történő vizsgálata az utóbbi években került a kutatók látóterébe, mióta a nagy rendőrségi adatbázisok is egyre pontosabb és kifinomultabb technikával készülnek és állnak rendelkezésre. Számos bűncselekmény – köztük a betörések is – elemzése során a kutatók azt találták, hogy ha

egy környéken valamilyen bűncselekmény történik, akkor nagy valószínűséggel ezt újabb fogja követni a közelben (MORGAN, 2001; JOHNSON ÉS MTSAI, 2007; SHORT ÉS MTSAI, 2009). A fokozottan veszélyezett övezetek kialakulásának hátterében feltehetően számos különböző tényező állhat: például az építkezések során számos ott dolgozó bűnelkövetőnek a látóterébe kerül a környék, a környék alacsony szociális kohéziója nem jelent védő funkciót a betörések ellen, a drága ingatlanárak jelezhetik az ott lakók gazdagságát, a korábbi sikeres betörések ráirányítják a bűnelkövetők figyelmét a környékre.

A betörésért elítélt dél-angliai fogvatartottakkal készült interjúkban a megkérdezettek mintegy kétharmada számolt be arról, hogy ismét betört arra a helyre, ahol korábban már járt (HEARNDEN – MAGILL, 2004). Az ismételt bűncselekmények több mint negyven százaléka egy hónapon belül történt. Az ismétlődések fő okaként többnyire azt nevezték meg, hogy további értékes dolgokat láttak még, amelyeket korábban nem tudtak elhozni, illetve tudomásuk volt arról, hogy az ellopott dolgokat a tulajdonosok pótolták. Az előbbiek megerősítik, hogy az ismételt betörések hátterében az adott hely kedvező jellemzői állnak, és ezek a feltételek valószínűleg a környéken található többi lakóingatlanra is általánosíthatók, így növelve a közeli lakóhelyek további betörési kockázatát.

Johnson (2014) az állatok táplálékszerző mozgásának (például méhek) és az emberi viselkedés (például kommunikáció, társas kapcsolatok rendszere) hálózatelméleti modelljeit használta fel arra, hogy a betörők helyszínválasztását modellezze. Munkájához az Egyesült Királyság 2007 és 2012 közé eső betörési statisztikáit használta fel. A 7713 betörés helyének és az elkövetők lakóhelyének elemzésekor három lehetséges elméleti modellt tesztelt. A *központi hely* modell értelmében a betörő lakóhelye jelenti a tevékenységek középpontját; csillagtúraszerűen innen indul el és rendszeresen ide tér vissza. A *Brown-féle mozgás* modellje a fizikából ismert jelenség, amely az anyagot alkotó részecskék (atomok, illetve molekulák) állandó rendszertelen mozgását írja le. Szabályos random bolyongás esetén a részecskék véletlenszerű irányban, de azonos távolságot megtéve mozognak. A betörők helyválasztására alkalmazva ez azt jelenti, hogy a – feltehetően sikeres – bűncselekmény után a következő célpont ehhez közel eső hely lesz, a rákövetkező szintén. A leíró modell értelmében a következő célpont iránya véletlenszerű, de az előző betörésektől mért távolság viszonylag stabil. Ilyen esetekben a betörő a sikert

meglovagolva körbefosztogatja a környéket. A *Lévy-féle repülésmodell* annyiban különbözik az előző, Brown-féle mozgástól, hogy némely esetben az ugrások hossza meghatározódik, vagyis a mozgás sok apró lépés és időnkénti nagy ugrások véletlenszerű kombinációjaként írható le. Ha ezt a modellt a betörők helyválasztására alkalmazzuk, akkor olyan betöréssorozatot kell elképzelnünk, amelynek célpontjai egy ideig a közvetlen környéken található lakóingatlanok, ami egyszer csak egy nagyobb ugrással más területen folytatódik tovább. Az állatvilágban megfigyelt táplálékszerző mozgásformákhoz hasonlóan a betörők esetében is jól értelmezhető, hogy ha az elérhető táplálék vagy zsákmány meglehetősen korlátozott és fogyóban van, akkor a *központi hely* modell értelmében egyre nagyobb távolságokat kell megtenni a megszerzéséért. A betörésekre alkalmazva ez a felderítést is megkönnyíti, hiszen az ismétlődő bűncselekmények lassan elvezetnek a betörő rejtekhelyéhez. A Brown-féle mozgás egy bőséges és kifogyhatatlan táplálék vagy értékek esetében kiváló modell, ami a lehetséges hasznot maximálja, ellenben, ha a terület kapacitása korlátos (vagy a betörők esetében fennáll annak a veszélye, hogy a rendőrség a környéket fokozottan figyeli), akkor szükséges, hogy egy nagy ugrással területváltás történjen, ahol minden kezdődhet előlről. Johnson (2014) eredményei szerint az empirikus adatokra legjobban illeszkedő modellek a Brown-féle mozgások és a Levy-féle repülésmodellek voltak, amelyek a betörők döntési folyamataira, valamint a lehetséges környezeti és helyzeti tényezők komplex dinamikájára is ráirányítják a figyelmet.

A helyszínválasztás szempontjai a magyar betörők körében

A célpontok jellegzetességei

A magyar fogvatartottakkal készített interjúk során egyszerű nyitott kérdés segítségével kérdeztünk rá arra, hogy általában mire figyelnek oda, amikor kiválasztanak egy helyszínt. Az erre adott válaszok a következő hét nagy kategóriába rendeződnek, amelyeket csökkenő gyakorisági sorrendben sorolunk fel: 1) *ne tartózkodjon otthon senki*; 2) *biztonsági berendezések*; 3) *érték*; 4) *könnyű bejutás*; 5) *könnyű menekülés*; 6) *sem mire se figyel*; 7) *mindenre odafigyel*.

Ne tartózkodjon otthon senki. A leggyakrabban előforduló válasz (58,3 százalék) arra vonatkozott, hogy általában ne tartózkodjon a lakóingatlanban senki, amikor

a betörés történik, de ide soroltuk azt is, ha valaki a szemtanúkat, vagy a közeli házakban lakókat említette (2. számú táblázat). Néhány konkrét válasz ebből a csoportból: „szemtanúk ne legyenek”; „ne legyenek otthon; a szomszédok ne legyenek résen”; „ne legyen otthon senki”; „nincsenek-e otthon, mások ne lássanak meg”; „rálátás ne legyen, szomszédok ne legyenek, csendes helyen legyen”; „megvárom, amíg elmennek dolgozni”. Meg kell jegyezni azonban, hogy volt néhány válasz, amely éppen azt fejezte ki, hogy a kérdezett olyan helyeket keresett, ahol otthon tartózkodik valaki. Ezekben az esetekben valamilyen indokkal bejutnak a lakásba, egyikük eltereli a tulajdonos figyelmét, míg a társ megkeresi az értéket és elloppja. Akadt olyan is, aki ezeket a személyes találkozásokat az értékek felmérésére használta; érdemes-e később visszajönni ide.

Biztonsági berendezések. A második leggyakrabban említett szempont (32,4 százalék) a biztonsági berendezések figyelembevétele volt. Itt főként a riasztók és a kamerák szerepeltek, de ide soroltuk a kutyát is, amit néhány alkalommal konkrétan ki is emeltek. Néhány tipikus válasz: „ne figyeljenek kamerák”; „van-e riasztó (ha van milyen magasan, hova riaszt)”; „riasztórendszer”; „van-e riasztó, ha igen, akkor milyen”; „van-e kamera, vagy hőérzékelő; van-e kutya”; „van-e térfigyelő kamera”. Érdemes megjegyezni, hogy néhány válaszadó éppen a biztonságtechnikai dolgok meglétét tekintette jelzésértékűnek arra vonatkozóan, hogy itt van mit védeni: „Azt, hogy a biztonságtechnika mennyire profi. Minél jobban őriznek valamit, annál érdekesebb.”

Érték. Az előbbiekkal közel hasonló gyakorisággal említették (31,7 százalék) a ház, az ingatlan, vagy a környezetben található tárgyak (például autók) értékét. Ide olyan válaszokat soroltunk, amelyek a betörési helyszín megválasztásánál valamiféleképpen a helyszínen található értékeket vették figyelembe: „a ház ne legyen lerobbant, hanem újszerű legyen, mert ott gazdagabbak laknak”; „milyen érték lehet bent”; „szimpatikus legyen, ne legyen lepukkant, gazdag negyedben”; „milyen típusú a tulaj (tehetősen legyen, jól öltözött, jól beszél)”; „anyagi dolgok”; „csak nagy, szép házak, szép autók”; „Inkább ilyen gazdagabb környékekre mentem, II., III. kerület. Persze, azt lehet látni. Egy idő után belső megérzés. Ránézek egy házra, jó kocsi, új ház, fiatalok.”

Könnyű bejutás. A negyedik szempont a könnyű bejutás volt (26,6 százalék), amit a nyitva hagyott, kevésbé védett ajtók és ablakok említésével fejeztek ki leginkább:

„lakásbesurranásnál nem nagyon van mit megfigyelni, csak hogy a sértett figyelmetlen, és ők hagyják nyitva az ajtót; nem szoktam betörni, csak nyitott ajtón vagy ablakon besurranok”; „könnyű bejutás”; „milyen az ablak, ajtó, hány zár van, van-e pinceajtó, azon könnyebb bejutni”; „ne legyen túl komplikált bejutni az udvarra”; „ha nyitva van, akkor bemegyek”; „ha a zár egyszerű, akkor ott megyek be”.

Könnyű menekülés. A szakirodalmi adatok fényében talán nem meglepő, hogy a tervezést és az előrelátást jelző menekülési lehetőség a saját kutatásunkban is az egyik legritkábban előforduló konkrét szempontként jelentkezett (12,2 százalék). Ez az arány a *könnyű bejutást* említőknek kevesebb mint a fele: például „Szomszédok, utak, könnyű legyen elmenni, autót hol lehet lerakni”; „könnyen megközelíthető-e, könnyű-e menekülni (többfelé lehessen menni)”; „menekülési útvonalak”; „könnyű legyen a menekülés”; „legyen lehetőség a menekülésre”.

Semmire se figyel. Mindenre odafigyel. Az előbbi öt válaszkategória mellett elkülönítettünk két olyan csoportot is, amikor is a válaszadók azt fejezték ki, hogy mindenre odafigyelnének: például „nem tudom, mindenre”; „ezt nehéz elmagyarázni, ezt látni kell. Egy bűnöző az tudja, mindennek van miértje”, vagy éppen ennek ellenkezőjét, hogy semmire nem figyelnek: például „spontán, szinte semmire”; „semmire, oda sem figyelek, általában ilyenkor be vagyok drogozva, piálva vagy gyógyszerezve; ilyenkor jön az ötlet, hogy bemenjek valahova, ezt-azt ellopjak; nem is tudom felmérni a helyzetet; mindig hirtelen ötlet vezérel, a drog dönt”.

A *mindenre odafigyelnének* típusú válaszok kifejezhetik a korábbiakban említett intuitív mentális sablonok használatát, amikor a bűnelkövető nem tud pusztán néhány szempontot kiemelni, mivel a döntését több, és sokszor nem tudatos tényező is befolyásolja. Ezzel szemben a *semmire sem figyel oda* típusú válaszok inkább a szerhasználók erős befolyásoltság alatt elkövetett döntésképtelenségét írják le.

A teljes vizsgálati mintából tizenhat személy (11,5 százalék) válaszait nem lehetett értékelni, mivel megtagadták vagy inadekvát választ adtak: például „Ez a lopás éppen az a lopás, amit nem is én követtem el, és itt vagyok, ezt komolyan mondom... és elítéltek.” A teljes mintából ötvenegen (36,7 százalék) csak egyetlen szempontot, ötvenen (36 százalék) két szempontot, míg tizenhatan (11,5 százalék) három szempontot felölelő választ adtak. A teljes mintából összesen hat olyan személy

volt, aki négy vagy annál több szempontot érintő komplex választ adott a kérdésre: például „biztonsági rendszer (riasztó, kamera), van-e éjjeli vagy biztonsági őr, milyen helyen van (körülötte milyen épületek vannak), könnyen megközelíthető-e, könnyű-e menekülni (többfelé lehessen menni)”; „riasztó, kamera, a közelben kik laknak, milyen a ránézés a házra, látótávolság a szomszédoknál, járókelőkre, hogy adott legyen minden és tudjak figyelni mindenre”; „ne legyenek otthon; minél több értéket tudjak elhozni; hogyan tudok bejutni, milyen a menekülési útvonal; van-e riasztó”.

2. számú táblázat

A helyszínválasztás főbb szempontjainak eloszlási gyakoriságai

Szempontok	Előfordulási gyakoriság (%)
1. ne tartózkodjon otthon senki	58,3
2. biztonsági berendezések	32,4
3. érték	31,7
4. könnyű bejutás	26,6
5. könnyű menekülés	12,2
6. semmire se figyel	5,8
7. mindenre odafigyel	2,2

A helyszínválasztás szempontjait összevetettük a fogvatartottak szociodemográfiai és a korábbi bűncselekményekkel kapcsolatos változóival is. Bár az alacsony előfordulási gyakoriságok miatt az iskolai végzettséggel nem mutatkozott szignifikáns kapcsolat egyetlen szempont esetén sem, de a százalékos mutatók összevetésekor jól látható volt, hogy a „ne tartózkodjon otthon senki” szempont inkább az alacsonyabb iskolai végzettségűek esetében volt fontos (mintegy hatvan százalékuk jelezte), míg az érettségizettek esetében ez a szempont kevesebb mint harminc százaléknál jelent meg. Az eredmények háttérében egyfelől az állhat, hogy a magasabb iskolai végzettségűek – összehasonlítva az alacsonyabb iskolázottságúakkal – a kommunikációjuk hatékonyságát és viselkedésük gátlásának készségét kedvezőbbnek érzik, ami az esetleges tettenérés helyzetében rendkívüli jelentőségű. Másfelől viszont a kapott eredményt az is magyarázhatja, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségűek jóval többször kerültek már összetűzésbe a

törvénnyel, így számukra egy erőszakos bűncselekmény sokkal súlyosabb következményt vonna maga után.

A fogvatartottak korábbi lakóhelyének típusa és a helyszín kiválasztási szempontjai között csupán egyetlen esetben mutatkozott tendenciaszerű eltérés, mégpedig az *érték* szempont esetében. A fővárosban élők 62,5 százaléka jelezte, hogy számára az érték fontos a kiválasztásnál, még ugyanez az arány más lakóhelytípusnál (város, kisváros, község vagy falu) harminc százalék alatt maradt. Bár a statisztikai próba nem volt szignifikáns, de a százalékos mutató alacsonyabb volt a fővárosiaknál a biztonsági berendezések megítélésénél is. A fővárosiaknak csak a 12,5 százaléka jelezte, hogy a biztonsági berendezések számukra fontos szempontot jelentenek, míg más lakóhelyen élők (város, kisváros, község vagy falu) több mint kétszer vagy háromszor nagyobb százalékban jelezték, hogy a betörés során fontos tényezők számukra a biztonsági rendszerek.

A betörők korábbi életkörülményeit megjelenítő lakóhely jellege (panel, lakótelep, társasház és bérház, vagy családi és kertes) nem mutatott számottevő összefüggést a betörés helyszínválasztásának szempontjaival.

A következőkben megvizsgáltuk, hogy a korábbi bűncselekményekkel és a kirótt ítéletekkel kapcsolatos változók milyen kapcsolatot mutatnak a helyszín kiválasztásának szempontjaival. Az elemzésekhez a következő öt változót használtuk fel: 1) a vagyon elleni bűncselekményekkel kapcsolatos ítéletek száma; 2) a betöréses ítéletek száma; 3) a büntetés-végrehajtási intézetekben töltött idő; 4) az életkor, amikor először elítélték; 5) az életkor, amikor az első betörést elkövette.

Statisztikailag szignifikáns eltérést csak egyetlen esetben kaptunk: a *„ne tartózkodjon otthon senki”* szempontja és büntetés-végrehajtási intézetben összesen eltöltött idő között. Azok, akik a *„ne tartózkodjon otthon senki”* változót fontos szempontnak jelölték, sokkal több időt töltöttek már börtönben életükben, mint azok, akik nem tartották fontosnak (8,4 v. 6,4 év). Ez az eredmény jól beilleszthető az előbbi gondolatmenetbe, miszerint a korábban már hosszabb börtönbüntetést töltők és/vagy a több bűncselekményért elítélt bűnelkövetők tudják, hogy számukra egy erőszakos bűncselekmény sokkal súlyosabb következménnyel járna.

Fontos és az előbbiekkal összhangban lévő kiegészítő eredményként kell megemlítenünk a kutatás részét alkotó vizsgálatot, amelynek során a nemzetközi kutatásokban már kipróbált módszert (BENNETT – WRIGHT, 1984; RENGERT – WASILCHICK, 1986; NEE – TAYLOR, 2000) adaptáltunk hazai környezetre.¹ A fogvatartottnak kilenc lakóháztípusról (tanyasi, falusi, külterületi, városi, új építésű városi, bérházi, lakótelepi, sorházi és társasházi) készült fotók sorozatát mutattuk, és arra kértük őket, hogy az adott típusokból válasszanak ki hármat, amelyet betörésre érdemesnek tartanak. A kiválasztott típus után az interjúkészítők további képeket mutattak a lakásról különböző beállításokból, az elhelyezett biztonsági berendezésekről, a lakóingatlanokban található értékek jelzéseiről, és arról, hogy tartózkodik-e valaki otthon. Az interjút készítők mindeközben a fogvatartott reakcióit figyelték, és arról kérdezték, hogy miért ezt választotta, milyen tényezőket mérlegelt, milyen bejutási lehetőségeket lát, megéri-e ide betörni, mekkora kockázatot lát. A különböző lakástípusokat bemutató képsorozat első képeinek bemutatása után az esetek ötven százalékában a megkérdezettek a gazdag környéket és az értékes ingatlant megjelenítő *új építésű városi* és *sorházi* lakástípusokat választották ki mint a betörésre legalkalmasabb helyeket. Ugyancsak viszonylag magas arányban jelent meg a tanyasi ház választása is (negyvenhárom százalék). A legkevésbé vonzó lakástípusok a lakótelepi (kilenc százalék) és a bérház (tizennyolc százalék) volt. Az első választások és a hozzáfűzött beszámolók egyaránt sugallták, hogy a gazdag környék és az értékes lakóingatlan a legtöbb személy esetében kulcsszerepet játszott, vagyis a feltételezett haszon mértéke alapján döntöttek. Mindamellet akadtak olyanok is, akik már az első választáskor is a kis értéket és a kis rizikóvállalást megjelenítő tanyasi házakat jelölték meg, amikor is a lebukás esélye kicsi. A kiválasztott lakóingatlanokat közelebről bemutató képek értékelésekor láthatóvá vált, hogy az egyes biztonsági berendezések milyen eltérítő erejük van, a fogvatartott mennyire tart ki a választásánál. Az így kapott kvalitatív eredmények összecsengtek a későbbiekben részletesen elemzendő eltérítő tényezőkkel. Érdeemes megjegyezni, hogy a gyakran elhagyatott tanyasi házakat bemutató közeli képekre sokszor adtak olyan választ, hogy bár a betörés minimális erőfeszítéssel és rizikóvállalással jár, ennek ellenére nincs értelme betörni, mert nem valószínű, hogy bármilyen értékesebb tárgyat el tudnának hozni. A lakóháztípusok választá-

1 A képsorozat bemutatásával kapott eredményeinkről bővebben: BARABÁS – WINDT, 2014

sától függetlenül az otthon tartózkodó személyekre utaló jelzések – a helyszínikiválasztás szempontjainál tárgyaltaéhoz hasonlóan – a leghatékonyabb eltérítőknek mutatkoztak. Érdemes kiemelni, hogy a lakótelepi, a társas- és a bérházak esetében, ahol az egyes lakásokban található értékekre utaló jelzések csökkentek, a fokozott védelem gyakran éppen ellenkező hatást váltott ki, nem elrettentette a megkérdezetteket, hanem éppen fordítva: vonzóvá tette a helyet, feltételezték, hogy a tulajdonos jelentős értéket tarthat az otthonában. A választások közben megfigyelt reakciók és a beszámolók arra a módszertani problémára is rávilágítottak, hogy a megkérdezettek igen nehezen tudják megmagyarázni a helyszínválasztási szempontjaikat, így sokszor csak klisészerű vagy esetleges válaszokat adtak. Mindez jól bizonyítja a helyszínikiválasztás környezeti jelzőingereinek automatikus értékelését, amit a szakirodalmi áttekintőben már bővebben kifejtettünk.

A betörési helyek preferenciái

Az interjúban konkrét kérdést tettünk fel arra vonatkozóan, hogy a fogvatartott milyen helyeket részesít előnyben a betöréskor. A preferenciáknál a nemzetközi kutatások iránymutatásait és a hazai jellegzetességeket követve a következő kategóriákat adtuk meg: a) társasházi lakás; b) panellakás; c) különálló családi ház; d) sorház; e) tanya; f) nyaraló; g) raktár, iroda, bolt; h) iskola, templom; i) egyéb. A fogvatartott többet is megjelölhetett, és ha volt olyan, ami nem szerepelt a felsorolásban, azt az egyéb kategóriában szövegesen rögzítettük. Itt főként telephelyeket, szórakozóhelyeket, építkezéseket és garázsokat említettek².

A leggyakrabban említett lakástípus a különálló családi ház volt, amelyet az esetek 68,3 százalékban említettek (3. számú táblázat). Ennél lényegesen kevesebbszer említették a raktár, iroda, bolt kombinációt (28,1 százalék), a nyaralót (25,9 százalék) és a társasházi lakást (25,2 százalék). Érthető módon a legkevésbé említett kategória az iskola és a templom volt (5 százalék).

2 Fontos megjegyezni, hogy kutatásunk fókuszában a lakásbetörések és az ilyen bűncselekményeket elkövetők álltak. Bár a külföldi szakirodalomban előfordul néhány vizsgálat, amelyek a közintézmények sérelmére elkövetett betöréseket és az ilyen bűncselekményeket elkövetők személyiségjellemzőit vizsgálják (lásd például BUTLER, 1994; BOWERS ÉS MTSAI, 1998), ennek ellenére a hazai vizsgálatban nem találtunk olyan személyt, aki ilyen közintézményeket előnyben részesített volna, vagy csak ilyen helyekre tört volna be.

3. számú táblázat

A betörési helyszínek preferenciáinak eloszlási gyakoriságai csökkenő sorrendben

	Előfordulási gyakoriság (%)
különálló családi ház	68,3
raktár, iroda, bolt	28,1
nyaraló	25,9
társasházi lakás	25,2
tanya	19,4
egyéb	15,1
panellakás	14,4
sorház	12,2
iskola, templom	5,0

Megvizsgáltuk, hogy a fogvatartott bebörtönzése előtti lakóhelyének típusa kapcsolatba hozható-e a jelzett preferenciával. A 4. számú táblázatban látható, hogy a bebörtönzés előtt a fővárosban élő fogvatartottak ötven százaléka preferálta a társasházi lakásokat, s ezzel szemben – nem meglepő módon – a községben vagy falun élő betörőknek csak a 14,3 és 13,2 százaléka említette ugyanezt. A panel-lakás preferenciája szélsőségesen alakult, hiszen nemcsak a fővárosiak jelölték meg, hanem a falun élők is. Érdekes azonban, hogy a községben élő betörők közül senki sem jelölte. Fontos megjegyezni, hogy ebbe a csoportba csak hét személy tartozott, tehát a választásukat megfelelő körültekintéssel kell értelmezni. A különálló családi házat valamennyi csoport egyaránt magas preferenciával jelezte. A tanya a várakozásoknak megfelelően a községekben és falvakban élő betörők körében volt a legnépszerűbb, de látható, hogy szinte minden más lakóhelytípusban akadtak, akiknek a lehetséges preferenciái között megjelent. A nyaralók előnyben részesítése főként a községekben és a falvakban élő betörők körében volt magas, 42,9 és 36,8 százalékkuk jelölte. Ezzel szemben a nyaraló a fővárosiak körében számított a legkevésbé vonzó célpontnak, csak 6,3 százalékkuk választotta ezt. Az iskola és templom főként a községekben élő betörők preferenciái között szerepelt, míg az egyéb kategóriát (például telephely, szórakozóhely, építkezések és garázs) leginkább a kisvárosban élő betörők (31,3 százalék) választották.

4. számú táblázat

A betörési helyszínek preferenciáinak alakulása a fogvatartott korábbi lakóhelyének függvényében (%)

	főváros	város	kisváros	község	falu
társasházi lakás	50,0	27,9	18,8	14,3	13,2
panellakás	25,0	11,5	18,8	0,0	15,8
különálló családi ház	87,5	65,6	56,3	71,4	73,7
sorház	25,0	13,1	12,5	0,0	7,9
tanya	12,5	16,4	18,8	28,6	26,3
nyaraló	6,3	26,2	12,5	42,9	36,8
raktár, iroda, bolt	25,0	29,5	12,5	28,6	34,2
iskola, templom	0,0	3,3	6,3	28,6	5,3
egyéb (például telephely, garázs)	0,0	19,7	31,3	14,3	7,9

Érdeemes megjegyezni, hogy statisztikailag szignifikáns és tendenciasintű eredményeket csak a társasházi lakások ($p = 0,05$), a nyaralók ($p = 0,08$), az iskola és templom ($p = 0,05$), valamint az egyéb ($p = 0,07$) kategóriák esetében kaptunk.

A betörés megtervezése

Számos nemzetközi tanulmány élesen különválasztja azokat a betörőket, akik a betöréseiket megtervezik, információkat gyűjtenek, speciális szerszámokat használnak, és ha kell, akár több napig is megfigyelik a helyszínt. Az interjúban két kérdést tettünk fel a betörés megtervezésével és az előzetes információgyűjtéssel kapcsolatban. A tervezéssel összefüggésben rákérdeztünk arra, hogy általában mennyire készít tervet a betörésénél. A lehetséges válaszok: a) egy- vagy többnapos terv; b) pár óra alatt dönt; c) nincs terv, alkalom szüli; d) változó; e) egyéb. Az *egyéb* kategóriába csak néhány válasz érkezett; volt, aki többhetes tervezést említett, de volt olyan is, aki azt jelezte, hogy ő csak tippre szokott menni.

A betörés helyszínéről való információgyűjtést (*Általában hogyan szokott információkat gyűjteni a betöréshez?*) a következő hat válaszlehetőség szerint osztályoztuk:

a) általában nem szokott információkat gyűjteni; b) a kiszemelt helyszínre megy és körbenéz, akár többször is; c) egy a helyszínt jól ismerő bennfentes segítségét használja fel („fülest” kap, tippre megy – például mentőktől, a házban lakóktól „vásárol” információt, a rokonoktól kulcsot szerez stb.); d) a barátok, ismerősök által szerzett információkat használja; e) újsághirdetéseket és egyéb információkat figyel (például az interneten); f) egyéb. Az *egyéb* kategóriába olyan válaszok kerültek, mint a helyszín és a környék fotózása, kocsmában és egyéb szórakozóhelyeken a beszélgetések és információk figyelése, a riasztórendszer működésének ellenőrzése az interneten, beszélgetés a tulajdonossal, személyesen vagy telefonon.

A tervezés időbeli dimenzióját megjelenítő kérdésre adott válaszok eloszlási gyakoriságát az *5. számú táblázatban* szemléltetjük. A válaszadóink meglehetősen nagy hányada, több mint negyven százaléka jelezte, hogy általában nem készít tervet, hanem a betöréseit az alkalom szüli. A megkérdezettek 35,3 százaléka általában egy vagy több napig tervezi betörését.

5. számú táblázat

A tervezés idői jellemzőjének eloszlási gyakoriságai

A tervezés jellemzője	Előfordulási gyakoriság (%)
egy- vagy többnapos terv	35,3
pár óra alatt dönt	15,1
nincs terv, alkalom szüli	41,7
változó	5,8
egyéb	2,2

A tervezés és a betörés közben vagy előtt történő alkohol- és kábítószer-használat nem mutatott jelentős összefüggést, vagyis a kapott eredményeink alapján a betöréskor szert használókra nem jellemző, hogy ne terveznék meg a betöréseiket. A betöréskor szert használók 38,7 százaléka egy- vagy többnapos tervről számolt be, míg a szert nem használóknál ez az arány csak kicsit volt alacsonyabb: 31,7 százalék. Az iménti eredmény kézenfekvő magyarázatának tűnik, hogy a betörés

közbeni alkohol- és kábítószer-használat elsősorban nem arra utal, hogy a bűnelkövető nem volt tudatában cselekedetének, sokkal inkább arra vonatkozik, hogy a betörő a feszültség enyhítése érdekében fogyasztott alkoholt vagy kábítószerrel.

A tervezéssel kapcsolatos beszámolóknak részben ellentmond az, hogy az információgyűjtésre adott kérdésre a fogvatartottak 52,5 százaléka válaszolta azt, hogy a kiszemelt helyszínre megy és körbenéz, akár többször is (6. számú táblázat). Az előzőekben azonban láttuk, hogy az egy-vagy többnapos tervet a megkérdezettek 35,3 százalék jelezte. A két változó kereszt táblázatának részletes vizsgálata azonban összességében a változók érvényességét jelzi. Például négy olyan személy volt, aki azt állította, hogy általában egy- vagy többnapos tervet készít, ugyanakkor azt válaszolta, hogy általában nem szokott információkat gyűjteni. Ezt az eltérést talán az *általában* kifejezések megengedik, de az is lehet, hogy olyan tervezésről van szó, amely nem konkrétan az információgyűjtéssel kapcsolatos, hanem a fogvatartottak magát az *elhatározás* folyamatát jellemezték.

6. számú táblázat

Az információgyűjtés eloszlási gyakoriságai

Az információgyűjtés fő jellemzői	Előfordulási gyakoriság (%)
általában nem szokott információkat gyűjteni	30,9
a kiszemelt helyszínre megy és körbenéz, akár többször is	52,5
egy a helyszínt jól ismerő bennfentes segítségét használja fel	10,1
barátok, ismerősök által szerzett információkat használja	4,3
újsághirdetéseket és egyéb információkat figyel	0,7
egyéb	1,4

A betörési szándéktól való eltérítő tényezők

A nemzetközi kutatásokban használt eltérítő jellemzőket felhasználva, az interjúm rákérdeztük arra, hogy az egyes tényezők milyen fontossággal és mekkora eltérítő erővel bírnak a célpont kiválasztásakor. A huszonhárom jellemzőt három fontossági kategória [*nem fontos* (0), *kicsit fontos* (1) és *nagyon fontos* (2) szempont] és

ugyancsak három eltérítő kategória [*nem törnék be* (0), *nem valószínű, hogy betörnék* (1), *betörnék* (2)] szerint ítéltettük meg a fogvatartottakkal. A fontosság és az eltérítő jelleg együttes megítélését azért alkalmaztuk, mivel a *betörne* vagy *nem törne be* dimenzió mellett azt is szerettük volna tudni, hogy az egyes jellemzőket mennyire tartják fontosnak. Az interjúkon több alkalommal tapasztaltuk, hogy például a fokozott biztonsági berendezések akár ellentétes hatást is kiválthatnak, hiszen a betörőt nem riasztják el, hanem éppen ellenkezőleg: ráirányítják a figyelmét arra, hogy valószínűleg jelentős értéket próbálnak így módon védeni a tulajdonosok. Ennek értelmében a biztonsági kamerákkal való felszereltségnél a betörési szándékkal egyidejűleg valaki jelezheti, hogy *nagyon fontos szempont*, mivel jelentős érték védelmét jelzi, vagy erre fokozottan figyelnie kell, míg a *nem fontos szempont* megítélése ilyen esetben egyfajta magabiztosságot sugall. Mint ahogy azt korábban már jeleztük, a szakirodalmi eredmények arra is rávilágítottak, hogy sokszor például a magas kerítés is lehet kedvező célpont, mivel a kerítésen bejutás után a betörő már védett, az emberek nem látnak rá az aktuális tevékenységére. Érdekes azt is kiemelni, hogy az alacsony fontosságúnak értékelt eltérítők még nem feltétlenül jelentik azt, hogy a bűncselekmény kiválasztásának helyét nem befolyásolják: vonatkozhatnak arra is, hogy a tervezésnél ezzel nem számolnak.

A 7. számú táblázatban a huszonhárom eltérítő jellemzőt csökkenő fontossági sorrendben szemléltetjük. A magasabb pontszám nagyobb fontosságot jelöl. Mivel a fontosság három válaszkategóriájának pontozása nullától mínusz kettőig terjedt, így az elméleti középértéknek az egy felel meg. A legfontosabb szempont az, ha a kiválasztott helyszínen tartózkodnak. Az ebben való egyetértést az alacsony szórásmutató is megerősíti. Az ingatlanba történő behatolás rejtettsége a fontossági sorrendet tekintve a második, ami természetesen nem eltérítő, hanem a betörési szándékot erősítő tényező. Láthatjuk, hogy a betörési szándék ebben az esetben kapta a legmagasabb pontszámot. A betörési szándék esetében is az egy vagy annál nagyobb középérték jelenti a fokozott veszélyeztetettséget, míg a nullához közel eső érték az alacsony betörési szándékot mutatja. A fontossági rangsorban a harmadik a kültéri biztonsági kamerák használata, aminek az eltérítő ereje viszonylag erős. A fontossági rangsorban szintén elől kaptak helyet olyan eltérítők, mint például a „sok ember mászkál a környéken”, a „közelben van rendőr”, „kevés menekülési útvonal áll rendelkezésre”, a „hely riasztóval van felszerelve”.

A fontossági sorrend első felébe további olyan tényezők is bekerültek, amelyeket egyértelműen vonzónak tekintettek: a postaládát nem ürítették, a lakás a földszinten található, az ingatlan körül átláthatatlan kerítés van. A megkérdezett fogvatartottak a harapóskutya-jelzést, a szomszédos lakást, illetve a szomszédok közelségét és a mozgásérzékelős lámpákat értékelték a legkevésbé fontosnak. Feltehetően azonban, hogy ez az alacsony értékelés egyfajta általánosításból fakad, minden bizonnyal a helyszín felderítésekor a tapasztalt betörő azonnal tudja, hogy a szomszédos lakások közelségét vagy a mozgásérzékelő lámpákat mikor kell valódi rizikótényezőként kezelnie. A betörési szándék szempontjából a rejtett behatolás mellett a földszinti lakás, a teli postaláda és az átláthatatlan kerítés volt a legvonzóbb jel. Láthatjuk, hogy a betörési szándék legalacsonyabb átlagait adó eltérítő tényezőit sokszor alacsony fontosságúra is értékelték: például harapóskutya-matrica, közeli szomszédos lakás.

7. számú táblázat

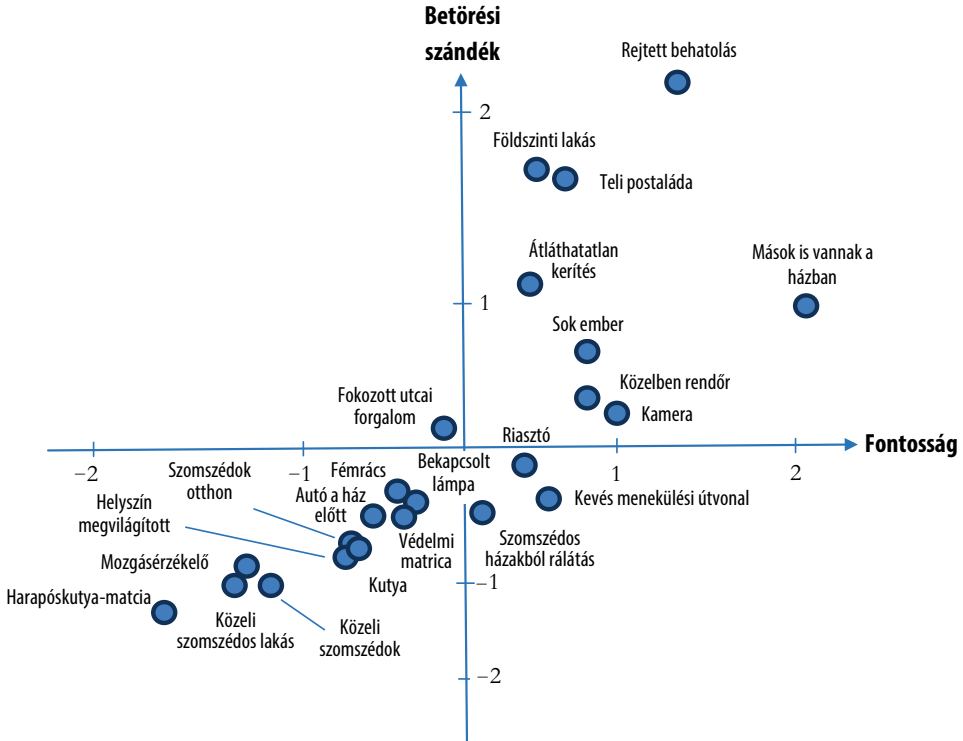
A betörés eltérítő jellemzőinek átlagai és szórásai (csökkenő fontossági sorrendben)

	Fontosság		Betörési szándék	
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás
Látja, hogy emberek is vannak a kiválasztott helyen.	1,70	0,62	0,81	0,46
A behatolás helye rejtett (például az ajtó bokrokkal fedett).	1,43	0,85	1,25	0,93
Kültéri biztonsági kamerákkal van felszerelve a hely.	1,31	0,82	0,57	0,57
Sok ember mászkál a környéken.	1,28	0,81	0,69	0,76
A közelben van rendőr, biztonsági őr, vagy rendőrségi épület.	1,27	0,84	0,61	0,64
A postaládát láthatóan régóta nem ürítették.	1,25	0,91	0,98	0,92
A lakás a földszinten található.	1,22	0,92	1,02	0,95
Kevés menekülési útvonal adott.	1,21	0,76	0,44	0,55
Az ingatlan körül átláthatatlan kerítés található.	1,17	0,91	0,83	0,90
A hely láthatóan riasztóval van felszerelve.	1,14	0,80	0,50	0,66
A lakásra vagy a házra számos szomszéd ablaka nyílik.	1,04	0,79	0,38	0,58
Fokozott utcai forgalom.	0,97	0,88	0,54	0,77
A kiválasztott helyen a belső világítás be van kapcsolva.	0,94	0,86	0,40	0,60
Biztonsági védelemmel ellátott jelzés (matrica) van kirakva.	0,91	0,83	0,37	0,62
Fémrács van az ajtókon és ablakokon.	0,84	0,88	0,43	0,68
Autó áll a ház előtt vagy a garázsban.	0,82	0,86	0,36	0,62
Látja, hogy a szomszédok otthon vannak.	0,76	0,83	0,33	0,62
A hely külső környezete jól megvilágított.	0,75	0,79	0,27	0,56
Van kutya.	0,74	0,83	0,32	0,60
A szomszédok közel vannak.	0,62	0,77	0,22	0,53
Mozgásérzékelős lámpa.	0,62	0,81	0,25	0,51
Közel van a szomszédos lakás, ház vagy épület.	0,54	0,75	0,22	0,55
Harapóskutya-jelzés van a kapun, az ajtón vagy a kerítésen.	0,45	0,70	0,17	0,50

A könnyebb átláthatóság érdekében a huszonhárom eltérítő tényezőt a fontosság és a betörési szándék koordináta-rendszerében is szemléltetjük (1. számú ábra). A koordináta-rendszer tengelyeit a fontosság és a betörési szándék standardizált értékei alkotják (átlag: 0, szórás: 1). Jól látható, hogy a betörési szándékot a rejtett behatolás lehetősége, a földszinti lakás, a teli postaláda és az átláthatatlan kerítés határozzák meg leginkább. Fontos kiemelni, hogy eredményeink alapján a betörési szándéknak nem túl erős elterelője az, ha mások is tartózkodnak a kiszemelt helyen, sok ember van az utcán, közelben rendőrség vagy biztonsági szolgálat működik, vagy be van kamerázva a hely. Feltehető, hogy a kirajzolódó eredmény többféle háttértényező együttes következménye. A besurranó tolvajok például azokat a lehetőségeket keresik, amikor otthon tartózkodnak, és az általunk készített interjúkban is többször megfogalmazták, hogy ilyen esetekben az emberek sokkal kevésbé védekeznek: nem kapcsolják be a riasztót, nyitva hagyják az ablakot és az ajtót, értékeiket (például pénztárca, kocsikulcs) könnyen elérhető helyen (a bejárati ajtó közelében) hagyják. A koordináta-rendszer negyedik negyedébe eső fontos és a betörési szándéktól valamelyest eltérítő tényezőként a riasztóberendezéseket, a kevés menekülési útvonalat és a szomszédos házak ablakaiból való rálátást emelhetjük ki. Érdeemes megjegyezni, hogy pusztán a szomszédos házak közelségét, a szomszédok otthon tartózkodását még önmagában nem tartották fontosnak a megkérdezett fogvatartottak, ennek ellenére az ilyen helyeket mégsem gondolták betörésre érdemesnek. Mivel a kapott eredmények közül számos eltérítő tényező pontos szerepe és hatása nehezen magyarázható, így a következőkben kísérletet teszünk arra, hogy ezeket az elterelő jellemzőket faktorelemzés segítségével csoportosítsuk.

1. számú ábra

Az eltérítő jellemzők helyzete a fontosság és betörési szándék koordináta-rendszerében

A huszonhárom eltérítő tényező fontossági értékelésén végzett faktorelemzés (főkomponens-elemzés, Varimax-forgatás) során öt jól elkülönülő dimenziót kaptunk, ami az összvariancia 51 százalékát magyarázta³. Az első dimenzióba olyan védelmi tulajdonságok és biztonsági berendezések kerültek, mint például a hely megvilágí-

3 A faktorelemzés olyan többváltozós statisztikai eljárás, amelynek célja a változók csoportosítása és a változók számának redukálása. A változók közötti összefüggések alapján közvetlenül nem megfigyelhető latens változókat, vagy más néven faktorokat hozunk létre, hogy a vizsgált terület változóinak a számát – a kezelhetőség érdekében – csökkentsük úgy, hogy az eredeti adataink információtartalmát megőrizzük. Az információvesztés általában a faktorok által magyarázott varianciával jellemezhetjük, ami a társadalom- és viselkedéstudományi kutatásokban általában negyven és hetven százalék közé szokott esni. Az eredeti változók és a faktorok közötti közti korrelációkat faktorsúlyoknak nevezük, amelyek értéke -1 és $+1$ között ingadozhat. Minél magasabb egy változó faktorsúlya (abszolút értékben), annál pregnánsabb eleme a faktornak. A táblázatokban általában a 0,4-nél erősebb faktorsúlyokat szokták feltüntetni. Gyakran az is előfordul, hogy egy adott változó több faktoral is szoros együtt járást mutat (például 0,4-nél erősebbet), amit keresztöltésnek nevezünk (RÓZSA ÉS MTSAI, 2006).

tása, a biztonságvédelmi matrica kiragasztása, fémrácsok, riasztók, mozgásérzékelők és kamerák (8. számú táblázat). Az eltérítő tényezők második dimenziójába a szomszédok, az utcai forgalom és a szomszédok helyszínre rálátása került. A harmadik faktort a kutya jelenléte, vagy a kiragasztott harapóskutya-jelzés és a rendőrség közelsége alkotta. A negyedik dimenzióba azok a tényezők kerültek, amelyek a betörésre kiszemelt helyre történő bejutást és a menekülést elősegítik, illetve olyan jelek, amelyek arról árulkodnak, hogy az ingatlanban tartósan nincsenek otthon: például rejtett behatolás, átláthatatlan kerítés az ingatlan körül, földszinti lakás, a postaládát már régóta nem ürítették. Az utolsó dimenzióba két olyan eltérítő tényező került, amely arra vonatkozik, hogy a kiszemelt helyszínen tartózkodnak: látja, hogy vannak a kiválasztott helyszínen, és autó áll a ház előtt vagy a garázsban. Utóbbi változó nemcsak ezzel a dimenzióval mutat szorosabb kapcsolatot, hanem a második faktorial is korrelál, ami érthető is, hiszen a második dimenziót alkotó szomszédokkal és az utcai forgalommal összefüggésbe hozható.

A fontossági értékelésen végzett faktorelemzés eredménye jól értelmezhető. A kiválasztott helyszín biztonsági és egyéb védelmi berendezései alkotnak egy *tárgyasult dimenziót*, míg az *emberi tényezők* (szomszédok, forgalom) egy másikat. A *kutya és a rendőrök vagy biztonsági őrök közelsége* az előbbiektől eltérő dimenziót alkotnak, őket kimondottan a betöréstől való védelemre szakosodott professzionális erőként értelmezhetjük. Az eltérítő jellemzők közül a *betörést segítő tényezők* szintén önálló faktorba szerveződnek, és végül megjelennek a *besurranás bűncselekményét implikáló tényezők*, amelyek arra utalnak, hogy a kiszemelt helyszínen tartózkodnak.

Az iménti – egymástól független – fontossági szempontok azt mutatják, hogy a bűnelkövetők milyen egységekben látják a vagyonvédelmi tényezőket, aminek a prevenció szempontjából igen fontos üzenete az, hogy a hatékony és széles körű védelmi rendszerek kialakításakor is érdemes ezekben az egységekben gondolkodni. Könnyen belátható az is, hogy e védelmi egységek „hatástalanítása” meglehetősen eltérő készségeket igényel a betörőktől. Az instrumentális védelmi rendszerek kiiktatása leginkább műszaki szakértelmet, kitartást, fizikai erőt és ügyességet kíván, míg az emberi tényezők (szomszédok, járókelők) kivédéséhez többnyire társas kompetencia és lélekjelenlét szükséges (például szomszédal való találkozás a bűncselekmény elkövetésekor, vagy a helyszín felderítésekor). A kutya, a biztonsági őr vagy rendőr kijátszása leginkább leleményességet és

gyors problémamegoldást igényel, míg a besurranás közben erős stressztűrésre és magabiztosságra van szükség, és számítani lehet akár fizikai inzultusra is.

8. számú táblázat

A betörés eltérítő tényezőinek fontossági értékelésén végzett faktorelemzés eredménye (főkomponens-elemzés, Varimax-forgatás; csak a 0,4-nél nagyobb faktorsúlyokat tüntettük fel)

	I.	II.	III.	IV.	V.
A hely külső környezete jól megvilágított.	0,68				
Fémrács van az ajtókon és ablakokon.	0,66				
Biztonsági védelemmel ellátott jelzés (matrica) van kirakva.	0,63				
A hely láthatóan riasztóval van felszerelve.	0,60				
Mozgásérzékelős lámpa.	0,57				
Kültéri biztonsági kamerákkal van felszerelve a hely.	0,57				
A kiválasztott helyen a belső világítás be van kapcsolva	0,45				
Kevés menekülési útvonal.	0,40				
Közel van a szomszédos lakás, ház vagy épület.		0,75			
Látja, hogy a szomszédok otthon vannak.		0,73			
A szomszédok közel vannak.		0,68			
Fokozott utcai forgalom.		0,62			
Sok ember mászkál a környéken.		0,59			
A lakásra vagy a házra számos szomszéd ablaka nyílik.		0,56			
Van kutya.			0,69		
Harapóskutya-jelzés van a kapun, az ajtón vagy a kerítésen.			0,67		
A közelben van rendőr, biztonsági őr, vagy rendőrségi épület.			0,42		
A behatolás helye rejtett (például az ablakok vagy ajtók bokrokkal fedettek).				0,74	
Az ingatlan körül átláthatatlan kerítés található.				0,67	
A postaládát láthatóan régóta nem ürítették.				0,60	
A lakás a földszinten található.				0,42	
Látja, hogy emberek is vannak a kiválasztott helyen.					0,76
Autó áll a ház előtt vagy a garázsban.		0,41			0,46

A betörési szándék értékelésén végzett faktorelemzés négy jól elkülönülő dimenziót keletkeztetett, amelyek az összvariancia közel negyvenöt százalékát magyarázták. A kapott dimenziók nagyjából megegyeznek a fontossági értékeléseknél kapott faktorokkal, annyi különbséggel, hogy az emberi tényezőket megjelenítő jellemzők (például szomszédok) kiegészültek a kutyával és néhány más biztonsági berendezéssel (fémrács, mozgásérzékelő lámpa). A többi biztonsági berendezés továbbra is megmaradt egy faktorban, az utcai forgalom pedig valamelyest szűkült. Az utolsó dimenzióba pedig a betörést elősegítő tényezők kerültek.

9. számú táblázat

A betörés eltérítő tényezőinek a betörési szándék értékelésén végzett faktorelemzés eredménye (főkomponens-elemzés, Varimax-forgatás; csak a 0,4-nél nagyobb faktorsúlyokat tüntettük fel)

	I.	II.	III.	IV.
Harapóskutya-jelzés van a kapun, az ajtón vagy a kerítésen.	0,70			
Van kutya.	0,67			
Látja, hogy a szomszédok otthon vannak.	0,64			
Fémrács van az ajtókon és ablakokon.	0,64	0,44		
A szomszédok közel vannak.	0,58			
A lakásra vagy a házra számos szomszéd ablaka nyílik.	0,54			
Közel van a szomszédos lakás, ház vagy épület.	0,49			
Kevés menekülési útvonal.	0,48			
Mozgásérzékelős lámpa.	0,42			
A közelben van rendőr, biztonsági őr, vagy rendőrségi épület.				
Biztonsági védelemmel ellátott jelzés (matrica) van kirakva.		0,81		
A hely láthatóan riasztóval van felszerelve.		0,72		
Kültéri biztonsági kamerákkal van felszerelve a hely.		0,59		
A hely külső környezete jól megvilágított.		0,50		
Látja, hogy emberek is vannak a kiválasztott helyen.		0,49		
A kiválasztott helyen a belső világítás be van kapcsolva.		0,41		

	I.	II.	III.	IV.
Sok ember mászkál a környéken.			0,80	
Fokozott utcai forgalom.			0,65	
Autó áll a ház előtt vagy a garázsban.			0,52	
A behatolás helye rejtett (például az ablakok vagy ajtók bokrokkal fedettek).				0,70
Az ingatlan körül átláthatatlan kerítés található.				0,62
A postaládát láthatóan régóta nem ürítették.				0,59
A lakás a földszinten található.				0,44

A zár és a riasztó eltérítő szerepe

A legkritikusabb pont és egyben a leggyakoribb lakásbetörési forma a bejárati ajtón történő behatolás. A társasházi vagy panellakásoknál jóformán ez az egyetlen bejutási lehetőség, de még a családi házaknál is az ajtó felfeszítése a legelterjedtebb behatolási módszer. Az interjúknál részletesen rákérdeztünk a zárok és a riasztók eltérítő jellegére, és arra is kíváncsiak voltunk, hogyan tudják kinyitni és hatástalanítani ezeket a biztonsági berendezéseket, valamint mely zárok nyitását tekintik a legnehezebbnek.

A megkérdezettek túlnyomó többsége (hetvenkilenc százalék) jelezte, hogy semmilyen nehézséget nem okoz neki, ha egy megerősített zárat lát, és a zárnyitás fortélyainak széles tárházát sorolták fel: például zárbetét-felfúrás, zárféssű, savazás, folyékony nitrogénnel történő fagyasztás, zártörés, a zárhenger kihúzása, letapogetásos finomnyitás. A legnehezebb zárok nyitásánál leginkább azt mérlegelték, hogy csaphatnak-e zajt, használhatnak-e speciális szerszámot, elektromos fúrót, kalapácsot vagy feszítővasat. A zárbetéttörés, a zár felfúrása vagy az ajtófeszítés általában hangos tevékenység, így ilyen módszerek többlakásos házaknál, ahol a szomszédok közel vannak, kevésbé használhatók. A tolvajkulcs vagy egyéb hangtalan finomnyitások ügyességet és türelmet igényelnek. A megkérdezettek közül néhányan jelezték, hogy a zártörés mellett az ajtókeret-kiemelés, az ajtó lapjának megbontása vagy akár a falbontás is szóba jöhet. Többen hangsúlyozták azonban, hogy a négy-öt vagy hét ponton záródó vasalt ajtókat, illetve a mágneszárokat nagyon nehéz nyitni, nem éri meg a fáradságot, ilyen esetekben más behatolási helyeket is érdemes megvizsgálni: például ablakok, terasz, tetőtér.

Akad, aki trükkös megoldásokat is javasolt a megerősített biztonsági védelem kiiktatására: például kívülről a zár ragasztóval történő rongálása, majd kivárni, amíg a tulajdonos elmegy otthonról, és mivel az ajtó központi zárját nem tudja használni, így átmenetileg valószínűleg csak a másodlagos, egyszerűbb zárakra bízta a lakása védelmét.

Az elektromos riasztóberendezések eltérítő ereje valamivel erősebb volt a zárokénál, mivel a megkérdezetteknek csak a fele (ötvenegyszázalék) mondta, hogy nem okoz gondot, s további húsz százalék jelezte, hogy az ilyen biztonsági berendezéseket nem szereti, de alkalomadtán lehet, hogy megpróbálkozna velük. A megkérdezettek huszonkilenc százaléka jelezte, hogy ilyen esetekben egyáltalán nem próbálkozna. Az elektromos riasztó hatástalanítására szintén nagyon változatos megoldásokat adtak. A leggyakoribb megoldásként – ha az elérhető távolságban van – a riasztó purhabbal lefújását vagy a „vízbe fojtás”-t, azaz a vízzel okozott rövidzárlat-előidézést említették. Többen jelezték, hogy a riasztó típusától is függ a megoldás. Néhányan arról számoltak be, hogy speciális műszerrel a térerő blokkolható, így a mobilfrekvenciát használó csendes riasztó nem fog működni. A riasztórendszerekhez kevésbé érték azt mondták, hogy próbatetörést csinálnak, és megnézik, mi történik, mikor megy ki valaki ellenőrizni a lakást. A megszerzett információk birtokában éles helyzetben már könnyű dolguk van. Ilyenkor akár az is bevállalható, hogy a betörésre mindössze csak néhány percet szánnak annak érdekében, hogy a kikerülő biztonsági személyzet előtt elhagyhassák a bűntett helyszínét. A válaszadók jelentős hányada az áramellátás megszüntetését tartotta fontosnak: például az egész ház elektromosságának lekapcsolása, vagy az utcai biztosító rövidre zárása. Természetesen többen is utaltak rá, hogy a modernebb riasztók esetében ez a megoldás nem megfelelő, mivel akkumulátorról is képesek működni. Néhányan elmondták, hogy ha kívülről jól megfigyelhető riasztóval találkozhatnak, akkor az interneten rákeresnek és tanulmányozzák a hatástalanítás módját.

A megkérdezettek közel hatvan százaléka arról számolt be, hogy már több olyan betörése is volt, amikor a lakás elektromos riasztóval volt felszerelve. A biztonsági berendezés rendőrségen riasztását viszonylag kevesen tartották fontosnak, hiszen a hely ismeretében (például a legközelebbi rendőrség is ötven kilométerre van) vagy a betöréspróbával könnyű kikapasztalni, mennyi idő áll a rendelkezésre. Volt, aki megjegyezte, hogy a rendőrségre vagy biztonsági szolgálatra kötött riasztók

ablakon vagy ajtón jelzése csak hasznára van, mert sokszor tudja, hogy az adott biztonsági szolgálat milyen messze található, és mennyi idő, amíg kiérnek. Bár a beszámolók néhány kivételtől eltekintve meglehetősen nagy magabiztosságot sugalltak, nem szabad elfelejtenünk, hogy szubjektív beszámolókról van szó, és feltehető, hogy a betörésben való jártasság, valamint a biztonsági berendezések hatás-talanításának képességéről elmondott beszámolók erősen szubjektív színezetűek.

A lakóhely és a bűntény helyszínének távolsága

A fogvatartottak által elmondott két betörési történet (amiért jelenleg ül és egy sikeresnek mondható) lekérdezése tartalmazott olyan szempontot, amelyben a megkérdezett lakóhelye és a bűncselekmény közötti távolság szerepelt. A 10. számú táblázat a bűncselekmények távolságát szemlélteti a két történet alapján. A nemzetközi szakirodalmi adatoknak megfelelően láthatjuk, hogy a fogvatartottak nagyjából hatvan százaléka a jelenlegi ítéletét jelentő betörését azon a településen követte el, amelyen él. A megkérdezettek valamivel több mint negyven százalékát öt kilométeren belüli betörés miatt ítélték el. Bár a kapott eredményeink közvetlenül nem vethetők össze más nemzetközi tanulmányok adataival (a fogvatartott önbeszámolásán alapuló vs. rendőrségi statisztikákból kapott adatok), de a Wiles és Costello (2000) tanulmányában jelzett három kilométeres átlagtávolságot összességében a mi adataink is alátámasztják. A kiegészítő elemzéseink arra is rávilágítanak, hogy a másik települést megjelölő bűnelkövetők főként falvakból és községekből kerülnek ki. A másik települést megjelölő negyvenkilenc fogvatartott közül csak három volt fővárosi. A fővárosban élők mintegy fele (47 százalék) a lakóhelyéhez képest öt kilométeres körzeten kívül követte el a betörést, közel harminc százalékuk pedig a körzeten belül. A tizenhat kisvárosban élő fogvatartott közül tíz (62,5 százalék) jelezte, hogy más településen követett el betörést, a fennmaradó hat pedig a lakóhelyétől számított öt kilométeres körzeten belül.

A sikeres betörés történeténél kapott távolság lehetőséget ad arra, hogy a helyválasztás konzisztenciáját ellenőrizzük, illetve arra is, hogy a távolság sikerességben betöltött szerepét ellenőrizzük. A százalékos gyakoriságok összevetéséből látható, hogy a sikeresnek ítélt betörések összességében a lakóhelytől valamennyire távolabb történtek, másik településen. A két betörés gyakorisági mutatói közepes mértékű szignifikáns kapcsolatot jeleznek (Spearman $r = 0,44$, $p < 0,001$).

Bár az alacsony gyakorisági mutatók és egyéb módszertani torzítások (például nem tudjuk, hogy a sikeres betörés idején ugyanott laktak-e, mint a lebukásuk előtt) nem teszik lehetővé, hogy a lakóhely és a bűntény távolságát részletesebben elemezzük, ennek ellenére a kapott eredményeink – a nemzetközi kutatások eredményeivel összhangban – a betörők korlátozott mobilitását támasztják alá, és a konzisztens helyszínválasztást is megerősítik.

10. számú táblázat

A lakóhely és a bűntény helyszínének távolsága

Távolság	Jelenlegi betörés		Sikeres betörés	
	Esetszám	Százalék	Esetszám	Százalék
közvetlen közel (szomszédság, azonos utca vagy nagyon közeli utcák)	20	15,7	16	14,4
öt kilométeren belül	32	25,2	21	18,9
öt kilométeren túl, de azonos településen	24	18,9	18	16,2
másik településen	49	38,6	55	49,5
más országban	2	1,6	1	0,9
Összesen	127	100,0	111	100,0

A betörés körülményei

Az eddigiekben a betörés mozgatórugóit, és a helyszínválasztást meghatározó tényezőket tekintettük át. A következőkben rátérünk magára a bűncselekményre, a betörés módjára, és egyéb körülményeinek vizsgálatára.

A látszólag egyszerű és akár néhány perc alatt lezajló esemény rendkívül összetett folyamat, amelynek során a legkülönfélébb, és legváratlanabban jelentkező problémák megoldása válhat szükségessé. A kiválasztott helyszínre történő bejutás nem pusztán fizikai erőfelfejtést, hanem erős stressztűrést és önuralmat igényel, hiszen a lebukás veszélye és a bűncselekmény következményeinek számba vétele jelentős érzelmi terhet jelenthet. Mindezek mellett a betörés folyamatában

számos gyors döntés meghozatalára is szükség van, amely a betörés sikeressége szempontjából létfontosságú. Természetesen az iménti, igen sokrétű készségeket és képességeket igénylő kívánalmaknak korántsem tud megfelelni minden bűnelkövető, ugyanakkor a próbálkozásai során szerzett tapasztalatokkal, valamint a számukra leghatékonyabb betörési módokra történő specializálódással tökéletesíthetik készségeiket. A betörők csoportját nem tekinthetjük homogénnek, hiszen már a betörés motivációinak vizsgálatánál is láthattuk, hogy akadnak olyanok, akik az érzelmi nyomást vagy a feladat nehezebb jellegét pozitív élményként élik meg, míg mások leginkább az alkohol vagy különféle kábítószeres szorongás-csökkentő hatása alatt tudnak csak „dolgozni”, de ilyen feszültségcsökkentőnek tekinthetjük sokszor a társakkal elkövetett betöréseket is. A bűncselekmények ismétlése vagy a társakkal elkövetett betörések során a tapasztalatok bővíthetők, és idővel kialakul, hogy egy adott bűnelkövető milyen típusú betörési módokban a legeredményesebb: például besurranás, vagy a nagy ügyességet igénylő biztonsági berendezések hatástalanítása nyomán történő bejutás.

E fejezetben elsőként a betörés főbb jellemzőit és körülményeit tekintjük át a nemzetközi szakirodalmi eredmények alapján, majd rátérünk hazai vizsgálatunk idevágó eredményeinek bemutatására.

A kiválasztott helyszín megközelítése, a bejutás módja és az értékek felderítése

A kiválasztott helyszínre történő bejutás első fázisában a hely megközelítése történik, ami általában magában foglal egy *privát* övezetbe történő behatolást, például kertes ház esetében a kerítésen átjutást. Ekkor a betörő – a korábban tárgyalt módszerek valamelyikével – már ellenőrizte, hogy a kiválasztott lakásban vagy házban nem tartózkodnak. Ennek ellenére a bűncselekmény kezdő aktusa igen kemény kockázati tényező, hiszen ilyenkor bárki megláthatja, és általában ez az a pont, ahonnan már nehéz visszalépni (WRIGHT – DECKER, 1994). A betörőkkel készített interjúk alapján elmondható, tisztában vannak azzal, hogy a betörés e szakaszában bekövetkező megingás vagy elbizonytalanodás jelentős kockázati tényező. Egy zavartan viselkedő személy sokaknak feltűnik. A tapasztalt és eredményes bűnelkövetők ilyen esetekben kerülik, hogy a lebukásra és annak lehetséges következményeire gondoljanak, hiszen mindez nagymértékű érzelmi nyomást

jelentene. Sokan épp ezért alkohol vagy valamilyen kábítószer szorongáscsökkentő hatását is segítségül hívják.

Korábban beszámoltunk már arról is, hogy sok esetben az első védelmi vonalon (például kerítés, lépcsőház) történő átjutás akár védettséget is jelenthet, mivel a betörőnek ezután nem kell azzal foglalkoznia, hogy egy szomszéd vagy járókelő észreveheti. A megközelítés trükkös formái is gyakoriak, amikor a bűnelkövető valamilyen szolgáltató (például pizzafutár, újságos, gáz- vagy villanyóra-leolvasó) szerepébe bújva próbál bejutni a kiválasztott helyszínre, hogy a szomszédoknak vagy a járókelőknek ne tűnjön fel. Akadnak olyan esetek, amikor akár a kiválasztott lakásba is be tudnak ilyen módszerrel jutni, és a tulajdonos figyelmét valamilyen elterelve tudják az értékeit megszerezni.

Ha a nyitott ajtón vagy ablakon történő besurranást nem számoljuk, akkor a kiválasztott helyszínre bejutás leginkább az ajtó vagy ablak felfeszítésével, valamint a zár rongálásával történhet. A rendőrségi statisztikák és a nemzetközi vizsgálatok alapján az ilyen típusú erőszakos behatolások aránya a betöréseknek csak a hatvan-hetven százalékát teszi ki; a meglepően magas fennmaradó részt a gondatlanságból nyitva felejtett ajtók és ablakok következtében megvalósuló bűncselekmények adják (WRIGHT – DECKER, 1994; SORENSEN, 2003; RENGERT – GROFF, 2011; FBI, 2014; THE ESSEX EYE, 2014).

A korábbiakban már említettük, hogy a leggyakoribb lakásbetörési mód a bejárati ajtón történő behatolás, ami a zár vagy az ajtó valamilyen rongálásával (feszítés, törés) valósul meg. Az ablakok vagy erkélyajtók néhány lakóingatlan esetében (például kertés házak) szintén fontos támadási felületet kínálhatnak, de számos lakástípusnál ezek védettek (például emelet, zárt belső udvar stb.). A többnyire fokozott zajjal járó rongálások mellett érdemes megemlíteni a csendes megoldásokat, amikor a zárat valamilyen finomnyitósos technikával (például zárfésű) iktatják ki. Az ajtók és ablakok, valamint ezek zárszerkezeteinek nyitási módját számos tényező határozza meg. A leggyakrabban a betörőnek csak néhány perc áll a rendelkezésére ahhoz, hogy behatoljon az ingatlanba, eközben vigyáznia kell, hogy ne csapjon zajt, illetve sok esetben ügyelnie kell a lakás elektromos riasztóberendezésére is, ami akár hangos és/vagy csendes módon riaszthat. A nemzetközi kutatásokban megkérdezett betörők általában az *ötperces szabályról* beszéltek, vagyis kb.

ennyi vagy ennél kevesebb idő alatt kell a bűncselekményt végrehajtaniuk. A betörésre fordított időtartam megnövekedésével a lebukás esélye is növekszik. A legtöbb nagyvárosban még a rendőrségre bekötött csendes riasztás és a kiszállás sem valósulhat meg öt percnél rövidebb idő alatt (RENGERT – GROFF, 2011).

A bejutást követően a tapasztalt és óvatos betörők általában a menekülési útvonal(ka)t derítik fel és teszik szabaddá, és csak ezután kezdik meg az értékek utáni kutatást. A rendelkezésre álló rövid idő általában nem teszi lehetővé, hogy módszeres és mindenre kiterjedő alapos felderítést végezzenek a lakásban, így a jól felkészültek általában konkrét tervet követnek, és tudják, mit hol keressenek. Amerikai betörőkkel végzett kutatásaik alapján Rengert és Wasilchick (2000) azt találták, hogy a megkérdezettek többsége a hálószoa átkutatásával kezdte az értékek felderítését, mivel a mindennapos életvitel alapján ez az a privát tér, ahol a legértékesebb dolgok megtalálhatók: például készpénz, ékszerek, drágakövek, fegyver. Itt található az eltulajdonított értékek leggyakoribb tárolója, a párnahuzat is, ami egyfajta megnyitási szabályzóként is működik: csak annyit elvinni, ami a párnahuzatban elfér.

Nee és Taylor (2000) ír betörők körében végzett kutatásaik alapján szintén azt találták, hogy a bűnelkövetők az olyan kis helyen is elférő és könnyen mozdítható értékes dolgokat preferálják, mint például az ékszer, a készpénz és kisebb elektronikai berendezések. A gyors keresés miatt a fiókok tartalmát többnyire kiborítják, nagy rendetlenséget előidézve, a személyes holmik átkutatásának látványa pedig súlyos traumákat okozhat az áldozatoknak. A betörők között elenyésző azoknak a száma, akik ügyelnek arra, hogy kutatásuknak ne maradjanak nyomai. Ilyen esetekben az elloptott tárgyak azonosítása nehéz, sokszor csak több nap elteltével derül ki egy-egy kisebb és ritkábban használt tárgyról, hogy eltűnt. Ez természetesen befolyásolhatja a feljelentést, és a késlekedés miatt a rendőri nyomozás sikerességét is.

Amerikai betörőkkel készített interjúk alapján a hálószoa értékei után az étkező és a konyha ezüsttárgyai következnek a bűnelkövetők rangsorában (például étkészletek, gyertyatartók), gyakran itt található az alapvető bevásárlásokra félretett készpénz is. Sok betörőt azonban a konyha egyáltalán nem érdekel, vagy csak néhány másodpercet szánnak rá. Ha mindezek mellett marad még idejük, akkor a különböző gyűjteményeket is felderíthetik: például bélyeg, régi pénz, értékes kerámia vagy festmény. A betörés végeztével a legtöbbször a behatolás helyén távozik a bűnelkö-

vető, az eltulajdonított értékeket pedig rendszerint a kabátja alá rejtve viszi magával. A több mint egy évtizede végzett felmérések alapján Amerikában és Nagy-Britanniában a betörők elsődleges célpontja a készpénz és az ékszer volt (SORENSEN, 2003). Feltehető azonban, hogy a bankkártyák kiterjedt használatával az otthonokban tartott készpénz minimális, így a betörők figyelme más, értékes tárgyakra is kiterjedhet, illetve megfigyeléseik és belső informátoraik tippjei alapján igyekeznek biztosra menni. Hearnden és Magill (2004) vizsgálatában a dél-angliai betörők több mint harmada tudta, hogy a ház tulajdonosának milyen értékei vannak, és tisztában voltak azzal is, hogy ezek az értékek a betöréskor eltulajdoníthatók.

A lopott tárgyakat a legtöbben néhány napig rejtegetik, majd az orgazdákon keresztül értékesítik. Az azonnali értékesítés leginkább a drogfüggőkre jellemző, ők többnyire a kábítószeradagjuk megszerzése miatt követnek el bűncselekményt. Érdemes megjegyezni, hogy az ilyen típusú betörőket a házban található gyógyszerek és kábítószeresek is érdekelhetik, illetve célirányosan akár olyan helyekre (gyógyszertárak, egészségügyi intézmények) is betörhetnek, ahol ilyen készítmények.

Az előbbiekből jól látható, hogy a tervezés és az információgyűjtés az értékek felbecsülésénél is kulcsfontosságú, hiszen e nélkül a betörés gyakran felesleges kockázattá válik. Ha valaki például magas kerítésen átmászva jut be egy házba, akkor tudnia kell, hogy csak olyan értékes holmikat keressen, amelyeket kifelé is magával tud vinni.

A betörések ideje és időtartama

Az előzőkben már szoltunk a betörések ötperces szabályáról. Szakirodalmi eredmények alapján a betörések többségét általában tíz percnél rövidebb idő alatt hajtják végre (WRIGHT – DECKER, 1994; HEARNDEN – MAGILL, 2004; RENGERT – GROFF, 2011, BLEVINS ÉS MTSAI, 2013). Természetes azonban, hogy az adott körülményeket mérlegelve (például a betörő biztos abban, hogy senki nem vette észre, és attól sem kell tartania, hogy a tulajdonos hazaérkezik) a benntartózkodás és az értékek keresése szélsőséges esetekben akár órákig is tarthat.

A kutatások egybehangzó eredményei azt mutatják, hogy a betörések leggyakrabban napközben és munkanapokon történnek, amikor a lakás vagy ház tulajdono-

sai a legnagyobb valószínűséggel nem tartózkodnak otthonukban (SHOVER, 1991; GRABOSKY, 1995; HAKIM – BLACKSTONE, 1997; GOODWILL – ALISON, 2006). Fontos azonban megjegyeznünk, hogy ez csak a lakóingatlanokba történő betörésekre igaz, hiszen a nem lakott épületekbe és intézményekbe (raktárak, irodák, iskolák, templomok) történő betörés éppen napközben a legkockázatosabb, hiszen ezeken a helyeken ekkor tartózkodnak. Napközben azonban sokkal nagyobb az esélye annak, hogy a bűnelkövetőt a szomszédok vagy a járókelők észreveszik, vagy gyanús viselkedése miatt az arcát és a ruházatát megjegyzik. Ennek következtében a bűnelkövetőnek döntenie kell, hogy inkább a felismerés kockázatát vállalja, vagy azt, hogy valaki otthon tartózkodik (PORTLAND STATE UNIVERSITY, 2010). *Coupe és Blake* (2006) vizsgálati eredményei alapján inkább napközben törnek be azokba az egyedülálló ingatlanokba, amelyek értékesek és kevésbé felügyeltek, míg a jobban szemmel tartott és kevésbé értékes tömbház jellegű lakóhelyekre inkább éjszaka. Rengert és Wasilchick (2000) amerikai betörők körében végzett kutatásuk során azt találták, hogy a betörők kedvelik a külvárosi helyszíneket, mert az ott élők mindennapos tevékenysége jól bejósolható. Napközben az itt élő háziasszonyok feladatai jól körülhatároltak: ügyintézés, vásárlás, gyerekek szállítása az iskolába. A napi rutintevékenységeket mérlegelve a betörés legkedvezőbb időpontja a délelőtt 9 és 11 óra közötti időszak, illetve a kora délután (13 és 15 óra között), amikor a legnagyobb a valószínűsége annak, hogy senki sem tartózkodik otthon. *Hakim és Blackstone* (1997) arról is beszámol, hogy a májustól szeptemberig tartó időszakban az emberek sokkal több időt töltenek a lakóhelyükön kívül, különösen igaz ez a nyári hónapokra, így ebben az időszakban a betörés veszélye fokozott.

Egyedül és társakkal elkövetett bűncselekmények

A betörők gyakran dolgoznak bűntársakkal, többnyire a baráti körből, a családból vagy más ismerősi körből. A legtöbb betörő az első bűncselekményeit már fiatal korában végrehajtja, de ekkor többnyire még csak segédkeznek idősebb és tapasztaltabb bűntársaik mellett (MULLINS – WRIGHT, 2003; TILLEY ÉS MTSAI, 1999). A későbbiekben egyre jobban önállósodnak, és a rendszeres betöréseket végző idősebb bűnelkövetők között gyakran előfordul, hogy egyedül dolgoznak, egyúttal széles organdahálózatot építenek ki (DECKER ÉS MTSAI, 1993; WEISEL, 2004).

A bűntárs a betöréskor hasznos segítséget nyújthat a környezet megfigyelésében annak érdekében, hogy a sikeres betörést semmi se zavarja, illetve a bejutás után többen hatékonyabban képesek keresni. Sokszor azonban az ellopott tárgy mérete és súlya is indokolja, hogy a betörésben többen vegyenek részt. Már korábban említettük azt is, hogy a bűntársak jelenlétének feszültségenyhítő szerepe is van. Mindezen előnyök mellett azt is mérlegelni kell, hogy a bűntársaknak rendszerint egyenlően kell osztozkodniuk a megszerzett zsákmányon, és a betörés utáni időszakban a lebukás veszélye is megnövekedhet: például ha a bűntársat más bűncselekmény elkövetésekor elkapják, beismerő vallomást tehet a korábbi bűncselekményeiről is, megnevezve a bűntársait.

A kutatási eredmények alapján a betörők mintegy kétharmada általában vagy mindig egyedül dolgozik, a fennmaradó részük pedig leginkább egy vagy két bűntársról számol be (NEE – MEENAGHAN, 2006; PORTLAND STATE UNIVERSITY, 2010; RENGERT – GROFF, 2011).

A betörés körülményeinek hazai vizsgálati eredményei

Az épületbe történő behatolás technikája

Az általában hol és hogyan szokott bemenni a betörés helyszínére kérdésre a legtöbben (nyolcvankilenc százalék) az ajtót és az ablakot jelölték meg. Sokan azonban jelezték, hogy mindez leginkább a kiszemelt helytől függ. A megkérdezettek mintegy tizede a besurranást jelezte, vagyis ők azok, akik keresik a nyitva hagyott ablakot vagy ajtót. A hogyanra adott válaszoknál az egyszerű, eszköznélküli befejezéstől kezdve a szerszámok használatáig sokféle behatolás megjelenik. A többség (kb. nyolcvanöt százalék) azonban nem használ szerszámot. A szerszámok használatánál néhány helyen rendkívül professzionális megoldások is megjelennek: például gyémántfejes fúró vagy gázhegesztő.

Korábban már beszámoltunk arról, hogy a megkérdezettek csak valamivel több mint húsz százaléka jelezte azt, hogy egy jól megerősített zár az ablakon vagy az ajtón eltérítene a betöréstől. A legnehezebben kinyitható zárok között többen is a legújabb, többpontos acélzárakat és a kártyás megoldásokat nevezték meg. A mindent nyitó megoldások között a kulcsbombát, vagy a flexet nevezték meg, amiről úgy

vélekedtek, hogy akár napközben is használhatják, legfeljebb azt mondják, hogy lakásfelújítást csinálnak. Néhányan azt jelezték, hogy nincs olyan zár, amelyet megfelelő szerszámmal vagy speciális módszerekkel ne lehetne kinyitni: *„Nem akarok gizdászodni, de még nem volt olyan, amit nem tudtam volna kinyitni.”* Az elektromos riasztókra adott reakciók nagyjából hasonló arányokat adtak. Ennél a kérdésnél a válaszadók huszonkilenc százaléka mondta, hogy nem szereti az ilyen helyeket, és inkább nem menne be. A riasztók legkedveltebb hatástalanítása a purhabbal való lefújás, a rövidre zárás, az eszköz vízbe merítése (az összválaszok kb. nyolcvan százaléka). Néhányan szándékosan „beriasztanak”, és figyelik a reakciókat, s legközelebb már tudják, mit kell tenni, mennyi idejük van. Akadtak, akik jelezték, hogy az ilyen helyekre a biztonsági témákban jártas barátjukat viszik. Volt, aki szerint a tulajdonosok hetven százaléka nem is használja (például háziállat, gyerek miatt). A megkérdezetteknek több mint hatvan százaléka tört már be olyan lakásba, ahol volt riasztó, tizenöt százaléuk már több mint húsz ilyen betörésen is túl van. A rendőrségre vagy más őrző-védő szolgálathoz bekapcsolt riasztó vizsgálati személyeink mintegy felénél fontos szempont volt, de a válaszaikban rengeteg trükköt említettek, amivel ez a fajta védelem is kijátszható: például próbariasztással felméri, hogy mennyi idő alatt érnek ki a rendőrök, és így időzítik a betörést; „befutás” (legfeljebb három percet töltenek bent); őrszemet állítanak, aki jelez.

A megkérdezettek mintegy fele határozottan elzárkózott attól, hogy olyan helyre törjön be, ahol otthon vannak. Sokan azt emelték ki, hogy ilyen esetben könnyen lesz belőle rablás, és annak az elbírálása már sokkal súlyosabb: *„akkor az surranás, azt nem, abból könnyen lesz súlyosabb bűncselekmény”*. A megkérdezettek között azonban többen is akadtak (kb. tíz százalék), akiknek a besurranásnál nem sokat számít, hogy kik vagy hányan tartózkodnak a lakásban. Sokszor a nyári melegben nyitva hagyott ajtókon keresztül jutnak be, és tisztában vannak azzal, hogy ilyenkor általában alszanak az emberek, és ami további előny: a lakás ilyenkor nincs beriasztva: *„akkor a legjobb, nem számítanak rá”*.

A betörés egyéb jellemzői

A megkérdezettek megközelítőleg húsz százaléka *minden* betöréskor, míg további harminckét százaléuk pedig a *legtöbb alkalommal* egyedül dolgozott (11. számú táblázat). A válaszadók 54,7 százalékának volt már olyan betörése, ahol ismerte a

lakás tulajdonosát. Mindössze hárman számoltak be arról, hogy az összes betörése olyan helyekre történt, ahol mindannyiszor ismerte a tulajdonost. Tizennégy olyan válaszadó volt, akik túlnyomórészt olyan helyekre törtek be, ahol ismerték a tulajdonost. A megkérdezettek ötvenhét százaléka jelezte, hogy már előfordult olyan betörése, amikor a tulajdonos hazaérkezett. A válaszadók többsége ilyenkor elfutott, elmenekült a helyszínről, de néhány fogvatartott dulakodásról és üldözésről is beszámolt.

11. számú táblázat

A hányszor dolgozott egyedül kérdésre adott válaszgyakoriságok

Hányszor dolgozott egyedül	Előfordulási gyakoriság (%)
soha	20,1
csak néhány alkalommal	17,3
általában az esetek felében	10,8
a legtöbb alkalommal	32,4
mindig	19,4

A bejutás pillanatától a hely elhagyásig becsült idő az esetek jelentős részénél (27,8 százalék) öt-tíz percre tehető (12. számú táblázat). Húsz perc feletti időt a megkérdezettek 24,6 százaléka jelzett.

12. számú táblázat

A betörési idő válaszgyakoriságai

Betörési idő	Előfordulási gyakoriság (%)
kevesebb mint 5 perc	10,5
5–10 perc	27,8
11–15 perc	15,8
16–20 perc	20,3
21–30 perc	9,8
31–60 perc	9,0
több mint egy óra	6,8

A BETÖRŐK EGYÉNI JELLEMZŐI ÉS A BŰNELKÖVETŐI PROFILOK*

A betörők egyéni jellemzői és a bűnelkövetői profilok

A pszichológiaiprofil-alkotás a bűnüldözésben

A bűnelkövetés módszereinek, körülményeinek és motivációinak elemzésekor többször foglaltuk csoportokba az elkövetőket egy adott jellemző szerint: például besurranó tolvajok; szerhasználók, akik a következő adag érdekében követnek el bűncselekményt; a lakóhelyük közvetlen közelében bűncselekményt elkövetők; a betöréseket gondosan megtervező profik és így tovább. Az egyedi jellemzőkből történő általánosítások hasznos támpontul szolgálhatnak a különböző jelenségek tudományos megértésében, lásd például a betegségkategóriák, növények vagy ásványok rendszertani besorolását. A bűnelkövetők csoportosításán alapuló következtetések sokszor kulcsfontosságúak a bűnügyek feltárásában is, mivel a bűnügyi nyomozás folyamán rendelkezésre álló bizonyítékok gyakran meglehetősen csekélyek. A *pszichológiaiprofil-alkotás* vagy másnéven *profilozás* azt a célt szolgálja, hogy a bűncselekmény helyszínén rögzített információkból következtetéseket vonjunk le a bűnelkövető személyére, ezáltal segítve a gyanúsítottak körének szűkítését, a bűnügy eredményes feltárását.¹

Az elkövetői személyiségkép megalkotásának folyamatát számos népszerű és lebilincselő tévésorozat és film mutatja be (például *Gyilkos elmék*, *Sherlock Holmes*, *Helyszínelők*). Az 1970-es évektől kezdve egyre növekvő számban vonnak be a nyomozásokba pszichológusokat és viselkedéselemzésben jártas szakértőket, hogy a bűntény helyszínén található bizonyítékok alapján következtetéseket vonjanak

---

* Szerzők: Rózsa Sándor – Eisinger Andrea – Gauland Edina – Magi Anna

1 Fontos azonban megjegyezni, hogy a profilalkotásra számos terminust használnak világszerte, annak függvényében, hogy a következtetés során milyen fő tényezőket vesz figyelembe a szakember: például bűnügyi, bűnelkövetői, viselkedési, pszichológiai vagy földrajzi profil (NATHAN, 2005).

le a bűnelkövető személyiségéről, viselkedéséről és szociodemográfiai jellemzőiről. Az 1980-as években az FBI-nál évente kb. 600 esetben használtak szakértőket a profilalkotásban (DOUGLAS – BURGESS, 1986). A profilalkotás azonban nem csak Amerikában népszerű, hanem az 1990-es évek közepére elterjedt Kanadában, az Egyesült Királyságban, Németországban, Finnországban és Hollandiában is (SNOOK és MTSAI, 2008). A logikai láncolatokon és következtetéseken nyugvó publikált sikertörténetek azonban sokszor a tudományosság kritériumait nem állták ki. A pszichológiai szempontokat magába foglaló technika többnyire a profilalkotó intuícióján, ismeretein, megszerzett tapasztalatain és predikciós képességén alapult. *Snook* és munkatársai (2007) tudományos metaelemzésük során 130 olyan tanulmányt vizsgáltak meg, amelyek bűnelkövetői profilozás eredményeit mutatták be. Az elemzéseik során kigyűjtötték a következtetések forrását (anekdoták, beszámolók, intuíció, tudományos bizonyíték), az elemző eljárásokat (heurisztikák, öngigazolások, látszatkapcsolatok, korrelációk, kísérletek) és a bizonyítékok integrálásának módját („mint tudjuk” és „mindenki tudja” értelmezések, idiografikus fókusz, következmény, okság). Az eredményeket összesítve arra a következtetésre jutottak, hogy a tanulmányok mintegy hatvan-hetven százaléka nélküli a tudományos következtetések empirikus és statisztikai alapú megerősítését. A közölt eredmények többsége a józan ész megállapításait tartalmazza és nem a tudományos bizonyítékokon alapuló eredményeket. A metaelemzést végző szerzők egy összehasonlító vizsgálatot is készítettek, melyben önmagukat profilozó szakembernek tartó személyek értékeléseit vetették össze önkéntes kontrollszemélyek (egyetemi hallgatók, detektívek) értékeléseivel. A feladat 4 lezárt bűnügyi történet értékelésén alapult, ahol a helyszíni bizonyítékok alapján kellett értékelni az elkövető a) *kognitív és motivációs jellemzőit* (mi motiválta, ismerte-e a tett helyszínét); b) *demográfia, etnikai és fizikai megjelenését* (neme, kora, etnikai hovatartozása, hajszíne); c) *viselkedését* (vigyázott-e arra, hogy ne ismerjék fel, miket vitt el a helyszínről); d) *szociális jellemzőit és szokásait* (családi állapota, legmagasabb iskolai végzettsége, az alkoholfogyasztás mértéke). Az iménti négy terület összesített jellemzőit egy átfogó mutatóban fejezték ki. A kapott eredmények meglepőek, hiszen a *kognitív és motivációs* jellemzők, valamint a *szociális jellemzők és szokások* értékelésében a kontrollcsoport teljesített jobban, míg a *demográfia, etnikai és fizikai megjelenést* a profilozók tudták jobban bejósolni. A *viselkedés* bejósolásában nem volt számottevő különbség a két csoport között. Az összesített mutatóban a profilozók eredményei valamivel jobbak voltak, de ez statisztikai értelemben csak enyhe eltérést jelentett.

Az előbbi metaelemzés és az összehasonlító vizsgálat nagy lökést adott annak, hogy a pszichológiai profil-alkotást tudományos alapokra helyezték, és az egyszerű józan ész következtetéseit, valamint a szakértői intuíciót felváltta az empirikus bizonyítékokon alapuló megközelítés.

A személyiségjellemzőkkel és a viselkedéssel foglalkozó kutatóknak elsőként arra kellett választ adniuk, hogy a profilozás módszerének központi elemét adó következtetés és konzisztens bűnelkövető viselkedés elméleti és gyakorlati aspektusokat tekintve megállja-e a helyét. Ha például egy betörő szétszórt, és átgondolatlanul cselekszik, rengeteg bűnjelet hagyva a helyszínen, következhetünk-e mindebből arra, hogy ugyanez a bűnelkövető egy másik helyszínen hasonlóan fog viselkedni. Érdeemes megjegyezni, hogy az emberi viselkedés stabilitása és a különböző szituációk befolyásoló szerepe a személyiségpszichológia régi és sokak által a mai napig vitatott kérdése (MISCHEL, 1993; MISCHEL – SCHODA, 1998). Salfati (2008) a viselkedés konzisztenciájának átfogó elemzésekor három fő központi fogalmat különített el. 1) *egyéni különbségek*; 2) *viselkedéskonzisztencia*; 3) *a bűnelkövetők jellemzőire történő következtetések*.

Az *egyéni különbségek* fogalom azt fejezi ki, hogy bár a bűnelkövetők cselekedetei különbözők, de a viselkedéses jellemzőkre utaló bizonyítékok, amelyeket a bűntény helyszínén találnak, alkalmasak arra, hogy különböző bűnelkövetői típusokat, alcsoportokat azonosítsanak. A szakirodalmi eredményeket áttekintve három fontos ajánlást fogalmaz meg a szerző: a) az elsődleges elemzések súlypontját érdemes a belső késztetéseket megjelenítő *motivációról* a *viselkedésre* helyezni, ami sokkal inkább megfigyelhető és értelmezhető; b) a gyakran, szinte minden tethelyen megjelenő viselkedésjellemzők kevésbé alkalmasak a bűnelkövetői csoportok differenciálására, ezért olyan jellemzőket kell találni, amelyek jól különbséget tesznek a csoportok között; c) a különbségeket sokkal inkább érdemes tematikus csoportokba rendezni, mintsem típusokba, majd a megalkotott témáknál a *dominánsat* kell keresni a továbbiakban. Salfati és Canter (1999) 247 emberölési eset helyszíni elemzésekor harminchat viselkedésjegyet különböztetett meg. A viselkedéseket három nagy tematikus csoportba rendezte. Négy viselkedésjegy a *gyakran előforduló* csoportba került, tizenhét jegy a nyílt viselkedést megjelenítő *expresszív* kategóriába, míg tizenhét viselkedésjegy az *instrumentális viselkedés* tematikus csoportba. Az ilyen típusú elrendezés sokkal könnyebb és eredménye-

sebb osztályozást tesz lehetővé, amely jól differenciál a különböző bűnelkövetői alcsoportok között, és könnyen értelmezhető.

A viselkedéskonzisztencia mind az egyéni különbségek, mind a bűnelkövetői profilalkotás empirikus vizsgálatakor kulcsfontosságú tényező, amely két területen fejeződhet ki: a) a bűncselekmények során elkövetett következetes viselkedésmintázatok (például egy bűnelkövető jellegzetes „névjegye”); b) a bűnelkövetői magatartás és az élet egyéb területein megjelenő viselkedésjegyek hasonlósága, konzisztenciája.

A harmadik központi fogalom célja, hogy kapcsolatot találjon a bűntény helyszíni bizonyítékain alapuló alcsoportok és a bűnelkövetők háttérjellemzői alapján kialakított alcsoportok között, ami a későbbiekben a következtetések alapja lehet.

A betörők minőségi és mennyiségi elemzéseken nyugvó tipológiái

Az elmúlt évtizedben számos kiváló módszertannal elkészített tudományos közlemény jelent meg, amelyek fókuszában a betörők különböző jellemzőinek tipologizálása állt. A közös jellemzőket megragadó osztályozások eredményei és a különböző típusú jellemzők közötti összefüggések (a bűntény helyszíne és a bűnelkövető jellemzői) nemcsak a bűnüldözésben használhatók fel, hanem hasznos támpontul szolgálhatnak a bűncselekmények megértésében, a motivációk feltárásában, az elítéltek fogva tartási körülményeinek megválasztásában (biztonsági fokozatok), vagy a bűnelkövetőkkel végzett terápiás munkaterv felállításában.

Santtila és munkatársai (2003) a Finnországban 1990 és 2001 között elkövetett 9625 felderített betöréses bűncselekményből véletlenszerűen választottak ki 633-at. A vizsgálati jegyzőkönyvek és nyomozati anyagok alapján a bűntény helyszínén található jellemzőket csoportosították, és vizsgálták ezek kapcsolatát a bűnelkövetők jellemzőivel. Elsőként a bűntények helyszínén megfigyelhető jellegzetességeket és a bűnelkövetőkre vonatkozó jellemzőket tartalomelemzés segítségével gyűjtötték ki. Ez után nyolcvanöt helyszíni jellemzőn (szerszámot használt, egyedül követte el, az egész lakást feldúlta, ujjlenyomatot hagyott, antik tárgyakat

vitt el, az ellopott érték nem haladta meg a százhetven eurót) adatredukciós céllal faktorelemzést végeztek.

A faktorelemzés segítségével a következő tizennégy átfogó dimenziót azonosították, amelyek jól megragadják a nyolcvanöt helyszíni jellemző sajátosságait: 1) szokványos betörés; 2) különálló ingatlanban elkövetett betörés; 3) erkélyes házba történő betörés; 4) spontán betörés; 5) tetten ért betörés; 6) külvárosi betörés; 7) szerszámhasználattal elkövetett betörés; 8) besurranó lopás; 9) belvárosi garzonba történő betörés; 10) nagy értékű betörés; 11) melléképületbe történő betörés; 12) erkélyen át történő betörés; 13) videojátékok és fegyver megszerzésére irányuló betörés; 14) őrzött létesítménybe történő betörés. A betörők főbb jellemzőit a tartalomelemzéskor két típusra osztották: a *betörések során változó* és *stabil* jellemzők. A változó jellemzők között olyanok szerepeltek, mint az egyedüli vagy társakkal elkövetett betörés; a kiválasztott hely korábbi felkeresése információgyűjtés céljából; az elkövető abban a városban élt, ahol a bűncselekményt elkövette; saját használatra történő tárgyak ellopása; illetve az elkövető ismerte a tulajdonost. A stabil jellemzőket négy csoportba sorolták: 1) *lakáskörülményekkel kapcsolatos jellemzők* (nincs állandó lakcíme, hajléktalan, a szüleivel lakik, egyedül lakik, saját lakásban él, más lakásában él); 2) *jövedelem és szocioökonómiai jellemzők* (munkanélküli, rokkantnyugdíjas, diák, segélyen él, fizetése meghaladja az ötszáznegy eurót, gondjai vannak a számlák fizetésével); 3) *bűnelkövető karrier* (lopás, testi sértés, rablás, kábítószer birtoklása, lőfegyverrel történő visszaélés, vandalizmus, szexuális erőszak); 4) *más jellemzők* (férfi, gyermeke van, börtönviselt, kábítószerfüggő, alkoholista, pszichiátriai ellátásban részesül).

Az elemzés következő fázisában a szerzők többszörös lineárisregresszió-elemzéssel azt vizsgálták, hogy a bűntény helyszíni jellemzői alapján milyen jó predikciókat tudnak tenni a bűnelkövetők jellemzőire: például a bűncselekményt elkövető életkorára, arra, hogy ugyanabban a városban él-e, ahol a betörést elkövette, egyedül vagy többen követték-e el a bűncselekményt, munkanélküli vagy rokkantnyugdíjas-e az illető, valamint felmérte-e a helyszínt korábban. A kapott eredmények alapján néhány jellemzőre igen jó predikciót sikerült készíteni. Például a bűnelkövető életkorának varianciájából ötvenegy százalékot magyaráztak a bejósoló tényezők: például a nagy értékű betörés, a belvárosi garzonokba történő betörés inkább az idősebb bűnelkövetőkre volt jellemző, míg videojátékok és

fegyverek elvitele, valamint a külvárosi betörések a fiatalabbak körében voltak gyakoribbak. Azt is megvizsgálták, hogy a bűntény helyszínéről származó csoportosított változók milyen kapcsolatban állnak a bűnelkövetői jellemzőkkel. Így például a besurranó típusba sorolt bűnelkövetők főbb jellemzői között nagyobb valószínűséggel található meg a lőszerrel való visszaélés, az emberölés vagy más bűncselekmény, továbbá inkább az idősebbek közül kerülnek ki, akiknek jelentős börtöntapasztalatuk is van. Az ilyen típusba tartozó személyekre nem jellemző, hogy a bűncselekmény helyét előzetesen megfigyeljék, az elkövetők általában nem ismerik a sértettet.

Az előbbi kutatás eredményei összességében azt erősítik, hogy a bűntény helyszínén található jellemzőkből bizonyos szintű predikciókat tehetünk, szűkíthetjük a gyanúsítottak körét. Ezek a bejósolások az empirikus eredmények fényében azonban nem túl erősek, így értékelésükkor körültekintően kell eljárni.

Vaughn és munkatársai (2008) az amerikai Colorado állam egyik börtönében 456 olyan fogvatartottat választottak ki, akik többnyire visszaesők voltak és bűncselekményeik között a betörés is gyakran megjelent. A bűnelkövetőkkel készített interjúkon a kutatók elsődlegesen a bűnözői karrier jellemzőire voltak kíváncsiak, amelyek megbízhatóságát a különböző rendőrségi nyilvántartási rendszerekben szereplő adatokkal is egybevetettek, illetve kiegészítettek. A bűnözői élettörténet tizenöt olyan indikátorát különítették el, amelyek fontosságát a szakirodalmi eredmények és a gyakorlati megfontolások is alátámasztották: például kábítószer-használat, nemi erőszak, az életkor, amelytől számítva rendszeresen követ el bűncselekményeket, rendbontás, lopás, korábbi betörések. Ez után latens osztályelemzés² segítségével az adatbázisban szereplő 456 személyt a tizenöt indikátor alapján csoportokba rendezték. Az elemzés négy jól elkülönülő csoportot hozott. Az első klaszterbe a teljes vizsgálati minta 57,7 százaléka került. Az ide sorolt bűnelkövetők többségének nem volt nagy ívű bűnelkövetői pályafutása, és összességében is fiatalabbak voltak, mint a többi klaszterbe tartozó bűnelkövető. További jellemzőjük, hogy az általuk elkövetett bűncselekmények igen változatosak voltak, és úgy tűnt, hogy náluk még nem alakult ki egy adott bűncselekménytí-

2 A statisztikai módszer lényegét a hazai eredmények bemutatásánál részletesen ismertetjük.

pusra történő specializálódás. A kutatók ennek a csoportnak a *bűncselekményekre nyitott kezdők* elnevezést adták. A második klasztert főként a koldulásból és csavargásból élők alkották, a teljes vizsgálati minta 21,4 százaléka került ebbe a csoportba. A személyek főbb jellemzői közül a megélhetésért (élelem, szállás a téli hónapokban) elkövetett lopásokat és betöréseket lehet kiemelni, illetve az eredmények arra is rámutattak, hogy az ebbe a klaszterbe sorolt személyek körében fordul elő leggyakrabban valamilyen pszichés megbetegedés, és általában nekik hiányzik a munkavállaláshoz szükséges iskolázottságuk és készségük. Ezt a csoportot *csavargó betörők* elnevezéssel címkézték. A harmadik csoportba azok a többnyire kábítószerfüggő betörők kerültek, akik a betöréseikből próbálták előteremteni a kábítószeradagjuk megvásárlásához szükséges összeget. A teljes minta 14,8 százalékát kitevő *kábítószer-orientált betörő* csoport főbb jellemzői között a különböző álnevek használata, a testet fedő tetoválások, a lőfegyverrel való visszaélés vétsége és a tiltott fegyverviselés, valamint a kábítószer-birtoklásért történő gyakori letartóztatások emelhetők ki. Az elkövetett bűncselekmények száma ennél a csoportnál volt a legmagasabb. A teljes minta 6,1 százalékát magában foglaló utolsó klaszterbe olyan személyek kerültek, akiknek meglehetősen korán indult a bűnelkövetői karrierjük, általában többféle erőszakos és szexualitással kapcsolatos törvénysértést is elkövettek (rablás, testi sértés, nemi erőszak, prostitúció és lányok futtatása). Az ide sorolt betörők bűncselekményei sokszor szexuális indíttatásúak voltak. Az ilyen betörők gyakran éltek át izgalmat és fokozott szexuális vágyat, amikor az áldozataik otthonába betörték. A *szexuális ragadozóknak* elnevezett csoportba a legveszélyesebb bűnelkövetők kerültek, akik folyamatosan vagyon elleni és a legkülönbélebb erőszakos bűncselekmények tucatjait követik el. A bűnügyi előzményekre és néhány demográfiai jellemzőre épülő kutatás eredményei hasznos támpontul szolgálhatnak a betörők különböző alcsoportjainak azonosításában és a bűnelkövetői pályafutás vizsgálatában, de a szerzők hangsúlyozták azt is, hogy a vizsgálat nem érintette a betörések részletes körülményeit és a betörők személyiségjellemzőit, motivációit.

Farrington és Lambert (2007) 665 brit bűnelkövető (345 betörő és 310 erőszakos bűncselekményt elkövető) profilját állították fel, ennek alapját *szociodemográfiai* (nem, életkor, etnikai hovatartozás), *fiziológiai* (magasság, testfelépítés, szem- és hajszín) és a *bűnelkövetéssel összefüggő* (korábban elkövetett bűncselekmények) jellemzők alkották. A profilokat a bevont kategoriális változók kombinációjából

alkották, majd elsőként ezek gyakorisági eloszlásait vizsgálták. A továbbiakban számos más összevetést is végeztek: például a büntény helyszínének címe és a bűnelkövető lakcíme, a bűncselekmény sajátosságai és a bűnelkövető jellemzői, az áldozat tulajdonságai és a bűnelkövető jellemzői. A kapott összefüggésekből érdemes kiemelni, hogy az elkövető életkora szoros kapcsolatot mutatott a betörés módjával, motivációjával és a speciális betörőszerszámok használatával. Az eredmények alátámasztották azt is, hogy az idősebb, fehér férfiak bűncselekményeiket eltérően hajtják végre, mint a nem fehérek, a fiatalok vagy a nők. További fontos eredmény, hogy a hajszín, a haj hossza, az akcentus, a testalkat és más testi tulajdonságra utaló jellemzők szintén szoros összefüggést adtak a bűncselekmények számos speciális jellemzőjével. Bár a jól elkülönülő testi jellemzők (hiányos fogazat, maradandó arcsérülések) sok bűnelkövetőre nem alkalmazható szempontot jelentenek, ennek ellenére rögzítésük hasznos lehet, mivel a különös ismertetőjegyek alkalmazásakor éppen ezek a jellemzők tehetik a legnagyobb szolgálatot a bűnügy felderítésében.

Az előbbieken bemutatott három kutatás jól érzékelteti azokat a statisztikai megközelítéseket, amelyekkel az elmúlt években próbálták a bűnelkövetők motivációit, alapvető jellemzőit és a különböző változók közötti kapcsolatrendszer megérteni, feltárni. Az elmúlt évtizedek kutatásait és elemzéseit a meghatározó bizonyítékokon alapuló szemlélet jegyében igyekeztek a tudományosság kritériumaival mérlegelni az egyszerű benyomásokon és megfigyeléseken alapuló osztályozásokat és oksági kapcsolatokat. Talán érdemes megemlíteni *Maguire és Bennett* (1982) etnográfiai alapokon nyugvó megfigyeléseit: ők elsőként osztályozták a betörőket az előzetesen elkövetett bűncselekményeik alapján *kezdő amatőröknek*, *középszintű profiknak* és *legmagasabb szintű profiknak*. Az iménti statisztikai jellegű megközelítéseknél láthatjuk, hogy a legnagyobb gond a változók száma és ezek bonyolult kapcsolatrendszerének feltárása. Farrington és Lambert (2007) vizsgálatában például három-négy változó lehetséges kombinációja már több tucat profilt hozott, amelyek közül számos egyedi volt, azaz csak néhány személy tartozott az adott kombinációhoz. Vaughn és munkatársainak (2008) kutatásában és néhány más bűnelkövetői csoport jellemzésénél (például emberölést vagy nemi erőszakot elkövetők) megjelent az az igény, hogy a bűnelkövetők viselkedését és motivációit homogén alcsoportokra bontva próbálják kezelni és megérteni. A következőkben egy olyan kutatás eredményéről számolunk be részletesen, amelyik a

betörők csoportját számos jellemző segítségével ragadja meg, és a változók segítségével alkotott homogén bűnelkövetői alcsoportok alapján igyekszik egy átfogó, és a gyakorlatban is jól használható osztályozási rendszert kialakítani. A kutatás részletes bemutatását azért is tartjuk indokoltnak, mivel az integratív szemléletet és az adatok kultúrközi összehasonlítását a saját kutatási adataink elemzésekor is szem előtt tartjuk.

A betörők jellemzőinek latens osztályozási elemzése: útban egy átfogó tipológiához

Fox és Farrington (2012) kutatásuk idején 405 felderített betörési bűncselekményt választottak ki a 2008 és 2009 közötti időszakból a Florida megyei nyilvántartás 950 esetéből. A rendőrségi és a börtön-nyilvántartásokból részletes adatokat kaptak egyebek között az elkövető viselkedéséről, a bűncselekménnyel kapcsolatos motivációkról, a betörés módjáról és helyszínéről, a szerszámhasználatról, a tettestársakról, az áldozattal való kapcsolatról, az ellopott holmijkól és ezek értékéről.

Az adatok feldolgozásakor a szerzőpáros a *latens osztályozási elemzés* módszerét alkalmazta. Az utóbbi években egyre növekvő népszerűségnek örvendő *személyközpontú megközelítés* lehetővé teszi, hogy a személyek alkotta csoportokon belül, két vagy több független indikátorváltozó felhasználásával homogén osztályokat hozzunk létre. A független indikátorok jelentősége abban rejlik, hogy ezek alapján alakíthatók ki homogén, közvetlenül nem megfigyelhető, latens osztályok, amelyek tagjai az indikátorváltozók alapján mutatnak hasonlóságot. A módszert az elmúlt években számos tudományterületen (neurológia, demográfia, biológiai pszichiátria, piacutató) alkalmazták sikerrel (UEBERSAX, 2009). A megközelítés fontossága és újszerűsége abban rejlik, hogy a hagyományos elemzési stratégiáktól eltérően nem a változók kapcsolatára (például faktorelemzés, többszörös lineáris regresszióelemzés) fókuszál, hanem a személyek csoportosítására, így a többváltozós elemzésektől elvárt alkalmazási kritériumokra a módszer kevésbé érzékeny (a változók normalitásának vagy linearitásának problémája). A módszer további előnye, hogy a személyek csoportba sorolása és a modell illeszkedési mutatói az esetek csoporttagságának valószínűségi becslésén alapulnak, ellentétben a hagyományos elemzések távolsági módszereivel vagy ad hoc valószínűségi becsléseivel (VERMUNT – MAGIDSON, 2005).

Fox és Farrington (2012) a bűnelkövetők átfogó tipológiájának feltárásakor az indikátorváltozókat három jól elkülönülő csoportba sorolták, és ennek megfelelően három latens osztályozáselemzést hajtottak végre. Elsőként a *bűnelkövetői pálya-futás* indikátorain készítették elemzést, amelybe a következő változókat vonták be: korábbi bűncselekmények (száma és ideje); az első bűncselekmény ideje; kábítószer-használattal összefüggő bűncselekmények; lopás; erőszakos bűncselekmények; volt-e büntársa; ismerte-e az áldozatot. A szerzők a latens osztályozási elemzés segítségével a következő négy csoportot azonosították: 1) *kezdők*; 2) *ritkán betörők*; 3) *gyakran betörők*; 4) *krónikusak*.

A teljes vizsgálati minta mintegy negyven százaléka a *kezdő* csoportba tartozott. Legtöbbjük semmilyen előzetes bűncselekménnyel nem szerepelt a rendőrségi nyilvántartásban, vagyis a jelenlegi betörésük volt az első felderített bűncselekményük. A csoport több mint fele büntársként vett részt a betörésben, és többnyire nem ismerték az áldozataikat. A *ritkán betörők* csoportjába már tapasztaltabb betörők kerültek, kilencven százalékuk már szerepelt a rendőrségi nyilvántartásban, de bűncselekményeik idejét tekintve viszonylag újak, hiszen csak egy-két felderített betörés köthető hozzájuk, és az is csak az elmúlt öt év távlatában. Ezt a csoportot a teljes minta huszonhét százaléka alkotta, és a korábbi bűncselekményeknél betörés és kábítószerrel való visszaélés is megtalálható volt, az első bűncselekményeik többnyire a serdülőkor végén jelentek meg. A „*ritkán betörő*” elnevezést azért kapták, mert az elmúlt években feltehetően csak néhány alkalommal követtek el bűncselekményt. A *gyakran betörők* csoportjánál, az előzőekhez hasonlóan, szintén az elmúlt öt év volt a kritikus periódus, de ők ebben az időszakban kettőnél több bűncselekményt követtek el: nyolcvannégy százalékuk három vagy annál több felderített bűncselekményben is részt vett az elmúlt néhány évben. A korábban elkövetett bűncselekményeik között leginkább a betörés szerepelt, a kábítószerrel való visszaélés pedig minden negyedik személynél merült fel. A teljes minta tizennyolc százalékát tartalmazó csoport korábbi bűncselekményei között azonban viszont szinte egyáltalán nem voltak erőszakos bűncselekmények. A bűncselekmények kezdete az előző csoporthoz hasonlóan a serdülőkorra tehető. Valamennyi csoport közül itt számoltak be legnagyobb arányban (hetvenhárom százalék) büntársakról, és itt volt a legkisebb azok aránya, akik az áldozatot ismerték (tizennyolc százalék). Végül a teljes minta tizenkilenc százalékát magában foglaló *krónikus* csoport legfőbb jellemzői közül a betörések rendkívül magas

arányát és a legkülönbébb bűncselekményekkel terhelt bűnelkövetői karriert kell kiemelni, ami már többnyire a korai serdülőkorban megkezdődik. Valamennyi csoport közül itt fordult elő legnagyobb arányban erőszakos bűncselekmény és kábítószerrel való visszaélés a korábbi bűncselekmények között. Az esetek több mint háromnegyedében a bűnelkövető egyedül, bűntárs nélkül dolgozik, és az esetek felében ismeri az áldozatot.

Másodikként a bűnelkövető szociodemográfiai és fizikai jellemzőin végeztek latens osztályozási elemzést. Az elemzésbe bevont indikátorok a következők voltak: faji hovatartozás, nem, életkor, szem- és hajszín, testmagasság és testsúly. Az elemzés során a következő négy csoport különül el: 1) *fehér férfiak*; 2) *fiatal fehérek*; 3) *idősebb színes bőrű férfiak*; és 4) *kisebbségi csoportba tartozó fiatalok*.

A *fehér férfiak* csoportjának fő jellemzője, hogy valamennyi csoport közül itt voltak a legidősebbek, a legmagasabbak és egyben a legsúlyosabbak is (huszonnyolc százaléuk túlsúlyos). A teljes minta harmincnyolc százalékát kitevő fehér férfiak csoportban a barna hajszín volt a domináns, és valamennyi csoport közül itt voltak a legnagyobb arányban a szőkék is. Ezzel jól összevethető a második csoport, amelyik szintén fehérekből állt (a teljes minta huszonhat százaléka), de ők az előző csoportnál fiatalabbak voltak és a nők aránya megközelítette a negyven százalékot. A *fiatal fehérek* szem- és hajszín-arányai megközelítően azonos mintázódást mutatnak, mint az előző csoport, de a nemi és életkori eltérések miatt itt a testmagasság és testsúly kisebb. Az *idősebb színes bőrű férfiak* elnevezéssel címkézett csoport többsége testsúly és testmagasság szerint az átlagos zónába tartozik, a hajszínnél a fekete dominál, míg a szemnél szinte valamennyi esetben a barna szín. Ebbe a csoportba a teljes vizsgálati minta húsz százaléka került. A *kisebbségi csoportba tartozó fiatalok* főbb jellemzői közül a serdülők (negyvenöt százalék) és a spanyol ajkúak (harminc százalék) magas aránya emelhető ki. A csoport a teljes minta tizenöt százalékát foglalja magában.

A harmadik latens osztályozási elemzésbe a bűncselekmény főbb jellemzőire utaló indikátorok kerültek: a behatolás módja, szerszámhasználat, a szerszám hátrahagyása a bűncselekmény helyszínén, helyszíni bizonyítékok, az ellopott tárgyak, a bűncselekmény elsődleges motivációja, a bűncselekmény helyszínének állapota, tartózkodott-e valaki otthon a betörés idején, a betörés ideje (napszak), a betörés

célpontja (lakóingatlan, más által nem lakott épület), a betörés sikeressége (sikeres vagy meghiúsult betörés). A statisztikai elemzések eredményei alapján itt is négy fő csoport különült el: 1) *besurranók*; 2) *jól szervezett profik*; 3) *szétszórtak*; 4) *elkövetők személyes indíttatással*.

A lehetőségeket megragadó *besurranó betörők* alkották az első csoportot, amelybe a teljes minta negyvennyolc százaléka tartozott. Az ilyen típusú betörésekre jellemző, hogy a bűnelkövetők a nyitott ajtót vagy ablakot használják az épületbe történő bejutásra, így az ajtók és ablakok esetében erőszakra utaló nyom nincs. A besurranó bűnelkövetők általában nem terveznek, és szerszámokat sem használnak. A nyitott ajtók vagy ablakok oka lehet a tulajdonos feledékenységé vagy óvatlansága, amikor a távozásakor ezekről megfeledkezik, de ide sorolhatók azok a bűncselekmények is, amikor a tulajdonos otthon tartózkodik, és a bűnelkövető akkor surran be. A hátrahagyott nyomok az ilyen típusú betöréseknél a legcsekélyebbek, a tettenérés veszélye pedig a legnagyobb. A *jól szervezett professzionális betörők* csoportja a teljes minta huszónhét százalékát adja. Az ilyen bűnelkövetők a betörést általában jól megtervezik, szükséges információkat gyűjtenek, ezáltal csökkentve a lebukás kockázatát és növelve a haszon mértékét. A lakóingatlanba bejutáshoz szinte minden esetben speciális szerszámokat használnak. Szinte valamennyi esetben az anyagi haszonszerzés volt a cél, a négy csoport közül a nagy értékű lopott holmik aránya itt volt a legmagasabb (hetvenegy százalék). A bűntény helyszínét rendszerint nem dűlják fel, és meglehetősen kevés nyomot hagynak. Az ilyen típusú betörések főként napközben történnek, és a tulajdonos többnyire nem tartózkodik otthon. Az effajta betörők az esetek mintegy háromnegyedében sikerrel járnak. Ezzel a csoporttal jól összevethető a szervezetlenség-gel jellemezhető *szétszórtak* csoportja, amelynek tagjait főként a betörés izgalma hajtja, a betörést kevésbé tervezik meg, az esetek többségében nem is visznek el semmit. Néhány esetben használhatnak ugyan szerszámot, de azt sokszor hátrahagyják a bűncselekmény helyszínén. A helyszínt rendszerint nagyon feldűlják, és rengeteg nyomot hagynak maguk után. A négy csoport közül itt a legmagasabb a középületekbe (boltok, iskolák, raktárak) történő betörések aránya. A szerzők eredményei alapján a teljes bűnelkövetői minta tizennégy százaléka sorolható ebbe a típusba. Az utolsó csoportba többnyire azok a betörések kerültek (kilencven százalék), amelyek *személyes indíttatásúak* voltak, vagyis az áldozat személye ellen irányult (korábbi sérelem vagy nézeteltérés megtorlása, bosszú). A fő

motiváció az esetek mintegy kilencven százalékban a düh volt. A betörés idején a tulajdonosok többnyire otthon tartózkodtak, és a négy csoport közül itt volt a legnagyobb valószínűsége annak, hogy a betörők semmilyen értéket nem visznek el. A többnyire éjszaka elkövetett bűncselekmények legnagyobb részében szerszámot sem használnak. A betörők körében ez az egyik legritkábban elforduló típus, a teljes mintának csak a tizennégy százaléka tartozott ebbe a csoportba.

Az előbbiekben láthattuk, hogy Fox és Farrington (2012) a bűnelkövetők átfogó tipológiájának megalkotásakor három jól elkülönülő megközelítést használt: a betörés helyszínén megfigyelhető bizonyítékok alapján kapott jellemzőket; a bűnügyi nyilvántartásokból feltérképezhető bűnelkövetői karriert; valamint a bűnelkövető szociodemográfiai és fizikai jellemzőit. Mindhárom megközelítéskor az alkalmazott indikátorok négy-négy csoport kialakítását tették lehetővé. A szerzőpáros a továbbiakban azt vizsgálta, hogy a különböző megközelítések segítségével kapott osztályozások mennyire függenek össze: például a bűncselekmények jellemzői milyen kapcsolatban vannak a bűnelkövetők szociodemográfiai és fizikai jellemzőivel. A kapott eredmények összefüggéseit a szerzők főként a bűnelkövetői profilalkotás szempontjából értelmezik (például betörés és erőszakos bűncselekmények profilja), hangsúlyozva az empirikus alapokon nyugvó csoportok gyakorlati alkalmazhatóságát.

A hazai mintán végzett latens osztályozási elemzés eredményei

Az empirikus adatok újszerű statisztikai elemzésével és az eredmények kultúrközi összehasonlításának lehetőségével a hazai adatbázisunkon is elvégeztük a latens osztályozási elemzést. Fox és Farrington három szemponton nyugvó megközelítéséből azonban csak kettőt alkalmaztunk, a bűnelkövetők szociodemográfiai és fizikai jellemzőit nem, mivel a mintánkban csak férfiak voltak, és számos ide tartozó indikátort nem mértünk fel (szem- és hajszín, testmagasság és testsúly, etnikai hovatartozás). Az elemzett másik két szempont esetében azonban további indikátorváltozókat is tudtunk használni (például a bűnelkövető saját beszámolóján alapuló egyéni jellemzők), ami feltételezéseink szerint tovább árnyalhatja a kapott csoportokat.

Elsőként a bűnelkövetői karrier indikátorai segítségével végeztünk latens osztályozási elemzést. Az indikátorok többségét négy-öt fokozatú ordinális változóba konvertáltuk. Ezt az is indokolta, hogy néhány önbeszámolón alapuló értékelés meglehetősen szélsőséges eredményeket adott (például volt, aki több ezer betörésről számolt be). A kategorizálásakor igyekeztünk a szélsőségesen alacsony és magas gyakoriságú kategóriákat elkerülni. A hazai adatbázisunkból a következő változókat használtuk fel (zárójelben a változó kategóriáinak száma szerepel):

- a vagyon elleni bűncselekmények miatti ítéletek száma (6);
- a betörések miatti ítéletek száma (6);
- volt olyan a családban, akit betörés miatt ítélték el (3);
- a börtönben töltött évek száma az életkor arányában kifejezve (5);
- életkor az első ítéletkor (4);
- életkor az első betöréskor (3);
- az élete során elkövetett betörések száma (5);
- egyedül elkövetett betörések száma (5);
- nem ismerte az áldozatot (2);
- használt kábítószer az élete során (4);
- a betörés sikeressége: az önbevalláson alapuló betörések száma/ítéletek (5).

Az elemzéseket a Latent Gold 5.0 (VERMUNT – MAGIDSON, 2005) statisztikai szoftverrel végeztük el. Az osztályok (csoportok) számának megállapításánál a nemzetközi ajánlásoknak megfelelő modellilleszkedési mutatókat vettük alapul: AIC, BIC és CAIC (VERMUNT – MAGIDSON, 2005; UEBERSAX, 2009). Az elemzések során úgynevezett maximum likelihood becslést alkalmaztunk, a végleges klaszterek illeszkedését pedig az adatok újrastrukturálásának módszerével (*bootstrapping*) ellenőriztük³.

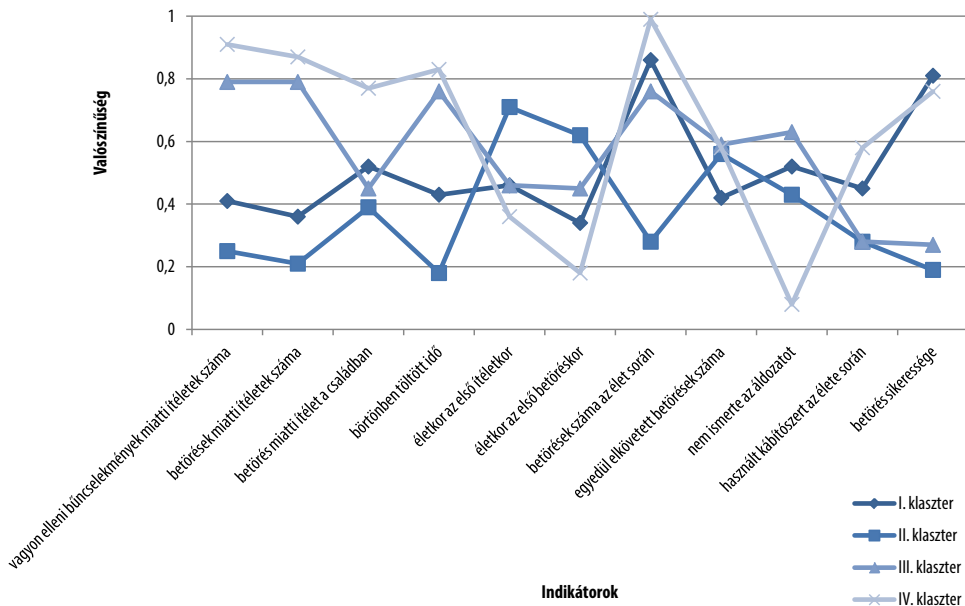
3 Mivel a jelen fejezetnek nem célja a statisztikai módszer részletes bemutatása, így csak a legszükségesebb információkat tesszük közlé. Mivel a FOX és FARRINGTON (2012) tanulmányában szereplő eredmények reprodukciójára vállalkozunk, így az elemzéseink során ugyanazokat a statisztikai megfontolásokat és kritériumokat vettük figyelembe, amit ők. A módszerrel vagy a statisztikai eredményekkel kapcsolatos bővebb felvilágosítás a fejezet szerzőitől kérhető.

A bűnelkövetői karrier indikátoraink alapján három vagy négy latens osztály valószínűsíthető. Mivel a módszer az osztályok számának pontos kritériumait nem írja elő, így elsődlegesen az ajánlásokban megfogalmazott több illeszkedési mutató értékét és az osztályok értelmezhetőségét vettük figyelembe. Bár az indikátorváltozóink a negyedik osztály esetében már kevésbé differenciálnak, ennek ellenére – az adataink kultúrközi összehasonlíthatósága, valamint a Fox és Farrington (2012) tanulmányában megjelenő eredményekkel való összevetés miatt – a 2. számú ábrán a négyklaszteres megoldás eredményeit szemléltetjük.

2. számú ábra

A bűnelkövetői karrier latens osztályozási elemzésének eredménye

Az első és második klaszterbe (csoportba) azok a bűnelkövetők kerültek, akiknél a vagyon elleni és a betöréses bűncselekmények miatti ítéletek száma alacsony. A börtönben töltött évek aránya ugyancsak ennél a két csoportnál a legalacsonyabb. A két csoport között legjobban diszkrimináló indikátorok az önbevalláson alapuló betörések száma és az ezzel összefüggő betörési sikeresség indikátor. Összességében elmondható, hogy az első és második klaszterünk az

objektív indikátorok alapján igen hasonló képet mutat, de ha az önjellemzésen alapuló betörések számát vagy a sikeresség indikátorát is figyelembe vesszük, akkor a két csoport eltér. Az első klaszterbe olyan bűnelkövetők kerültek, akiknek viszonylag kevés ítéletük van, és nem töltöttek hosszú éveket a börtönben, és a bűncselekményeiket többnyire bűntársakkal követik el. Ezzel szemben az önbeszámolóik alapján nagyon sok betörést hajtottak végre, és az összes csoportot alapul véve, ők tekinthetők a legeredményesebbnek. Feltehető, hogy ez a klaszter leginkább Fox és Farrington *ritkán betörők* csoportját jeleníti meg, annyi különbséggel, hogy ők csak a felderített betöréseket ismerték, és ezért következtethettek arra, hogy ez a csoport ritkán tör be. Ha azonban ezzel párhuzamba állítjuk a saját kutatásunk eredményeit, akkor feltételezhető, hogy a ritkán betörők csoportját helyesebb lenne „*ritkán lebukók*” vagy „*sikeresekek*” elnevezéssel illetni. A hazai adatok nyomán megjelenő második klasztert nevezhetjük *kezdőnek*, hiszen az ide tartozó bűnelkövetőknek nagyon kevés ítéletük van, az első ítéletüket a négy csoport közül a legkésőbbi időpontban, többnyire már felnőttkorban kapták. Saját bevallásuk szerint kevés betörést követtek el, és egyáltalán nem nevezhetők sikeresnek. Ennél a csoportnál a legkisebb a valószínűsége annak, hogy a családban már előfordult, hogy valakit betörésért ítélték el. Az első klaszterbe a teljes vizsgálati minta harminckilenc, míg a másodikba a huszonöt százaléka került.

A harmadik és a negyedik klaszter az előbbieknél sok szempontból az ellenkezője, vagyis az e klaszterekbe sorolt bűnelkövetők ítéleteinek száma nagyon magas, és már sok évet töltöttek börtönben. A legsúlyosabb bűncselekményeket (ítéletek, börtönben töltött évek, betörések száma) a negyedik klaszterbe sorolt csoport tagjai követik el. Az első ítéletüket már a serdülőkor elején megkapják, és ennél a csoportnál a legmagasabb a családban a betörésért elítéltek aránya is, továbbá ők számoltak be legtöbb alkalommal arról, hogy ismerték az áldozatot. Ezt a csoportot *krónikus betörőknek* nevezhetjük, ami megegyezik a Fox és Farrington tanulmányában szereplő csoporttal. A harmadik klaszter néhány jellemzője rokonságot mutat a szerzőpáros tanulmányában szereplő *gyakran betörők* típussal: például magas betörési arányszám, az első betörés viszonylag későn történt, a legtöbb esetben nem ismeri az áldozatot. Mindenezek ellenére a börtönben eltöltött idő magasabb az átlagosnál, ami ellentmond a Fox és Farrington szerzőpáros kutatási eredményének. Ha a saját vizsgálatunk

krónikus klaszterével való összevetéskor az eltérő jellemzőket keressük, akkor az emelhető ki, hogy a harmadik klaszterbe tartozó személyek esetében kevés olyan családtag van, akit már betörésért elítéltek, s ugyancsak jelentős különbség van az első betörés idejében is. Összességében ezek a jellemzők inkább egy *késői kezdetű bűnelkövetői karriert* vázolnak. Feltehető, hogy ennél a csoportnál a családi környezet igen rendezett volt: a családban nem voltak betörésért elítélve, a csoport tagjainál a legkisebb a valószínűsége a kábítószer használatának. A harmadik klaszterbe a teljes vizsgálati minta húsz százaléka került, míg a negyedik klaszterbe tizenhat százalék.

A következő latens osztályozási elemzéshez a betöréssel összefüggő jellemzőket, a betöréseket meghatározó motivációkat és néhány szociodemográfiai jellemzőt használtunk. A hazai adatbázisunkból a következő indikátorokat használtuk fel (zárójelben a változó kategóriáinak száma szerepel):

- betörés előtt információt gyűjt a kiszemelt helyről (2);
- a betörést megtervezi (3);
- *betörés idején használ kábítószer* (2);
- ha valaki otthon tartózkodna, nem jelentene akadályt (3);
- a betörés fő motivációja az élménykeresés (2);
- *a betörés fő motivációja a függőség fenntartása* (2);
- a betörés fő motivációja valamilyen külső befolyásoló tényező (2);
- *a betörés fő motivációja valamilyen belső befolyásoló tényező* (2);
- a betörések lakóhelytől mért távolsága (3);
- legmagasabb iskolai végzettség (4);
- nem ismerte az áldozatot (2);
- *lakóhely típusa: főváros, város, kisváros, község, falu* (5);
- a betörés sikeressége: az önbevalláson alapuló betörések száma/ítéletek (5);
- egyedül elkövetett betörések száma (5).

Az illeszkedési mutatók és az osztályok értelmezhetőségét alapul véve két vagy három latens osztály valószínűsíthető. A következőkben a három latens osztályt tartalmazó megoldást szemléltetjük. Az elemzések során több indikátorváltozó csak csekély diszkriminációs erővel bírt, így ezeket a végső ábrázolásból kihagytuk (az

előbbi felsorolásban ezeket az indikátorokat dőlttel szedtük)⁴. Az első csoportba olyan személyek kerültek, akik fokozott mértékben gyűjtöttek információt a betörés helyszínéről és a bűncselekményeiket a legtöbb esetben megtervezték. A csoportba sorolt fogvatartottak többsége arról számolt be, hogy nem zavarná őket különösebben, ha valaki otthon tartózkodna, vagyis ilyen esetekben is vállalkoznának a betörésre. A csoport meghatározó motivációja az élménykeresés volt, míg a külső befolyást ebben a csoportban jelezték legkisebb arányban. Ugyancsak erre a csoportra volt leginkább jellemző, hogy ismerik az áldozataikat, és ők ítélték meg legsikeresebbnek a bűncselekményeiket. A teljes minta több mint felét (ötvenhárom százalék) kitevő csoportot a kirajzolódó profil alapján nem lehet egyértelműen a Fox és Farrington (2012) tanulmányában szereplő csoportok egyikének sem megfeleltetni. A hazai bűnelkövetőkön kialakított első klaszter néhány jegye (például a fokozott információgyűjtés és tervezés) főként a jól *szervezett profi betörők* osztályára emlékeztet, ugyanakkor az élménykeresés és az a tény, hogy nem zavarja, ha valaki otthon tartózkodik, inkább a *besurranó betörők* jellemzőit takarja. Az összevetést rendkívüli mértékben megnehezíti, hogy az indikátorváltozóink eltértek a Foxék által használt nyomozati anyagokban szereplő objektív mutatóktól, viszont a mi kutatásunkban számos új elem is megtalálható volt: például a betörés távolsága a lakóhelytől, az önbeszámolón alapuló motiváció, információgyűjtés és tervezés. Összességében ezt a klasztert a *jól szervezett betörők*nek tekinthetjük, akik gondosan terveznek és információkat gyűjtenek, sokszor ismerik az áldozataikat, nem zavarja őket, ha valaki otthon tartózkodik, miközben betörnek, iskolai végzettségük viszonylag magas, és többnyire sikeresnek vallják magukat. Úgy gondoljuk, hogy az élménykereséssel összefüggésbe hozható az, hogy nem zavarja, ha valaki tartózkodik a kiszemelt lakóingatlanban, és gyakran még az áldozatot is ismeri. Mivel a betörés és a lakóhely közötti távolság viszonylag csekély, így feltehető, hogy a kiszemelt helyeken nem idegen, az ott élőket sokszor ismeri is, tud információkat gyűjteni, és tervezni. Fontos megjegyezni azt is, hogy mivel a kutatásunkat börtönbüntetésüket töltő fogvatartottak megkérdezésével készítettük, így talán túlzás

4 A végleges elemzésből kihagyott indikátorok nem befolyásolták számottevően az osztályozást, elhagyásuk nem vezetett kevesebb osztályhoz. Érdeemes megjegyezni, hogy két változót (a betörés sikeresége és az egyedül elkövetett betörések száma) mindkét latens osztályozási elemzésben felhasználtunk. E döntésünk elméleti megfontolásból (a bűnelkövetői karriernek és a betöréssel összefüggő jellemzőknek fontos része) és a kapott csoportok közötti diszkriminációs jellemzők szempontjából is indokolt, hiszen a két jellemző mindkét csoportban fontos magyarázó indikátor.

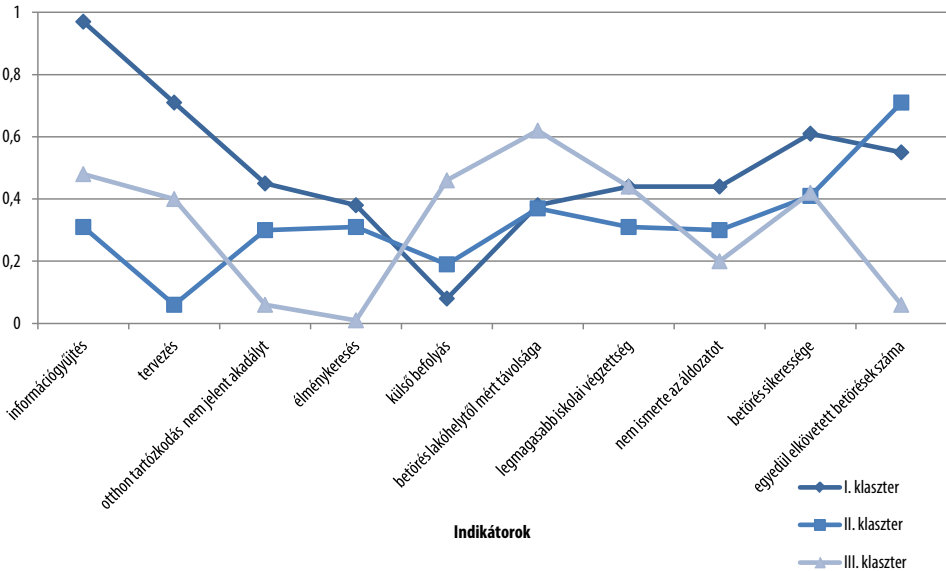
lenne őket sikeres profiknak jellemezni. Az egyéni történetek inkább azt erősítik, hogy az ide sorolt személyek bűncselekményeiket rendszerint átgondolják és megtervezik, de sikerességüket leginkább csak a szubjektív megítélésük támogatja.

Az előbbiekkal ellentétben a második klaszterbe olyan személyek kerültek, akik csak kevés információt gyűjtenek a betöréseik előtt, és nem terveznek. Számukra sem számít túlságosan, ha valaki otthon tartózkodik, de összességében alacsonyabb értéket értek el ezen a jellemzőn, mint az előző csoport. Saját bevallásuk szerint a fő motivációs tényező az élménykeresés, és az előző csoporttal megegyezően többnyire a lakóhelyük környékén követnek el betöréseket. Az iskolai végzettségük a három csoportot alapul véve a legalacsonyabb, és az esetek többségében egyedül dolgoznak. Erre a csoportra jobban rá illik a lehetőséget megragadó *besurranó betörők* címke. Ebbe a csoportba a teljes vizsgálati minta harminc százaléka került.

A harmadik csoportba tartozó betörők főbb jellemzője, hogy fokozottan kerülnek az olyan helyeket, ahol valaki otthon tartózkodhat, és bűncselekményeik hajtótényezőjeként egyértelműen a külső tényezők szerepe, leginkább a bűncselekmények spiráljából való szabadulás képtelensége (priusz miatt nem tud munkát vállalni) jelenik meg az önbeszámolóikban. A beszámolók alapján szinte mindig büntársakkal követi el bűncselekményeit, az áldozatokat általában nem ismeri, és az ide sorolt személyek jelölték meg a legnagyobb távolságot a betörés helyszíne és a lakóhelyük között. A betöréseik sikerességét viszonylag alacsonynak értékelték, hasonlóan a második klaszterbe sorolt betörőkhöz. Sajnos a meglévő indikátorok alapján nem jelenthető ki egyértelműen, hogy a Fox és Farrington szerzőpáros által felállított *szervezetlen és szétszórt* betörői csoportba tartoznának. Ezt a tervezés és az információgyűjtés, az élménykeresés alacsony szintje, a viszonylag magas iskolai végzettség nem támasztja alá. A motivációt, a büntársakat és a bűncselekmények sikertelenségét tekintve ezt a csoportot inkább a *sodródók* címkével jellemezhetnénk a hazai mintán. Feltehető, hogy a korábbi bűncselekményeik, baráti kapcsolataik és megélhetési gondjaik következtében elsődlegesen a bűncselekményekből próbálják magukat fenntartani. A teljes vizsgálati minta tizenhét százalékát soroltuk ebbe a csoportba.

3. számú ábra

A betöréssel összefüggő jellemzők, a betöréseket meghatározó motivációk és a szociodemográfiai jellemzők indikátorain végzett latens osztályozási elemzésének eredménye

A következőkben a bűnelkövetői karrier alapján kapott csoportosításokat összevetettük a betöréssel összefüggő jellemzők, a személyiség és a szociodemográfiai jellemzők segítségével kapott osztályokkal. A két változó közötti asszociációs mutató szignifikáns kapcsolatot jelzett ($\chi^2 = 18,44$, $p = 0,005$), vagyis a bűnelkövetői karrier osztályozásai összefüggésbe hozhatók a betöréssel és a személyiséggel összefüggő osztályozásokkal. A bűnelkövetői karrier szempontjából sikeresnek ítélt fogvatartottak (54 fő) túlnyomó többsége (57,4 százalék) a betöréssel és a személyiséggel összefüggő indikátorok alapján kapott *jól szervezett betörők* osztályába került, ami az elvárásoknak megfelel. Látható, hogy a *besurranók* és a *sodródók* körében a sikeresek jóval kisebb arányban fordulnak elő: 24,1 és 18,5 százalék.

A bűnelkövetői karrier szempontjából kezdő bűnözők mintegy fele (45,5 százalék) a *besurranók* körébe tartozik, közel egyharmaduk (31,4 százalék) a *jól szervezettek* csoportjába került, míg a fennmaradók (22,9 százalék) a *sodródók* csoportjába. A kapott eredmény elfogadható, hiszen a kezdő betörők többnyire a kínálkozó

alkalmat ragadják meg, és az sem tűnik ellentmondásnak, hogy egy részük már kezdetben is átgondoltan viselkedik, valamint a sodródó besorolás is érthető, ha a kezdők társakkal elkövetett bűncselekményeire gondolunk.

A kései kezdetűek osztályba sorolt személyek közel fele (46,4 százalék) a *jól szervezettek* körébe tartozott, míg harmaduk (32,1 százalék) a *besurranók* csoportjához, ötödük (21,4 százalék) a *sodródókhoz*. A két osztályozás szerinti gyakoriságok alakulásából nehéz az érvényességre vonatkozó következtetést levonni, hiszen az egyes szempontok nem zárják ki egymást.

A krónikus bűnelkövetői karrierrel jellemezhető személyek többsége (86,4 százalék) *jól szervezett*, kis részük pedig *besurranó* (13,6 százalék). A krónikusok között nem találtunk olyan személyt, aki a sodródó osztályba tartozott volna. Ez az eredmény a szubjektív beszámolókon nyugvó, a betöréssel összefüggő jellemzők és a személyiségindikátorok alapján kapott osztályozások értelmezésének részben ellentmond, hiszen a krónikusok az objektív mutatók alapján sokszor elítélt személyek, akik már sok évet töltöttek börtönben. Láthatjuk, hogy a jól szervezettek csoportba sorolását mennyire befolyásolja a szubjektív ítélet. Ez arra is ráirányítja a figyelmet, hogy a jól szervezett kategóriánk nem feltétlenül jelenti azt, hogy a bűnelkövető minden esetben megfontolt és soha nem bukik le, hanem ide sorolhatók azok a megrögzött bűnelkövetők is, akik a nagyszámú bűncselekménnyel és a sokéves börtönbüntetéssel együtt viszonylag „sikeresnek” mondhatók, ha a bűncselekmények számát és az ítéleteket vagy a börtönbüntetés tartamát nézzük. Érdeemes megjegyeznünk, hogy a „sikeresség” mutatónkat a bevallott betörések és az ítéletek arányából alkottuk.

13. számú táblázat

A latens osztályozási elemzéssel kapott klaszterek keresztábrázata a gyakoriságok és a soronkénti százalékos előfordulások (zárójelben) bemutatásával

Bűnelkövetői karrier	Betöréssel összefüggő jellemzők és személyiség			Összesen
	jól szervezettek	besurranók	sodródók	
sikeresek	31 (57,4)	13 (24,1)	10 (18,5)	54 (100)
kezdők	11 (31,4)	16 (45,7)	8 (22,9)	35 (100)
kései kezdetűek	13 (46,4)	9 (32,1)	6 (21,4)	28 (100)
krónikusok	19 (86,4)	3 (13,6)	0 (0)	22 (100)
Összesen	74 (53,2)	41 (29,5)	24 (17,3)	139 (100)

Végezetül megvizsgáltuk, hogy az egyes klaszterekbe tartozó személyek a teszt-felvevők értékelései alapján mennyire tűntek őszintéknek vagy konzisztensnek. A bűnelkövetői karrier szempontjából megalkotott csoportok közül a sikeresek és a krónikus csoportba sorolt személyek kapták a legmagasabb értékelést az őszinteség skálán, míg a kezdők a legalacsonyabbat.⁵ A konzisztencia mutatón elért átlagok közel azonosak voltak a négy csoportban. A másik klaszterezés szerinti összehasonlításoknál a jól szervezett betörők őszinteségét értékelték legmagasabbra, míg a besurranók kapták a legalacsonyabb átlagot.⁶ A konzisztenciák esetében itt sem volt számottevő eltérés.

---

5 A páronkénti összehasonlítások alapján csak a krónikus és a kezdők közötti átlagok között volt tendenciaszintű ($p = 0,10$) eltérés.

6 A páronkénti összehasonlítás azonban nem jelzett szignifikáns eltérést ($p = 0,17$).

A BETÖRÉSEK SÉRTETTJEI*

”Hajnali négykor arra ébredtünk, hogy kopognak az ajtón. Azt hittük, hogy a szomszéd zörög. Utólag visszagondolva, a betörő így akarta tesztelni, hogy üres-e a lakás – mondta az érintett férfi. Kinéztem, és láttam, hogy egy barna hajú, kerek arcú férfi két kézzel kapaszkodik az erkély korlátján. Megijedhetett tőlem, és kívülről elkezdett visszamászni a tizedikre – fűzte hozzá. A következő pillanatban már a csattanást hallotta. A férfi vagy megcsúszott a jeges korláton, vagy letört egy darab kő, amibe kapaszkodott. Annyi bizonyos, hogy lezuhant a kilencedikről és szörnyethalt. A férfit a rendőrök Pókemberként emlegették, miután több betörés is volt a rovásán. Valószínűleg a mostani lakást is figyelte, és azt hitte, hogy a lakók vasárnap éjjel nem lesznek otthon. A családot megviselték a történetek, főleg amikor megtudták, hogy az elkövető a közelükben lakott.¹

(Újsághír)

Ez a meglehetősen extrémnek látszó, ám a valóságban többször is előforduló eset, amely számos hazai sajtóorgánumban megjelent, bulvárjellege ellenére is jól mutatja azokat az érzelmeket, amelyeket a sértett egy viszonylag egyszerűnek tűnő vagy elleni bűncselekmény kísérlete, jelesül betöréses lopás, esetén érez. Ijedtség, harag, megdöbbenés, szorongás és még számtalan más, az életet akár hosszú távon is befolyásoló érzelm jellemzi ezeket a sértetteket, különösen, ha sikerül is a cselekmény. Bár ez a példa valóban kirívó, és az elkövetők rendszerint egészségesen túléljük a cselekményüket, de hasonló, vagy éppen ilyen érzéseket élhet át egy „szimpla” betörés esetén az a sértett, akinek otthonába valaki erőszakkal próbál behatolni, vagy be is jut, és hasonlóan szorong a környezete is, hogy vele is előfordulhat ugyanez. Persze ezeknek az ügyeknek, gyakori előfordulásuk miatt, nincsen különösebb hírértékük.

---

* Szerző: Barabás A. Tünde

1 Erről például: Szörnyethalt betörés közben a gazdagréti Pókember. Hír24.hu, 2014. december 29. <http://www.hir24.hu/sotet-oldal/2014/12/29/szornyethalt-betores-kozben-a-gazdagreti-pokember/>

A betöréses lopások nemcsak folyamatosan emelkedő számuk és viszonylag csekély felderítési esélyük miatt érdemelnek figyelmet, hanem azért is, mivel kimondottan rossz hatással vannak a lakosság szubjektív biztonságérzetére. Ezekben az ügyekben ugyanis amellet, hogy a cselekményekkel a sértetteknek vagyoni káruk keletkezik, a bizalmuk is számos esetben megrendül lakókörnyezetük biztonságát illetően, rossz érzéseik, szorongásaik támadnak, hiszen a betörők a saját, személyes életterükbe behatolva – felfeszítve otthonuk ajtaját, feldúlva fiókjait, családi képeiket vagy éppen a fehérneműs szekrényt – a tulajdon szentségét és a magánélet sérthetlenségének elvét teszik kérdésessé.

Ezekre a bűncselekményekre azonban az is jellemző, hogy a potenciális sértettek maguk is sokat tehetnek a megelőzés, vagyis saját biztonságuk érdekében. Ezért fontos a sértettekkel kapcsolatos információk és adatok, a hazai és külföldi szakirodalom, valamint a kutatások eredményeinek megismerése.

Betöréses lopások sértettjei 2008 és 2012 között – hivatalos adatok

Az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikában (ENYÜBS) található a bűncselekmények sértettjeire vonatkozó adatok, amelyek azonban meglehetősen korlátosak. Így a következő elemzés csak olyan ügyekre vonatkozik, amelyeknek természetes személy volt a sértettje, és bűncselekményenként egy személyről tartalmaz adatokat akkor is, ha több sértett volt. Bár az elvileg kiderül a statisztikából, ha több sértettje is volt az adott cselekménynek, róluk azonban nincs semmilyen további adat, így azok nem elemezhetők.² Éppen ezért a hivatalos adatokat csak tájékoztató jelleggel érdemes használni. Arra viszont mindenképpen alkalmasak, hogy több év távlatában megmutassák az áldozattá válás tendenciáit.

A következőkben a betöréses lopás miatt sértetté váltakra vonatkozó főbb adatokat viszonyítjuk a többi bűncselekmény sértettjeinek adataihoz (ehhez pedig egy-

---

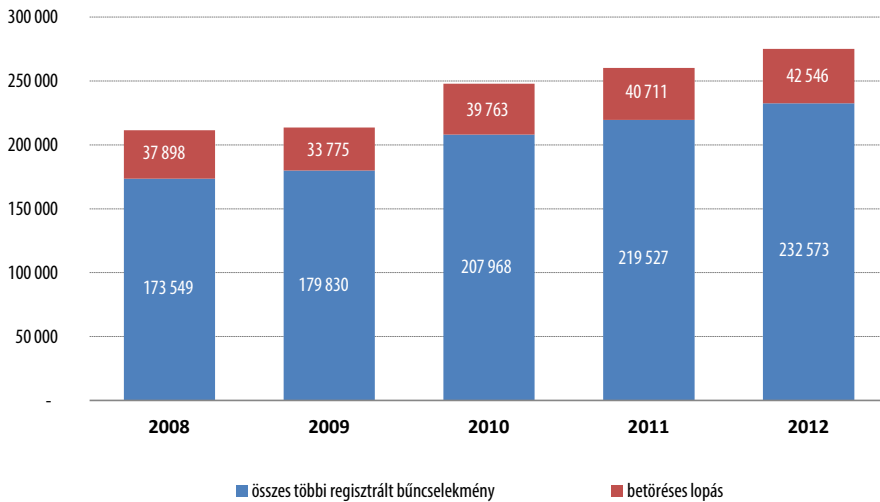
2 Ez az elemzés tehát értelemszerűen nem tartalmazza a nem természetes személyekre vonatkozó adatokat, mert bár nyilvánvalóan mögöttük is természetes személyek állnak (például a bolt tulajdonosa), de a statisztikában nincs a kutatás szempontjából felhasználható adat.

mástól független adatokra van szükségünk), így nem az összes bűncselekményt vetjük össze a betöréssel, hanem az összes *többi* bűncselekményt.³

A 2008 és 2012 közötti időszakban, ahogy a regisztrált betöréssel kapcsolatos esetek száma, úgy a sértettek száma is évről évre növekedett a hivatalos statisztikai adatok szerint (1. számú ábra).

1. számú ábra

Regisztrált természetes személy sértettek száma (2008–2012)

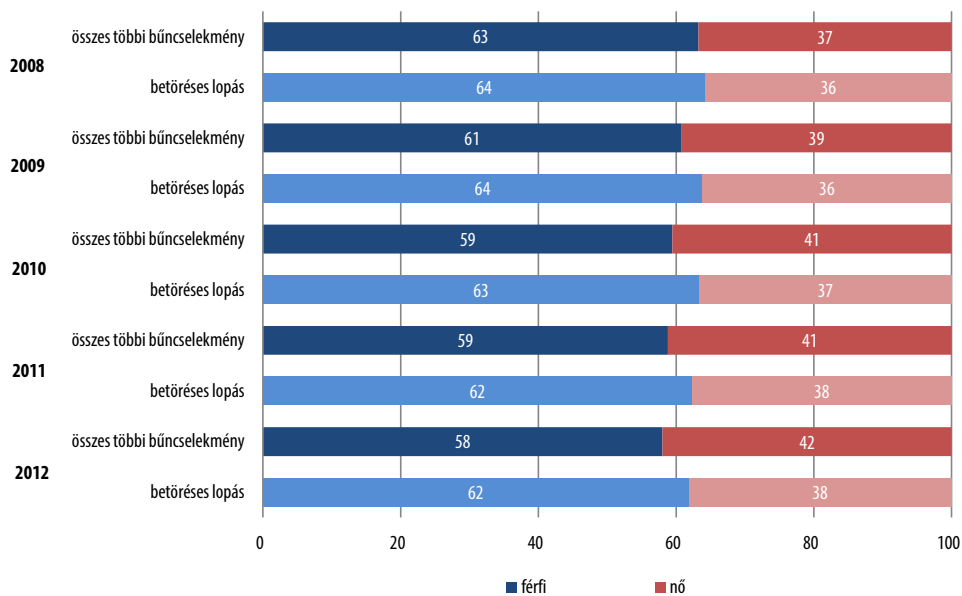
Látható, hogy míg 2009-ben visszaesett a betöréssel kapcsolatos regisztrált sértettjeinek száma, ez a többi bűncselekményre nem volt elmondható. Ez után folyamatos növekedés tapasztalható mindkét kategóriában.

A 2. számú ábrán a sértettek nemének százalékos megoszlása látható évekre, illetve bűncselekményre lebontva.

3 Az adatok feldolgozásában közreműködött Szigeti Ákos.

2. számú ábra

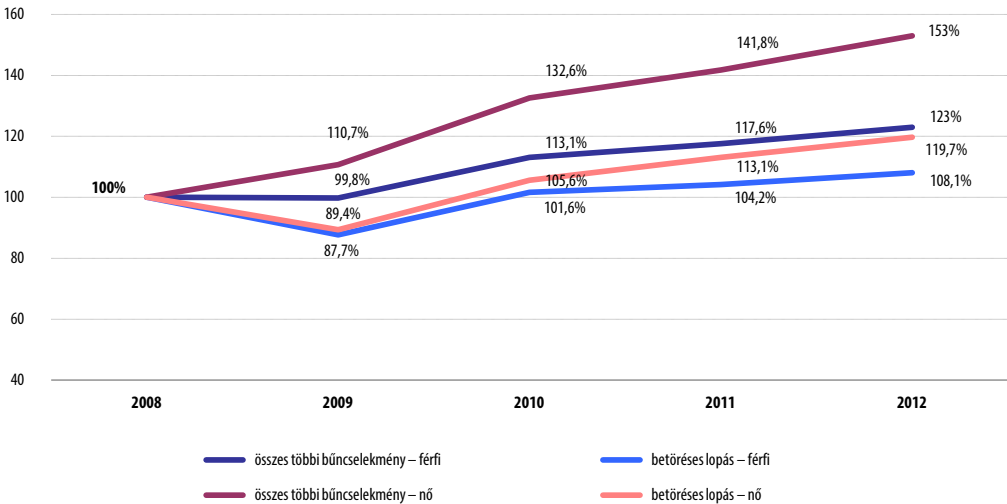
Regisztrált sértett neme bűncselekmény szerint (2008–2010; %)

A nemek aránya valamelyest különbözik ugyan bűncselekmény szerint is (jellemzően a férfiak vannak többen), a 3. számú ábrán azonban látható, hogy a 2009-es visszaesést követő növekedés a nők esetében lényegesen nagyobb, mint a férfiaknál, különösen az összes többi bűncselekménynél.

3. számú ábra

Regisztrált természetes személy sértettek változása nemek szerint (2008–2012; %)

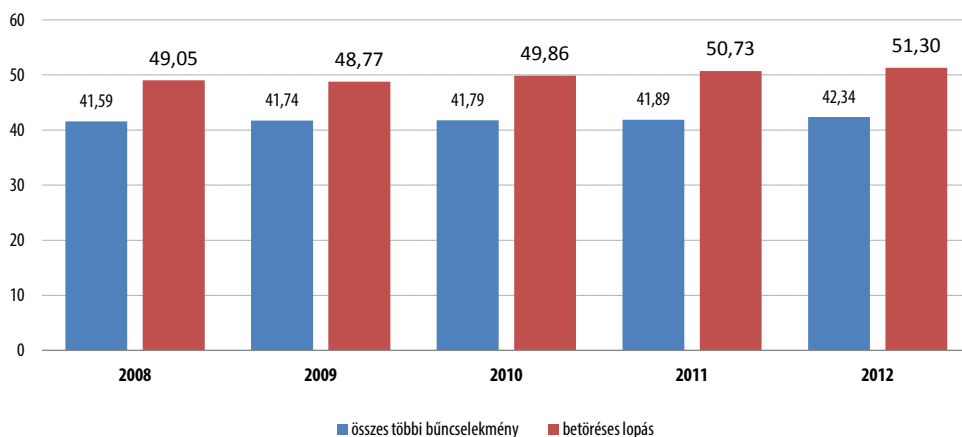

Ebben számos körülmény játszhat szerepet. Részben összefügghet azzal, hogy napjainkban egyre általánosabbá válik a házassági kedv kitolódása, illetve a válások következtében a nők mindinkább önállóan válnak tulajdonosá és biztosítottá, így őket is mindinkább sújtják a vagyon elleni bűncselekmények, amelyek továbbra is a bűncselekmények nagyobb hányadát teszik ki. Emellett a munkában töltött idejük is növekszik, miközben az otthon töltött idő csökken, egyre többen vezetnek autót vagy használják a tömegközlekedést, ami szintén növeli a sértetté válás lehetőségét. Ez a növekvő önállóság tehát, úgy tűnik, hozzájárul ahhoz is, hogy az áldozattá válásnak is jobban kitegye a nőket.

A sértettek *korában* jelentős eltérések vannak a betöréses lopás és a többi bűncselekmény között, amely elsősorban szintén a tulajdon- és értékszerzéssel, illetve a lakástulajdon-viszonyokkal magyarázható. Míg a tárgyidőszakban a többi bűncselekmény esetében a sértettek átlagosan 41,87, a betöréses lopások esetében 49,94 évesek. A korátlagok évenkénti növekedést mutatnak, amely a betöréses lopások esetében *nagyobb mértékű*: 2,25 évvel nőtt a sértettek átlagos kora 2008–2012-ig (ez a szám a többi bűncselekmény esetében csupán 0,75 év).

4. számú ábra

Regisztrált természetes személy sértettek átlagéletkora bűncselekmény szerint (2008–2012)

Az ORFK elemzése szerint míg a betöréses lopások ismertté vált elkövetői jellemzően a tizennyolc–huszonnégy éves korosztályba tartoznak, addig a sértettek túlnyomó többsége a huszonöt–ötvenkilenc éves korosztályból, a már keresőképes, valamilyen értékkel bíró személyek közül kerül ki.⁴

A betöréses lopások, és ezzel együtt a sértettek számának emelkedése nem magyar sajátosság. Hasonló gondokkal küszködnek Európa számos országában.⁵ Németországban például 2013-ban a 2006-os referenciaévhez képest negyvenháromezer esettel több betörést regisztrált a rendőrség. *Feltes* (2014)⁶ egyenesen a „betörés reneszánszáról” beszél.⁷

4 A jelentésről részletesen lásd BARABÁS – WINDT, 2014.

5 Erről részletesen lásd *A betöréses lopás jellemzői a statisztika alapján: nemzetközi és hazai kitekintés* című fejezetet (19–43. o.).

6 FELTES – FRANK, 2014:483–489.

7 A felderítés sem eredményesebb Németországban, ahol 2009 és 2012 között csak az összes regisztrált eset 16,2 százalékának elkövetőjét lelték fel, és az összes regisztrált bűncselekményre vetített sikeres bírósági ítéleteknek csak két százaléka születik betöréses lopás miatt (BARTSCH – DREIBIGACKER – BLAUERT – BAIER, 2014).

A sértettekről és a sértetté válás egyes körülményeiről a rendőrségi tapasztalatok alapján⁸

A sértett, illetve a célépület kiválasztásában számtalan olyan körülmény játszik szerepet, amelyek a sértetti oldalon merülnek fel, főként a sértett biztonságfokozás érdekében tett intézkedéseire, azok hiányához, vagy személyiségéhez és ezzel összefüggő viselkedéséhez, szokásaihoz, a szomszédsággal való viszonyához is köthetők. Az elemzés szerint a sértettek kellő gondosságának hiánya szerepet játszhat abban, hogy a bűncselekmény célpontjává válnak.

A rendőrség tapasztalata szerint gyakran az elkövetéshez szükséges tárgyi, objektív adottságok azok, amelyek miatt a betörés megvalósulhat, ilyenek például a vagyonbiztonsági és/vagy a hozzá kapcsolódó szervezeti intézkedések hiányosságai (például távfelügyeleti szolgálat nincs a rendszerhez kapcsolva). A helyi riasztások esetén hiányosság lehet a környezet (szomszédságban élők) előzetes nem tájékoztatása arról, mi a teendő a kritikus időszakban (például mit tegyenek, ha megszólal a riasztó) (BARABÁS – WINDT, 2014).

A másik csoportba azok a külső körülmények tartoznak, amelyek elsősorban a lakókörnyezethez kapcsolódnak, például az építészeti adottságok, a közvilágítás hiánya, az elhagyatottság, amelyek a sértetten kívüli tényezők közé sorolandók.

Az elemzés szerint betöréses lopás valamennyi napszakban előfordul, az elkövetők a kiválasztott helyszínhez és körülményekhez igazodnak. A lakásokba a betörők általában hétköznap, a háziak távollétét kihasználva, a nappali órákban jutnak be, míg a családi házak esetében a hajnali órák számítanak kritikus időszakká, amikor a háziak alszanak. A nyaralóövezetekben a holtszezonban adódik kedvezőbb lehetőség az elkövetésre a helyszín elhagyatottsága miatt. Ezen ingatlanok esetében az elkövetés és annak felfedezése között sokszor hetek, sőt hónapok is eltelhetnek, ami nehezíti a felderítést. A lakott ingatlanba történő betörésekhez felhasznált idő minimális (BARABÁS – WINDT, 2014).

---

8 Erről részletesen BARABÁS – WINDT, 2014.

Az esetek többségében a bűncselekmény négy–tíz percen belül befejezetté válik.⁹ Ebbe az időintervallumba a behatolástól a távozásig minden beletartozik. Az elkövetők rendszerint a könnyebb lehetőségeket helyezik előtérbe a betörési helyszínek kiválasztásakor.

Az ORFK összefoglalója szerint eltulajdonított tárgyak vonatkozásában továbbra is elődleges a készpénz, az ékszer, a műszaki cikk, a kisebb lakberendezési tárgy. A nyári idegenforgalmi területeken a kisméretű, de viszonylag nagy értékű dolgok, mint például mobiltelefon, fényképezőgép, videokamera, laptop stb. Őszi–téli időszakban a nyaralók épületeiről, mellékhelyiségeiből a színesfémekből készült eszközök (ereszcsatorna, csaptelep, egyéb használati tárgyak stb.) eltulajdonítása a jellemzőbb.

Hazai és nemzetközi kutatások

Hazánkban a betöréses lopások áldozataival kapcsolatban először 1991-ben folyt átfogó kutatás. Ezt részben a rendszerváltás után bekövetkező bűnözési hullám indokolta, amely a vagyon elleni cselekmények jelentős növekedésével járt. Az ismertté vált bűncselekmények száma ugyanis 1990-ben az azt megelőző évhez képest ötvenszázalékos emelkedést mutatott, miközben a nyomozások eredményessége csökkent. Ahogyan *Szabó Győző* (1991), az akkori országos rendőrfőkapitány írja, ez a folyamat a közbiztonság alakulásában már olyan minőségi változást okozott, hogy egyes különösen veszélyeztetett területeken a bűnözés a lakosság közérzetének, az életminőségének egyik meghatározó tényezőjévé vált. A betöréses lopások száma 1970 és 1989 között 483 százalékkal nőtt (Tóth, 1991). A kutatást, amelyet *Kratochwill Ferenc*, *Fehér Lenke*, *Kiss Anna*, *Gatter László* és *Mató Ágnes* végzett – nem véletlenül –, az egyik hazai biztosítótársaság támogatta. A kutatás során hatvankilenc betöréses lopást elkövető személy aktáját vizsgálták meg a kutatók, kétszáz eset kapcsán végeztek interjúkat szakértőkkel, a jogi szakmák képviselőivel és kisebb számban sértettekkel is. Az értékelés különbséget tett a „tapasztalt” és a „gyakorlatlan” betörők között. A kutatás a sér-

⁹ A kutatás hasonló eredményeket mutatott. Erről részletesen lásd *A betörések ideje és időtartama* című alfejezetet (94. o.).

tetti magatartás tekintetében hangsúlyozta a prevenciós magatartás fontosságát. *Tóth Tihamér* összefoglalójában már ekkor kiemelte, hogy a lakosság a félelmei ellenére viszonylag keveset tesz értékei védelmében, azt inkább a rendőrség feladatának tartja. Tekintve a már akkor sem túl jónak tekinthető felderítési mutatókat, valamint a megtérült kár csekély voltát, már a nyolcvanas évek végén is úgy tűnt, jelentős a gond a betörés, és fontos lenne a megelőzésre nagyobb súlyt fektetni (TÓTH, 1991).

Görgényi Ilona 2001-ben nemzetközi együttműködésben (Anglia, Lengyelország Magyarország, Németország részvételével) vizsgálta a betöréses lopások adatait. A hazánkban Miskolcon végzett kutatás a korábbi hazai és nemzetközi áldozatkutatások (ICVS) tapasztalatait felhasználva zajlott, összesen 557, a rendőrségen betöréses lopás miatt feljelentett ügy adatainak elemzésével, és 207 áldozattal készült interjú alapján (GÖRGÉNYI, 2002). A betörések helyszínei több mint hatvan százalékban hétvégi házak, míg a többi esetben lakások, lakóházak voltak. A kutatás számos körülményt tárt fel, amelyek az anyagi kár mellett egyéb sérelmet is okoznak az ilyen ügyekben. Ennek kapcsán bebizonyosodott, hogy sokszor a betörés következtében előállt vagyoni kárnál jóval súlyosabb lehet a sértett pszichés károsodása.

Az áldozatok hetvennyolc százaléka számolt be a cselekmény kapcsán harag érzetéről, tizenkilenc százalék félelemről, és tizenöt százalék sokkról. Emellett spontán tíz százalék nevezte meg a segítségnélkülség érzését. Különbőség mutatkozott a ház-, illetve nyaralóbetörést elszenvedők érzelmeiben. Míg az előbbieket inkább félelemről, addig az utóbbiak inkább haragról számoltak be. Ez a jelenség magyarázható az otthon általánosabb, intimebb jellegével, amelynek sérelme súlyosabban érinti a polgárokat. A kutatás foglalkozott a közvetett áldozatokkal is, akik – mint például a családtagok – valójában csak a feljelentés és biztosítás szempontjából tekinthetők közvetettnek, ám valójában közvetlenül éri őket a sérelem, hiszen a betörés az ő otthonukat érintette. A vizsgálat igazolta a nők, egyedülálló és rosszabb anyagi helyzetűek sérülékenységét is, akik körében nemcsak nagyobb mértékű félelem, hanem a többiekéhez képest jóval nagyobb biztonságérzet-csökkenés mutatkozott.

2004-ben az Országos Kriminológiai Intézet tízezer fős mintanagyságú victim survey (áldozatkutatás) keretében, kérdőíves módszerrel, a vagyoni elleni bűncselekmények körében vizsgálta a betöréses lopások sértettjeit (IRK, 2004). Ennek során bebizonyosodott, hogy e bűncselekménytípusnál kevésbé jellemző a latencia, mint más kisebb súlyú, vagyoni elleni cselekmények körében. Ennek oka elsősorban az, hogy a biztosítás érvényesítéséhez szükséges a feljelentés megtétele. Ugyanakkor ezek a cselekmények általánosságban is kihatnak a sértettek lelkiállapotára, így a korábban vagyoni elleni cselekményt elszenvedők jellemzően jobban tartanak attól, hogy betörhetnek lakásukba (KRÁNYI, 2004). Rákérdeztünk a sértettek érzelmeire is az bűncselekmények elszenvedése után. Ebből kiderült, hogy a tette visszagondolás még több év távlatából is intenzív érzelmeket vált ki belőlük, így félelmet, dühöt, haragot, idegességet, kiszolgáltatottság érzését, nyugtalanságot és tehetetlenséget, bár ez nem kizárólag a vagyoni elleni cselekmények esetében van így.

Ehhez képest érdekes az is, vajon mit tettek a sérelmet elszenvedők, legalább utólag, biztonságuk fokozása érdekében. Ebből – hasonlóan a korábban, nemzetközi együttműködésben folytatott InSec-vizsgálat¹⁰ eredményeihez – kiderült, hogy a kérdezettek az aktív biztonságfokozáshoz képest inkább a passzív, illetve a valamilyen magatartásbeli változással járó védekezést helyezik előtérbe.

A sértetté válás után például, a félelmek ellenére, biztonsági zár beszerelésére vagy megerősítésére 11,4 százalékban, a ház, autó, kert stb. biztonságának erősítésére 10,7 százalékban került sor, és ennél is ritkábban történt helyi riasztó beszerelése (6,9 százalék). Érdekes tehát, hogy a főként vagyoni elleni bűncselekményt elszenvedők körében elsősorban (összesen 58,7 százalékban) a korábbi életvitelben, viselkedési szokásokban idézett elő változásokat a bűncselekmény áldozatává válás, és konkrét cselekvésre csak kisebb mértékben (39,4 százalék) került sor (BARABÁS, 2004).

A külföldi kutatások számossága miatt elsősorban a kutatások közös jellemzőivel, illetve specialitásaival foglalkozom. Ezekre a kutatásokra jellemző, hogy különböző aspektusból közelítik meg a betöréses lopással kapcsolatos sértetti vonat-

10 InSec – Insecurity in European Countries [Bizonytalanságérzet Európa öt nagyvárosában (Hamburg, Amsterdam, Krakó, Bécs és Budapest)]. HPSE-CT-2001-00052

kozású kérdéseket. A hazai megoldáshoz hasonlóan vannak célzottan erre a bűncselekményi sértettségre fókuszáló vizsgálatok, és általánosabb, a sértetté válást összességében felmérő kutatások, amelyek erre a kérdéskörre is kitérnek. Utóbbiak között ki kell emelni az úgynevezett ICVS-, illetve NCVS¹¹ vizsgálatokat, amelyek nagymintás áldozati lekérdezések, és az egyes bűncselekménytípusok, így a betöréses lopások sértettjeivel az általános kérdések mellett foglalkoznak. A kutatások az áldozattá válás okai, körülményei, az áldozatok igényei, valamint a megelőzés lehetőségei mellett elsősorban a tett rövid és hosszú távú, elsősorban lelki hatásait járják körül (félelem, szorongás, más érzések). Az első ilyen tanulmányok a kilencvenes években jelentek meg.

A speciális vizsgálatok általában telefonos interjúkkal vagy kérdőíves módszerrel történnek, a cselekmény elszenvédeése utáni meghatározott időintervallumokban. Feltes például először negyvennyolc órával a tett után, majd később is megkereste a sértetteket. (Ehhez hasonló módon zajlott a Görgényi Ilona-féle miskolci–nemzetközi együttműködésben végzett kutatás.) Ezek ugyanis jól tükrözik a sértettek lelkiállapotának alakulását a cselekmény után. A következőkben ezek közül a célzott vizsgálatok közül ismertetek néhányat.

A betöréses lopások érzelmi-lelki hatásai

A betörések negatív érzelmi hatást gyakorolnak a legtöbb áldozatra. Ezek, mint arról szó volt, lehetnek konkrét negatív érzelmek, például düh, harag, lehetnek elhúzódó lelki folyamatok, például félelem az ismételt áldozattá válástól, vagy akár általánosabb jellegű szorongás, vagy magatartászavar rögzülése, amely a sértett mindennapjait nehezíti meg. Végül beszélhetünk olyan hosszabb távú emocionális jellegű változásról is, mint amilyen a sebezhetőség érzésének kialakulása vagy a rendőrségben való bizalom megrendülése, amelyről számos kutatás beszámol.

A különösen az angolszász országokban elterjedt pszichológiai jellegű kutatások elsősorban a betörés okozta traumát vizsgálják. A témához kapcsolódóan szü-

---

11 Interational Crime Victimization Survey (ICVS) – nemzetközi áldozatkutatások, illetve National Crime Victimization Survey (NCVS) – nemzeti áldozatkutatások.

letett tanulmányokat *Kunst, Rutten* és *Knijf* 2013-as tanulmányában három fő kategóriába sorolja. Az első kategóriába tartoznak azok a kutatások, amelyek megkísérelték teljesen elkülöníteni a betöréseknek az áldozat pszichés állapotára gyakorolt hatásait (KUNST – RUTTEN – KNIJF, 2013). *Beaton, Cook, Kavanagh* és *Herrington* (2000) például összehasonlította a betörések áldozatait más, áldozattá nem vált személyekkel. A kutatás két szakaszban zajlott: hét és tizenkét nappal a betörés után, illetve négy-öt hónappal a legelső rendőrségi látogatás után. Eredményeként megállapították, hogy a betörés áldozatainak pszichológiai jólléte sokkal alacsonyabb szinten állt. Ezzel szemben *Sorensen* és *Golding* (1990) nem talált különösebb eltérést az áldozatok és áldozattá nem vált személyek pszichológiai jólléte között.

A második csoportba tartoznak azok a kutatások, amelyek a betörések pszichés állapotra gyakorolt hatásait különböző körülményekhez kötve vizsgálták. Ilyen volt *Kobayashi* és *Saito* (1995) kutatása, amely megállapította, hogy egyes tényezők erősítették a negatív hatást: ha nő az áldozat, ha a sértett megfelelő megelőzési intézkedéseket tett a bűncselekmény előtt, például zárta az ablakokat és ajtókat, az ismételt áldozattá válás esete, ha az érintett látta vagy hallotta az elkövetőket, nagy összegű pénz elvesztése, súlyos károk keletkezése az épületben, vagy ha feltételezhető, hogy profi bűnözők az elkövetők.

A harmadik kategóriába tartozó tanulmányok a betörések pszichés hatásait hasonlítják össze erőszakos vagy vagyon elleni bűncselekmények okozta károsodással, de fontosabb eltérést eddig nem sikerült kimutatni. Itt említhető *Lurigio* (1987) tanulmánya, amely a betörés, rablás és a súlyos bántalmazás pszichológiai hatásait elemzi, és nem talált kifejezett eltérést a bűncselekménytípusok hatásai között.

E mellett a három fő irány mellett azonban számos kutatás foglalkozik magával a betörés elszenvedése következtében kialakuló negatív érzelmi állapottal, annak jellegével, az adott reakciók különféleségével, okaival és alakulásával. *Maguire* eredményei szerint a viktimizáltak viszonylag kisebb körére jellemző a káros hatások tartóssága, amikor is hosszabb ideig befolyásolja negatívan életüket a bekövetkezett esemény (MAGUIRE – WRIGHT – BENNETT, 2010). *Brown* korábban azt találta, hogy az áldozatok jelentős százaléka él át „posztbetöréses” érzelmi reakciókat,

dühöt, túlzott óvatosságot az ismeretlennel, és szorongást, de nem beszélt hosszan elhúzódó hatások nagyszámú előfordulásáról. Az áldozatoknak több mint a fele reagált idegrendszeri tünetekkel, sírással, remegéssel még a kisebb értékű tárgyak elvesztése esetén is (BROWN, 1987).

A Brown–Harris-féle kutatásban negyvennégy női áldozattal készült telefonos interjú, amelyben vizsgálták a bűncselekmény érzelmi hatásait az áldozatra, illetve azt, hogyan lehetne kialakítani és hosszú távon fenntartani a biztonságérzetet. *A szerzők abból indulnak ki, hogy a betörés több, mint egy általános, pusztán egy magánterületet sértő bűncselekmény, hiszen az áldozat biztonságérzetét hosszú távon befolyásolhatja.* Az interjú húsz-harminc percet vett igénybe, a kérdések az eltűnt tárgyakra, a szobák számára és típusára (nappali, hálószoba stb.), a rongálás nyomaira és a károokra vonatkoztak, illetve azt is felmérték, hogy mekkora volt a szobák feldúltságának mértéke, mennyire kutatták át a helyiségeket a betörők (BROWN – HARRIS, 1989).

A tanulmány arra is kereste a választ, hogy egyes betörések miért zaklatják fel jobban az áldozatokat, mint mások. A kutatás szerint az áldozatok negatív érzelmi reakcióinak intenzitása egyenesen arányos a területet ért sérelemmel. Minél agresszívabb elkövetésre utalnak az helyszínen talált jelek, annál erősebb a negatív érzelmi hatás az áldozatra. *Már maga a lakásba való behatolás ténye veszélyezteti az áldozat biztonságérzetét, de minél több szobában jár a betörő, annál erősebben sérti meg az áldozat intim szféráját, és annál fokozottabb a sérelemérzet.* Minél több szobából vitt magával a betörő tárgyakat, annál erősebb félelmet, dühöt és sebezhetőséget érzett az áldozat. Az áldozat sérelemérzete akkor is erősebb volt, ha személyes jelentőséggel bíró tárgyak váltak a bűncselekmény tárgyaivá. A szobák átkutatása okozta a legerősebb negatív érzelmi hatásokat, mint sebezhetőségérzet, a rendőrségbe vetett bizalom elvesztése. *Attól függően, milyen gyorsan reagált a rendőrség a bűncselekményre, az áldozatok erősebben vagy gyengébben élték meg a bűncselekmény negatív érzelmi hatásait.*

Más kutatás azt vizsgálta, melyek azok a tényezők a betörés során, amelyek fennállása esetén nagyobb eséllyel kell az áldozatoknak szorongással vagy az ismételt áldozattá válástól való félelemmel számolniuk (KOBAYASHI – SAITO, 1995).

E szerint elsősorban a női áldozatok számoltak be szorongásos tünetekről, az egyedül élő fiatal, női áldozatok szenvedtek leginkább attól, hogy a betörés megismétlődik. A szomszédokkal való szorosabb kapcsolat hiánya is okozhat szorongást ilyen esetben. *Azok az áldozatok, akik elővigyázatosan jártak el a betörés előtt (nem felejtették nyitva az ajtót és az ablakokat), nagyobb valószínűséggel éreznek félelmet az ismételt áldozattá válástól, mint azok, akik elővigyázatlanok voltak.*

Azok az áldozatok, akiket a rendőrség hatékonyan segített és ellátott információkkal a megelőzést illetően, a betörés után kisebb számban számoltak be az ismételt áldozattá válástól való félelelről.

Azoknak, akik már előzőleg is voltak sértettjei vagy tanúi betörésnek, fokozottabban kell számolniuk az ismételt betöréstől való félelemmel, mint azoknak, akik még nem szembesültek betöréses bűncselekménnyel. Azok az áldozatok, akikről nagyobb értékű tárgyat vagy nagyobb összegű pénzt vittek el, szintén erősebben félnek az újabb betöréstől. Ha vélelmezhető, hogy a bűncselekményt profi betörők követték el, az áldozat nagyobb eséllyel érez erősebb szorongást a bűncselekmény után. Ugyanez igaz a rongálással és dolog elleni erőszakkal elkövetett betörések esetében.

A Leideni Egyetem kutatói a bűncselekmény okozta poszttraumásstressz-szindrómát (PTSD) vizsgálták (KUNST – RUTTEN – KNIJF, 2013:111–118).

Bár a betörések okozta hatások nem felelnek meg a legsúlyosabb PTSD kritériumainak – vagyis nem olyan esemény, amely közvetlenül fenyeget életveszéllyel, súlyos sérüléssel, vagy az egyén, illetve mások fizikai elzárásával –, a tanulmányok kimutatták, hogy számos közös pont fedezhető fel a súlyos poszttraumás állapot (erre utal az intenzív félelem, a kiszolgáltatottság, rettegés érzése) és a bűncselekmény miatt előálló sértetti lelkiállapot között. Több áldozat számolt be az esemény állandó újraátéléséről, alvászavarról, a traumával való szembenézés háritásáról. Egyes áldozatoknál ezeknek a tünetegyütteseknek a krónikussá válását is diagnosztizálták.

A kutatás részben azt vizsgálja, mi erősítheti és mi gyengítheti ezeket a hatásokat. Abból a feltételezésből indul ki, hogy a büntetőeljárás eseményei az egyének mentális egészségére pozitív, terápia jellegű, illetve negatív, antiterápiás hatásokat gyakorolhatnak. *Más bűncselekményekkel ellentétben a betörések nagy részét jelentik a rendőrségnek (Hollandiában kilencven százalék). Meg kell jegyezni, hogy*

mivel a betöréseket közvetlenül vagy röviddel az elkövetés után jelentik, a rendőri intézkedés a PTSD korai fázisában történik.

A kutatás további részében éppen ezért a rendőri intézkedésekkel kapcsolatos elégedettség és a PTSD későbbi alakulását vizsgálta a cselekmény utáni egy hónapban.

A résztvevők azok az áldozatok, akik Hollandia hatodik legnagyobb régiójában, Hollands Middenben jelentettek betörést. Az áldozatokat telefonon kérdezték meg az elkövetéstől számított egy hónapon belül, hogy részt kívánnak-e venni az interjúban. Az első interjúkat 2011. február és június között vették fel, a bűncselekménytől számított 19,1 napon belül, majd a második interjúra négy-hat héttel ezután került sor. A résztvevők nagyobb hányada volt nő. *A tanulmány eredményei szerint a korai, már meglévő PTSD-tünetek erősebbek voltak a rendőrökkel kevésbé elégedett áldozatoknál.*

A hazai kutatás eredményei az áldozatok szempontjából

A hazai kutatás elsősorban a védekezési mechanizmusok eredményességét vizsgálta, a sértettel csak érintőlegesen, a megelőzésben, illetve a cselekményben játszott esetleges szerepe kapcsán foglalkozott az elkövető szemszögéből, ezért a sértettet ért hatásokat nem tudtuk vizsgálni.

A kutatás során, mint ahogyan szó volt róla korábban, a *racióális választás* kriminológiai elméletéből indultunk ki, feltételezve, hogy a legtöbb elkövető ésszerűen cselekszik, betörés esetén a lehetséges nyereségek mellett végiggondolva és mérlegelve annak kockázatait is. Azaz a cselekmény tényleges elkövetése előtt alapvetően feltételezhető egy megelőző, tervező szakasz. Ezt a mi vizsgálatunk is megerősítette. Ilyen megfontolásról a besurranásos esetek többségében nem beszélhetünk, mert ezek körében, mint láthattuk, sokkal gyakrabban történik hirtelen döntés egy kínálózó jó lehetőség (például nyitva felejtett ablak) észlelése kapcsán. Az azonban nyilvánvaló, hogy mindkét esettípusnál szerepet játszanak a sértetthez fűződő egyes tényezők, amelyek, mint például gondatlanság, felelőtlenség (lásd nyitva hagyott ablak), oda nem figyelés (lásd a megfelelő védekezési módszerek figyelmen kívül hagyása: ha nincsen riasztó, vagy azt nem

kapcsolják be). A kutatásban előforduló harmadik esettípusnál, amelyet „trükkös behatolás”-nak nevezhetünk, pedig éppen a jelenlévő sértett hiszékenységére alapoz az elkövető a bejutáskor.

A betörések jellemzői a válaszadók korábbi cselekményei alapján

A betöréses lopások elkövetőinek helyszínválasztási preferenciáit elemezve láthattuk, hogy a helyszín kiválasztásakor a tettesek nagy része több szempontot is mérlegel, amikor az elkövetés mellett dönt.¹² A feldolgozott válaszok alapján az első négy leggyakrabban adott válasz

- ne tartózkodjanak otthon, ne legyenek szemtanúk;
- a biztonsági berendezések megléte;
- az ingatlan minősége/értéke;
- könnyű bejutás

mindegyike kötődik a sértett személyéhez, illetve az általa a megelőzés érdekében kifejtett magatartáshoz.

A betöréses lopások elkövetőinek helyszínválasztási preferenciái közül kiválasztottuk azokat, amelyekre egy lehetséges sértettnek befolyása lehet. Az *5. számú ábra* azt mutatja be, ezek közül a körülmények közül melyek és milyen mértékben befolyásolják az elkövetők választását.

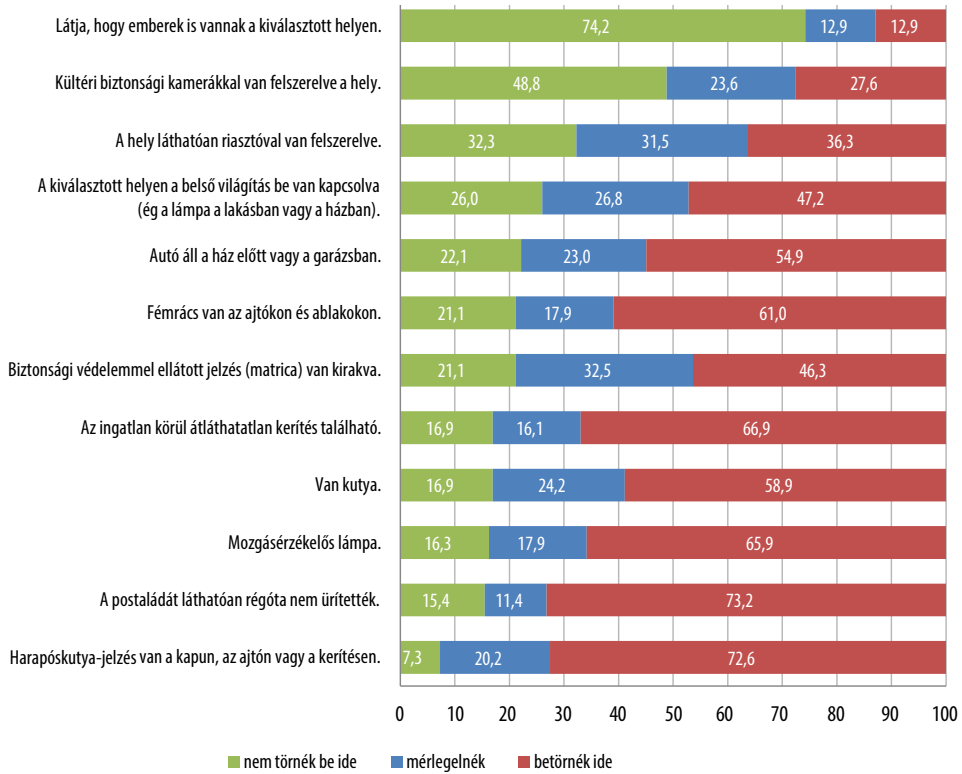
---

12 Erről részletesen lásd *A helyszínválasztás szempontjai a magyar betörők körében* című alfejezetet (68. o.).

5. számú ábra

A sértett által befolyásolható körülmények választási arányai (%)

A választásokból kiderül, hogy a betörőket leginkább távol tartó körülmény, ha *láthatóan emberek is vannak* a kiválasztott helyszínen (a válaszadók háromnegyede ilyen helyre nem törne be), csak csekély mértékben befolyásolható körülmény, hiszen a lakók dolgoznak, mozognak, vagyis nem ülhet valaki otthon a bűnmegelőzés céljából. Emellett hatásos módszernek tűnik, ha láthatóan *kültéri biztonsági kamera* van felszerelve, ilyen helyen a betörők közel fele nem követné el a bűncselekményt, illetve a válaszolók egyharmadát a látható módon kialakított riasztó is visszatartja. Ezzel szemben olyan helyre, ahol *a postaládát láthatóan régóta nem ürítették*, a betörők hetvenhárom százaléka betörne, hasonló az arány a *harapós-kutya-jelzés* esetében is, ami csak keveseket térít el (7,3 százalék). Szintén nem tart vissza, vagy akár a másik oldalról, az elkövetés szempontjából vonzó, *az átláthatatlan kerítés* és *a mozgásérzékelős lámpa* (kb. kétharmada betörne az ilyen helyre).

Mivel az emberek közelsége, a szomszédok, illetve a lakók otthon tartózkodása, néhány extrém kivételtől eltekintve, a leginkább visszatartó tényezőnek tűnt, nyitott kérdésben is rákérdeztünk arra is: *Mennyire számít önnek, hogy otthon tartózkodnak a tulajdonosok? (1. számú táblázat).*

1. számú táblázat

Mennyire számít önnek, hogy otthon tartózkodnak-e a tulajdonosok?

	Eloszlás	%	Érvényes %
Számít, nem törne be	78	56,1	65,0
Attól függ	16	11,5	13,3
Nem számít	19	13,7	15,8
Számít, kifejezetten jó	7	5,0	5,8
Összesen	120	86,3	100,0
Hiányzó	19	13,7	
Összesen	139	100,0	

Az elkövetők általában mind a tervezésnél, mind a lebukás elkerülése érdekében figyelembe veszik az esetleges szemtanúkat, tulajdonosokat, szomszédokat. Mint kiderült, a válaszadók kb. kétharmada nem törne be ilyen helyre. A válaszok között az egyszerűnek tekinthető „nem megyek be” mellett többször is előfordult, hogy a válaszadók kiemelték, azért nem törnének be, mert ha tetten érik őket és erőszakot alkalmaznak, rablásba fordulhat az ügy, amit nem szeretnének: *„az számít, mert nem adom meg magam, ha elkapnak – onnantól rablás”,* vagy *„igen, sokat, inkább nem megyek be, nehogy valami más is legyen belőle (például rablás, gyilkosság)”*.

A válaszadók tizenhárom százaléka a helyzettől függőnek tartja (milyen napszak, milyen évszak, a tulajdonosok alszanak vagy a kertben vannak-e, hol van a kiszemelt tárgy stb.). Az „attól függ” esetben is jól látszik a mérlegelési folyamat, amely a tettet megelőzi. Például a döntés évszaktól függ – *„télen számít, mert akkor bent vannak, nyáron nem számít, mert akkor kint vannak valahol, kertben, medencében”,* a *„számít, de nem nagyon, mert éjszaka megyek, mikor alszanak, és gyorsan eltűnök a helyről”,* *„nappal számít, éjjel nem, akkor mindegy”*.

Az elítéltek tizenhat százaléka nyilatkozott úgy, hogy neki nem számít, otthon vannak-e a tulajdonosok. Az itt adott válaszok alapján arra lehet következtetni, hogy elsősorban besurranásos esetekre gondoltak az elkövetők, akik az otthon lévők alvását, figyelmetlenségét, más elfoglaltságát kihasználva jutnának ilyenkor a kívánt javakhoz. Erre utal például: *„ha például fiatalok vannak, akkor az még jó is, mert hangosak, és figyelmetlenek”*. Ezeknél az eseteknél kevésbé számít az otthonlét, elsősorban a bejutáskönnyítő körülmény a nyitott ajtó, ablak. Ilyenkor azonban sokat kockáztatnak a betörők, bizakodva abban, hogy úgysem hallják meg őket, és ezzel tisztában is vannak.

Itt érdemes megjegyezni, hogy az ORFK elemzése szerint potenciálisan veszélyeztetettek és egyre gyakrabban válnak sértetté a jól kereső foglalkozásúak, valamint az egyedülálló, hatvan év feletti emberek. Utóbbi korcsoport vonatkozásában megfigyelhető, hogy az elkövető számol a lebukás kockázatával, azazhogy a cselekménye elkövetése közben tetten érhetik. Ilyenkor a kisebb ellenállás reményében, a jogtalanul megszerzett értékek megtartásáért a sértettel szemben erőszakot alkalmaz, nem riadva vissza akár súlyosabban minősülő bűncselekmény (rablás) elkövetésétől sem.

Végül hat százalék kifejezetten jónak tartja, ha otthon vannak. Ők azok, akik szeretik az ilyen szituációt, arra hivatkozva, hogy ilyenkor nincs bekapcsolva a riasztó, több érték van otthon, könnyebb a bejutás stb. *„Az a legjobb, mert akkor nem kell a meglepetéstől tartani, és kint van a pénztárca”*, *„Az a lényeg, hogy otthon legyenek. Akkor a legjobb, nem számítanak rá”*, *„Az jobb, mert akkor van készpénz, ékszer.”* Ezek között a válaszolók között is találunk azonban olyanokat, akik elsősorban besurranásnak ilyenkor: *„5-ig lehet menni, fáradtak, figyelmetlenek az emberek”*.

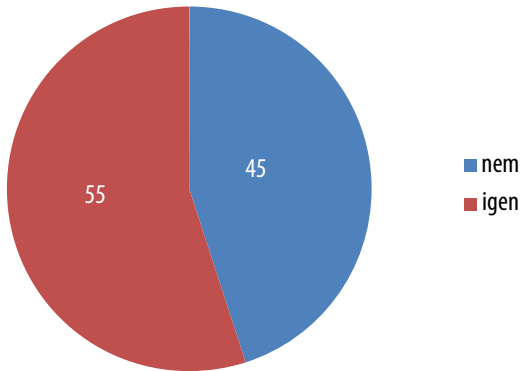
A trükkös lopások esetén is kimondottan szükséges az áldozat tevéleges otthonléte, ami hozzájárul az akadálytalan bejutáshoz. Ezekről a cselekményekről a betöréses lopást elkövetők általánosságban, vagy egy korábban jól sikerült esetük kapcsán számoltak be. Az egyik elkövető szerint: *„Kifejezetten utazom arra, ahol otthon vannak és beengednek, férfiak nők, akik általában egyedül vannak.”*

Kíváncsiak voltunk arra is, vajon mit tesz az elkövető, ha valamilyen váratlan esemény megriasztja, aminek legjellemzőbb formája, ha hazatér a tulajdonos.

A kérdést a már elkövetett korábbi bűncselekmények vonatkozásában tettük fel, vagyis nem az elkövető feltételezéseire, ötleteire, hanem a konkrét megoldásra fókuszáltunk.

6. számú ábra

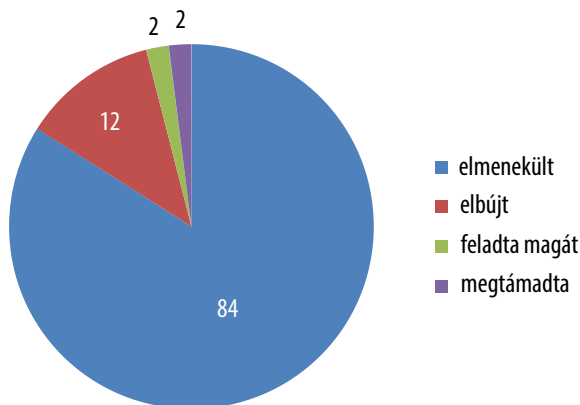
Volt-e olyan helyszín, ahol a betörés közben hazaért a tulajdonos? (%)

A hazatérő tulajdonos, vagyis a tettenérés előfordulását érintő kérdésre adott válaszokból kiderült, hogy kérdezettek ötvenöt százalékaival fordult elő ilyen eset.

7. számú ábra

Mit tett az elkövető, ha a betörés közben hazaért a tulajdonos? (%)

A „mit tett ekkor” kérdésre adott válaszok szerint a legtöbbször ilyenkor el tudtak menekülni (nyolcvannégy százalék), illetve igyekeztek elbújni, és később hagyták el a helyszínt. Azaz az elkövetők jelentős része, az iménti válaszoknak megfelelően (vagyis nem törne be olyan helyre, ahol otthon vannak – nem akar belebonyolódni a helyzetbe), szintén a mielőbbi távozást, illetve a későbbi eltűnést választotta. Ez önmagában azt mutatja, hogy a betöréses lopás elkövetői jellemzően nem erőszakos elkövetők, nem akarnak erőszakot alkalmazni, és annak következményével is tisztában vannak, mint az a korábbi válaszaikból kiderült.

Mindössze két elkövető nem menekült vagy bújt el, amikor tetten érték. Egyikük a sorsába beletörődve megadta magát. Egyetlen elkövető alkalmazott erőszakot. Többen elmondták, hogy a behatolás után azonnal előkészítik a menekülő utat ablak vagy másik ajtó nyitásával. Mindennek ellenére, a rendőrség, különösen az éjszakai behatolás esetén, nem javasolja a betörők megzavarását, mivel a magatartásuk kiszámíthatatlan. Különösen így lehet ez az úgynevezett függő elkövetők esetében, akik a „szer” megvásárlásához szükséges pénz megszerzése érdekében semmitől, így az erőszaktól sem riadnak vissza.

Ellopott értékek

A vagyon elleni bűncselekmények esetében a cselekmény elkövetésével megszerzett javak jelentik a nyereséget, illetve a veszteséget abban az esetben, ha az nem éri el a befektetett erőforrások értékét. A rosszul megválasztott vagyontárgyak a lebukást is maguk után vonhatják. Ezért alapvető fontosságú, hogy az elkövetéskor csak olyan tárgyakat vigyenek el, amelyek a későbbi értékesítéskor beazonosíthatatlanok, így kockázatmentesek.

Az elkövetőktől megkérdeztük azt is: *Általában milyen dolgok, tárgyak érdeklík egy betörésnél?* Ez esetben több választ is megadhattak. A válaszolók, a korábbi kutatási eredményekhez hasonlóan, kilencvenöt százalékban említették a készpénzt, közel kilencven százalékban az ékszereket. És valóban, a legegyszerűbb „dolog” a készpénz. Ennél az ékszer nagyobb kockázatot képviselhet, mivel általában egyedi kialakítású, és esetleg azonosítóval ellátott. Itt azonban az azonosíthatatlanság szintén gyakori, mert a felderítést nehezíti az úgynevezett „házi leltár” elkészíté-

sének hiánya, e nélkül pedig nehezen vehető számba és azonosíthatók az ellopt tárgyak.

Az elektronikai felszereléseket azonban a válaszadók egyharmada, a kábítószer, gyógyszer lehetőséget kilenc százalék, a ruhák, cipők választ pedig mindössze két százalék jelölte kívánt cikként (2. számú táblázat).

2. számú táblázat

Általában milyen dolgok, tárgyak érdeklik egy betörésnél?

	Említések		Esetek százalékában
	db	%	
kézpénz	106	41,4	94,6
ékszer	100	39,1	89,
elektronikai felszerelések	38	14,8	33,9
ruhák, cipők	2	0,8	1,8
kábítószer/gyógyszerek	10	3,9 s	8,9
Összesen	256	100,0	228,6

Az elektronikai eszközök viszonylag magas arányának szintén az lehet az oka – miként az a rendőrségi elemzésekből is kiderül –, hogy az áldozatok többségének nincs pontos (típus, gyári szám, egyedi jel, fénykép stb.) leírása, leltárja az adott eszközökről, így azok köröztetése lehetetlen. Másrészt az elvitelük, hála a korszerű technikának, mind könnyebb, hiszen a drágább eszközök egyre kisebbek és könnyebbek.

Behatolás módjai – A megelőzés lehetőségei

A válaszadók a behatolás helyszínéként szinte kivétel nélkül a *nyílászárókat* részesítették előnyben. Az ORFK elemzése szerint szintén a nyílászárók betörése és befedése a legjellemzőbb behatolási módszer. Mint kiderült, miközben a behatolás jellegében nem figyelhető meg nagyobb változás, időszakonként feltűnnek a szokásostól eltérő módszerek: például a nyílászáró égetése, vagy műanyag nyílászáró hőlégfúvóval történő lágyítása.

Ezzel együtt a leggyakrabban előforduló módszer évek óta a *feszítés, testi erővel történő* benyomás alkalmazása. Az elkövetés eszközei között továbbra is meghatározó a fogó, a vágó eszközök, a feszítővas, a vésők, valamint a fűrész.

A kutatás eredményei szerint nem jellemző a fal- vagy tetőbontásos módszer, mert nagy zajjal jár, növeli a lebukás veszélyét. A zárokra vonatkozó kérdéseinkre a többség azt válaszolta, hogy nem jelent különösebb gondot a kinyitásuk. Az elbeszélések alapján nagy részük tisztában van az alapvető technikával¹³.

A riasztó mint egyre elterjedtebb védekezési módszer az elkövetők kétharmadát nem gátolta a cselekmény elkövetésében. A biztonság fokozása érdekében az elektronikus vagyonvédelmi eszközök riasztási jelzéseit biztonsági távfelügyeleti szolgálatokhoz köthetik be, amelyek vállalják, hogy a jelzés után megadott időtartamon belül a helyszínre érkeznek.

Ez az időtartam a szolgáltatás kritikus pontja, hiszen nem mindegy, hogy a riasztás után az elkövetőnek mennyi ideje van a cselekménye befejezésére. (Ha a cselekmény időtartama a kritikus tizenöt percen belül van, akkor a legkisebb a tettenérés veszélye. Ezt az időt a megkérdezettek ötvennégy százaléka betartja, több mint harmincnegyzet százaléka még ennél is gyorsabb: tíz percen belül végez cselekményével. Érdekesség, hogy tizenhat százaléka harminc percet meghaladónan is követett el betörést. Ennek valószínűleg a vagyonvédelmi eszközök teljes hiánya vagy azok silány minősége lehetett az oka.) A biztonsági szolgálatok által vállalt időtartam általában öt-tizenöt perc.¹⁴ Az elkövetők is tudják ezt, így gyakran tesztelik, hogy az elkövetéshez minél pontosabb információt kapjanak.

Ezért fontos, hogy az ingatlan biztonságának megtervezésekor a különböző biztonságtechnikai akadályok leküzdése *időigényes* legyen.

Korábbi kutatásokból kiderült (lásd fent), hogy miközben jelentős a vagyon elleni bűncselekményektől, így a betöréses lopásoktól való félelem, a lakosság nem eléggé gondosan jár el a védekezés vagy a megelőzés érdekében, azt inkább a

---

13 Erről lásd *A betörési szándéktól való eltérítő tényezők* című alfejezetet (78. o.).

14 Az ORFK-elemzés szerint az elkövetés időtartama jellemzően négy-tíz perc. Erről a kutatásban lásd még *A kiválasztott helyszín megközelítése, a bejutás módja és az értékek felderítése* című alfejezetet (91. o.).

rendőrségre bízva. Az ORFK *Rendőrségi tapasztalatok az áldozati jogok érvényesüléséről, az áldozatvédelem helyzetéről 2013-ban*¹⁵ című tanulmánya szerint a sértetté válás szubjektív okai közül – az egyéb külső körülmények mellett – kiemelés érdemel a kiszolgáltatottság, az óvatosság hiánya, gondatlanság, a szükséges vagyongvédelem elmulasztása, felelőtlenség, figyelmetlenség, hosszabb ideje tartó konfliktushelyzet, védekezésre képtelen állapot.

A kutatás eredményei azt mutatják számunkra, hogy bár teljes, százszázalékos biztonság nem létezik, az állampolgárok azonban nagyon sokat tehetnek a maguk részéről a saját vagyonuk megóvása érdekében.

A kutatás nemzetközi áttekintő részéből azonban kiderült az is, hogy a rendőrségnek, az egyébként is végzett prevenció munkája mellett, jelentős szerepe van nemcsak az információk átadásában, de a másodlagos viktimizáció, illetve a sértetti traumatizálódás folyamatának megelőzése/enyhítése területén.

A nemzetközi kutatások eredményei rámutattak a rendőrség szerepére az áldozat lelkiállapotának alakulásában. Mivel a legtöbb áldozat a betöréseknél az eset kiderülése után meglehetősen gyorsan értesíti a rendőrséget, ami ezután történik (a rendőrök hozzáállása, az áldozattal való kommunikáció, az eljárás), sorsdöntő lehet az áldozat szempontjából a betörés okozta traumák kialakulásában. A rendőrség negatív és pozitív irányban képes befolyásolni az áldozat érzelmi reakcióit.

A kutatásokból kiderült az is, hogy az áldozatok számára három stratégia létezik a betörés érzelmi hatásának leküzdésére. *Az első az esemény kibeszélése.* Korábbi kutatások kimutatták, hogy ha az áldozat azt érzi, a rendőrség kevésbé mutat empátiát és hallgatja meg őt, akkor erősebb negatív indulatokat él át. Az áldozatok elmondása szerint a rendőrség sok esetben rutineseményként kezeli a betörést, ezért ridegebben viselkednek az áldozatokkal. Mint a Brown–Harris-féle kutatásból kiderült, fontos lenne, hogy a rendőrök annál nagyobb empátiával és érzékenységgel beszéljenek és bánjanak a sértettel, minél több erőszakra utaló motívum (szobák felforgatása) látható a helyszínen. Ha több szobát is feldúltak a

15 <http://police.hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/aktualis/az-aldozatvedelem-helyzete>

betörők, a rendőrség különös empátiával közelítsen a sértetthez. Ezért fontos lenne a rendőrök képzésében helyet találni a probléma megértésének és kezelésének.

A rendőrökön kívül a bűncselekmény másokkal való megbeszélése is pozitív hatást gyakorol az áldozatokra. Ez megerősítheti bennük, hogy a betörés okozta negatív érzelmeik teljesen normálisak, illetve a szomszédokat arra ösztönözheti, hogy hangsúlyosabban próbálják megelőzni a jövőbeli betöréseket, ez pedig csökkenti az áldozat félelemérzetét.

A második stratégia a *területi védelem erősítése*. Ebben szintén jelentős szerepe lehet a rendőrségi felvilágosító munkának. A harmadik stratégia mindezekkel karöltve az *áldozatok saját viselkedésén való változtatás, erősítés*. Mindez komplexen: a felvilágosítás, a megfelelő bánásmód, a megelőző intézkedések megtétele hozzásegíthet a súlyosabb traumatizálódás elkerüléséhez, és a prevenció területén józan döntések meghozatalával az újabb viktimizáció bekövetkeztének elkerüléséhez is.

A BETÖRÉSES LOPÁST ÉS AZ ISMÉTELT ÁLDOZATTÁ VÁLÁST MEGELŐZŐ NEMZETKÖZI JÓ GYAKORLATOKRÓL*

A betöréses lopás az a bűncselekmény, amely után a legvalószínűbb, hogy az áldozat több alkalommal, ismétlődően is célponttá válik. A jó gyakorlatok, sikeres programok bemutatása előtt két kriminológus elméletét érdemes ismertetni, egyrészt *Ken Pease* ismételt áldozattá válásra vonatkozó elméletét, valamint *Ronald V. Clarke* rendszerét.

Pease magyarázata szerint az ismételt áldozattá válás során különbséget kell tenni az *elkövető* személye alapján (PEASE, 1998:8–9.; BRAGA, 2008:125.). Vannak olyanok, akiknek a sérelmére *ugyanaz* a tettes követ el több alkalommal bűncselekményt, mert már ismeri a környezetet, nem fél a lehetséges lebukástól; ez a „*sikeres tapasztalat*” (*boost*) magyarázat. Az ismétlődő áldozattá válás az első bűncselekmény sikerének következménye. Az elkövetők fontos információkra tesznek szert a célponttól a korábbi tapasztalataikból, és ezeket az információkat felhasználják a további elkövetés(ek)kor (DUNAVÖLGYI, 2013:79.). Emellett azonban vannak olyan „jó célpontok”, akik (vagy amelyek) sérelmére gyakran követnek el bűncselekményt, de mindig *más* elkövető valósítja meg őket. Ez a „*fokozott sérülékenység*” (*flag*) magyarázat: néhány célpont szokatlanul vonzó a bűnelkövetők számára, vagy különösen sérülékeny a bűncselekmények szempontjából (SZABÓ – WINDT, 2013:157.). Éppen ezért a betöréses lopás megelőzésekor az áldozatok szokásait, az ingatlan biztonsági berendezéseit minden esetben meg kell vizsgálni, és az ott élőket az adott körülményekhez igazodó tanácsokkal kell ellátni.

---

* Szerző: Windt Szandra

A betöréses lopások esetében a szituációs bűnmegelőzés eszközeinek alkalmazása a leghatékonyabb. Ronald V. Clarke kidolgozta a szituációs bűnmegelőzési technikák huszonöt elemből álló rendszerét, amely hazánkban – sajnálatos módon – nem annyira elterjedt (BRAGA, 2008). Clarke a szituációs bűnmegelőzés mind az öt irányán belül további öt technikát dolgozott ki (*táblázat*). Az egyes technikák között átfedés lehet, egy intézkedés többféle hatás elérésére is alkalmas (lehet). Egy célpont megerősítése növeli az elkövető erőfeszítését, egyúttal növelheti az esélyét annak is, hogy az elkövetőt elfogják (kockázat növelése). A lehetséges válaszokat nem kell mindenáron valamelyik technikába besorolni, viszont ha minden technika alkalmazhatóságát megvizsgáljuk, akkor a lehető legszélesebb körben dolgozhatjuk ki a válaszokat (SZABÓ – WINDT, 2013:154.).

Táblázat
A szituációs bűnmegelőzés huszonöt technikája¹

Az erőfeszítés növelése	A kockázat növelése	A jutalom csökkentése	Provokáció csökkentése	A mentések megszüntetése
Célpont megerősítése	Őrzés kiterjesztése	Célpont elrejtése	Frusztráció és stressz csökkentése	Szabályok felállítása
Belépés ellenőrzése	Természetes felügyelet	Célpont eltávolítása	Viták elkerülése	Szabályok közzététele
Kilépés ellenőrzése	Anonimitás csökkentése	Tulajdon azonosítása	Izgalom csökkentése	Lelkiismeret riasztása
Elkövetők elterelése	Helykezelők alkalmazása	Piacok megszüntetése	Társak nyomásának csökkentése	Szabálykövetés elősegítése

1 <http://www.popcenter.org/25techniques/>

A betöréssel lopás megelőzésekor a következőket jelentik ezek:

- *az erőfeszítés növelése*: a gyors bejutás megnehezítése, a már bejutott betörőnek hosszabb ideig tartson az értékeket megtalálnia (a lakásban töltött idő kb. négy-tíz perc!), azaz a kocsikulcsot a forgalmival együtt ne az előszobában tartsuk, az értékes ékszerek se legyenek látható helyen stb.;
- *a kockázat növelése*: a láthatóság, a közösségi kontroll erősítése;
- *a jutalom csökkentése*: (jelentős mennyiségű) készpénzt lehetőség szerint ne tartsunk otthon, az értékeket házi leltárba gyűjtve, széfben, elzárva tartsuk;
- *a provokáció csökkentése*: az új, értékes elektronikai eszközök kidobásra szánt dobozait ne látható helyre tegyük, az ablakok, ajtók mellől lehetőség szerint távolabb kerüljenek, hogy ne lehessen belátni rájuk;
- *a mentségek megszüntetése*²: a bejárati ajtó (kapu) zárása, az ablakok zárása, a magánterület egyértelmű elhatárolása.

Az angolszász országokban számos program, kísérleti projekt keretében volt lehetőségük (értsd idejük és pénzük) a szakembereknek kipróbálni ezeket a technikákat, illetve a különböző rendészeti, bűnmegelőzési stratégiákat, módszereket.

Jó és kevésbé jó gyakorlatok

A következőkben néhány angolszász programot mutatunk be, máshol mit és hogyan tettek, számokkal bizonyítható módon az ismételt áldozattá válás csökkentése érdekében. Hangsúlyozni kell, hogy minden város, városrész más jellemzőkkel bír, az adott problémákra próbálták meg számos tudományos elmélet alapján a (helyi, speciális) válaszokat kidolgozni, amelyek közül számos hatékonynak mutatkozott, valóban számszerűsíthető eredménnyel zárult. Ennek ellenére nem biztos, hogy mindenhol működnének, ezért több, különböző programot ismertetünk röviden.

---

2 Azt kell érzékeltetni a potenciális elkövetővel, hogy jogellenes cselekményére nincsen semmilyen mentség. Az elkövető nem mentheti fel magát azzal, hogy ő „nyitott ablakon ment be”.

Kirkholt³

Kirkholt a Manchestertől északkeletre fekvő Rochdale hírhedt városrésze. Kirkholt egy bérlakásokból álló környék volt, rendkívül kiemelkedő betörési rátával.

Rövid bemutatás

A Kirkholtban három évtizeddel ezelőtt megvalósított projekt az ismételt áldozattá válás csökkentését elősegítő programok egyik megkerülhetetlen példája. A problémaorientált szemlélet segítségével a betöréses lopásokat szerették volna ebben a lakónegyedben csökkenteni, ez a nagyjából háromezer lakásos negyed rendkívül fertőzött volt a betöréses lopásokat illetően. Két fázisban valósították itt meg a programot: az elsőben a fő cél a bűnmegelőzés, a betöréses lopások csökkentése volt a különböző hatóságok és hivatalos szervek közötti együttműködés erősítésével. A második fázisban ezt folytatták a közösségi bűnmegelőzés eszközeinek ismertetésével, a szomszédságfigyelő rendszer (*neighborhood watch units*) erősítésével.

Tevékenységek

Első lépésként összegyűjtötték az adatokat az áldozatoktól, interjúkat készítettek a környéken lakókkal, hogy megismerjék, feltárják a problémákat, a betörések jellemzőit. Ezek ismeretében az úgynevezett problémaorientált rendészet eszközeivel készült el egy olyan dokumentum, amely tartalmazta, hogy mely szereplőnek milyen feladatai legyenek.⁴ Ebben a városrészben a nyolcvanas évek közepén pénzbedobós gáz- és villanyórák működtek, amelyek rendkívül csábították a bűnözőket, így az első lépés ezek leszerelése volt.

---

3 <http://www.justice.govt.nz/publications/global-publications/r/research-on-the-effectiveness-of-police-practice-in-reducing-residential-burglary/report-3/7-comprehensive-burglary-reduction-strategies> (Letöltve: 2014. október 2.) SORENSEN, 2013:51–56. <http://www.sikkerhedsbranchen.dk/billeder/2003%20Nature%20and%20prevention%20of%20Residential%20Burglary.pdf> ; <https://www.crimesolutions.gov/ProgramDetails.aspx?ID=71>; FORRESTER – FRENZ – O'CONNELL – PEASE, 1990. http://www-staff.lboro.ac.uk/~ssgf/KP/1990_Kirkholt_Phase_II.pdf

4 Erről bővebben lásd SZABÓ – WINDT, 2013.

Bevont szereplők

A Kirkholtban megvalósított projektben a rendőrség, a pártfogó felügyelet, a helyi házkezelőség, a gáz- és elektromos művek, a helyi áldozatsegítő szervezet, az iskolák, a helyi bűnmegelőzés céljából létrehozott civil szervezet, valamint a munkaügyi központ kapott szerepet.

Eredmények

A program ideje alatt hetvenöt százalékkal csökkent a betöréssel lopások, nyolcvan százalékkal az ismételt betörések aránya.

The South Australian Residential Break and Enter Project⁵

Rövid bemutatás

Ez az ausztrál kísérleti projekt tizennégy hónapig tartott, önkéntesek segítségével az ismételt áldozattá válás megelőzése volt a célja. A megvalósítás 1998. november 16. és 2000. január 4. között zajlott. Az ausztrál Adelaide metropolis két városrészében igyekeztek megvalósítani: Tea Tree Gullyban és Norwoodban (SORENSEN, 2003).

Tevékenységek

A fő cél az volt, hogy a betörés utáni két héten belül *önkéntesek* felkeressék az áldozatokat a megfelelő módszerek ajánlásával:

- egy biztonsági audittal (azaz megnézték, felmérték a lakást biztonsági szempontból) kezdtek, a lakás és az áldozat jellemzőire szabott javaslatok megfogalmazásával;
- az áldozatsegítés lehetőségeiről tájékoztatták őket;
- továbbá az értéktárgyakat (az azonosítás megkönnyítése érdekében) jellel látták el.

---

5 http://www.crimeprevention.gov.au/Publications/PropertyCrime/Documents/SA_Burglary.pdf
(Letöltve: 2014. október 29.)

Bevont szereplők

A helyi közösség önkéntesei képzés után, a bűnmegelőzési egység, a rendőrség, az önkormányzat, a dél-ausztrál ügyészség bűnmegelőzési egysége, az áldozatsegítő szolgálat (*Victim Support Services*).

Eredmények

ez egy kevésbé sikeres projekt volt. Az eredmények korántsem mutatnak jó képet, a betöréses lopások száma nem csökkent a tizennégy hónap alatt, érdekes módon azonban az utána következő hat hónapon belül igen.

Safer Towns and Cities, Ashfield and Mid North Coast, Ausztrália⁶

Rövid bemutatás

Ez szélesebb körű, a rendőrségi bűnmegelőzési program keretében zajló, a betöréses lopások számának csökkentését célzó tizenkét hónapos program volt Ausztráliában. Ez a projekt (valamint a később olvasható huddersfieldi is) azon a feltételezésen alapult, amely szerint az ismételt áldozattá válás csökkentése a betörések számának visszaesésével jár. Ezt a programot 1999-ben valósították meg. A projekt két településen zajlott: a Sydney-hez közeli Ashfieldben, amelyet magas betöréses lopási ráta jellemezett. Mid North Coast négyszázötven kilométerre van Sydney-től, a lakói jellemzően fiatalok, a munkanélküliség és a bűnözés aránya igen kiemelkedő volt ezen az alapvetően családi házas településen is (SORENSEN, 2003).

6 Erről bővebben TAPLIN – FLETCHER – MCKENZIE – FLAHERTY, 2001.

Tevékenységek

A projekt első és legfontosabb tennivalója a rendőrök képzése volt. Ez után elemzői munka következett: vizsgálták és összegyűjtötték az összes lakóingatlan adatait, jellemzőit. Egy áldozatsegítő csomag készült, amelyet (az ebbe a programba önként jelentkező) rendőrök vittek az áldozatoknak. A közvetlen szomszédokat is értesítették arról, hogy betörés történt a környéken. A helyszínelők az ujjlenyomatok levételére nagyobb súlyt fektettek. Az áldozatoknak záratokat adtak. Mindezzel egy időben szélesebb körű, a betörései lopásról szóló felvilágosító kampányt indítottak.

Bevont szereplők

Ebben a projektben csak rendőrök vettek részt, voltak olyanok, akik csupán önkéntesként csatlakoztak, nem a napi munkájuk része volt részt venni ebben a kezdeményezésben.

Eredmények

az eredmények tizenkét hónap után csökkentést mutattak: Ashfieldben 28,8, Mid Northban 8,9 százalékkal kevesebb betörés történt, míg az országos adatok alapján átlagosan 10 százalékkal csökkent e bűncselekmények száma. Kézzelfogható eredmény azonban nem volt kimutatható az ismételt áldozattá válás mérséklődésében, a sértettek azonban nagyon méltányolták azt a fajta rendőri „figyelmet”, amelyet kaptak. Az áldozatok egyszersmind tudatosabbak lettek, több biztonsági berendezést alkalmaztak, jobban odafigyeltek az értékeik védelmére, épp ezért a kampány eredményesnek mondható.

„Biting Back” program, Huddersfield, Egyesült Királyság, 1997⁷

Rövid bemutatás

Ebben a húsz évvel ezelőtti⁸ angliai programban a bűnmegelőzési tevékenység alapjai, azaz az ismételt áldozattá válás és a közlekedési bűncselekmények megelőzése volt a cél. Huddersfield városa azért tűnik jó választásnak, mert Nyugat-Yorkshire területileg igen színes vidékén van, városi és falusi jellegű városrészekkel. A program kitalálói az áldozatok felkutatására helyezték a hangsúlyt, azaz a rendőrök a betöréses lopások miatt induló eljárások alapján felkeresték az áldozatokat, és megkérdezték őket, hogy az előző tizenkét hónapban hányszor törtek be hozzájuk (SORENSEN, 2003).

Tevékenységek

A különböző adatok összegyűjtése után került sor a helyi hatóságok közötti partnerség kialakítására és a rendőrök képzésére. Ebben a programban egy háromlépéses válaszmodellt dolgoztak ki a betöréses lopás áldozatainak, az úgynevezett olimpiai modellt: a bronz, az ezüst és az arany beavatkozás alapján.

Az úgynevezett bronz választ az először, az ezüst választ a másodszor, míg az arany választ a harmadik (vagy esetleg többedik) alkalommal betöréses lopás áldozataivá válóknak kínálta a projekt *(ábra)*.

Ezek legfontosabb elemei:

- áldozatoknak szóló levél, az értékek megjelöléséről (ezzel egy időben úgynevezett házi leltár készítéséről);
- a szomszédságfigyelő program erősítése;
- a betörő által megrongált zárok, ajtók gyors megjavítása;
- áldozatsegítés;

---

7 Erről bővebben <https://www.crimesolutions.gov/ProgramDetails.aspx?ID=126> (Letöltve: 2014. október 28.); SORENSEN, 2003:57–60.

8 1994 októberében indult és 1996 márciusáig tartott.

- biztonsági tanácsadás;
- a rendőrség új szolgáltatást vezetett be: visszatérően ellenőrizték a környéket, sőt ezüst válasz esetén hetente kétszer, arany válasz esetén hat héten keresztül naponta felkeresték az áldozatokat (a szolgáltatás neve Police Watch volt);
- csendes riasztó kölcsönzése azoknak, akikhez már többször betörték (SORENSEN, 2003).

Bevont szereplők

A rendőrség mellett az áldozatsegítő szolgálat (*Victim Support*), a Huddersfieldi Egyetem és a helyi önkormányzat közösen dolgozott a projektben.

Eredmények

a betörések száma harminc százalékkal csökkent, ezzel együtt jelentősen kevesebb helyre törtek be ismét, tíz százalékkal nőtt a riasztók megszólalása után az elkövetők elfogása, letartóztatása. A kontrollterülethez képest jelentősen csökkent az ismételt áldozattá válás. Jó hír azonban, hogy semmilyen bizonyíték nem volt arra, hogy a betörések áthelyeződtek volna máshová. Az áldozatoknak nyújtott szolgáltatások minősége sokat fejlődött.

Reducing Burglary Initiative Project⁹, Rochdale, Egyesült Királyság

1999-ben indult az úgynevezett betöréses lopást csökkentő kezdeményezés (Reducing Burglary Initiative; RBI), amelynek fő célja az volt, hogy összegyűjtse az egyes betöréses lopás megelőzését elősegítő programok hatékonyságát, jellemzőit. Már az első körben hatvanhárom különböző stratégiai fejlesztési projekt valósult meg, vagyis rendkívül széles körben, különböző helyszíneken, jellemzőkkel valósultak meg programok, ezek közül a már korábban említett Rochdale városában zajlót mutatjuk be.

Rövid bemutatás

Tíz évvel a Kirkholtban megvalósított projekt után, az ott szerzett tapasztalatok kiterjesztéseként Rochdale városát is bevonták a több városban folyó, úgynevezett Reducing Burglary Initiative bűnmegelőzési programba. Ez a projekt olyan környéken valósult meg, ahol nagyon sokféle etnikum élt együtt, rossz szociális körülmények között, emellett rendkívül magas volt a betöréses lopás aránya is.

Tevékenységek

A soknyelvű lakosságra tekintettel négy különböző nyelven készült figyelemfelhívó kampány a bűnmegelőzésről. A betörések után három napon belül a lakásokat különböző biztonsági berendezésekkel látták el. A közösséget igyekeztek mind jobban bevonni a szomszédságfigyelési hálózatba. Ezek mellett önkéntes drogprevenációs programot indítottak a környékbelieknek. A közösségi bűnmegelőzés eszközeire építve, a közösség erősítésével igyekeztek javítani a környéken élők biztonságérzetén.

---

9 A Reducing Burglary Initiative Projectről bővebben: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100413151441/http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/burglary/burglary60.htm>; KODZ – PEASE, 2003; A Rochdale-ben megvalósuló projekt összegzése: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100413151441/http://crimereduction.homeoffice.gov.uk/rochdale.pdf> (Letöltve: 2014. október 30.)

Bevont szereplők

A rendőrség szorosan együttműködött a helyi önkormányzattal, az áldozatsegítő szolgálattal, a különböző közös képviselőkkel, továbbá az önkormányzat és a rendőrség által közösen foglalkoztatott úgynevezett bűnmegelőzési tanácsadóval (*community safety officer*). Az áldozatsegítő szolgálat önkéntesei a sértettek felkeresésében segítettek.

Eredmények

a betöréssel kapcsolatos lopások száma harminchét százalékkal csökkent, összehasonlítva a többi városrészrel hét új, különböző szomszédságfigyelő (Home Watch) elképzelés jött létre. Noha ez a bűnmegelőzési projekt egy multikulturális közegben valósult meg, sikerült bevonni a helyi közösséget, ennek a kezdeményezésnek az egyik legnagyobb eredménye a lakóközösség erősítése volt, és hogy a szomszédok megismerték egymást.

A programokból leszűrhető következtetések¹⁰

A rendőrség szerepe – a rendőrök a betöréssel kapcsolatos lopást megelőző (és minden más) programokban megkerülhetetlenek. A rendőrök speciális képzést kaptak, ezeken megismerkedhettek a betöréssel kapcsolatos lopás jellemzőivel, sajátosságaival, továbbá fejlesztették a kommunikációs készségeiket, különösen az áldozatokkal történő beszélgetéseik tekintetében. A rendőrség készítsen a sértetteknek szóló különböző támogató, segítő füzeteket, szórólapokat. A rendőrök szaktudása szükséges ahhoz is, hogy javaslatokat tegyen a sértett ingatlanja gyenge pontjainak megerősítésére. Az ismételt áldozattá válás megelőzése, valamint a rendőrség pozitív megítélése érdekében különösen fontos, hogy a betöréssel kapcsolatos lopások sértettjeivel a rendőrök megfelelően, szakszerűen beszéljenek.

¹⁰ <http://www.justice.govt.nz/publications/global-publications/r/research-on-the-effectiveness-of-police-practice-in-reducing-residential-burglary/documents/report-10-overview> (Letöltve: 2014. október 28.)

Megfelelő elemzői munka – ez is a rendőrség feladata, de külön ki kell emelni. A rendőrök korábban említett feladatai mellett rendkívül fontos az is, hogy számukra megfelelő, adekvát adatok álljanak rendelkezésre az egyes cselekményekről, hogy a specialitásokat, a jellegzetességeket az adatok elemzéséből körvonalazhassák utcaszinten, ingatlantípusra lebontva is.

Partnerség – a rendőrség mellett számos intézménynek, önkormányzatoknak, aldozatsegítő szolgálatoknak, civil szervezeteknek, a helyi közösségeknek van helyük és szerepük a betöréses lopás megelőzésében.

A nyilvánosság – a megfelelő tájékoztatás, a különböző (általános) figyelemfelhívó kampányok sokat segíthetnek a lakosságnak a saját tudatosságuk, óvatosságuk növelésében. A helyi, a szomszédságban, a környéken történő betörésekről is érdemes tájékoztatni a lakosságot, ez azonban sokkal sajátosabb kommunikációs tevékenységet kíván.

A bűnözés áthelyeződése – ez érdekes elméleti kérdéseket is felvető megállapítás. *Sorensen* kötetében a különböző programok sikerességének elemzésekor a betöréses lopások időbeni és térbeni áthelyeződését is vizsgálta. Ez a valóban hatékony programok esetében nem történt meg, azaz a megelőző programok során valóban sikerült a betörések számát úgy csökkenteni, hogy máshol nem jelentek meg. Ennek szem előtt tartására minden bűnmegelőzési program tervezésekor és megvalósításakor szükség van.

A program intenzitása – azaz annak időbeni hossza, a megvalósítás időszaka, illetve az abban foglalt tevékenységek sokszínűsége szintén fontos volt, a viszonylag rövid ideig tartó kísérleti időszakok kevésbé mutatkoztak eredményesnek. Azaz a betöréses lopások megelőzését célzó programokat érdemes minimum tizenkét hónap hosszúságúra tervezni.

Zárógondolatok

Az előbbiekben csupán néhány nemzetközi jó gyakorlatot mutattunk be. A betöréssel kapcsolatos bűncselekményével kapcsolatban az angol nyelvű szakirodalom rendkívül gazdag, számos helyszínen, különböző lakossági összetételű és gazdasági teljesítőképességű környékeken eltérő módszerekkel próbálták megfékezni ezt a deliktumot. Azok voltak hatékonyak és kimutatható eredménnyel járók, amelyekben a rendőrség volt az az alap, amelyre lehetett építeni.

A legtöbb, valóban eredményesnek mondható program a megfelelő adatok beszerzése utáni értékelő-elemző munkára épülő, több szereplőt bevonó, de leginkább az áldozatokra fókuszáló volt. Vagyis rendkívül fontos volt a helyi specialitások, a lakókörnyezet, a lakóközösség megismerése, akár csak az elkövetői szokásoké. Minden város, illetve városrész sajátos jellemzőkkel bír (a lakosság összetétele, gazdasági aktivitása, az ott megjelenő funkciók - lakó, szolgáltató, kereskedelmi - stb. alapján), ezért minden (betöréssel kapcsolatos) megelőzési programnak ezeket számba véve és ezekre reflektálva kell elkészülnie.

A rendőrség megítélésében kiemelt szerepet kapott az áldozatok tájékoztatása, a személyre szabott bűnmegelőzési tanácsok nyújtása, a jellemzően rendőröktől érkező útmutatások az ismételt áldozattá válás megakadályozására. Mindenképpen megfontolandónak tartjuk egy tájékoztató, bűnmegelőzési csomag elkészítését a betöréssel kapcsolatos sértettjeinek.

Ajánlott honlapok

<http://www.justice.govt.nz>

<https://www.crimesolutions.gov>

<http://www.crimeprevention.gov.au>

<http://www.popcenter.org>

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100413151441/http://crimereduction.homeoffice.gov.uk/rochdale.pdf>

Esetismertetések

A következő esetismertetések célja, hogy néhány példán keresztül bemutassuk a betörőtípusok főbb jellegzetességeit, amelyek rávilágíthatnak a tipológiák hasznosságára, egyúttal megjelenítik ezek hiányosságait is. Az esetek bemutatásánál igyekeztünk olyanokat kiválasztani, akik tapasztalataink szerint jól általánosítható bűnelkövetői pályát jelenítenek meg. Az esetek ismertetésekor a neveket megváltoztattuk, és ha a beszámolóba olyan sajátosság került, amely alapján a személy azonosítható lenne, azt átírtuk vagy kihagytuk.

Kornél

Kornél az interjú felvételekor negyvenkét éves volt, eseménydús karrierjét nem a végzett szakmájának megfelelő munkával töltötte. Bár a családjában nem volt bűncselekmények elkövetésére példa, élete folyamán körülbelül összesen száz alkalommal követett el betörést, amelynek közel feléért kapta azt a harmincöt bírósági ítéletet, amelynek következtében már húsz évet töltött börtönben. Az első betörését tizenöt évesen követte el, de az első ítéletét – egyévi fogházbüntetést – „csak” tizenhét éves korában kapta lopásért, jelenlegi börtönbüntetését is betöréses lopás miatt tölti, immár hatodik éve.

A betörései elkövetésének módjával kapcsolatban kiemeli, hogy mindig csak a legszükségesebb időt tölti a helyszíneken, ez átlagosan nem több, mint öt perc, valamint azt, hogy a lehető „legtisztábban kell dolgozni”, nem szabad szétdobálni semmit. Családi házba sosem tört be, elsősorban az élelmiszerboltokat, butikokat, presszókat preferálja, a dohányárut tartó helyszínek voltak a „kedvencei”. Ezek a helyek a készpénz alapvetően nem jellemző, mert azt nem szokták a

---

* Szerzők: Eisinger Andrea – Gauland Edina – Magi Anna

boltban hagyni, de az elektronikai felszerelésekkel, ruhákkal, cipőkkel, alkoholos italokkal, és tisztasági szerekkel is szívesen foglalkozik. Helyszínválasztása sok mindentől függ, egy élelmiszerbolt esetében azt tartja a legfontosabbnak, hogy annak milyen a környezete, „*hogyan hol fekszik*”, akár egy városban, akár egy faluban van a célpont. Falu esetében az annak közepén lévő preferálja, ami a legvédelettebb területen van. A kevésbé védett területeken, a település külső részein, tapasztalata szerint több a polgárőr, és a járőrözés is gyakoribb, mint „*akár egy polgármesteri hivatal központja körül*”.

Elsősorban egyedül dolgozott, de igyekezett abban az esetben is felmérni a te-repet, ha bűntársakkal együtt követte el a betörést. Általában a bűncselekmény elkövetése előtti nap bejárta a környéket, felderítette a lehetséges menekülő út-vonalakat, kiválasztotta a számára legbiztonságosabb behatolási pontot. Saját magát „utazó bűnözőként” is aposztrofálta, elsősorban vonattal közlekedve ran-dom módon leszállt egy faluban. Az ilyen típusú munkák során több kockázati tényező is adódik, nem ismeri a helyet, tulajdonképpen semmit azon a környéken, de ugyanilyen mértékű pozitívumként tartja számon, hogy őt sem ismeri senki. Ebben az esetben nem nyílik alkalma a környezet alapos felderítésére.

Ha a kiválasztott helyszín körül családi házak vannak, akkor alaposan megfigyeli, hogy azok ablakából milyen rálátás nyílik a célpontra, és ezek alapján választ a behatolási módszerek közül. Utóbbi befolyásolja az épület szerkezete is, ha az ajtó nehezen megközelíthető, akkor gond nélkül választja az ablakon történő be-hatolást, de annak a lehetősége sem téríti el, hogy esetleg kiemelje az ablakot, il-letve tető- vagy falbontás útján jusson be a kereskedelmi egységekbe, ezekben az esetekben viszont hangsúlyozza, hogy az épület hátsó része irányából kell köze-líteni. A vasalt ajtókat-ablakokat előnynek tekintette a saját szempontjából, mert azok környéke kevésbé védett, hamis biztonságérzetet nyújt. Tapasztalata szerint nincsen olyan zár, amelynek a kinyitása gondot okozna egy hozzáértőnek, tehát neki sem jelent alapvető problémát. Arra a kérdésre, hogy mégis melyek azok, amelyeket a legtöbbször tart kinyitni, a maszek, kovácsolt zárat említette.

Tapasztalata szerint azokba a kereskedelmi egységekbe a legkönnyebb hivatlanul bejutni, amelyek riasztóval és kamerával is fel vannak szerelve, az előbbi hatásta-lanítása nem több mint kétperces munka. Többféle módszert is említ, véleménye

szerint – és ezt a módszert több másik résztvevő is megerősítette – a legkönnyebben úgy lehet ezt megtenni, hogy kb. két-három centiméteres lyukat kell fúrni a szerkezetbe, és a lyukba purhabot fújni. Szintén hatásosnak találta azt a megoldást, hogy egy kisebb injekciós tűvel „*egy kis vizet be kell fecskendezni a rácson lévő cuccba*”, így esetleg ha a szerkezet beriaszt is, az másodpercekben mérhető. Ha pedig más megoldás nincs, akkor egy kalapáccsal egyszerűen egy ütéssel leveri, így az egy hangot sem ad ki. Elmondása szerint a 2000-es évek eleje óta mind-egyik kiszemelt helyszínen volt riasztó, ezért meg kellett tanulnia alkalmazkodni hozzájuk, ami tulajdonképpen egy folyamatos fejlődés és tanulás, mert egyre komolyabbak a szerkezetek, egyre nehezebben elérhető helyekre teszik ki. Úgy véli, a betörőnek kialakul egy érzéke, „*szemfülessége*” annak egy pillantással történő felmérésére, hogy milyen biztonsági berendezésekkel van egy épület felszerelve. Példaként említi, hogy sokszor a riasztó egyes egységei a szomszédos épületekre vannak felszerelve, és a sikeres végrehajtás érdekében ezeket is ki kell tudniuk szűrni. A rendőrséghez, vagy más őrző szolgálathoz bekapcsolt riasztók esetén két fontos szempontot említ. Az egyik, hogy mennyi idő alatt tud bejutni, a másik pedig, hogy az adott szolgálat mennyi idő alatt ér ki. Ez utóbbi leméréséhez „*ka-muriasztást*” szokott csinálni az egyik este, és ennek tudatában megy be később. De alapvetően egy ilyen helyzet nem tántorítja el a szándékától; tapasztalata szerint minimum húsz perc, de olyan esete is volt, amikor egy óra is eltelt a riasztás után a rendőrség kiérkezéséig. Ez leginkább az előre eltervezett, vagy ismerős környéken végrehajtott esetekben kivitelezhető, ahol ismerik az úgynevezett „*bűnözői utakat*”, azaz olyan menekülő útvonalakat, amelyekről a rendőrségnek vagy más bűnüldöző szerveknek nincs tudomásuk.

Több olyan esete is volt, amikor a tulajdonos a bűncselekmény elkövetése közben betoppant, vagy már eleve a helyiségben tartózkodik. Fontosnak tartja, hogy az ilyen helyzetekben a betörő úgy alakítsa a helyzetet, hogy ne legyen belőle rablás, ha ez nem megoldható, akkor el kell menni. Ehhez kapcsolódik az az esete is – amelyért jelenlegi szabadságvesztését tölti –, hogy a helyiség tulajdonosa, egy huszonöt év körüli nő az egyik szomszéd épületben lakott, és véletlenül pont abban az időben – hajnali két óra környékén – akart beugrani valami miatt a boltjába, miközben ő bent volt. Mivel ő azon bűnözők közé tartozik, aki nem üt meg soha senkit, és nem is szeretne, így ebből az esetből sem lett rablás, a tulajdonos – látva a zsákot a kezében – közölte, hogy akkor hívja a rendőrséget, ő

meg azt válaszolta, hogy „*Rendben, akkor én meg megyek. Ő elment jobbra, én meg elmentem balra, ennyi.*” Neki az a fontos, hogy a családjának megteremtse azokat a minimális feltételeket, amelyekkel elboldogulnak, de bántani nem akar senkit. Ezt a bűncselekményét egyébként egyedül követte el, ő szemelte ki a helyszínt, ismerte is, hiszen a lakóhelyéhez közeli nagyvárosban volt egy olyan kereskedelmi egység szomszédságában, ahova egyszer már betört, ezért nem tervezgette sokáig. Azzal a tényezővel azonban nem számolt, hogy a tulajdonos ilyen közel lakhat, illetve pont ugyanabban az időpontban fog megjelenni, amikor éppen ott van, ezért mind a ketten nagyon meglepődtek.

Két olyan szempontot hoz fel, amely esetleg eltéríti a szándékától: ha a helyiségben éppen emberek vannak, illetve ha nagyon kevés a menekülési útvonál. Óvatosságra inti, ha van kutya az épület környékén – de a tapasztalatai szerint önmagában a harapós kutya felirat még nem jelent semmit –, illetve ha a helyiség előtt parkol egy autó, mert utóbbi esetben fennáll annak a lehetősége, hogy éppen bent vannak a tulajdonosok. Ha talál arra utaló jelet, hogy a helyiség biztonsági védelemmel ellátott, akkor annak a valóságtartalmát előzetesen megvizsgálja, riasztók esetében pedig az említett szempontok alapján teszi meg a szükséges lépéseket. Ha a célpont külső környezete jól megvilágított, az számára egyszerre pozitívum és negatívum. A helyszín megközelítése idején hátrány, mert megláthatják, de amikor már bent van, akkor ennek a körülménynek a segítségével ő jól láthatja, mi történik odakint, de őt bent már nehezebben látják meg. Az, ha az épületben valahol ég egy lámpa, önmagában nem számít befolyásoló tényezőnek. A szomszédos épületek közelsége csak abban az esetben okozhat gondot, ha olyan módszereket kell alkalmaznia, ami zajjal jár, de egyébként nem meghatározó szempont számára. Abban az esetben, amikor egyértelmű, hogy a szomszédok otthon vannak, már sokkal előnyösebb a helyzet, kifejezetten pozitívumként említi, hiszen akkor követni tudja a mozgásukat. Szintén nem egyértelmű jel számára, ha a postaládát láthatóan régen ürítették, mert attól még egy idős ember, vagy egy kutya lehet az ingatlanban. A különböző biztonságtechnikai elemek, mint a kültéri kamerák, a mozgásérzékelő lámpák, illetve az ajtókon és ablakokon található fémrácsok semmilyen módon nem befolyásolják, ha abból a szempontból közelítünk, hogy ezek jelenléte mennyire tántorítaná el betörési szándékától.

Úgy gondolja, számos olyan körülmény létezik, amely megkönnyíti az ő és társai „munkáját”. Az ingatlan körüli átláthatatlan kerítés, a földszinti elhelyezkedés és a rejtett pontokon lévő nyílászárók, amelyeken könnyű a behatolás, mind ilyen tényező. Kedveli azokat a helyzeteket is, amikor a környéken található egy rendőrőrs, vagy valamilyen biztonsági szolgáltató, mert az embereknek hamis biztonságérzetet nyújt, valamint ha forgalmas, frekventált környéken található a célpont, hiszen még a gyalogosok sem kérdezik meg tőle, hogy mit is csinál tulajdonképpen.

Lebukás szempontjából maga a helyszín is meghatározó lehet, fontosnak tartja már előzetesen felkészülni arra, hogy ne hagyjon maga után azonosításra alkalmas nyomot. Szintén kiemeli, hogy gondosan elő kell készíteni a megszerzett dolgok további útját, ebben nagy segítség lehet egy megbízható „kajfer” (orgazda). A bűncselekmények elkövetésének okaként elég határozott álláspontot képvisel: *„Az életben, kint, a civil életben az olyan embereket, mint én is, aki ennyiszert volt büntetve, az tényleg annyira ki van rekesztve a társadalomból, hogy az szinte nagyon-nagyon lehetetlen, lehet, hogy nincs is olyan, aki olyan helyre el tudna állni dolgozni, mondjuk az én szakmámban. Na, most, mivel nem tudtam elhelyezkedni soha olyan munkahelyre, ezért nem is jött be nekem, nem pásszolt nekem az a munka, amit egy alkalmi munkával, mondjuk 3-4 ezer forintot kereshettem. Így maradt ez az egy szempont, akkor bolti betörésekből megpróbálom fenntartani magamat, amíg össze nem szedem (magam).”*

Elmondása szerint, amikor elegendő pénzt tudott megtakarítani, akkor saját, illegális vállalkozásokba kezdett, és abból tartotta el a családját és magát. Tekintve Kornél életkorát, valamint azt a húsz évet, amelyet eddigi élete folyamán büntetés-végrehajtási intézetekben töltött, ezek a próbálkozások nem bizonyultak tartósnak.

Tudatmódosító szerek használata nem jellemző rá, az alkohol mellett az illegális szerek közül egyedül a marihuánás cigarettát próbálta ki, de rendszeres használójává egyiknek sem vált soha, azt pedig különösen fontosnak tartja, hogy ezek hatása alatt nem szabad bűncselekményeket elkövetni, mert nagyon megnöveli a hibázás, és ebből kifolyólag a lebukás kockázatát.

„Legsikeresebb akcióját” a lakóhelyétől több száz kilométerre követte el. A legnagyobb siker az a legmagasabb összeg volt, amelyet egy bűncselekmény nyomán megszerzett. Egy fővárosi vendéglátó-ipari egységben (játékkerem) összeismerkedett a pultossal, és a hely zárásának időpontjáig közösen whiskyztek a nap folyamán, majd együtt indultak el. Ennek megfelelően még abban az időpontban is ott volt, amikor a zárás előtt standoltak, így volt némi elképzelése arról, hogy mennyi pénzt hagytak a kasszában. Az este folyamán, miután elváltak az útjaik, ő gyalogosan visszament egyedül, és közel kétmillió forint készpénzt hozott el. Ez sem egy előre eltervezett bűncselekmény volt, akkor döntötte el, hogy visszajön, amikor meglátta, mennyi pénzt hagynak a kasszában.

Amikor azt kérdeztük tőle, hogy van-e még olyan dolog a betörésekkel kapcsolatban, amit fontosnak tart és nem beszéltünk róla, két szempontot emelt ki. Ezek közül az egyik a megszerzett tárgyak továbbadásának módja, valamint az, hogyan távozik az ember a helyszínről. Mindig odafigyelt arra, hogy a helyszín megközelítésekor ápolt, jól öltözött képet mutasson, általában öltönyben ment oda, és táskában vitte a váltóruhát, amely az elkövetéshez kellett. Utóbbit a betörés után eltüntette. Megjegyezte továbbá, hogy a betörő szempontjából hasznos tud lenni az is, ha nem ugyanazzal az autóval távoznak, amellyel jöttek.

Kornél az interjú alatt elmondása szerint jól érezte magát, s bár ezt nonverbálisan nem erősítette meg, nem is cáfolta rá erőteljesen. Nagyon koncentrált és érdeklődő volt, minden apró releváns részletet felfedezett, válaszai őszintének és konzisztensnek tűntek, mindemellett végig halkán, érzelemmentesen, egy mosoly nélkül töltötte az interjú kicsit több mint egy óráját. A latens osztályozási elemzés a *sikeres* és a *jól szervezett* kategóriába sorolta be.

János

János huszonnyolc éves, az első börtönbüntetését tölti. Legmagasabb iskolai végzettsége nyolc általános. Családjával falun él, kertés házban. Korábban volt már elítélve kábítószerrel való visszaélés és különböző szabálysértések (például garázdaság) miatt, most vagyon elleni bűncselekmény miatt kapott letöltendő szabadságvesztést. Elmondása szerint tizenkét évesen követte el az első lopást, és ugyanabban az életkorban kezdett el kábítószerrel foglalkozni. Bekerült egy idősebb társaságba,

amelyben drogoztak, velük próbálta ki először, és *„kezdő voltam, megcsináltam, elszédültem, megtetszett, utána már minden nap kellett”*. Tizennégy éves korától napi szinten fogyaszt alkoholt, kábítószereket, és különböző gyógyszereket. Többször került már detoxikálóa, pszichiátriára, beutalták elvonóra, de két hétnél tovább nem tudott józan maradni. A gyógyszeres kezelés is hatástalan volt, mert az egy hónapra felírt mennyiséget egy nap alatt beszedte. Jó családból származik, senki nem volt büntetve, szülei tehetősek, de nem adtak neki pénzt, mert tudták, hogy úgylis drogra költené. Úgy érezte, meg kell mutatnia nekik, hogy képes ő is pénzt csinálni, de *„hát miből csinállok pénzt, a butaságból”*.

A kérdésre, hogy miért követte el a bűncselekményeket, nem tudott pontos választ adni, *„így jönnek belülről ezek a gondolatok, és megcsinálom, ezt nem bírom elmagyarázni. Általában akkor jöttek ezek az érzések rám, amikor elköltöttem az utolsó pénzem anyagra, és elfogyott az anyagom, és nem volt pénzem. Mikor elfogyott az anyag, akkor elkezdtem inni, mert az olcsóbb, és az alkoholtól jöttek ezek a gondolatok, hogy bemegyek én abba a házba, elhozok onnan egy mázsa rozst, és akkor abból már megvan 1 gramm valami drogom, csak hogy legyen valami a szervezetemben. Akkor jöttek rám ezek a lopási ösztönök.”* Józanul nem követett el lopást, vagy betörést, *„minden bűncselekményemet beállva követtem el, józan állapotban egyik helyre sem mentem be. Vagy kábítószer alatt voltam, vagy gyógyszer, vagy alkohol. Tisztán mindig elgondolkodtam, hogy ezt most nem kéne, de aztán ittam egy kicsit, bevettem néhány szem gyógyszert, és akkor már mentem is. Ez az én betegségem, az alkoholtól más személyiség leszek, más ember vagyok.”*

Jelenlegi bűncselekményét szintén gyógyszer és alkohol hatása alatt követte el. Önkívületi állapotban átmászott a szomszéd telkére, ahonnan kolbászt, szalonnát és tyúkokat lopott, majd ezeket még aznap délután megpróbálta értékesíteni a faluban. Néhány órán belül kihívták a rendőröket, és letartóztatták.

Ezen kívül folyamatban van ellene egy eljárás, lopási kísérlet miatt. Ennél az esetben – szintén erősen illuminált állapotban – bement egy nem lakott épület telkére, és az udvaron összehordott különböző fémekeket, amelyeket végül nem hozott el. Mivel közben hangoskodott, kiabált így a szomszédok egyből észrevették, könnyen azonosították, és feljelentették.

Az interjú idején motivált, együttműködő, őszintén mesélt magáról, és az elkövetett bűncselekményeiről. Viselkedése konvencionális volt, válaszai adekvátak, és konzisztensek. A bűncselekményekre vonatkozó általános kérdésekre adott válaszai megfeleltek a ténylegesen elkövetett bűncselekmény jellemzőinek. Bűncselekményeit nem tervezi meg, mindig alkalom szüli, nem mérlegeli sem azt, hogy mekkora haszonra tehet szert, sem azt, hogy mekkora a lebukás veszélye. Ahogy ő fogalmaz, *„oda sem figyelek, nem tudom akkor felmérni a helyzetemet, hanem már akkor mérem fel, amikor már megcsináltam a bűncselekményt, és kitisztulok. Utána jövök rá, hogy Úristen, már megint mit csináltam.”* Haszna gyakorlatilag nem is származik az elkövetett bűncselekményekből. Elmondása szerint az ilyen módosult tudatállapotokban *„ha nem hoztam el semmit, akkor is bementem, mert már maga a tudat, hogy bent vagyok, megnyugtatót”*. A latens osztályozási elemzés a kezdő és a besurranó kategóriába sorolta be.

Tamás

Tamás ápolt külsejű, jó megjelenésű, kiemelkedően jó verbális készségekkel megáldott fiatal felnőtt. Legmagasabb iskolai végzettsége nyolc általános. Az interjú felvételekor már többször ítélték el vagyon elleni bűncselekmények, konkrétan betörések miatt, eddig összesen körülbelül nyolc évet töltött büntetés-végrehajtási intézetekben. Élete első betörését kamaszként követte el, első ítéletét pedig tizennyolc éves korában kapta, azóta számos alkalommal tört be különböző helyszínekre. Családjában nem ő az egyetlen, akit szabadságvesztésre ítélték betörés miatt, valamint alkoholproblémák is jelentkeztek a szülők körében, így egy idő után nevelőotthonban nevelkedett. Betörései okaként a priuszt említette, amely miatt hosszú távon nem tud olyan munkát vállalni, amelyért megfelelően megfizetnék. Többször sikerült elhelyezkednie, de miután kiderült a büntetett előélete, minden alkalommal elvesztette az állását.

A helyszín kiválasztásánál leginkább arra figyelt, hogy mekkora és milyen jellegű mozgás van az adott környéken, milyen típusú a tulaj (*„akinek van pénze, tehetős, jól öltözött, jól szituált”*). A bűncselekmények előtt többször személyesen kereste fel a kiválasztott helyszínt, és a terepszemlék folyamán felderítette, hogyan lehet bejutni, milyen módokon lehet kijönni. Főként a kertesi családi házakat preferálta, és azt az alkalmat kereste, amikor be tud jutni a házba úgy, hogy a tulajdonos –

lehetőleg egyedül – tartózkodik otthon. Ezt általában valamilyen megtévesztéssel tette, illetve ha alkalom nyílt rá, akkor kedvelte a besurranás módszerét akár a bejárati ajtón, akár egy nyitva talált alagsori bejárón vagy garázsajtón keresztül („ezeknél az újépítésű házaknál már ezer bejárat van”). A különböző zárszerkezetek és riasztók nem jelentettek számára különösebb szempontot, hiszen általában nincsenek bezárva/bekapcsolva, ha otthon van valaki („az olyan ember, aki nem volt soha megsértve, megbántva, az kevésbé figyel oda”). Megtévesztéssel inkább az idősebb tulajdonosoknál próbálkozott, illetve számításba vette, hogy mennyire erős fizikumú a tulaj, „mert az tud okozni meglepetést... és ha dulakodásra kerül a sor, az mindjárt nem két év lesz, mert rablássá válik”. Módszerei között egyrészt szerepelt a „lecsengetés”, amikor azt figyelte, hogy nyitva felejt-e a tulaj az ajtót, amikor olyan helyre megy (például a hátsó udvarba), ahonnan nem fog rálátni az ajtóra, és alkalom nyílik a besurranásra. Másrészt alkalmazta a telefonos leinformálást is, például a tulaj által feladott hirdetés kapcsán felhívta őt, és megbeszélte egy találkozózt, kiderítette, hogy melyik az az időszaka, amikor biztos nem lesz otthon. Ha nem tartózkodott senki az ingatlanban, akkor a riasztóval felszerelt helyek esetében a menekülési lehetőségek száma és jellege volt a döntő számára, „ugye előtte felmérjük, hogy hol, merre van menekülési útvonal, merre megyünk, hol lyukadunk ki, és van, amikor bevállalja az ember, de nem minden esetben”. Ha a tulajdonos a tett elkövetése közben ért haza, akkor megpróbált meghúzódni/elrejtőzni valahol az ingatlanon belül, és kívárni – akár órákon keresztül – azt a pillanatot, amikor észrevétlenül kiosonhat. Jobban kedvelte azokat a környékeket, ahol fokozottabb az utcai forgalom, és sok ember mászkál, mert ott könnyebb elvegyülni, kevésbé figyelnek fel egy ismeretlen arcra.

A lebukás legáltalánosabb okai között a tette társak mellett a betörő saját környezetét, ismerőseit említette („tudják, hogy miből él, mit dolgozik, ismerik... az hogy hónap végén tízezressel menni boltba, az nem egy életbiztosítás”), valamint azt, ha megtartja a beazonosítható dolgokat. Bűnözői karrierje során kezdetben még dolgozott társakkal, de egy idő után az említett okok miatt már inkább egyedül követte el a bűncselekményeket. Kezdetben sok minden érdekelte az elhozható értékek közül (például műszaki cikkek), de ezek hátránya miatt („könnyen hozzám vezethetnek a szálak”) inkább kizárólag a készpénzre és az ékszerekre specializálódott.

Tamás az interjú idején nagyon együttműködő volt, és nyíltan mesélt elkövetett tetteiről. A kérdésekre jó hangulatban, teljes mértékben konzisztensen és nagy valószínűséggel őszintén válaszolt. A latens osztályozási elemzés a *késői kezdetű* és a *jól szervezett* kategóriába sorolta be.

Árpád

Árpád a húszas évei végén jár, magas, vékony testalkatú férfi. Külleme alapján idősebbnek látszik, arca megviselt, szomorkás, enyhén lehangolt. Az interjú során halkán beszélt, eleinte megilletődöttnek tűnt, de végig együttműködő volt. Válaszai konzisztensnek, őszintének tünnek, az általa elkövetett bűncselekményekről nyíltan beszélt. Családjában senki nem volt büntetve, egy kis faluban élt. Jelenleg az első börtönbüntetését tölti. Elmondása alapján élete folyamán eddig három betörést követett el, és ebből kétszer az volt a motivációja, hogy a munkáltató nem fizette ki, és csak olyan dolgokat hozott el a helyszínről, amik jogosan megillették volna. Véleménye szerint a betörés nem zár- vagy riasztófüggő, hanem *„ha az ember valamit el akar követni, azt úgyis elköveti, hiába van ez vagy az, azt úgyis meg tudja csinálni”*.

Az első betörés elkövetése után felfüggesztett börtönbüntetést kapott. Elmondása szerint akkoriban egy kocsmárosnak dolgozott, aki nem fizette ki, és mikor ráunt a várakozásra, betört a kocsmába (a lakatot kinyitotta, és a kisablakon bemászott). Kivette a pénztárgépből azt az összeget, ami járt neki, illetve akkor már bosszúból eltett néhány doboz cigit, és egy-két tábla csokit, majd mindent visszazárt és távozott.

Második alkalommal egy faluvégi romos vályogházba tört be, amelynek az idős tulajdonosa hónapokkal korábban elhunyt. A ház elhagyatottan állt, az ötlet spontán jött, a tévét, és néhány bútort vitt magával, amelyek az ő háztatásából hiányoztak. A betörésre nem is derült fény, mivel a ház két hét múlva egy vihar után összedőlt.

A jelenlegi esetnél egy vállalkozónál dolgoztak, aki már három hónapja nem fizette ki a bérüket. Úgy emlékezik vissza a történetekre, hogy *„nem fizetett ki, és hát így muszáj voltam... kellett a pénz, jött a tél, a karácsony”*. Elkeseredett volt, és tehe-

tetlen, nem tudtak jogi segítséget igénybe venni, mert szerinte a munkáltató nem is jelentette be őket. A bűncselekmény elkövetésekor nem is nagyon gondolta át, hogy mit csinál, nála volt a telephely kulcsa, így hét végén, mikor senki nem tartózkodott ott, bement, összeszedte a munkagépeket, és távozott. A gépekre nem voltak vevői, ezért minden sértetlenül visszakerült a tulajdonoshoz.

Árpád nem gyakorlott, sikeres bűnelkövető, betöréseinél nem az anyagi haszon-szerzés volt a fő motiváció, hanem az elkeseredettség és a bosszú. A latens osztá-lyozási elemzés a *kezdő* és a *besurranó* kategóriába sorolta be.

Tibor

Tibor a negyvenes éveiben járó, szakiskolát végzett, átlagos megjelenésű férfi. Az interjún a válaszai őszintének tűntek, a kérdésekre jól érthetően és nyitottan válaszolt. Eddigi életének majdnem a felét börtönben töltötte. Bűnözői karrierje során kifejezetten betörésekre specializálódott: „*se csalás, se rablás, mert az ilyenektől félek*”. Először tizennyolc éves korában ítélték el garázdaság miatt „*diszkó-ból hazafelé jövet letördeltük a kocsi tükreit*”. Elmondása szerint mintegy nyolcvan betörést követett el, mindegyikre fény derült és ítélet lett belőle: „*volt, amelyikért megfogtak, volt, amelyikért meg feldobott a társam... ezért is ültem ilyen sokat, mert nem volt egyetlen egy sem, amit megúsztam volna*”. Családjában nincs más, akit elítéltek volna betörésért vagy más vagyon elleni bűncselekményért. Fiatal felnőttként évekig dolgozott, munkahelyének elvesztése után kezdett el betörni: „*a létszámleépítés, szanálás... megszűnt az összes munkalehetőség, én azóta csinálom ezt*”. Az első ítélete után erkölcsi bizonyítvány hiányában továbbra sem tudott munkába állni, a börtönből kikerülve nem talált más utat megélhetésének előte-remtésére. Bevallása szerint életében soha nem próbált ki illegális pszichoaktív szereket, és alkoholt is csak mértékkel fogyaszt.

Változó volt, hogy a bűncselekményeit egyedül vagy társakkal követte el. A hely-színek kiválasztásánál leginkább a menekülő utak feltérképezésére figyel egyrészt az ingatlanon belül („*hány helyiségből áll, hol lehet menekülési utat csinálni, miután bemegyek, ott is két menekülési utat csinállok általában*”), másrészt a hazaúton („*há-zak között megyek, hogy ne a nyílt utcán rögtön, mert ha jön egy rendőr kocsi, az rögtön leállít*”). A menekülő utak mellett megnézi, hogy van-e riasztó és/vagy ka-

mera. A kültéri, főként utcai kamerával felszerelt területeket inkább nem választja, mert „*az általában be van kötve a rendőrségre és azt a rendőrség figyeli*”. Kerüli az olyan helyszíneket, ahol éppen tartózkodik valaki, mert „*Megfogja a karom, kirántom magam és már ott van a rablás, és a rablástól nagyon félek. A lopásért kap 3 évet az ember, a rablásért meg 8 évet, azért nem mindegy.*”

A különböző jellemzőkkel bíró ingatlanok között nincs kiemelt preferenciája, „*nem szoktam válogatni, mivelhogy megélhetés szempontjából mindegy, hogy bolt vagy magánlakás*”. Betöréseire általában néhány órával korábban kezd készülni, terepszemlét tart, felméri a biztonsági berendezéseket, a bejutási és menekülési lehetőségeket. Általában a kisebb nyitott ablakokon, a bukóablakok kiakasztásával jut be a helyszínre, „*lábbal előre becsusszanva*”. A különböző zárat nem tartja eltérítő tényezőnek, mert „*amit ember talált fel, azt ember nyitja ki*”, bár a keresztpántos zárok nehezebben megoldható feladatot jelentenek számára. A zárhoz hasonlóan a riasztókat sem tartja kiemelkedő szempontnak a helyszínválasztásban, mert „*most már sajnos mindenhol van riasztó*”. A riasztó egységének leszakítása után általában „*elföldeli*”, hogy ne lehessen hallani, ha erre nincs módja, akkor pajszerral rongálja meg. A magánlakások esetében – a készpénz és ékszer mellett – főként műkincsekre specializálódott, az elektronikai eszközöket inkább hanyagolja, mert véleménye szerint azokkal jelentősen nőhet a lebukás veszélye.

Tibor a kevésbé sikeres betörők közé tartozik, akinek a bűncselekményeit főként az anyagi haszonszerzés (megélhetési gondok és pénztelenség) motiválja, valamint olyan külső tényezők, mint az erkölcsi bizonyítvány hiánya. A latens osztályozási elemzés a *késői kezdetű* és a *jól szervezett* kategóriába sorolta be.

A kutatásban alkalmazott tesztbattéria

Az Országos Kriminológiai Intézet tudományos felmérést készít a betörések főbb jellemzőiről. A következőkben betöréssel kapcsolatos kérdéseket szeretnék feltenni önnek. Kérem, próbáljon meg őszintén válaszolni! A válaszait névtelenül dolgozzuk fel, és semmilyen formában nem használhatók fel ön ellen. Ha valamelyik kérdésre nem szeretne válaszolni, azt nyugodtan jelezze. A felvétel kb. hatvan percet vesz igénybe. Van-e bármilyen kérdése mindezzel kapcsolatban?

1. *Először néhány személyes adatra, illetve a bűncselekményével kapcsolatos körülményekre szeretnék rákérdezni.*

1. **Életkora:** ..... év

2. **Legmagasabb iskolai végzettsége:**

1. kevesebb mint nyolc általános	4. szakközépiskolai érettségi
2. nyolc általános	5. gimnáziumi érettségi
3. szakmunkásképző, szakiskola	6. főiskolai vagy egyetemi diploma

3. **Milyen környezetben élt a fogva tartás előtt?** (település és épülettípus szerint például falusi ház, tanya, kisvárosi lakás, ház, nagyvárosi lakótelep stb.)

4. **Életében hányszor ítélték el az alábbiak miatt?**

- Vagyon elleni bűncselekmények (részletezze): betörés, lopás, csalás, okirat-hamisítás, orgazdaság, egyéb, éspedig:
- Kábítószer birtoklása és árusítása (a fogyasztástól függetlenül)
- Erőszakos bűncselekmények (zsarolás, rablás, testi sértés, erőszakos közöslés, emberölés, egyéb)
- Egyéb bűncselekmények:

5. A családban volt-e olyan, akit betöréses lopásért ítéltek el?

- a) igen
- b) nem
- c) nem, de másért igen, éspedig:

6. Életében mennyi időt töltött összesen büntetés-végrehajtási intézetben?

7. Hány éves volt, amikor először elítélték? Miért?

8. Milyen idős volt, amikor először betörést követett el?

9. Hány betörést követett el életében?

10. Hányért ítélték el?

11. Jelenleg milyen bűncselekmény(ek) miatt tölti büntetését?

A következő kérdések megválaszolásához gondoljon az összes betörésére (beleértve azokat is, amelyekre nem derült fény), és ezek alapján próbáljon meg válaszolni!

12. Általában mire figyel oda, amikor kiválaszt egy helyszínt?

13. A betöréseinél általában milyen helyeket részesít előnyben? (Többet is lehet, sorszámozza a válaszokat.)

- a) társasházi lakás
- b) panellakás
- c) különálló családi ház
- d) sorház
- e) tanya
- f) nyaraló
- g) raktár, iroda, bolt
- h) iskola, templom
- i) egyéb:

14. Általában mennyire tervezi meg a betöréseit?

- a) egy- vagy többnapos terv
- b) pár óra alatt dönt
- c) nincs terv, alkalom szüli
- d) változó
- e) egyéb, éspedig:

15. Általában hogyan szokott információkat gyűjteni a betöréshez?

- a) általában nem szokott információkat gyűjteni
- b) a kiszemelt helyszínre megy és körbenéz, akár többször is
- c) egy a helyszínt jól ismerő bennfentes segítségét használja fel („fülest” kap, tippre megy – például mentőktől, a házban lakóktól „vásárol” információt, a rokonoktól kulcsot szerez stb.)
- d) barátok, ismerősök által szerzett információkat használja
- e) újsághirdetéseket és egyéb információkat figyel (például az interneten)
- f) egyéb:

16. Hol, hogyan szokott bemenni a betörés helyszínére?

17. Ha egy jól megerősített zárat lát az ablakon vagy az ajtón, az általában eltéríti önt a betöréstől?

- a) igen, nem szeretem az ilyen helyeket *(ugrás a 19. kérdésre)*
- b) ez nem jelent problémát

18. Ön szerint milyen zárat a legnehezebb kinyitni?

19. Általában befolyásolja-e önt, hogy ha a kiszemelt helyen van riasztó?

- a) igen, nem szeretem az ilyen helyeket, ilyen helyekre nem megyek be *(ugrás a 23. kérdésre)*
- b) nem szeretem az ilyen helyeket, de azért lehet, hogy megpróbálkozom
- c) ez nem jelent problémát

20. Hogyan tud hatástalanítani egy riasztót?

21. Tört-e be olyan helyre, ahol volt riasztó (ha igen, hány olyan helyre tört be)?

22. Mennyire számít önnek, ha egy riasztó a rendőrségre vagy más őrző szolgálathoz van bekapcsolva?

23. Mennyire számít önnek, hogy otthon tartózkodnak a tulajdonosok? (Hány fő? Hány éves?) Miért?

24. Az alábbiakban felsorolok önnek néhány lehetséges szempontot, és arra kérem, hogy ítélje meg, ezeket mennyire tartja fontosnak, és milyen mértékben térítik el önt a betörési szándékától a célpont kiválasztás során!

I. Elsőként azt kell megítélnie, hogy mennyire tartja fontosnak a felsorolt szempontokat. Az alábbi három fokozat közül választhat:

nem fontos (0)

kicsit fontos (1)

nagyon fontos (2)

II. Most pedig arra kérem, hogy ítélje meg, mennyire téríti el önt a betörési szándékától az adott szempont. Ugyancsak három válaszlehetőség alapján értékelhet:

nem törnék be (0)

nem valószínű, hogy betörnék (1)

betörnék (2)

I–II.

Van kutya.

Harapóskutya-jelzés van a kapun, az ajtón vagy a kerítésen.

Autó áll a ház előtt vagy a garázsban.

Az ingatlan körül átláthatatlan kerítés található.

Biztonsági védelemmel ellátott jelzés (matrica) van kirakva.

A hely láthatóan riasztóval van felszerelve.

Kültéri biztonsági kamerákkal van felszerelve a hely.

A hely külső környezete jól megvilágított.

A kiválasztott helyen a belső világítás be van kapcsolva (ég a lámpa a lakásban vagy a házban).

Látja, hogy emberek is vannak a kiválasztott helyen.

A szomszédok közel vannak.

Látja, hogy a szomszédok otthon vannak.

A behatolás helye rejtett (például az ablakok vagy ajtók bokrokkal fedettek).

Közel van a szomszédos lakás, ház vagy épület.

Kevés menekülési útvonal adott.

A közelben van rendőr, biztonsági őr, vagy rendőrségi épület.

Fokozott utcai forgalom.

Sok ember mászkál a környéken.

A postaládát láthatóan régóta nem ürítették.

Fémrács van az ajtókon és ablakokon.

Mozgásérzékelős lámpa.

A lakás a földszinten található.

A lakásra vagy a házra számos szomszéd ablaka nyílik.

Más egyéb:

25. Ön szerint általánosságban mitől bukhat le valaki? Meg tudna nevezni három, ön által fontosnak tartott dolgot?

26. Az ön által elkövetett betörések esetében hányszor dolgozott egyedül?

- a) soha
- b) csak néhány alkalommal
- c) általában az esetek felében
- d) a legtöbb alkalommal
- e) mindig

27. Általában milyen dolgok, tárgyak érdeklík egy betörésnél?

- a) készpénz
- b) ékszer
- c) elektronikai felszerelések
- d) ruhák, cipők
- e) kábítószer, gyógyszerek
- f) más

28. Előfordult, hogy ismerte a ház vagy lakás tulajdonosát, ahová betört?

- a) igen; A betöréseinek hány százalékában fordult ez elő?
- b) nem

29. Általában mennyi ideig tartott egy betörése (a bejutás pillanatától a hely elhagyásáig)?

- a) kevesebb mint 5 perc
- b) 5–10 perc
- c) 11–15 perc
- d) 1–20 perc
- e) 21–30 perc
- f) 31–60 perc
- g) több mint egy óra

30. Volt-e olyan helyszín, ahol a betörés ideje alatt hazaért a tulajdonos?

- 1) nem
- 2) igen, mi történt?

31. Meg tudná nevezni a fő okot vagy okokat, ami miatt ön betöréseket követett el?

32. Milyen kábítószereket használt már életében? Előfordult, hogy a betöréskor valamilyen szer hatása alatt volt? Melyik volt ez a szer? [Az említett szer(eke)t jelölje X-szel!]

	Életében már használta	Betöréskor használta
1. Alkohol		
2. Dizájnertdrogok (mp4, kristály, 4-MEC, kati stb.)		
3. Heroin, vagy más opiátok		
4. Nyugtató, altató gyógyszerek (benzodiazepinek, barbiturátok, egyéb)		
5. Kokain		
6. Amfetaminok		
7. Cannabis		
8. Hallucinogének		
9. Inhalánsok		
10. Egyéb		

**33. Kérem, meséljen arról a betörésről, amely miatt most tölti büntetését!
(rövid összegzés, emlékeztető az interjúkészítő számára)**

Értékelési szempontok (a beszélgetésben az alábbiakra fontos rákérdezni):

A betörés helyszíne: a) társasházi lakás; b) panellakás; c) különálló családi ház; d) sorház; e) tanya; f) nyaraló; g) raktár, iroda, bolt; h) iskola, templom; i) egyéb:

Hányan voltak: a) egyedül; b) ketten; c) kettőnél többen.

Ha többen voltak, milyen kapcsolatban voltak? a) rokon; b) barát

Honnan jött az ötlet: a) saját terv; b) más adta az ötletet; c) közösen alakították ki; d) egyéb:

Milyen szerepe volt a kérdezettnek: a) ő tervelte ki és hajtotta végre; b) aktív tettestárs volt; c) passzív tettestárs volt

Milyen napszakban történt a betörés: a) délelőtt; b) délután; c) este; d) éjszaka; e) hajnalban.

Mennyire tervezte(ék) meg a betörést: a) egy- vagy többnapos tervkészítés; b) néhány óra alatt döntött(ek); c) nem volt terv, alkalom szülte.

Lakóhelyéhez képest milyen messze volt a hely? a) közvetlen közel (szomszédság, azonos utca vagy nagyon közeli utcák); b) öt kilométeren belül; c) öt kilométeren túl, de azonos településen; d) másik településen; e) egyéb:

Használt-e gépjárművet? a) nem; b) igen, milyen típusút:

Voltak-e otthon? a) nem; b) igen: hány fő? milyen korosztály?

34. Le tudna írni egy másik alkalmat (természetesen a konkrétumok említése nélkül), amikor sikeres volt, és nem kapták el? Ön szerint minek tulajdonítható a bűncselekmény sikeressége?

Értékelési szempontok (a beszélgetéskor az alábbiakra fontos rákérdezni):

A betörés helyszíne: a) társasházi lakás; b) panellakás; c) különálló családi ház; d) sorház; e) tanya; f) nyaraló; g) raktár, iroda, bolt; h) iskola, templom; i) egyéb:

Hányan voltak: a) egyedül; b) ketten; c) kettőnél többen.

Ha többen voltak, milyen kapcsolatban voltak? a) rokon; b) barát

Honnan jött az ötlet: a) saját terv; b) más adta az ötletet; c) közösen alakították ki; d) egyéb:

Milyen szerepe volt a kérdezettnek: a) ő tervelte ki és hajtotta végre; b) aktív tettestárs volt; c) passzív tettestárs volt

Milyen napszakban történt a betörés: a) délelőtt; b) délután; c) este; d) éjszaka; e) hajnalban.

Mennyire tervezte(ék) meg a betörést: a) egy- vagy többnapos tervekészítés; b) néhány óra alatt döntött(ek); c) nem volt terv, alkalom szülte.

Lakóhelyéhez képest milyen messze volt a hely? a) közvetlen közel (szomszédság, azonos utca vagy nagyon közeli utcák); b) öt kilométeren belül; c) öt kilométeren túl, de azonos településen; d) másik településen; e) egyéb:

Használt-e gépjárművet? a) nem; b) ha igen, milyen típusút:

Voltak-e otthon? a) nem; b) igen: hány fő? milyen korosztály?

II. A képek lekérdezése

Most képeket szeretnék mutatni önnek. Az ön feladata, hogy kiválassza azt az épületet, ahova érdemesnek tartaná betörni.

1. A különböző lakástípusokról készült képek, grafikák bemutatása – a probandus feladata a számára elsõre megfelelõnek tartott épülettípus kiválasztása (majd további kettõt is ki kell választania – ha nem tud, vagy nem akar, akkor ezt jelezni kell)
2. Miért éppen ezt a lakástípust választotta ki a képek közül?
3. Ha van idõ, rá lehet kérdezni, a többi épülettípus miért nem érdekelné: csomagoként, de nem képenként!
4. A választott csomagon/csomagokon belüli képeket a rajta található sorszámozás szerint növekvõ sorrendben bemutatni, közelítve, körüljárva az épületeket – közben kérdés
  - a) Betörne-e ebbe az ingatlanba?
  - b) – **ha igen**, miért (például a könnyû bejutási lehetőség, a magas kerítés miatti láthatatlanság, a várható nagy nyereség)
  - c) – ha egy képnél hirtelen vált, és mégsem törne be, **miért változott** a véleménye (például kutya, szomszéd, kamera, vagy például azt látja, hogy otthon vannak). Ekkor meg lehet kérdezni, hogy ha nincsenek otthon, akkor vállalkozna-e rá mégis
  - d) – Ha továbbra is igen, akkor a számozás szerinti csoporton belüli alcsoportonként végig kell kérdezni: Mikor döntene amellett, hogy betör ide? – melyik képnél (közelítve az ingatlanra folyamatosan), ha több ingat-

lan van, jelölni kell a listán, hogy melyikbe az adott számú képnél: például a kék házba, vagy a kutyásba

- e) Miért azt választaná?
- f) **Ha nem, miért nem?**
- g) Milyen körülményekre figyelne még? – a képek mellé készült lista tartalmazza a rövid leírásokat. Így rá lehet kérdezni, amennyiben erre nem tér ki a válaszadó, a képen szereplő sajátosságokra, például szomszéd, kutya, láthatóság stb.
- h) Mennyire tervezné meg a betörést: napokig járná a környéket, gyorsan döntene, vissza-visszatérne, hogy lássa, mikor nincsenek otthon

Az interjú zárása

A beszélgetés végére értünk. Hogy érezte magát a beszélgetés közben? Van olyasmi, amit el szeretne mondani az interjúval kapcsolatosan? Van olyan, ami nem tetszett önnek, vagy volt olyan rész, amelyről szívesen beszélt?

III. A válaszadó azonosítója:

Felnevő neve:

A felvétel dátuma: 2014. **A felvétel ideje:** ..... perc; **Szünet:** ..... perc

Kérjük, jellemezze a válaszadót az alábbi szempontok alapján!

Megjelenés (például ápoltság, rendezettség)

Mennyire tűntek őszintének a személy válaszai:

1. egyáltalán nem; 2. kevéssé; 3. közepesen; 4. nagyon; 5. teljes mértékben.

Mennyire voltak konzisztensek a személy válaszai:

1. egyáltalán nem; 2. kevéssé; 3. közepesen; 4. nagyon; 5. teljes mértékben

Figyelem és koncentráció (például megértési, koncentrációs, emlékezési zavarai voltak, képtelen a kérdések megértésére):

A tesztfelvétellel kapcsolatos attitűd (például rapport, közlésvágy, érdeklődés, motiváció, bizalmatlanság)

Érzelmi állapot/hangulat (például lehangolt/visszahúzódó; ellenséges; izgatott/ideges, stb.)

Szokatlan viselkedés/verbalizáció (például perszeveráció, sztereotip mozdulatok, bizarr és atipikus verbalizáció)

Egyéb észrevételek, megjegyzések:

- AANTJES, F. (2012): *Residential burglaries: a comparison between self-report studies of burglars and observational data from Enschede*. Letöltve 2014. november: <http://essay.utwente.nl/61668/>
- BARABÁS A. T.: Általános viktimológia, latencia. In: IRK F. (SZERK.): *Áldozatok és vélemények I–II*. OKRI, Budapest
- BARABÁS A. T. – WINDT Sz. (2014): *A magyar épületek betörési kockázatának vizsgálata*. Kézirat. OKRI, Budapest
- BARTSCH, T. – DREIßIGACKER, A. – BLAUERT, K. – BAIER, D. (2014): Phänomen Wohnungseinbruch – Taten, Täter, Opfer. *Kriminalistik*, 8–9, 483–489.
- BEATON, A. – COOK, M. – KAVANAGH, M. – HERRINGTON, C. (2000): The psychological impact of burglary. *Psychology, Crime & Law*, 6, 33–43.
- BENNETT, T. – WRIGHT, R. (1984): *Burglars on Burglary: Prevention and the Offender*. Gower, Aldershot [Reprinted 1986 and 1992]
- BLEVINS, K. R. – KUHN, J. B. – LEE, S. (2013): *Understanding decisions to burglarize from the offender's perspective*. Department of Criminal Justice & Criminology, UNC Charlotte
- BORBÍRÓ ANDREA ET AL. (2009): *A betöréses lopás alakulása 1999–2008*. Kézirat. OKRI, Budapest
- BOWERS, K. – HIRSCHFIELD, A. – JOHNSON, S. (1998): Victimization revisited: A Case study of non-residential repeat burglary on Merseyside. *British Journal of Criminology*, 39, 429–452.
- BRAGA, A. A. (2008): *Problem-Oriented Policing and Crime Prevention*. 2nd ed. Criminal Justice Press, Monsey
- BRANTINGHAM, P. L. – BRANTINGHAM, P. J. (1981): *Environmental Criminology*. Sage, Beverly Hills
- BRANTINGHAM, P. L. – BRANTINGHAM, P. J. (1993): Nodes, Paths and Edges: Considerations on the Complexity of Crime on the Physical Environment. *Journal of Environmental Psychology*, 13, 3–28.
- BROWN, B. (1987): Territoriality. In: STOKOLS, D. – ALTMAN, I. (EDS.): *Handbook of environmental psychology*. Wiley Published, New York, 505–531.
- BROWN, B. – HARRIS, B. P. (1989): Residential burglary victimization: reactions to the invasion of a primary territory. *Journal of Environmental Psychology*, 9, 119–132.
- BUTLER, G. (1994): Commercial burglary: What offenders say. In: GILL, M. (ED.): *Crime at work: Studies in security and crime prevention*. Perpetuity Press, Leicester
- CLARKE, R. V. – ECK, J. E. (2005): *Crime Analysis for problem solvers in 60 small steps*. Center for Problem Oriented Policing. National Criminal Justice Reference Service, Washington, D. C.
- COHEN, L. E. – FELSON, M. (1979): Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review*, 44, 588–608.
- COUPE, T. – BLAKE, L. (2006): Daylight and darkness targeting strategies and the risks of being seen at residential burglaries. *Criminology*, 44(2), 431–464.
- CORNISH, D. B. – CLARKE, R. V. (1986): *The Reasoning Criminal*. Springer-Verlag, New York

- CORNISH, D. B. – CLARKE, R. V. (2008): Rational choice perspective. In: WORTLEY, R. – MAZEROLLE, L. (EDS.): *Environmental Criminology and Crime Analysis*. Willan Publishing, Cullompton
- CROMWELL, P. F. (1994): Juvenile burglars. *Juvenile and Family Court Journal*, 45(2), 85–92.
- CROMWELL, P. F. – OLSON, J. N. – AVARY, D. W. (1991): *Breaking and entering: An ethnographic analysis of burglary*. Sage, Newbury Park
- CROMWELL, P. F. – OLSON, J. N. (2013): The Reasoning Burglar Motives and Decision-Making Strategies. In: CROMWELL, P. (ED.): *In Their Own Words: Criminals on Crime An Anthology*. 6th Edition. Roxbury, Los Angeles
- DECKER, S. – WRIGHT, R. – LOGIE, R. (1993): Perceptual deterrence among active residential burglars: A research note. *Criminology*, 31, 135–147.
- DOUGLAS, J. E. – BURGESS, A. E. (1986): Criminal profiling: A viable investigative tool against violent crime. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 55, 9–13.
- DUNAVÖLGYI SZ. (2013): *A probléma-orientált rendőrségi modell hazai alapjai*. Kézirat. Budapest
- FARRINGTON, D. P. – LAMBERT, S. (2007): Predicting offender profiles from offense and victim characteristics. In: KOCSIS, R. (ED.): *Criminal profiling: International theory, research and practice*. Humana Press, Totowa, 135–168.
- FELTES, TH. – KAWELOVSKI, F. (2014): Der Kampf gegen den Wohnungsdiebstahl: Wie können wir ihn gewinnen? Teil 1. *Die Polizei*, (5), 163–146.
- FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION (2014): “Property Crime.” *Crime in the United States, 2015*. FBI, Washington. Letöltve 2014. október: <http://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/crime-in-the-u.s/2013/crime-in-the-u.s.-2013/property-crime/burglary-topic-page>
- FORRESTER, D. – FRENZ, S. – O’CONNELL, M. – PEASE, K. (1990): *The Kirkholt Burglary Prevention Project: Phase II*. Crime Prevention Unit Paper 23. Home Office, London
- FOX, B. H. – FARRINGTON, D. P. (2012): Creating burglary profiles using latent class analysis: A new approach to offender profiling. *Criminal Justice and Behavior*, 39, 1582–1611.
- GOODWILL, A. M. – ALISON, L. J. (2006): The development of a filter model for prioritizing suspects in burglary offences. *Psychology, Crime & Law*, 12(4), 395–416.
- GÖRGÉNYI I. (2002): *A viktimológia alapkérdései*. Osiris Kiadó, Budapest
- GRABOSKY, P. N. (1995): Burglary prevention. *Trends and Issues in Criminal Justice*, 49, 1–6.
- HAKIM, S. – BLACKSTONE, E. A. (1997): *Securing home and business: A guide to the electronic security industry*. Butterworth-Heinemann, Boston
- HAKIM, S. – RENGERT, G. F. – SHACHMUROVE, Y. (2001): Target search of burglars: A revised economic model. *Papers in Regional Science*, 80, 121–137.
- HEARNDEN, I. – MAGILL, C. (2004): *Decision-making by house burglars: offenders’ perspectives*. Letöltve 2014. október: <http://www.policypointers.org/Page/View/1238>
- HOCHSTETLER, A. – COPES, H. (2006): Managing fear to commit felony theft. In: CROMWELL, P. F. (ED.): *In their own words: Criminals on Crime*. 4th Edition. Roxbury, Los Angeles, 102–112.
- IRK F. (SZERK.) (2004): *Áldozatok és vélemények I–II*. OKRI, Budapest
- JOHNSON, S. D. (2014): How do offenders choose where to offend? Perspectives from animal foraging. *Legal and Criminological Psychology*, 19, 193–210.
- JOHNSON, S. D. – BERNASCO, W. – BOWERS, K. J. – ELFFERS, H. – RATCLIFFE, J. – RENGERT, G. – TOWNSLEY, M. T. (2007): Near repeats: A cross national assessment of residential burglary. *Journal of Quantitative Criminology*, 23, 201–219.

- KATZ, J. (1988): *Seductions of Crime: Moral and Sensual Attractions in Doing Evil*. Basic Book Publishers, New York
- KEREZSI K. (SZERK.) (2009): *A betöréssel lopás alakulása 1999–2008. Elemző értékelés*. Kézirat. OKRI, Budapest.
http://www.okri.hu/images/stories/pdf_files/betoreses%20lopas%20elemzese_090504.pdf
- KOBAYASHI, J. – SAITO, H. (1995): Study on post-incident maladjustments of burglary victims. *Reports of the National Research Institute of Police Science*, 36, 45–46.
- KODZ, J. – PEASE, K. (2003): 'Reducing Burglary Initiative: early findings on burglary reduction' *Home Office Findings 204*. Home Office, London
- KORINEK, L. (2010): *Kriminológia*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest
- KÓ J. (2006): Vagyon elleni bűncselekmények. In: GÖNCZÖL K. – KEREZSI K. – KORINEK L. – LÉVAY M. (SZERK.): *Kriminológia – Szakkriminológia*. Complex Kiadó, Budapest, 333–353.
- KRÁNITZ M. (2004): A vagyon elleni bűnözés sértettjei. In: IRK F. (SZERK.): *Áldozatok és vélemények*. OKRI, Budapest, 25–56.
- KUNST, M. J. J. – RUTTEN, S. – KNIJF, E. (2013): Satisfaction with the Initial Police Response and Development of Posttraumatic Stress Disorder Symptoms in Victims of Domestic Burglary. *Journal of Traumatic Stress*, 26, 111–118.
- LOGIE, R. H. – WRIGHT, R. T. – DECKER, S. (1992): Recognition Memory Performance and Residential Burglary. *Applied Cognitive Psychology*, 6, 109–123.
- LURIGIO, A. J. (1987): Are all victims alike? The adverse, generalized, and differential impact of crime. *Crime & Delinquency*, 33, 452–467.
- MAGUIRE, M. (1980): The impact of burglary upon victims. *British Journal of Criminology*, 3, 261–275.
- MAGUIRE, M. – BENNETT, T. (1982): *Burglary in a dwelling. The offence, the offender and the victim*. Heinemann, London
- MAGUIRE, M. – WRIGHT, R. – BENNETT, T. (2010): Domestic burglary. In: BROOKMAN, F. – MAGUIRE, M. – PIERPOINT, H. – BENNETT, T. (EDS.): *Handbook on Crime*. Willan Publishing, Devon
- MISCHEL, W. (1993): *Introduction to personality*. Harcourt Brace College Publishers, Fort Worth
- MISCHEL, W. – SCHODA, Y. (1998): Reconciling processing dynamics and personality dispositions. *Annual Review of Psychology*, 49, 229–258.
- MORGAN, F. (2001): Repeat burglary in a Perth suburb: Indicator of short-term or long-term risk? *Crime Prevention Studies*, 12, 83–118.
- MULLINS, C. W. – WRIGHT, R. (2003): Gender, social networks, and residential burglary. *Criminology*, 41(3), 813–840.
- NATHAN, G. (2005): Offender profiling: a review of the literature. *The British Journal of Forensic Practice*, 7, 29–34.
- NEE, C. (2010): Residential burglary: methodological and theoretical underpinnings. In: BROWN, J. M. – CAMPBELL, E. (EDS.): *The Cambridge Handbook of Forensic Psychology*. Cambridge University Press, Cambridge, 467–474.
- NEE, C. – MEENAGHAN, A. (2006): Expert decision-making in burglars. *British Journal of Criminology*, 46, 935–949.
- NEE, C. – TAYLOR, M. (2000): Examining burglars' target selection: Interview, experiment or ethnomethodology? *Psychology, Crime and Law*, 6(1), 45–59.

- PEASE, K. (1998): *Repeat Victimization: Taking Stock*. Police Research Group, Crime Detection and Prevention Series Paper 90. Home Office, London
- PORTLAND STATE UNIVERSITY (2010): *Prevention of Residential Burglary: A Review of the Literature. Criminology and Criminal Justice Senior Capstone Project*. Letöltve 2014. október: http://pdxscholar.library.pdx.edu/ccj_capstone/3
- REPPETTO, T. G. (1974): *Residential Crime*. Ballinger, Cambridge
- RENGERT, G. F. – PIQUERO, A. R. – JONES, P. R. (1999): Distance Decay Reexamined. *Criminology*, 37, 427–45.
- RENGERT, G. F. – WASILCHICK, J. (2000): *Suburban burglary: A tale of two suburbs*. 2nd Edition. Charles C. Thomas Publisher, Springfield
- RENGERT, G. F. – GROFF, E. R. (2011): *Residential Burglary: How the Urban Environment and Our Lifestyles Play a Contributing Role*. Charles C. Thomas Publisher, Springfield
- RÓZSA S. – NAGYBÁNYAI N. O. – OLÁH A. (2006): *A pszichológiai mérés alapjai*. Bölcsész HEFOP. Elektronikus tankönyv.
- SALFATI, C. G. (2008): Offender profiling: Psychological and methodological issues of testing for behavioural consistency. Issues in Forensic Psychology: Investigative Psychology. *British Psychological Society, Division of Forensic Psychology Publications*, 8, 68–81.
- SALFATI, C. G. – CANTER, D. V. (1999): Differentiating stranger murders: Profiling offender characteristics from behavioural styles. *Behavioural Sciences and the Law*, 17, 391–406.
- SANTTILA, P. – RITVANEN, A. – MOKROS, A. (2004): Predicting burglar characteristics from crime scene behavior. *International Journal of Police Science & Management*, 6, 136–154.
- SCARR, H. (1973): *Patterns of Burglary*. National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice, Washington
- SHERMAN, L. W. (1995): Hot Spots of Crime and Criminal Careers of Places. In: ECK, J. E. – WEISBURD, D. (EDS.): *Crime and Place. Crime Prevention Studies*. Vol. 1. Criminal Justice Press, Monsey, 35–52.
- SHORT, M. B. – D'ORSOGNA, M. R. – BRANTINGHAM, P. J. – TITA, G. E. (2009): Measuring and modeling repeat and near-repeat burglary effects. *Journal of Quantitative Criminology*, 25(3), 325–339.
- SHOVER, N. (1991): Burglary. *Crime and Justice*, 14, 73–113.
- SHOVER, N. (1996): *The Great Pretenders: Pursuits and Careers of Persistent Thieves*. Westview Press, Boulder
- SMITH, W. R. – BOND, J. W. – TOWNSLEY, M. (2009): Determining how journeys-to-crime vary: measuring inter- and intra-offender crime trip distributions. In: WEISBURD, D. L. – BERNASCO, W. – BRUINSMA, G. J. N. (EDS.): *Putting crime in its place: units of analysis in geographic criminology*. Springer, New York
- SNOOK, B. – CULLEN, R. M. – BENNELL, C. – TAYLOR, P. J. – GENDREAU, P. (2008): The criminal profiling illusion: What's behind the smoke and mirrors? *Criminal Justice and Behavior*, 35, 1257–1276.
- SORENSEN, D. W. M. (2003): *The nature and prevention of residential burglary: A review of the international literature with an eye toward prevention in Denmark*. University of Copenhagen, Research Department III.
- SORENSEN, S. B. – GOLDING, J. M. (1990): Depressive sequelae of recent criminal victimization. *Journal of Traumatic Stress*, 3, 337–350.

SZABÓ GY. (1991): A közrend és a közbiztonság aktuális kérdései. In: KEREZSI K. (SZERK.): *A közrend és a közbiztonság aktuális kérdései*. Kriminológiai Közlemények 38–39. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 6–25.

SZABÓ H. – WINDT SZ. (2013): A problémaorientált rendészet szerepe az ismételt áldozattá válás megelőzésében. *Magyar Rendészet*, 2. szám

THE ESSEX EYE (2014): Crime News & Prevention Advice.

Letöltve 2014. október: <http://www.essexinfo.net/essex-eye/crime-prevention-advice/burglary/>

TAPLIN, S. – FLETCHER, W. – MCKENZIE, D. – FLAHERTY, B. (2001): *NSW Police Service Ashfield LAC and NSW Police Service Mid North Coast LAC. Safer towns and cities housebreaking reduction project: Project evaluation report*. Ashfield LAC, NSW Police Service, Ashfield, NSW

TILLEY, N. – PEASE, N. – HOUGH, M. – BROWN, R. (1999): *Burglary prevention: Early lessons from the Crime Reduction Programme*. Letöltve 2014. október: <http://webdoc.sub.gwdg.de/ebook/serien/n/CRRS/1-fr.pdf>

TOWNSLEY, M. – SIDEBOTTOM, A. (2010): All Offenders are Equal, but Some are more Equal than Others: Variation in Journeys to Crime between Offenders. *Criminology*, 48, 210–222.

TÓTH T. (1991): A betöréses lopások viktimológiai sajátosságai. In: KEREZSI K. (SZERK.): *A közrend és a közbiztonság aktuális kérdései*. Kriminológiai Közlemények, 38–39., Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 84–94.

TSELONI, A. – FARRELL, G. (2002): Burglary Victimization Across Europe: The Role of Prior Victimization, Micro, and Macro-level Routine Activities. In: NIEVWBEERTA P. (ED.): *Crime Victimization in Comparative Perspective: Results from the International Crime Victim Survey 1989–2000*. NSCR.

TSELONI, A. – WITTEBROOD, K. – FARRELL, G. – PEASE, K. (2004): Burglary Victimization in England and Wales, the US, and the Netherlands. *British Journal of Criminology*, 44, 66–91.

TUNNELL, K. (1992): *Choosing crime: The criminal calculus of property offenders*. Nelson Hall, Chicago

UEBERSAX, J. (2009): *Latent class analysis: Frequently asked questions. Latent structure analysis*. Letöltve 2014. október: www.john-uebersax.com/stat/faq.htm

VAUGHN, M. G. – DELISI, M. – BEAVER, K. M. – HOWARD, M. O. (2008): Toward a quantitative typology of burglars: A latent profile analysis of career offenders. *Journal of Forensic Sciences*, 53, 1387–1393.

VERMUNT, J. K. – MAGIDSON, J. (2005): *Technical Guide for latent Gold Choice 4.0. Basic and Advanced*. Statistical Innovations Inc., Belmont

WEISEL, D. L. (2002): Burglary of Single-Family Houses. *Problem-Oriented Guides for Police*, 18. Letöltve 2014. október: <http://www.cops.usdoj.gov/pdf/e07021611.pdf>

WILES, P. – COSTELLO, A. (2000): *The 'road to nowhere': the evidence for travelling criminals*. Home Office Research Study, no. 207. Home Office, London. Letöltve 2014. október: http://www.popcenter.org/tools/offender_interviews/PDFs/WilesCostello.pdf

WINKEL, F. W. (1991): Police communication programmes aimed at burglary victims: A review of studies and an experimental evaluation. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 1, 275–289.

WRIGHT, R. T. – DECKER, S. H. (1994): *Burglars on the job: Street life and residential break-ins*. Northeastern University Press, Boston

SZERZŐK

DR. BARABÁS A. TÜNDE CSC

OKRI, *tudományos főmunkatárs, osztályvezető*

EISINGER ANDREA

ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, *PhD-hallgató*

GAULAND EDINA

Heim Pál Gyermekkórház Mentálhigiéniai Központ, *pszichológus*

MAGI ANNA

ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, *PhD-hallgató*

DR. RÓZSA SÁNDOR PhD

Washington University School of Medicine, St. Louis, *pszichológus*

DR. WINDT SZANDRA PhD

OKRI, *tudományos főmunkatárs*